

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

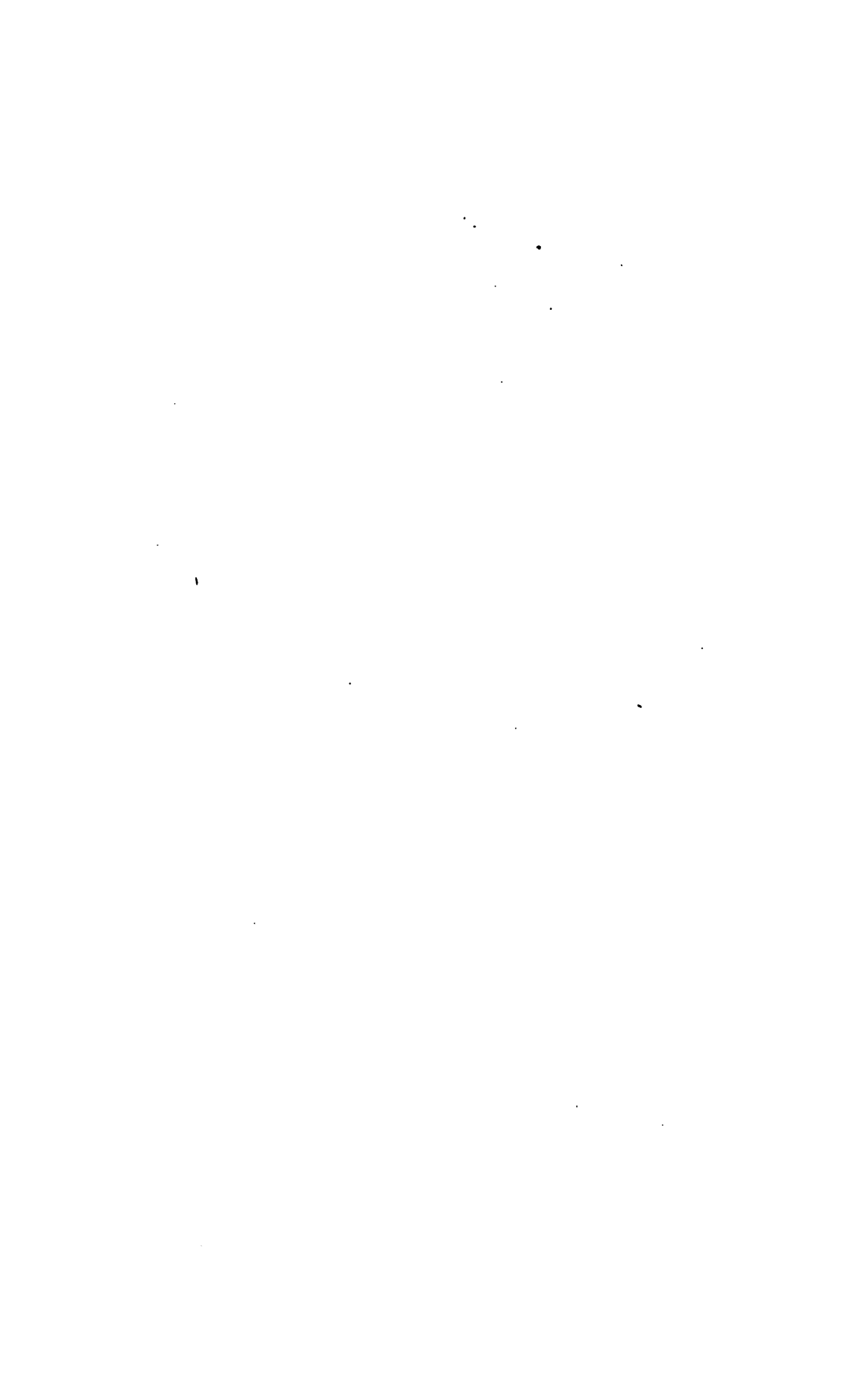
We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

K. 9. 27

ONDERZOEK

VAN 'S KONINGS WEGE INGESTELD

OMTREK

DE MIDDELEURGSCH E BEROERTEN

VAN

1566 en 1567;

naar 't oorspronkelijke handschrift uitgegeven

DOOR

Dr. J. VAN VLOTEN.

WERKEN VAN HET HISTORISCH GENOOTSCHAP,
GEVESTIGD TE UTRECHT.

NIEUWE SERIE N°. 18.

UTRECHT.
KEMINK EN ZON.

1873.

Door het HISTORISCH GENOOTSCHAP zijn uitgegeven
onderstaande werken:

KRONIJK van het Historisch Gezelschap te Utrecht.

2 ^e jaargang. 1846 (*) f 5.—	4 ^e jaargang. 1848. . f 3.70.
3 ^e jaargang. 1847. . - 2.70.	5 ^e jaargang. 1849. . - 6.—.

(*) De eerste jaargang is nimmer in druk verschenen.

KRONIJK van het Historisch Genootschap gevestigd te Utrecht.

2^e serie

6 ^e jaargang. 1850. . f 6.—	17 ^e jaargang. 1861. . f 5.80.
7 ^e jaargang. 1851. . - 6.40.	18 ^e jaargang. 1862. . - 6.60.
8 ^e jaargang. 1852. . - 6.80.	19 ^e jaargang. 1863. . - 7.40.
9 ^e jaargang. 1853. . - 6.80.	20 ^e jaargang. 1864. . - 7.20.
10 ^e jaargang. 1854. . - 6.80.	

3^e serie

11 ^e jaargang. 1855. . - 3.20.	21 ^e jaargang. 1865. . - 7.60.
12 ^e jaargang. 1856. . - 3.60.	22 ^e jaargang. 1866. . - 7.20.
13 ^e jaargang. 1857. . - 4.80.	23 ^e jaargang. 1867. . - 9.20.
14 ^e jaargang. 1858. . - 5.10.	24 ^e jaargang. 1868. . - 9.40.
15 ^e jaargang. 1859. . - 4.60.	25 ^e jaargang. 1869. . - 10.70.

4^e serie

16 ^e jaargang. 1860. . - 5.40.	26 ^e jaargang. 1870. . - 8.00.
	27 ^e jaargang. 1871. . - 8.20.

BERIGTEN van het Historisch Gezelschap te Utrecht.

1 ^e deel. 1 ^e stuk. 1846. f 3.40.	2 ^e deel. 2 ^e stuk. 1849.
1 ^e deel. 2 ^e stuk. 1848. - 2.20.	(Verhooren van JOHAN
2 ^e deel. 1 ^e stuk. 1849. - 2.20.	V. OLDENBARNEVELT). - 3.80.

BERIGTEN van het Historisch Genootschap te Utrecht.

3 ^e deel. 1 ^e stuk. 1850. f 3.—	5 ^e deel. 2 ^e stuk. 1856. - 2.50.
3 ^e deel. 2 ^e stuk. 1851. - 3.—	6 ^e deel. 1 ^e stuk. 1857. - 2.50.
4 ^e deel. 1 ^e stuk. 1851. - 3.—	6 ^e deel. 2 ^e stuk. 1857. - 2.10.
4 ^e deel. 2 ^e stuk. 1851. - 2.50.	7 ^e deel. 1 ^e stuk. 1861. - 5.50.
5 ^e deel. 1 ^e stuk. 1853. - 3.20.	7 ^e deel. 2 ^e stuk. 1863. - 6.50.

CODIX DIPLOMATICUS in 4°. 1848. . - 5.20.

2^e serie in 8°. 1^e deel. 1^e afd. 1852. . - 3.75.

1 ^e deel. 2 ^e afd. 1852. f 3.10.	4 ^e deel. 1 ^e afd. 1859. - 3.10.
2 ^e deel. 1 ^e afd. 1853. - 6.20.	4 ^e deel. 2 ^e afd. 1860. - 5.20.
2 ^e deel. 2 ^e afd. 1853. - 3.20.	5 ^e deel. 1860. . . - 12.00.
3 ^e deel. 1 ^e afd. 1855. - 6.50.	6 ^e deel. 1863. . . - 1.20.
3 ^e deel. 2 ^e afd. 1856. - 3.40.	

WERKEN

UITGEGEVEN DOOR HET

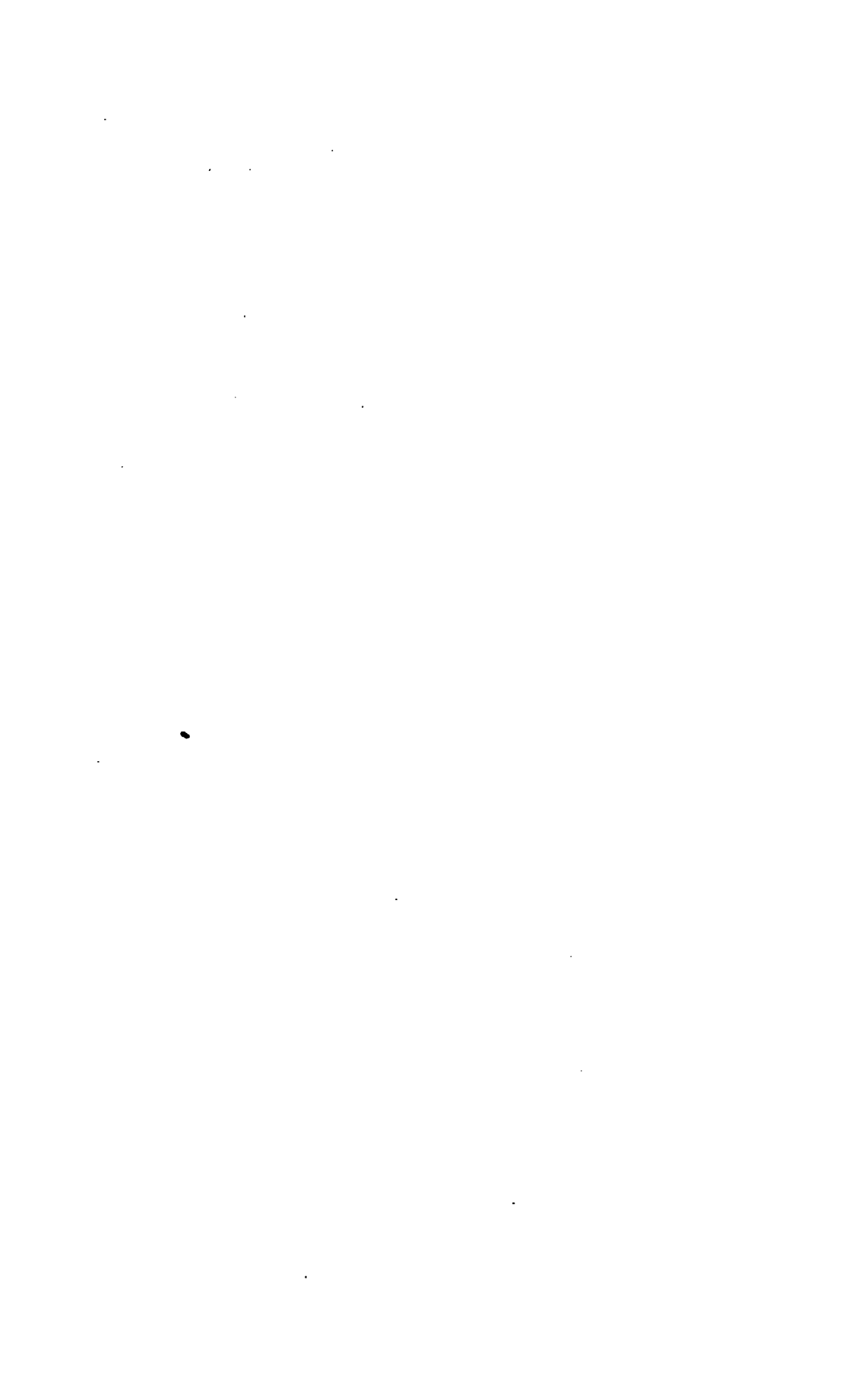
HISTORISCH GENOOTSCHAP,

GEVESTIGD

TE U T R E C H T.

NIEUWE REEKS.

N°. 18.

ONDERZOEK

VAN 'S KONINGS WEGE INGESTELD

OMTRENT

DE MIDDELBURGSCH E BEROERTEN

VAN

1566 en 1567;

naar 't oorspronkelijke handschrift uitgegeven

DOOR

Dr. J. VAN VLOTEN.

UTRECHT,
KEMINK EN ZOON.
1873.

De hier meêgedeelde bescheiden raken de Middelburgsche Geuzenberoerte van 't jaar 1566, gelijk daarvan voor Margaretha's beide Commissarissen bleek. Zoo als toch bekend is, werden, in den nazomer van 1567, al aanstonds na Alva's komst, in verschillende gewesten, een tweetal hooge rechtsbeambten afgevaardigd, om onderzoek te doen naar alles wat er, met betrekking tot die beweging, was voorgevallen en verricht. Naar Zeeland kwamen, als zoodanig, Anthonis de Meulenaere en Jean Auxtruyes, raadsheeren van Mechelen, die in de maanden September en October te Middelburg werkzaam waren, en de vruchten van welker onderzoek in deze „Informatie” geboekt zijn. Op een enkele bladzijde na, er vroeger reeds, ter opheldering van Haeck en Tolouses mislukte onderneming op Walcheren, elders uit overgenomen ¹⁾, bleef zij tot dusver, onuitgegeven, in 't Belgisch Rijksarchief bewaard. Slechts de aan haar toegevoegde „Interrogatoriën aan die van der Wet”, met dezer „Antwoerde” (bl. 190 en vv.), werden in der tijd, achter 't „Naauwkeurig Verhaal der aanstellinge van den eersten bisschop van Middelburg” (bl. 187 en vv.), meêgedeeld, doch dienden hier natuurlijk mede te volgen. Ook de in de Bijlagen vervatte brieven en berichten zagen tot dusver niet het licht. Zij, zoowel als de gansche „Informatie”, doen van menige belangrijke bijzon-

1) Zie de Losse Aanteekeningen, betr. den Vrijheidsoorlog in Janssen en Van Dale's Bijdragen tot de Oudheidkunde en Geschiedenis, II. bl. 68-72.

derheid blijken, en lichten verschillende punten uit de gebeurtenissen op Walcheren in 1566 en 1567 toe. Zoo zien wij bijv. uit de eerste bijlage, dat ook reeds drie dagen voor de bekende hagepreek van Bredamme, waarvan tot nog toe steeds alleen melding gemaakt werd, een andere bij Dijkshoek in de duinen onder Koukerke gehouden was, terwijl ons bijlage 2 omtrent den Middelburger beeldstorm nadere berichten geeft; de derde ons nog een en ander omstandigheid in betrekking tot Haeck en Jan van Marnix' onderneming meêdeelt, en de 4de eindelijk de door 's Gravesande min of meer verward voorgedragen zending van Adolf van Bourgogne naar Vlissingen toelicht. De „informatie" zelve is, zoo voor Haecks mislukte poging als op verschillende andere punten, van gewicht, en vertegenwoordigt ons in 't algemeen, met de meeste levendigheid, den belangwekkenden toestand van zaken, gelijk den benarden staat, waarin vooral de Middelburgsche Overheid verkeerde, en waaromtrent onderscheiden harer leden zich zoo onverholen uitten, zeggende, dat zij zich „dikwijls gevonden hebben in zoo groote perplexiteit, dat zij kwalijk wisten, wat hun te doen stond". Gelijk uit de stukken blijkt, konden trouwens — naar de uitdrukking van den mede niet al te strengen baljuw — „de meestepart van henlieden voor Geuzen ofte immers den Geuzen zeer toegenezen" aanzien, en hadden de weinige andersgezinden een des te hachelijker stand.

KLEVERBOORD, onder BLOEMENDAAL,
27 November '72.

v. VL.

I N H O U D.

INFORMATIE, enz.	bl. 1.
Rollema	ald.
Jhr Ph ^t van Serooskerke	„ 26.
Jan Turck	„ 47.
A. Coene	„ 59.
Noël Adren	„ 62.
Mr Benedictus, en and.	„ 64.
Joris van Grypskerke	„ 66.
J. Harmans, Lyon d'Amours, en and.	„ 75.
Adriaen van Rebecquen, en and.	„ 82.
Quirijn Anthonisz	„ 86.
Adriaen Claesz, en Adr. Jacob Joosz.	„ 91.
Thomas van Merevoirt, Gillis Pietersz. Schijs, en and.	„ 121.
Pasquier Ellewout, en and.	„ 146.
Pieter Sebastiaensz, en and.	„ 169.
Mr Jan Bekerke, en Hugo Bontius	„ 178.
INTERROGATORIËN AEN DIE VAN DER WET, en	
ANTWOIRDE	„ 190.
Namen der bekende uitgewekenen	„ 204.
VERDERE INTERROGATORIËN	„ 207.
AAN DEN BALJUW, EN ANTWOORD, met overge- legde stukken	„ 224.
BIJLAGEN	„ 245.

Informatie, genomen by ons Anthonis de Muelenare ende Jan Auxtruyes, Raiden s Coeninx, ons genaedichs Heeren, ende Commissarisen in desen, op de troubelen oproer preeckinge vande sectarisen, aennemen van waepenen, onbehoirlicke vergaedinghen, ende ander seditieuse ende schandaleuse acten, int voorleden jaer gebeurt inden lande van Zeelandt; al achtervolgende zeekere openen brieven van de Commissiën van Zijne Ma^t, in date den ix^{en} Augusti anno xv^{clxviij}, mitsgaders der schriftelicke instructie, onderteeckent by der Hertochinne van Parme, Regente, etc. ten zelven daghe ende jaere ons dairtoe gegeven.

Den eersten Septembris xv^{clxviij} binnen der stede van Middelburch.

Joncheer Tsomme Rollema ¹⁾, bailliu van der stede van Middelburch, oudt xxxix jaeren off dair ontrent; gehoirt ende geëxamineert op de poincten, begrepen in onse instructie; secht ende verclairt by den eede by hem gedaen, ter cause van zijn officie, dat aengaende de generaliteyt van 't gundt datter gebeurt soude sijn in den lande van Zeelandt, geduyrende de troubelen opgeresen deur de sectarisen, alsoe hy maer omtrent vijf maenden daer te vooren was commen resideren tot Middelburch, om te be-

1) Uit Sneek; zelf als niet streng genoeg in Maart 1669 gevangen genomen en naar Brussel gevoerd, maar in Mei 1670 vrijgesproken, doch binnen Friesland gebannen.

dienen 't voorn. bailliage, hy anders noch voordere en soude connen deponeren, dan dat hy gesyen heeft, in 't beginsel van de voorseyde troubelen ende corts naerdad de Heere van Brederoede ende andere zijn consorten gepresenteert hadden requeste aen de Hertoginne Gouvernante etc., dat groote menichte van volcke uyter stede van Middelburch gegaen es ter predicatie, die'r gedaen werdt op zeecker velt, gelegen omtrent Bredam ¹⁾, tuschen Middelburch, Vlissingen ende Veere. Alsoe hy oock verstondt, dat van dezelve steden Veere ende Vlissingen veele ende diversche personen hem inagelick aldair vonden, ende merckelick diversche persoonen van estimacie ende rijke van goede; ende onder anderen, soe hy verstaen heeft, uyter stadt van Middelburch PIETER HAECK ²⁾, JACOB JANSZ ³⁾, zijnen schoonzoon, LANGEN HANS, cleërmaecker, OLIVIER CORBAULT, JAN VAN DE PERREN, CLAES TUYS ende meer andere, die hy nu ter tijt nyet en soude weeten te noemen, zonder nyettemin tzelve gesyen te hebben, alzoehy ter predicatie nyet geweest en heeft; ende zoe hy verstondt zoe werdt aldair gepredickt by eenen schoenlapper, genaempt onder hemluyden M. ADRIAEN ⁴⁾, nyet konnende lesen noch scrijven, zoe men seyde. Om welck te beletten ende dairinne als officier zijn debvoir te doen, es in communicatie gecommen met Joncheer PHILIBERT VAN ZEROISKERCKE, rentmeester van Bewesterschelt, ADRIAEN JACOB JOOSSEN, ende ADRIAEN CLAESZ, alsdoen burgmrs van Middelburch, ende Mr. HUGO BONTE, pensionaris der zelve stede. Ende hebben tsamen geadviseert, den voorn. predicant voor hemluiden tontbieden, om met

1) Brigdamme, buiten 't rechtsgebied der stad.

2) Baljuw van Middelburg van Jan. 1552—1566.

3) Toegenaamd VAN DER MEERSCH.

4) Toegenaamd OBRY, uit Vere, anders ook, om zijn handwerk, Dr. Leest bijgenaamd. Zie de *Sententien*, enz., uitgeg. door Marcus, bl. 233.

hem te communiceren, hem dairtoe beteeckenende seecken dach ende plaetse buyten der voorseider stede van Middelburch, omtrent der voorn. plaetse van Bredam, alwair hy deposant metten voorn. rentm^{re}, burchmrs ende pensionaris heml. gevonden hebben, zoe oock gedaen heeft den voorn. predicant met noch een anderen predicant, genaamt onder hemluyden Mr. GISLAIN ¹⁾, scrijnwercer van Brugge, ADAM de lijndrayer, JACOP brandewijn-man, ende eenen schailedecker, wyens naeme hy nyet en weet, wesende alle drye onder heml. gereputeert als seniores ofte ouderlingen, ende eenen rijckman van Vlissingen, genaemt WILLEM JANSZ, mitsgaders eenen apotecaris van der Veere ²⁾, aldair welbekent, nu fugityff, wesende oock van heurluyden officiers, ende diverssche andere heurluyden assistenten, wesende raspailen van volcke. Ende alvoreen te commen ter voorseider communicatie, hadden de voorn. predicanten met heurl. consorten besproocken, dat hy deposant metten zijnen mair commen en zouden in cleynen getaele, om bat verseeckert te wesen van heurl. persoonen. Ende sulcx sach hy deposant, dat sy wel sterck wairen drye persoonen jegens een, boven heurluyder accouters ³⁾ ende wachten, die zy hadden op diversche plaetsen dairomtrent. Ende is hy deposant metten zijnen secretelick gecommen uyter stadt, zonder eenighe dieners met hemluyden te nemen, omdat zy van der gemeente van der stadt nyet gevolcht en souden wesen. Ende nair seecker vertooch ende vermaen by

1) Gislein of Gelein d'Hoorne, reeds sedert 1559 als predikant, onder 't kruis, werkzaam, in 1567 naar Norwich uitgeweken, en na de verovering der stad, in Febr. 1574, teruggekeerd. Door de toegevoegde aanduiding van zijn oorspronkelijk ambacht wordt nu voor goed een einde gemaakt aan de door Boxhorn in zwang gebrachte overlevering, dat hij ook een schoenmaker zou geweest zijn. Zij sproot waarschijnlijk uit de onwillekeurige verwarring met zijn bovengenoemden ambtsbroeder voort.

2) Jan van Reigersberg. Zie *Sententien*, enz., bl. 104.

3) *verspieters*.

hem deposant, ende andere zijn assistenten voors. aldair gedaen van der Coe Ma^t weghe, van te willen ophouden van gelijcke predicatiën meer te doen, ende tvolck aen te haelen jegens den wille ende verboden van Sijnder Ma^t, hemluyden vertoogende de dangieren, die dair uyt commen mochten; soe hebben de voors. predicanten dairop geantwoirdt, dat men meer moeste obediëren God dan den menschen, ende dat zy nyet en deden sonder last ende consent van den Edelen ende Heeren van der Oordene. Ende by hem, deposant, metten zijnen, versocht wesende heurluyder last ende commissie te toogene, hebben geseyt, dat hy deposant metten zijnen heur dies gerust souden houden, ende hielden hem wel verseeckert, dat, indien die vander stadt met heml. accorderen ende een lijne trecken wilden, dat den lande nyet miscommen en soude. Ende alzoe, onder andere propoosten, by hem deposant vermaendt werdt van der ordonnance ende bevelen van Hair Hoocheyt, seyden, dat deselve hadde een gelimiteerde commissie, ende dat zy nyet en vermochte zonder den Prince van Orangen, den Grave van Egmond, ende den Grave van Hornes, die zy expresselicken noompden, ende anderen heeren van der Ordene *in genere*. Ende eindelijkhe, nair diversche andere propoosten, wairen de voorn. predicanten te vreden, seeckeren tijt op te houden met heurluyder predicatiën, om middelretijt te scrijven ofte spreekken, soe zy seyden, metten ouders ende die van t Consistorie van Antwerpen. Ende omtrent zesse ofte achte dagen dair naer weder vergadert zijnde, hebben hem deposant metten zijnen voor antwoorde gegeven, dat zy voortgaen wilden met heurl. voors. predicatiën, ende dat God tselve soe voirsien hadde, alleguerende dairby zeeckere scriftuyren, ende zeggende, dat den lande dair deure nyet miscommen en soude. Ende dyenvolgende hebben gecontinueert heurl. voors. predicatiën in diverssche plaetsen, buyten ende omtrent der voors. stede. Ende eyn-

telick, op eener tijdt dattet regenachtich weêr was, hebben hem vervoordert te commen preecken in de stede, in seecker schuyre ofte packhuys ¹⁾ van den voorn. Jacob Jansz, behauden ²⁾ zoone van Pieter Haeck; 't welck hy deposant met die van der wet verstaen hebbende, is hem aldair gevonden met burgmrs, scepenen ende raiden der voorseyder stede, wel tot zesthyen personen in getaele, ende hebben aldair gevonden den predicant Mr. Gislain, den scrijwerckere, sittende op eenen hooghe tonne, met een vergaedinghe van volcke tot omtrent duysent persoonen, dairoff den meestendeel was van buyten der stede gecommen, van Vlissingen ende der Veere metten omleggende dorpen, die meestal voorsyen wairen van zinckroeren, rappieren ende ander geweer. Ende binnen commende, alzoë sy besich wairen met singen zeeckere Salmen, zoë is hy deponent met zijn voorseyde assistentën gegaen naer den predicant, zeggende: „hola! haudt op, ende gheeft gehoir!” Mair sy nyet ophoudende van singen, zeyde de voorn. predicant: „mans ende broeders, gheeft gehoir!” metdien afdaelende van der tonne, dairop hy zadt. Ende die vander vergaedinghe, meenende dat denzelven predicant by hem deposant aengetast ende gevangen genoemen was, maeckten groot rumoer, ende, naer hy depoziert gehoiren conste, eenighe van heml. riepen: „slaet doet, slaet doet!” maer den predicant wederomme clemmende op de tonne, zyende alzoë dat hy niet gevangen en was, soe cesseerde tvoorseyde rumoer. Ende dezelve predicant wilende arguëren ende in disputacie commen, alleguerende eenighe scriftuyren, zoë seyde Mr. Hugo Bonte, pensio-

1) Achter 't huis „de Gouden leeuw” in den langen Delft; zie 's Grave-sande, *Tweede eeuwgedachtenis der Middelburgsche vrijheid*, enz. bl. 36. Nachtglas, *de algemeene kerkeraad der Ned.-herv. gemeente te Middelburg*, (1860) bl. 17, en verg. nog beneden, bl. 9.

2) *behuuden, behuwd.*

naris: „wy en commen hyer nyet om u te hooren arguëren, maer om u te verthoogen, dat ghy dit doet tegens d'ordonnance, wille ende verboden vande C^e Ma^t; maeckt u terstondt wech!” ende naer groot rumoer ende geruchte, zoe zijn zy al tsamen vertrocken; ende wairen hy deposant ende degheene met hem aldair gecommen in grooten dangiere van heurluyder lijve, 'ten hadde geweest, datter een ofte twee van der voorseider vergaederinge 't zelve belet hadden, soe hij naederhandt verstaen heeft, nyet wetende hoe dat die genoempt wairen; ende worde hem tzelve geseyt by een man van eeren, oock wesende catolyck, die hem verclairde, dat hy dair gecommen was alleenlick uyt nyeusgiericheyt, ende noydt zedert meer heurl. geselschap ofte prediciën gehanteert en heeft. Ende naer desen en es binnen der voors. stede nyet meer by de voorn. sectarissen gepreëckt geweest (mair wel dair buyten int ronde, onderweghen van Vlissinghe ende elders); dan naer den tijt, dat zy sijn kommen om de beelden ende kercken te stormen ende demoliëren, dat zy alsdan binnen de stede zijn oock commen preëcken, tot drie oft vyer reysen toe, in de kercke, genaempt Westmonstre ¹⁾).

Aengaende welcke beeldenstormen zecht hy deposant, dat, hoorende onder 'tgemeente rumoer, dat zulcx geschyet was t'Antwerpen, t'Ypre, te Gent ende ander plaetsen, heeft hem gevonden by burchmrs, scepenen ende raiden op de stadt huyse, ende heeft hen vertooch gedaen om zulcx te beletten, ende verhoeden, dat sulcx alhyer nyet geschieden en soude. Ende was hy deposant, mitsgaeders beyde de burchmrs, van advyse, dat men behoirden tontbieden ende nemen assistentie van den gilden ende scutteriën van der stede, om de kercken ende goidshuysen te doen bewairen, ofte met eenighe ander middelen dairinne te voorsienne. Dairop deliberatie gehouden was onder die van de wet

1) Op de groote markt, maar in 1575 afgebroken.

metten raide, ende alzoë hy deposant, om meerder quaet, twelck apparent was, te beletten, vertrocken was naer de poorten ende vesten, en weet nyet, wat zy dair op gesloten hebben, verwachtende nair heurluyder resolutie ende off zy hem aensoecken zouden, om metter assistentie van den voorn. gildens ende scutteriën zijn debvoir te doene; mair en heeft van heurl. nyet vernoemen. Ende op den-zelven daghe in den avont, heeft verstaen, dat eenighe van den consistorie deden adverteren in de abdie van Middelburch, dat men uytter kercken weren zoude al datmen begeerde te salveren; soedat, nair zijns deposants bedunc-ken, indien men goet debvoir hadde willen doen, geduy-rende dien nacht, men zoude meest alle zaecken uytter kercken gebracht ende gesalveert hebben, zulcx oock in diversche kercken gedaen es geweest; ende en meent nyet dat eenighe juweelen noch ornamenten van de kercken off cloisters genomen, ontvreemdt, ofte bedorven zijn gebleeven dan beelden. Ende hy deposant heeft in der abdie gerestitueert diversche juweelen van goude ende silveren ende costelicke cappen, wel totter weerde van xij off xiiij^e guldenen, die genoemen hadden geweest by een re-ligieux van der abdie van Middelburch, genaemt broeder CLAES JANSZ, van Mechelen, nu fugityff, dewelcke, met eenighe vanden consistorie, commende ten huyze van hem deponent, brochte ende leverde hem deponent de voorn. juweelen, seggende nyet te willen houden sulck goet van affgoederie, ende opdat den ongoddelicken hoop van de muenicken hem nyet nae zeggen en sonden, dat hy cloos-ters beroeft hadde, hetwelcke hem letten soude in zijn reputacie int woordt Goidts te predycken, dairtoe hy hem begeven wilde. Ende van gelijken heeft hy deponent oock gerestitueert der kercke van Westmonster eenighe juweelen ende ornamenten, hem geleverd by eenighe geseyt ouders van der consistoirie; alsoe hy deponent, terstont nair hy verstaen (hadde) de beroevinghe ende

desolatie van der kercke, hadde doen oprechten een galghe op de meret.

Gevraecht, off hy van weggen des bisschops oft ander nyet en es aensocht geweest, om assistentie te doen tot beletten van de voorn. desolatie ende berovinghe van de kercken:

Secht, dat hy noydt versocht en es geweest van wegen des bisschops noch yemandt van der abbye, nochte oock van pastooren off regierders van de kercken off cloisters om eenighe assistentie te doen; ende indien hy dairtoe versocht hadde geweest, en zoude in gheen gebreck gebleven hebben nair zijn uyterste vermoeghen.

Gevraecht, off hy van wegen des bisschops nyet aensocht en es geweest, om te apprehenderen den voorn. broeder CLAES JANSZ, terwijl hy openbairlick achter straeten ghynck in weerlick ¹⁾ habyte:

Secht, dat neen; mair es wel aensocht geweest van bisschopswegen, om restitutie te hebben van juweelen ende goet uyter abdie genoemen, ende worde hem deponent geseyt, dat de voorn. bisschop geseydt hadde aengaende den voorn. religieux apostat, dat was quaet danssen met onwillige bruyden, ofte diergel. woorden.

Gevraecht, wie binnen der stede de predicanten van den sectarissen aengehaelt, gelogeert, geassisteert off gefavoreert hebben, ende ander inconveniënten, aldaer gebeurt, gevoordert:

Secht, dat van de principaelste zijn geweest: PIETER HAECK, eertijts bailliu van der stede van Middelburch, JACOB JANSSE van der meersch, zijn schoonsoene, ADAM JANSZ seeldrayer, MATHIJS JANSZ goudtsmet, PAUWELS CHRISTOFFELSZ, brandewijn-man van Bruyssel, HANS de beel-desnijder, BASTIAEN CLAISZ, JAN CORNELISZ, droegscheerder, een grooten beeldebrecker, SYMON in den Draeck,

1) *wereldlijk*.

SYMON JANSZ van Rome, PIETER BUIEL, CLAIS THUYSZ, VINCENT LAURISZ, JACOB van der Goes, HUGO JOOSSE; dewelcke meest alle lieden zijn wel bekendt in de stede ende wel gesteld van goede, behalve noch veel andere van der gemeente, die hy nyet en soude weeten te noemen; ende was den predicant, genaempt GISLAIN, met zijn wijf ende kynder gelogeert meesttijts in 't huys genaempt Den Gulden Leeuwe, toebehoirende den voorn. JACOB JANSZ, schoonsoone van Pieter Haeck, dair zy heurl. vergaderinghe ende consistoirie hielden, ende dair oock dagelickx aenquamen ende logeerden predicanten ende consistoirianten van ander steden, die oock veele eerstwairts (warff?) aenquamen ende adresseerden voorn. Pieter Haeck ende tsijnen huys. Al twelcke hy zecht te weeten eensdeels van gesien thebben ende van ander gehoord te hebben, dairaff geïnstrueert zijnde.

Gevraecht, off tot Middelburch oock geweest es een consistoirie van den sectarissen, ende wye aldair officiën gehadt off bedient hebben: secht dat hy gemeenlick heeft hooren reputeren PIETER HAECK voor een hooft van de consistoirie, OLIVIER CORBAULT, JAN VAN DER PERRE, CLAES THUYS, SIMON in den Draeck, als *seniores* ofte ouders; dewelcke alle vijfve meest geweest hebben heurl. gedeputeerde herwerts ende derwerts aen ander consistoiriën, als tAntwerpen, te Gendt ende elders; SIMPSON den timmerman, die oock geweest es een predicant ende opleser van de Salmen, ende een van de principaelste beeldebrekers, ADAM de lijndrayer, oock een groot beeldebreecker ende van de ouders, MATHIJS JANSZ, goudtsmit, secretaris off houdende 't rolle van degheene, die de belijdinghe ende nachtmael deden, HANS de beeldesnyder, oock als de voorgaende, PAUWELS CHRISTOPHELS brandewijn-man, eenen van de ouders, die omme ginck mitten berde voor de armen, PIETER BUIEL, ontfanger van de consistoirie, ende opleser van heurl. gebot, twelck zy pu-

bliceerden, als zy de beelden ghingen breecken, JACOB DE QUESTER, raidt van de consistoirie, die men zecht, dat meest den beelden de neusen affgesmeten heeft, dewelcke oock gevirtuallieert heeft Pieter Haeck ende Tholouze met heur complicen, als zy op Walcheren met schepen quaemen ¹⁾; CLAIS SIMONsz den themsmaecker ²⁾, een van de ouders ende een grooten beeldebreecker, SYMON JANSZ van Roome, raidt ende over jair.scepen der stede van Middelburch, BASTIAEN CLAESZ, die men zecht oock ontfangen geweest t' hebben van de consistoirie.

Gevraecht, offer tot Middelburch zijn eenighe officiers ofte van de wet ende magistrat, die gehanteert ofte gevordert hebben, off secreet verstandt ende conversatie gehad metten pred^{ten}:

Secht, dat hy wel weet, dat ANDRIES JACOB OORTSZ tegenwoordich scepen, alsnu ende zeer onlanx fugityff, altyts gevolcht heeft de predicatiën, ende genouch dagelick met Gislain den predicant geconverseert, ende heeft een zijn kyndt laeten doopen by denselven pred^t, op de manieren van de secten, ende wairen die peters SYMON JANSSE ROOME, nu raidt ende overjaer scepen, VINCENT LAURISZ (ende deze drie zijn oock, nair zijn onthoudt, geweest van de ouder consistoirie; want dair zijn onder hemluyden twee consistoiriën); CLAES THUIS, kieser van der wet van der stadt, heeft alle predicatiën gevolcht, tot nachtmal geweest met zijn huys^e, den predicant dicwils tzijner tafel gehadt; ANDRIES JANSZ BRABANT, alsnu ende alsdoen scepen, heeft altyts de predicatie gevolcht, maer niet totter nachtmal, nae zijn deposants duncken, ende is naemaels afgeweecten, hem houdende nu als goet Catholicq; HUGO JOOSSE, quartiermr oft rentmr van der stadt, heeft tzijnen huys twee ofte drie nachten gelogiert PETRUS DATHENUS, predicant van den Palzgrave, die buyten Middelburch aen

1) In Maart 1567; zie lager.

2) zeefmaker.

de poorte oock gepreëckt heeft, hem conduyserende dezelve Hugo, zoe int gaen als keeren tot ende vande predicatie; dezelve heeft oock int laiste, als Gislain den pred^t hem nyet wel en betrouwede in de stede, denzelven tziñen huysse gelogeert twee ofte drie nachten, ende heeft altyt de predicatie gevolcht, maer niet ter belijdinghe of nachtmael geweest, zoe hy deposant verstaet; JAN DE NIOSA ¹⁾, alsdoen scepen ende noch raidt, heeft altyt de predicatiën gevolcht ende zijn huisfr^e de belijdinghe ende nachtmael gedaen, ende den predicant Gislain met zijn wijf dickmale tziñer tafele gehadt, ende heeft zijn soone wonende by mr. JAN HOSTE, schoolmeester tot Duysburch, aldair zijn huysfr^e oock nu es, ende lange geweest is; JAN VAN CAMPEN, raidt ende notarius publicus, heeft de predicatiën gevolcht ende den predicant driemaal tziñen huysse gehadt, ende, soe men secht, voor den sectarissen requesten ofte ander gescriften gemaect; JACQUES van der Goes, scepen, heeft oock de predicatie gevolcht met zijn huysfr^e, ende gesongen Psalmen in de preëckinge, ende de kercken van de Catoliquen nyet gefrequenteeert; SYMON in den Draeck, apoteecker, kieser vande wet der voorn. stede, es geweest van den consistoirie, ende belijdinghe ende nachtmael gedaen met zijn huysfr^e; AERT JANSZ BOOM alias VAN GENUECHTEN, eertijts burchmr, nu raidt, heeft eerstmael vele de predicatiën gevolcht, mair es vroeck afgeweecken ende weder de catholicque kercken frequenterende; HUGO JANSZ, stedeboode, heeft van over vijf off zes jaeren, als die sectarissen Calvinisten heurl. secretelicken hielden tot Middelburch, van hemluyder secte geweest, ende, by heurl. naemaels affgesneden wesende mits zijn quaet leven, nair heurl. opinie, es nu weder van den eersten geweest, die heml. aengevolcht heeft in heur predicatie, ende oock van den eersten, die de belijdinghe ende nachtmael gedaen. Al

1) Eig. Jan Jansen de Hiniosa, van Spaansche herkomst.

twelck hy zecht te weeten, eensdeels by gesien thebben de voorn. personen gaen ende keeren nair ofte van den predicatiën (als dairomtrent hem somtijts houdende in een huys, ofte voor de deuren, ofte omtrent de poorte van de stede, dair zy passeren mosten), ende eensdeele deur rapport van degheenen die tzelve gesien hadden, ende oock by examinacie van eenighe gevangen, dairvan hy geseyt heeft de confessiën ons over te geven *).

By welcke confessiën men bevindt, dat de naervolgende personen belast zijn van de belijdinge ende nachtmael gedaen te hebben, ende andere acten van exercitie van huerluyder secten ende pretense religie †).

Secht voorts, dat gebeurt es omtrent Baefmisse (nair zijn onthoudt), zoe men de wacht hielt aen alle de poorten van der stede, dat ANTHONIS JANSZ Royaert stadsboede, commende al wel gedroncken ¹⁾, van een van de poorten opt stadthuys, aldair eenighe van der wet vergadert wairen jegens avent, seggende dat groote menichte van volcke in ghecommen wairen, zoe deur de poorte dair hy geweest hadde, als andere poorten, die aengenomen souden wesen by den bisschop oft zijnen volck, ende getrocken in dabdye; dairop de burchmrs heml. terstondt geïnformeert hebbende, hadden bevonden datter nyet aff en was; niettemin, om tvolck t'appaiseren ende stillen van desen geruchte, hadden burchms aen hem deponent verzocht, dien nacht met heml. te willen waecken, twelck hy heml. accordeerde; ende terwijl de burchmr ADRIAEN JACOB JOOSSE met

*) *Nota*, dat dit niet gedaen en es geweest.

†) By faulte van overleveringe van den voors. confessiën, en zijn de naemen hyer niet gestelt; maer zijn deselve naemen by den baillu overgegeven in zeker billet, geëxhibeert met zijn andtwoorde ende justificatiën op d'interrogatoiren, hem gedaen ende aengegeven by ons Commissarissen.

1) *beschonken, dronken.*

mr. HUGO BONTE, pensionaris, ende mr. ADRIAEN DE JONGE, secretaris, alsnoch tziñen huise wairen (dair zy hem tvoors. verzouck gedaen hadden) zyn aldair commen cloppen op de deure ANDRIES JACOB AERTSZ, alsdoen scepen, SIMON JANSZ van Roomen, alsdoen raidt, met ANDRIES BRABANDER, oock scepen, die by drancke was, zeggende tot hem deposant: „Heer baillu, haest u; laet ons met allen macht gaen naer d'abdie, alwaer wy zullen vyn den groote menichte van volcke; want het gelt ons lijff ende goet!” spreekende zeer seditieuselyck ende straffelick, zoe tegens den voorn. burgemr. ende iniuriërende den voorn. pensionaris ende secretaris, nomende heml. verraders (nae zyn onthoudt); dewelcke heml. antwoorden met goede redenen ende middelen, ende baden hemluyden met gevouden handen, zeggende: „gaet thuys, zijt te vreden, syet aen desen periculosen tijdt, ende en maeckt geen rumoer; 't en es maer droncken stede bodens werck; wy hebben met mijnheer den bailliu gesproocken ende maecken ons sterck, datter gheen quaet geschieden en sal.” Mair desen al nyet tegenstaende heml. nyet konnende appaiseren, zyn de voorn. ANDRIES JACOB AERTSZ ende SYMON JANSZ van Roome van dair geloopen, haelende heurluyder geweer, ende gaende cloppen aen de deure van diversche van heurl. factie ende secten, seggende: „houdt goede wacht, alzoelieff als ghy u lijff ende goet hebt; want het zal gelden!” Zulcx tyvolck beroert hebbende, dat allomme lanteernen uytgehangen worden, de voors. ANDRIES aen hebbende eenen rinck-craech ende een bloot slachswert op den schouwer, gelijck oock SYMON JANSZ hadde een rynec-craech aen ende een hellebaerde; ende dairvan zyn alsoe gecommen op tstadthuys, dair hy deponent met die van de (wet) vergadert wairen, seggende aldair de voorn. Andries ende Symon seer beroerlicke dese oft gelijcke woorden: „den bisscop moeder uyt! men zal hem met eenen bot ofte hotte uytdraghen”, met diversche

andere onbehoorlicke ende beroerlicke propoosten; dair op heurl. geseyt worde by hem deponent ende die van de wet, dat elck slapen gaen soude: „gy soudt de stadt brengen in dangiere, alle heure privilegiën te verliesen”, zeggende de voorn. deponent, dat hy metten burchmren geweest hadde by alle quartier van dabbien, ende datter nyet en was, heml. voorts persuaderende met allen goeden middelen, dien nacht te willen affhouden om in de abdie nyet te gaen, dair toe zy altyts tendeerden. Ende 's morgens, omtrent zes oft viij heuren es hy deponent met beede burchmrs, eenighe scepenen ende gecommiteerden van de scutterie, metsgaeders oock de voorn. ANDRIES ende SYMON JANSZ, SYMON apoteecker, ende noch andre heuren complices, gegaen naer dabbie, aldair een van de burchmrs met seecker hellebairdiers bleeff voor de poorte, om te beletten den inghanck van die van de ghemeente, aldair gecommen in grooten getalle, wel tot vijff off zes hondert. Ende hy deponent metten ghenen die binnen gegaen wairen, allomme deursouckende, en hebben niet gevonden, datter eenich buytenvolck was, dan de domesticquen van den bisschop ende convente, dair de voorn. Andries en Symon Jansz off eenich van heml., dit zyende, zeyden totten bisschop: „*Domine reverendissime*”, ende hy deponent, dat hoorende, zeide: „ist nu *dne reverendissime*? men heeft u desen nacht nyet connen tevreden stellen.” Ende zijn alsoo uytter abdye gescheyden, weerende tvolck dat buyten der poorte stondt, dat zy dair in nyet geraecken en mochten, alsoo tscheen, dat sy dair toe geneicht wairen.

Gevraecht, volgende 't vij^e art^e onser instructie, off van Middelburch eenighe zouden gesonden zijn geweest in de vergaderinghe van St Tryuden; ende off die van de consistorie eenich gelt gelicht hebben opt gemeente, ende by wat middelen, ende tot wat fyne, ende op andere art^{len} naervolgende tottet xvij^e incluz:

Secht, dat hy niet en weet, gehoort noch verstaen en heeft, datter yemandt soude gesonden geweest hebben in de voorn. vergaderinghe tot St Tron, noch yet anders van tinhoudt van de andere naervolgende ar^{len}, dan hy wel verstaen heeft, dat PIETER HAECK, OLIVIER CORBAULT, JAN VAN DER PERRE, veele over ende weder gereyst hebben tAntwerpen, tot Breda, tAmsterdam, tUtrecht ende elders aen den Prince van Oraingen ende Brederode, ende aen de consistoriën in ander steden. Secht voorts, dat hy verstaen heeft, dat omtrent Vastenavont laestleeden oft int beginsel van de Vasten, PIETER HAECK met diversche assistenten gecommen es opt stadthuys tot Middelburch, de wet ende raiden vergadert zijnde, ende heeft aldair gepresenteert seecker requeste ¹⁾, by hem ende noch xvij oft xx van zijne complices onderteeckent, dair by versouckende, dat die van der wet zouden sciicken haerluyder gedeputeerde aen mijn Vrouwe de Gouvernante, om aldair te versoucken van wegen der nyeuwer gemeente liberteyt van religie, ende om in vryheyt van consciëntie te mogen leven ende presenteren Zijn Ma^t dertich hondert duy-sent gulden; soe die groote Turck in zijn landt houdt die Cristenen, ende die Pauws hoeren ende boeven op tribuyt, ende andere princen ende heeren by heuren heerschappiën, moordenaers ende andere quaetdoenders op compositiën; seggende dairby, dat gelijcke requeste hadde gepresenteert geweest by den Eedeldom, ende dat dese requeste zoude worden gepresenteert in den naeme van der ghemeente in desen quartier, alsoe oock zoude gedaen worden in ander quartieren; twelck heurl. versouck ende requeste worde heml. afgeslagen by die van der wet, dairop by den voorn. Pieter Haeck alsdoen geseyt wordt tot die van de wet: „Orchà, ghy weygert ons dat te doen, wy en zullen ulieden

1) Het bekende verzoekschrift der Consistoriën, waarover zie *Nederland tijdens den Volksopstand tegen Spanje*, I. bl. 98 en v.

niet meer moyen in deser zaicke; wy zullen een ander hooft zoucken". Seggende hy deponent, hyer nyet present geweest thebben, mair dat den voorn. Pieter Haeck, affcommende van de stadt huys seer beroert, is hem deposant aengecommen, ende heeft hem geseyt: „ick hebbe dair geweest by die van der wet, en hebbe aldair zeecker requeste gepresenteert, mair die beesten en willens nyet verstaen; het waere een goede saicke voor de Co^e Ma^t, om hem uyt alle zijn quaet te helpen: hy mochte gecrijghen dertich hondert duysent guldenen, ende houden alle neeringhen ende sijn volck in zijn landt"; seggende dairby die propoosten ende exemplen van den Pauws, den grooten Turck, ende diergelijcke hierboven verhaelt, dairop hy deponent den voorn. Haeck zeyde: „hoe, zijdt ghy soo sot? meendt ghy, dat de Co^e Ma^t gelt van doen heeft, om zijn religie te vercoopen, ende contrarie zijn consciëntie ende der religie catholique doen, om ulieden gelt? Jae, soude liever alle dese Nederlanden hem laeten costen, om te blijven m^r van den spele! Aerne sotten, dat ghy sijt! wat neemt ghy voor u?" —

Ende heeft hy deponent van eenighe verstaen in't secrete, dat zy, deur desen middele ende practique, op de voorn. conditiën ende pretext van liberteyt van religie ende consciëntie, veele personen aengehaelt ende tot hem getrocken hebben, die belooft zouden hebben in den voorn. gevalle te gheven, d'een hondert, d'ander tweehondert, lxx, lx gulden, myn ende meer. Ende dat nyetemin de conducteurs van desen saicken hadden secrete verstandt, dat, indien die van de Co^e Ma^t hair voorn. requeste nyet toelaeten en wilden, dat de voorn. penningen souden geëmployeert werden aen Brederoede, Grave Lodewijck, ende heurl. complices, om te wederstaen de Co^e Ma^t, hoe wel de particuliere contribuanten sulcx nyet geweten en hebben; ende hadden zy 'et geweeten, en souden nyet hebben willen contribuëren, soe hy zecht verstaen thebben

van eenen JAN VAN DEN HOOGHE, gevolcht hebbende de voorn. prediciën ende exercitiën van heurl. secten, doen hy woonde tot Bergen op den Soom, die hem deponent zeyde sulcx gehoort thebben van een, die de penne in de handt gehadt hadde, om te teecken in de voorn. contributie, sonder hem dien te noemen; sonder dat hy deposant oock weet ofte kendt eenighe, die hyerin soudent gecontribueert hebben.

Gevraecht, wye tot Middelburch ofte elders hy weeten soude, die culpable, belast ofte beschuldich es van der emprise ende verraderie, voortgesteld by THOLOUZE, PIETER HAECK ende heur complicen, opt eylant van Walcheren ¹⁾, ende wat dair van gedeghen ende naegevolcht es; ende wat debvoir ende neersticheyt gedaen es, om heurluyden te wederstaen, ende afweeren, ende wye dat heurluyder hoop off geselschap ontfangen heeft op Armuyden:

Secht, dat hy vóór d'aencompste van den voorn. Tholouze ende Pieter Haeck mit heuren hoop ende scepen opt eylandt van Walcheren nyet gehoort, verstaen, noch geweeten en heeft van eenyge, die culpable, belast, ofte beschuldich soudent zyn van der voorn. emprise; dan zecht, gebeurt zijnde, dat sdynsdaechs off woensdaechs onbegrepen vóór de voorn. aencompste, hy deposant, wesende in de herberge, genaemt *de groene poorte*, dair oock mede was CORNELIS HAECK, zoone van den voorn. Pieter Haeck, hem vraechde, wair dat zyn vader was? Dairop hy seyde: „mijn vader is gaen soucken een Heere, sulck als ghy hebt”; dairop hy deponent hem weder zeyde: „ick hoope ende houde, dat u vader ende ick al éénen Heer hebben, dat is den Coninck van Spaignen; hy zye wel toe!” Dairop de voorn. Cornelis zeyde: „hy ysser zoe diepe in, hy moet mede deur”, sonder dat hy deponent dairop vorder ondervraechde; dan seyde hy deponent: „vermaledeyt is hy,

1) In Maart 1567; zie het aangehaalde werk, I. bl. 108.

die hem op menschen verlaet; *nam homines rotant cum fortuna!*"

Secht voorts, dat hy verstaen heeft van zijnen Stedehouder aldaer op Armuyden, genaempt JAN YPENSZ, dat ten zelven tijde, als de voorn. aencompste gebeurde, zeecker vrouwe wonende aldoen op Armuyden (nu fugityff), wiens naeme hy niet en weet, 'smerghens vroeg aengekommen zijnde van Antwerpen, zeyde tot diversche persoonen, datse gecommen was int scip van PIETER HAECK, ende dat dezelve Pieter Haeck heur geseyt hadde, dat hy quam tot vertroostinge ende onderstant van den eylande, ende dat die knechten, die dair laeghen voor Bammekens oft Zeeburch, soudén eer ¹⁾ acht uren van dien daghe geslaghen worden; ende seyde deselve vrouwe, dat de voorn. PIETER gecommen wesende by dander scepen, dair THOLOUZE met heurluyder knechten inwairen, was getrocken uyten scepe, dairin hy gevaren quam metter zelve vrouwe, ende gegaen int scip van den voorn. THOLOUZE metten knechten; zeggende voorts deselve vrouwe op Armuyden onder tvolck: „laet ons goede moet nemen; onsen vertrooster off verlosser PIETER HAECK is commen!" Heeft voorts verstaen, dat de voorn. scepen van THOLOUZE ende PIETER HAECK omtrent den lande gecommen zijnde, sijn gevirtuallieert geweest by JACOB JANSZ VAN DER MEERSCH, schoonsoone van den voorn. PIETER HAECK, ende JACOB DE QUESTER. — Ende hy deponent, terstont als hy van der aencompste verstaen hadde, heeft gesproocken met eenighe van der wet, die hy hielt voor Catholiek ende der Co. Mat goet ende getrouwe; ende hebben aen de poorten ende allomme daert behoorde goede wacht doen houden, vermaenende tvolck tot getrauwicheyt ende goeden dienst van de Co. Mat ende heur aller ghemeen welvaert.

Secht oock, dat, donderdaichs vóór de voorn. aencompste,

1) vóór.

hy deponent, wesende 'sachternoens omtrent drie uren ¹⁾ upden dam tot Middelburch, heeft gesien de Heere van BOCKSTEL ²⁾, zoe hy hem naemaels heeft hooren noemen (die hy aldoen niet en kende), gaen ter poorten uyt met twee knechten, denwelcken hy deponent volgde, ende vraechde de wachters aen de poorte, dairoff een genaempt was JAN LIEVISZ, wat man dattet was, dewelcke zeyde, dat sy 't hem gevraecht hadden, ende geseyt hebbende te wesen eenen wijncooper, ende gegaen naer der Veere.

Secht voorts, verstaen hebbende naederhandt van eenighe van der wet, dat de voorn. Heere van BOCKSTEL gecommen was op 't Stadthuys tot Middelburch, de wet vergaedert zijnde, tsaterdaechs ten x huyren, als de voorn. THOLOUZE ende HAECK, met uren scepen, sondaechs daeraen aenquaemen; begheerende deselve Bockstel binnen te wesen, zeggende te commen van wegen des Prinsen van ORAINGEN; ende hadde aldair gedaen zeecker verthooch, ende dat alle zijn propoosten vielen ende tenderden dairtoe, dat die van der wet ende stadt nyet doen en zouden sonder advertencie ende advys van Zijner Excellentie; ende dat de voorn. BOCKSTEL hem altyts toochde droefachtich ende verslaegen, ende en bleeff off vernachte in de stede nyet, mair vertrack 's avents naer der Veere, dair hy logeerde totten bailliu genaempt ROLLE.

1) uren.

2) Jan de Hornes, Heer van Bortel, Luitenant van Oranjes bende van ordonnancie. „Es by ons geweest”, zoo schreven naar aanleiding van dit bezoek Burgemeesters en Schepenen van Middelburg aan Margaretha, 8 Maart 1567, „sekere Heere van Bortel, dewelcke ons mondelinghe verclaerde, dat hy binnen desen lande van Walcheren gecommen was, geëxpédieert van wegen d'Excellie van mijnen Heere de Prince van Orangiën, om te vernemen, hoe hier alle saken stonden, met denwelcken wy sonderlinghe gheene communicatie gehadt hebben, alsoe hy daertoe egeene last ofte commissie en hadde; ende es deselve vuer een dach of twee uyt desen eylande van der Veren vertrocken, sonder dat wy weten werwaert henen.”

Ende terwijl de voorn. BOCXSTEL noch was op Stads-huys, es aldair gecommen hy deponent, commende der wet adverteren, datter knechten gecommen wairen, gesonden van de Hertochinne voor Rammekens. Ende zyende de voorn. BOCXSTEL hem deponent bailliu in de camer commen, ghinck terstondt van dair, zeggende tot dien van der wet: „ick verstae, datter knechten commen zijn tot Rammekens, ick hebbe brieven van mijnen Heere den Prince aen de Capiteyn”; gaende alzoë met haesten naer de poorte; dat alsdoen hy deponent zeyde tot dien van der wet: „wat is dat voor een? wat comt hy hier maecken?” Dairop zy seyden, dattet was den Heer van Bocxstel, Lieutenant van den Prince van Oraingen. Ende hemlyuden dan vraeghende, off zy nyet versocht en hadden zijn commissie, zeyden, dat hy verclairt hadde, gheen commissie te hebben; dairop hy deponent weder seyde: „dat licht op een quaet moer; sulck volck es my belast aen te tasten of te vangen”; ’twelcke de voorn. van der wet hem ontrieden te doen, om gheen oproer te maicken onder ’t gemeente. Ende worden alsdoen by der wet gedeputeert eenighe van hemlyuden, als ADRIAEN JACOB JOOSZ burchmr, JAN VAN CAMPEN, JACQUES VAN DER GOES, mr. ADRIAEN PROOST, dewelcke, mitsgaeters de rentmeester gen^l van Seelant Bewesterschelt ende zijn Stadthouder, zouden gaen besyen de knechten aen lande gecommen tot Rammekins ende te verstaene wat last zy hadden. Ende heeft hy deponent verstaen, dat de voorn. gedeputeerde commende omtrent Rammekins, es de voorn. Bocxstel van verre gesyen geweest, wandelende ende spreekende metten Capiteyn van Rammekins, genaempt GHISTELLES, omtrent Welsinghe; dewelcke zyende deselve gedeputeerde aencommen, verlaetende den voorn. Bocxstel, zoude by heml. gecommen zijn met eenen brieff in de handt, seggende: haddic dien bryeff drie off vyer hueren eer gehadt, dese knechten en wairen hier te lande nyet gecommen.

's Maendaechs dairnae es de voorn. Bocxstel wedercommen by die van der wet op Stadthuys, metten rentm. gn^l Bewesterschelt (in absentie van hem deponent), doende aldair seecker vertooch, soe hy deponent verstaen heeft, ende dat die van der wet aen hem versocht souden hebben, dat hy zoude doen vertrecken THOLOUZE ende PIETER HAECK, met heuren volcke ende scepen, alzoe sy tot Armuyden geseyt hadden, dat sy gecommen wairen van 's Princen van Oraingen wegen, ende dat de voorn. Bocxstel soude geantwoordt hebben: indien zy van der wet raedt wisten, te doen vertrecken de knechten, die tot Rammekens aen lant gecommen wairen, dat hy oock raidt wiste om te doen vertrecken THOLOUZE ende PIETER HAECK met heuren scepen ende volcke, zoe verre zy van svoors. princen wegen gecommen wairen.

Ende worde alsdoen by der wet gesloeten (zoe hy deponent verstaen heeft), dat men scrijven soude twee brieven, eenen aen Mevrrouwe de Gouvernante ende eenen aen den Prince van Oraingen, al ten eynde om alle de knechten aen wederzijden gelicht thebben; welcke brieven gesonden worden by Adriaen Claesz, burchmr, ende mr Adriaen de proost, nair Antwerpen (dair de Prince van Oraingen alsdoen was), ende voorts nair Bruyssel aen de Hertochinne. Ende worden oock gecommitteert twee scepenen, als SYMON COST ende ANDRIES JACOB AERTSZ, alias langen Andries, die metten voorn. heere van Bocxstel gesonden wairen by den Capiteyn van den knechten tot Rammekins, om die te doen lichten ende vertrecken. Maer de voorn. BOCXSTEL bleeff achter omtrent Welsinghe, sonder hem te laeten zyen by den voorn. Capiteyn, ende dairnaer es metten voorn. scepenen wederom gekeert, zeer droeffgelatich; ende commende omtrent de poorte van der stede, sceedende van den voorn^l scepenen, es gegaen ten huysen van eenen zijnen ouden dienaer, genaempt PASQUIER, totten welcken hy soude geseyt hebben met clagende woor-

den: „ick heb dair een commissie van den Prince, ick wilde om duysent daelers, dat ickse nyet aenveert en hadde.” Al, alzoe hy deponent verstaen heeft, ten selven dage is de voorn. Bocxstel geweest in de herberge van der groenen poorte tot Middelburch, dair hy by hem ontboodt CORNELIS, Pieter Haecx soone, met hem spraecke hebbende; ende van dien van der wet worde by hem gesonden m^r Jan Bekercke, pensionaris, om hem geselschap te houden, denwelcken hy toonde brieven van credentie, die hy hadde van den Prince van Oraingen, deselve Bocxstel hem draeghende seer drovich, nyet willende eten noch drincken, ende vertroock naer der Veere tot Rolle (oock zoe hy deponent verstaen heeft).

Secht voorts, dat ten tijde als de voorn. THOLOUZE met PIETER HAECK ende haeren hoop tacepe lagen voor 't eylandt, hy deponent met eenighe van der wet gaende besichtighen de wacht ofte waecke aen de poorten van de stede, ende commende aen de Chijspoorte hebben geroepen *losa*, aldair dat voortquam JACOB JANSZ, schoonsoon van Pieter Haeck, roepende: *vive le Geux!* presenterende tscherpe van zijnder spyetse voor hem deponent ende ADRIAEN VAN CAMPEN, alsdoen burchmr; ende waren op deselve wacht noch diversche Guesen gemingelt met eenighe goede burgers. Ende heeft hy deponent sedert verstaen, dat de voorn. Jacob Jansz zoude geseyt hebben tot zijn medewaeckers in de voorn. poorte: „off mijn vaeder nu voor de poorte quaem, ick soude hem innelaeten, ende haelen de sluetelen van den burchmr; wilde hy die niet geven, ick soudtse hem mit geweld affnemen”; vraegende zijn voorn. medegesellen, off zy hem niet helpen en zouden, om den voorn. Pieter Haeck zijn vader inne te laeten; dair op zy zeiden, dat jae.

Secht noch, dat in denselven tijde hy deponent, gaende op eenen nacht ommesyen de waecke, ende commende in de Dampoort, heeft een LEXN JOLYT, oom van den voorn.

Jacob Jansz, sittende in de wacht, geseyt totten bailliu deponent: „ick bringhe u desen dronck wijns op condiciën, dat ghy sult roepen: *vive le Geux!*” daerop hy bailliu zeyde: „ick en salts nyet doen, liever te verliessen duyssent guldenen”; roepende hy bailliu, *vive le Roy*, soe seyde de voorn. Leyn totten burchmre Adriaen Claisz: „ick brenget u dan”, sonder te versoucken, dat hy roopen soude: *vive le Geux!* seggende totten voorn. bailliu: „dat schaet u dien dronck.” Ende hy bailliu seyde wederom: „gheen arger en moet my geschyen”, scheydende alzo van dair.

Secht oock ten selven tijde gehoort thebben in den raidt van der stede, dair gesproocken worde van zeecker brieven te scrijven aen Mevrouw de Gouvernante, dat AERT JANSZ BOOM, alias van Genouchten, openbaerlick zeyde: „wy staen onder den Prince van Oraingen, onsen Gouverneur; wat willen wy scrijven aen Mevrouw?”

Es oock gebeurt in den zelven tijde, dat hy deponent, by die van der wet zittende in de scepenencamer op zijn gewoonlicke plaetse, dair getracteert worde van eenighe saecken der waecke aengaende (nae zijn onthoudt), eenen PIETER VAN DEN BOGAERDE van Mechelen, wesende van den lede van der schutterie, zeide: „de bailliu en behoorde dair niet te zitten”; dairop be burchmr PIETER CLAES DOMNUSZ zeyde: „het zijn Conincx saecken, hy hoort daer emmers te sitten”. Secht oock verstaen thebben, dat, naer zijn vertreck uyten stadhuyse, de voorn. PIETER VAN DEN BOGAERDE soude geseyt hebben tegens burchmrs ende scepenen, dat zy wairen verraiders van der gemeente; ende alsoe hem gethoont wairen zeecker brieven van de hertoginne regente, geteeckent by hair Hoocheyt, soude deselve PIETER BOGAERT geseyt hebben: „wy en hebben mit Madame nyet te doen, wy staen onder onzen Eedelen Heer, die Prince van Oraingen, onsen Gouverneur, dat es een Edel, geschickt ende verresiende Heer; wat is Margarita? zy en heeft maer gelimiteerde commissie; sy en mach nyet

zonder den Prince van Oraison, den Grave van Egmond, ende den Grave van Hornes”.

Ende aengaende den afscheet ende vertreck van den voorn. THOLOUSE met PIETER HAECK ende heuren troupe, heeft hy deponent verclairet, ons dair aff te leveren seecker scriftelicke informatie”), alsoe hy dair off andersins van wel weten nyet en soude connen deposeren.

Deselve deponent heeft ons noch te kennen gegeven seecker ander pointen, om dair op interrogatoiren geformeert te worden ende gehoord te zijne seecker personen, die hy ons genomineert heeft.

Ende hebben wy commissarisen hem deponent voorgehouden zeecker interrogatoriën, aengaende de debvoiren ende neersticheyt by hem, als bailliu ende principael officier, in desen zaicken ende troubelen gedaen, dair op hy ons overgegeven heeft zijn scriftelicke antwoorde ende justificatie.

Noch gevraecht den voorn. bailliu, hoe lange dat tot Middelburch gecesseert is geweest van missen ende dienst Goeds te doen in der kercken, ende off hy nyet gehoord of geweeten en heeft, dat int doen ende celebreren van der misse eenighe storinghe gebeurt es:

Secht, dat naer d'eerste beeldebrekinge gecesseert ende opgehouden es geweest van missen ende dienst Goodts te doene, in de kercken ende cloosters, acht ofte neghen daghen (nair zijn onthoudt); ende hy deponent heeft, zoe haest als hem gedocht heeft, dat moegelicken was van doen, den pastoor van der prochiekercke, genaempt Westmonster, vermaent ende moet ghegeven, dat hy misse doen ende preëcken soude, ende dat hy deponent met zijn hellebairdiers ende volck hem assisteren zoude, soe hy gedaen heeft, wesende de voorn. pastoor deerste, die misse gecelebreert ende gepreëkt heeft nair de voorn. brekinghe;

*) Dit en heeft den bailliu niet gedaen.

ende zijn totter voorn. misse ende preecken gecommen vele goede lieden.

Secht voorts, dat, naerdien geseyt worde ende rumoer was, dat de tweede reyse tot Antwerpen kerckstoornisse gebeurt was, hy deponent op zeeckeren dach, hem niet voorcommende, wesende op stadthuys, es aldair hem ende der wet aengebrocht, dat in Synte Pieters kercke zeecker vergaderinghe van volcke was, om aldair wederom beelden te breecken; ende hy deponent, met beede de burchms terstondt dairtwairts commende, heeft aldair gehoort, datter geweest hadde een priester aen den aeltaer misse doende, denwelcken, zijne misse genouch ten eynde ende voldaan zijnde, zy hadden van den outaer doen gaen, seggende: „neempt u cramerie wech; ghy hebt hyer lange genoegh gestaen”, oft diergelijcke woorden, zoe hem gerapporteert was. Ende soe hy deponent in de kercke quaem, en wairen dair nyet boven xx off xxx personen; mair hy gegaen zijnde in den choir, dair de voorn. priester misse gedaen hadde, zyende in 't midden van den choir, datter een was, wesende een stoeldrayers knecht, wyens naem hy nyet en weet, die met een yseren hamer sloech op den aultaer; ende doende hy deponent zijn beste om denselven te apprehenderen, es hem ontweecken, deurdien datter sedert noch veele ander, wel tot vj of viij^e in der kercke toegecommen wairen, stootende op hem deponent, d'ander op de burchms, ommekerende heur aensichten om nyet bekend te zijne, roopende: „roert u eens, tast eens aen!” hebbende syncroeren ende caulchiesteenen ¹⁾ voor geweer; zoedat hy deponent nyet vorder noch ander debvoir gedaen en conste, ende worde alzo de vergaderinghe in 't gelijcke gescheeden; sulcx dat gheen vorder beeldebreckinge in eenighe kercken en geschiede.

Noch gevraecht, hoe dat bycommen es, dat de gevan-

1) *straatsteen* (vgl. 't fr. *chaussée*).

genisse opgebroecken is, ende de gevanghenen aldaer doen wesende, sectarissen ende ander delinquenten, gelost zijn:

Secht, dat de vanghenisse nyet en is opgebroecken geweest met geweld, mair dat die by ordonnance van de wet opgedaen es geweest, naerdien gesien ende bevonden was, datter een groot getal van sectarissen, wel tot iij off iij^e personen, gereet stonden met bijlen ende hamers voor de vanghenisse, in meeninge (soe't scheen) om met crachte dezelve open te breecken, zulcx datter cleen apparentie was by justitie daer tegens te moegen resisteren; ende gebeurde tselve, nair zijn onthoudt, eenen dach ofte twee naer de breeckinge van de beelden, wairoff zeecker acte gemaect es geweest by bailliu, burchmren ende scepenen, geteekent by den secretaris van der stadt theurl. ontlastinghe, alzoe doen ter tijt diverssche gevanghen aldaer laegen merckelick galeyboeven, wel tot een hondert toe, dieven ende schelmen, mitsgaeders eenighe, zoe Anabaptisten als Calvinisten, tot viij ofte ix toe; dewelcke Anabaptisten ende Calvinisten alleenlick uytgelaten worden, blijvende alle d'ander gevangen als voiren; ende worde alsdoen geseyt, dat tselve alsoe geordonneert was, om te stillen de rebellen ende oproerers van der ghemeente, al naer uytwijzen der voorn. acte, dairtoe hy deponent hem refereert. — Aldus onderteeckent: TZOMMO ROLLEMA.

Den iij^{en} September lxxvij.

Joncheere Philibert van Seroiskercke, raedt des Coninx ende rentmeester general van Zeelant Bewesterschelt, oudt xxxij jaeren oft dairontrent, gehoort ende geëxamineert onder eedt by hem gedaen ter saken van zijn officie, op de poincten in de artielen begrepen in onser instructie.

Eerst gevraecht op de toecompst ende begintsele van

de troublen ende desordre, geschiet in den lande van Zeelant, duer middele van sectarisen ende hueren adherenten, seeght ende verclaert, by den voorscreven eedt, dat, naerdyn hy ontfangen gehadt heeft zekere beslotene brieff van der Hoocheyt van der Hertoghinne, Regente etc., in date ix^{en} van April 1565 voer Paesschen ¹⁾, inhoudende advertentie van 't effect van der appostille, gestelt op de requeste, gepresenteert aen huere Hoocheyt by diverse Edelen van den lande van herwaerts overe, ordonnerende hem, rentmeester, als officier hem te reguleren in't executeren van Zijne M^{te} placaten ende ordonnantiën opt stuck van der religiën, modestelyck ende discretelick, sonder nochtans te gedoghen, dat enighe nyeuwicheyt oft veranderinghe op de oude Catholique religië, tot noch toe herwärts overe geobserveert, noch oick eenighe scandaleuse oft seditieuse acten voortgesteld ende attenteert [geättenteert] zouden worden; ende indyn tzelve geschiede, dat men haer Hoocheyt daervan adverteren soude, metter informatie dair op genomen, om, al tzelve in den raedt van Zijn Ma^t gezien, daerop geordonneert te worden zoo behoiren soude.

Soe heeft hy deposant alle andere officiers, ressorterende onder Bewesterschelt ²⁾, volgende den last, hem gegeven by dezelve brieven, van den inhouden van dyen geadvertteert (mits hemlieden oick sendende copie), ende corts daernaer van daghe tot daghe heeft bemeret, datter in de stede van Middelburch, Veere, ende Vlissingen overgecomen zijn diverse personen, ballinghen ende fugtyven om tfeyt vander religië, secten ende andere delicten,

1) En dus, naar de latere tijdrekening, 1566.

2) Dit rechtsgebied strekte zich over geheel Walcheren en de andere eilanden ten Westen der Schelde (Noord- en Zuidbeveland, Wolfaartsdijk, St Joostland, Oostbeveland, enz.) uit, waarvoor hij in 't lijfstrafelijke te Middelburg aanklaagde.

hemlieden fonderende (zoo de gemeyne fame ende mare liep) op d'inhouden vander voorn. appostille, gegeven op de requeste van de voornoemde Edelen, sonder nochtans dat t'zijnder kennisse zoude gecomen zijn van enighe publicque scandaleuse acten, die gebeurt zouden zijn in de voornoemde stede oft limite van zijnen bedrijve; dan dat hy, op den laetsten dach Junij 1586, geadverteert es geweest, dat ontrent Coudekercke by de duynen gepreëct is geweest by zekeren predicant sectaris, woonende, zoe men seyde, binnen der Vere oft Vlissinghe, alzoë daer twee ministers sectarisen onderhouden worden, d'een tot Vlissinghe ende d'ander ter Veere, sonder te wetene (dyes gevraecht zijnde) by wye, noch in wat huysen; hebbende nochtans te dyen tijde hy deposant gescreven aen de bailluus van de voorscreven steden, omme daernaer te vernemen ende huerliedder devoir te doene, om hemlieden te apprehenderen *). Ende sulcx als boven geadverteert zijnde van der voorscreven prekinghe, heeft hy zijnen Stadthouder ende dienaers, mitsgaders zekeren notaris, gesonden nae de voorscreven plaetsen, welcke daer gecomen zijnde, ontrent der noene, hebben bevonden, dat de voornoemde predicant met zijn auditeurs van der plaetsen vertrocken waeren, aensiende de vestigiën, daer de vergaderinge geweest hadde, ende hem informerende van den ommesaten 1), daerby zy bevonden hebben, dat de voornoemde vergaderinge wel geweest hadde van twee hondert vijftich persoenen oft daerontrent, gecomen uyter steden ende plaetsen aldaer omme liggende, ende dat de predicant geaccompaigneert ende bewaert hadde geweest met zeker goet getal van persoenen met wapenen ende geweer. Welcke informatie †) in geschrifte gestelt by den voornoemden notaris,

*) Overgeleyt copie van de missive, gecotteert A.

†) Overgeleyt copie van dese informatie, quotté B.

1) *navragende bij de omwonenden.*

heeft hy deponent met haeste gesonden aen huer Hoocheyt mitsgaders aen Mynheer de Prince van Oraigniën, als Stadthouder en Gouverneur van den lande van Zeelant. Al naer uytwijse van zekere beslotene brieff van huer Hoocheyt aen hem gesonden, in date van den xj^m der voerscreven maent Aprilis *), inhoudende dat van allen occurrentiën hy deponent adverteren zoude huer Hoocheyt ende den voornoemden Prince van Oraignien, ende met hemlieden alle goede correspondentie houden.

Daer naer, als den ij^m in Julio, anno voerscreven, is gebeurt dat ontrent der stede van Middelburch, by zeker dorp, genaempt Bredam 1), op zekere weyde, gepreëct es geweest (alzo hy verstant van den ghenen, die hy aldaer gesonden hadde) by eenen van den voorn. twee ministers, aldaer geweest is groote menichte van volcke, zoe hem gerapporteert was, wel tot xv oft xvj hondert, daeraff hy oick groote menichte heeft gezien derwaerts gaen ende wedercommen van der stede van Middelburch, ende datter oick uytter stede van der Vere ende Vlissinghen diversche gecomen waeren met wagenen ende andersins; ende alzo hy deposant last gegeven hadde zijn commisen, die hy daer gesonden hadde, sonderlinge regard ende oogemerck te nemen opte predicant, ende waer hy zoude mogen belenden, heeft van hemlieden verstaen, dat terstont naer de voors. predicatie gedaen, hem ommegegaen worde eenen anderen mantel ende op een peert wechgevaren, met groote assistentie ende getale van personen, voorzien van wapenen ende geweer, sulcx dat zijn voorn. comisen, overmits dat de voorn. assistentie van den predicant naer hemlieden omme saghen, zy denselven predicant nyet langer en dorsten vervolgen. Van alle twelck hy deposant ten selven daghe by zijne missive geadverteert heeft, zoe haer Hoo-

*) Overgeleyt copie, quotté C.

1) Zie boven, bl. 2.

cheyt als den voorn. Prince van Oraignien , omme daerinne voorzien te worden , alzoo in zijne macht nyet en was met zijne ordinaire assistencie tzelve te mogen beletten ; op welke zijne advertentie , zoo wel dese laetste als de voorgaende , hy gecregen heeft brieven van antwoorde *) , daer nair hy hem heeft gereguleert , alzoo hy seyde ons breeder te willen betoonen van den debvoiren , in als ¹⁾ by hem gedaen , met justifficatie daertoe dienende . Ende aleer antwoorde by hem te gecrygen op zijn voorn. laetste advertentie , heeft allomme binnen de limiten van zijnen bedryve met clockslach doen publiceren zeker gebot , in den naem van der Co. M^t ende zijnder officiën †) , dat nyemant hem zoude vervorderen te gaen , hanteren oft favoriseren de onbehoorlijcke predicatie ende vergaderinghe cortelinghe opgestaen ende gebeurt , op peyne van arbitrale correctie ende indignatie van Zijnder Ma^t ; ende middelertijt , als merckelijck op den dach van den ommeganck van der Vere , wesende in de maent van Julio , ende enighe daghen daernaer , is gepreëct geweest buyten der stede van der Vere , ontrent der justicie , de predicant alsdoen comende van binnen de voors. stede , alzoehy verstaen heeft van zijne commisen aldaer gesonden , diewelcke hem zedert zwaricheyt maecten hemlieden meer daer te vinden , overmits dat zy mercten ende verstonden , dat de auditeurs ende aenvolgers van der voorn. predicatiën d'ooghe op hemlieden namen ²⁾ , dreygende hemlieden te smijten ³⁾ ende onder voeten te worpen ; van denwelcken hy insgelijcx advertentie gedaen heeft als vooren . Ende om te volcomen de tweede missive aen hem gesonden van Haerer Hoocheyt , inhoudende onder anderen , by alle middelen te beletten de voornoemde predicatie , ende tot dyen fyne metten bailliu ende

*) Overgeleyt copie, quotté E.

†) Overgeleyt copie, quotté F.

1) alles. 2) hem in 't oog vallen. 3) slaan.

die van der weth van Middelborch goede correspondentie te houden, ende tsamen tadviseren die beste middelen daertoe dienende, soe heeft hy deposant mette bailliu, twee burchmeesters ende meester Hugo Bonte, alsdoen pensionaris, geadviseert te comen in communicatie metten voorn. predicant ende huer adherenten; want alzoë hy daer te vooren in meyninge geweest hadde, om met zijn volcke ende assistenten hem te vinden tot in de vergaderinghe van der voorn. predicatie, omme die te stooren ende den predicant te becomen, haddet mogelijk geweest, zoo was hy geadverteert dattet nyet wesen zoude sonder merckelijck dangier van zijnen persooene ende van de zijnen, alzoë zy op hem wachten zouden, wesende in groote menichte ontrent de predicant, met pistoletten ende andere wapene; soe heeft hy, als vooren, metten voornoemde burchmeesters ende pensionaris van Middelburch, gesloten ende geaccordeert tot zekere plaetse buyten der stadt, ontrent de boegaert van den bisschop, tontbieden de voors. predicanten, hemlieden te vooren gedaen hebbende assurance van huer persoon, dewelcke tzelve geaccordeert hadden, behalvens dat zy van der stede comen souden sonder dienaers oft assistentie; ende aldair ter gestelde ure gecomen zijnde, hebben aldaer bevonden twee predicanten met huer adherenten ende andere, in den getale van xv oft xvj, behalve noch diverschen andere, die daerontrent laghen op huere wachte, ende worde by hem deposant, naer diverse remonstranciën bij hem gedaen, als van den dangier ende pericle daer zy huer selven ende tgemeene lant inne brochten, duerdien dat int lant wel knechten mochten gesonden worden, mitsgaders van der indignatie van Zijnder Ma^t, daerin zy vallen zouden, ende meeninghe onnoesele mensschen bringhen in verdrieten ende ellendicheyt, heeft hemlieden versocht, ende daernaer van wegen Zijnder Ma^t expresselijck verboden ende bevolen, te desisteren ende op te houden van meer eenighe prediciën ende vergaderinge

te doene ende houden, hebbende daerop diversche pro-
poosten; ende es eyndelinge afscheyt genomen, dat zy
binnen acht daghen met hen ¹⁾ adherenten spreken souden
ende antwoorde geven, ende middelertijt ophouden van
preken. Ende ten gesetten daghe hebben hy, deposant,
metten voorn. vander stede ende de voorn. predicanten
metten huere hen wedergevonden ter voors. plaetsen, ende
hebben de voornoemde predicanten verclaert, dat zy van
preken nyet ophouden en zouden, ende dat zy wel ver-
zekert waeren, dat daerduer gheen knechten int lant ge-
sonden en souden worden, ende dat zy wel wisten hoe dat
zy stonden metten Heeren van der Ordre. Daerop hy de-
posant hemlieden toochde contrarie brieven, zoo oick deden
die van der stede, zoo van huerder Hoocheyt als van den
voorn. Prince. Daerop die voorn. predicanten weder sey-
den, dat zy daerop nyet en achten, ende dat huer Hoo-
cheyt nyet en vermochte sonder de Heeren; daerop zy
gescheyden zijn, hemlieden nyetemin vermaenende ende
voorhoudende de pericule ende inconveniënten, die hem-
lieden nakende waeren, alzoo tzelve nyet geleden en zoude
worden.

Naer desen, om te volcomen noch zeker missive van
haer Hoocheyt, in datum van den ^v^{en} Julii, by dewelcke
hem geordonneert was, dat hy metten bailliu ende die van
der weth van Middelburch adviseren soude de bequaemste
middelen, omme te beletten de voorseyde predicatie; heb-
ben tsamen gecommuniceert, ende hy deposant int par-
ticulier met mijnen Eerw. de Bisschop van Middelborch
ende eenighe andere notable personen van den Staten van
denselven lande, om tadviseren zekere goede middelen om
't lant te preserveren van alle voordere inconveniënten,
ende belettene tgene dat begonst was; ende considererende,
dat de steden ende plaetsen, resortierende onder tMar-

1) *Ann.*

quisat van der Veere, alsdoen waeren zonder Heer ende regiment, ende in onverstant met malcanderen, heeft hemlieden goet ende expediënt gedocht, dat huer Hoocheyt alhier soude committeren zeker persoonagië van autoriteyté, hebbende generaël macht ende autoriteyt over tgeheel eylant van Walcheren, en dat mijnheere de Bisschop presenteerde zijn logis, om de voornoemde personagië te logeren. Ende van desen heeft hy deposant advertentie gedaen aen huer Hoocheyt by zijne missive *), in date den xiiij^{en} Julii, ende insgelijcx aen den Prince van Oraigniën, oick van derselver date; waerop hy deposant van haer Hoocheyt gheen antwoorde ontfangen en heeft, maer wel van den voorn. Prince van Oraigne, in date den xvij^{en} derzelver maent †), inhoudende dat hy wel gedaen hadde, de voornoemde advertentie gedaen te hebben aen haer Hoocheyt, ende dat hy hoopte dat haer Hoocheyt zulcke personagië daertoe committeren zoude, oft dat haer Hoocheyt hem scrijven zoude, hoe hy hem zoude hebben te reguleren; ende desen alle nyettegenstaende, es noch twee- oft dryemael onbegrepen gepreëct geweest omtrent Vlissinghen, wel in meerder quantiteyt van vergaderinghe van volcke, dan te voeren geweest hadde; ende hebbende hy deposant daer gesonden zijn commisen, om te bezien watter ommeginck, hebben hem gerapporteert, dat zy daer nyet gezien en hadden eenighe oft luttel lantsaten, woonende onder zijnen bedrijve, maer meest alle inwoonders der steden van Middelburch, Vere ende Vlissinghe; ende eenighe van zijn ondersaten, die daer mochten geweest hebben, heeft hy by hem ontboden, in meyninge zijnde tegens hemlieden te procederen, volgende de verboden, bij hem in den name van der Co. Ma^t, als hierboven gepubliceert; ende alzoe zy hen excuseerden tzelve gedaen te hebben,

*) Overgeleyt copie, quotté G.

†) Overgeleyt copie, quotté H.

meer uyt curiosheyt ende nyeuwasciericheyten dan andersins, ende op beloftenisse van tselve nyet meer te doene, heft hamlieden verdreghen.

Hiernaer is gebeurt, dat ontrent den ix^{en} oft x^{en} Augusti, wesende sondaechs voer half oegst, ende hy deposant daer zijnde int sterfhuys van zijn schoenmoeder, t'zijnen huysse es geadverteert geweest by meester Adriaen, de proost, in persooene, hoe dat de minister sectaris met menichte van volcke was preeckende in seker packhuys, achter thuys van wijlen Fernande Ernede, nu behoirende Jacop Jansz. van der Mersche, schoonzoon van Pieter Haeck. Daeroff hy deposant verwondert ende perplex wesende, naer communicatiën metten voorn. meester Adriaen, de proost, ende den Heer van Herenshouck, zijnen schoonvader, heeft by hem ontboden de burgemeesters van der stede, die by hem gecomen zijn met eenen scepene, nae zijn onthout genaempt Jan de Niose, ende meester Hugu Bonte, pensionaris, denwelcke hy deposant metten voorn. m^r Adriaen, proost, onderrecht ende geraden hebbende, dat zy by alle middelen ende metter daet behoirden de voors. vergaderinge te turberen ende beletten, twelck zy, met assistentie van den bailliu ende andere van der wethende rade van der voors. stede, alzulcx gedaen hebben.

Secht voorts: dat in deselve weecke, aenstaende d'jaermerct van der Goes, alzo tot zijn kennisse gecomen was, dat de sectarissen dreychden aldair oock te comen preken, boven tdevoir by hem gedaen aen zijn gecommiteerde, aldaer residerende, van op haer hoede te wesene, heeft hem oick aldaer gevonden met zijnen stadthouder ende dienaers, omme by alle middelen te beletten, dat binnen der Goes, noch ten platten lande van Zuytbevelandt gheen preekinge oft vergaderinge gebeuren en zoude, twelck oick belet ende nyet gebeurt en is; ende alzo hy deposant, aldaer wesende met den Heere van ZEROLSKERCKE, zijnen vader, commissie hadden van haer Hoocheyt, omme te inducieren

de geestelycheyt van Zeelant tot zekere leeninghe; mitsgaders de steden van Middelburch en Ziericxzee, zoo is hy, met zijnen voorn. vader, van daer vertrocken op den xxij^{en} Augusti naer Middelburch, latende aldaer JAN TUROK, zijnen stadthouder met zijne dienaers, om op alles goede toesicht te nemen in zijn absentie. Ende gecomen zijnde binnen Middelburch naer de noene, heeft ontboden den burgmeester ADRIAN JACOB JOOSSEN, op hem begerende, de weth ende raedt te doen vergaderen, om te verthoogen haerlieder last ende commissie; zulcx hy gedaen heeft; ende corts daernaer, ontrent drye uren, wesende opt stadthuys ten eynde als boven, zoo worde aldaer geadverteert, datter enighe waeren in S. Mertens kercke daer neffens staende, die begonsten de beelden te stormen ende te breken, ende enighe andere, diezelve affdoende ende ewech dragende. 't Welck hoirende de burgmeesters, wesende perplex, zijn naer der kercke gegaen met enighe van der wet *), ende tot meerder assistentie is hy deposant met zijn vader daer mede gegaen, ende hebben zoe veele gedaen, met alle middelen, dat de voorn. quaetdoenders uytter kercken vertrocken zijn, ende worde die kercke ende oick alle andere binnen der stede teegesloten; hy deposant ende zijn vader den voorn. van der wet vermanende, dat hierinne zoude moeten voorzien zijn met geweld ende andere behoorlijke middelen. Ende 'sanderdaechs 'snachtens, hy deposant noch wesende in huys, t'zijnen opstaen, es hem gerelateert, dat zy de kercken overall met gewelt opgelopen ende de beelden gebroken ende gedestruueert hadden. Ende eenen dach oft twee daernaer is hy met zijn vader vertrocken naer Ziericxzee, om te voldoen haerlieder commissie van de voorn. leninghe, ende hebben aldaer de voornoemde van Ziericxzee vermaent van den inconveniënte van den beeldtstormen, gebeurt tot Middelburch, omdat

*) Ten betooge van desen sijn overgeleyt drye attestatiën, quotté J.

zy daerinne zouden voorzien, zoo zy oick gedaen hebben; zulcx dat aldaer tzelve nyet gebeurt en is. Ende gelijcke vernaninghe ende waerschouwe is by hem gedaen geweest tot Brouwershaven, Bellom [Bethlehem], Renesse ende Wellant in Schouwen *), sulcx dat dair oick gheen scandalizatie geschiet en is. Ende van gelijcke heeft hy oick gedaen te Rommerswale, ende elders ten platten lande van Zuytbevelant; ende alzoo ontrent ten zelven tijde enighe gecomen waeren van Antwerpen ende Middelborch, tot Bakendorp int zelve lant van Zuytbeverlant, ende aldaer begonst hadden te breken enighe beelden in zeker capelle ofte cleyn kercke, zoe is tzelve, duer zijn ordonnancie ende bevel, zulcx als boven, belet ende wederstaen geweest.

Nae desen heeft hy deposant ontfangen brieven van den Prince van Oraison, in date den xxvijen Augusti, daermede sendende copie van 'taccoort metten geconfedereerden Edelen †), ten eynde dat hy terstont tzelve zoude doen vercondigen over alle de steden ende plaetsen van Bewesterschelt, ende dat een yegelijck hem daernaer zoude reguleren; twelck hy deposant zulcx gedaen heeft; ende corts daernaer, als de xxiiij^e Septembris, heeft hy deposant haer Hoocheyt geadverteert van tgene dat in Zeelant gepasseert was, ende tzelve by recueil in geschrifte overgegeven den Raetsheere Bruxelles ‡), om haere Hoocheyt daerop rapport gedaen te zijne, ende onder anderen daerby versoeckende tegens den aenstaenden winter, om voorder inconveniënte te schouwen, assistentie te hebben van zekere persoon; ende is sdaechs daernaer geantwoort geweest by den voorn. Raetsheer Bruxelles, dat haer Hoocheyt nyet en bevondt des van node te wesen.

. Gevraecht, by wyen de predicanten, gepreëct gehadt

*) Hieraff betooch overgeleyt, quotté K.

†) Overgeleyt copie, quotté L.

‡) Overgeleyt copie, quotté M

hebbende int quartier van Zeelant, eerstmael aldaer innegebracht, ontfanghen ende gefavoriseert zijn geweest, seeght: dat hy van de eerste introductie ende aenhalen van de voorn. predicanten in den lande van Zeelant ende quartier van Walcheren, nyet en weet anders, dan zoe hy boven in partye geseyt heeft, dat de twee ministers sectarisen, die daer meest gepreëct hebben int voorleden jaer, lange daer te vooren onderhouden zijn geweest ter Vero ende ter Vlissinghen; ende terwijle dat men tot Middelborch ende daerontrent openbaerlijck gepreëct heeft; merkelijck naerdat alhier de beelden gebroken waeren, heeft verstaen ende hout voor zeker, dat Ghisleyn, den predicant, gelogeert heeft met zijn huysgezin ten huysen van Jacop Janssz van der Mersche, schoonsone van Pieter Haeck, ende es voorts gehanteert ende gefavoriseert geweest by Pieter Haeck, Olivier Corbault, Claes Thuys, Jan van de Perre, Pieter Boreel ende meer andere, die hy nyet en zoude kunnen noemen noch zekerlijck en kent.

Gevraecht, oft alhier tot Middelborch een consistorie van sectarisen geweest is, sichtent ¹⁾ wat tijt, ende wie hen des gemoeyt ende onderwonden hebben, ende wie last oft officiën daerinne gehadt ende bedient hebben?

Seeght: dat hy wel verstaen heeft, by gemeene fame, datter tot Middelborch geweest ende gehouden es geweest een consistorie van de sectarisen ende dairoff de vergaderinghe gehouden worde ten logiese van den voorn. predicant, zoo hy gehoort heeft, sonder int particulier te weten wie van denzelven consistorie geweest zijn, noch wat last oft officie zy gehadt oft bedient hebben, dan vermoeyt wel, dat de voornoemde PIETER HAECK, OLIVIER CORBAULT, CLAES THUYS, JAN VAN DE PERRE ende PIETER BOREEL van dezelve consistorie geweest zijn, ende heeft hoiren seggen, dat de voornoemde PIETER BOREEL zoude

1) sedert.

geweest hebben almoessenier. Ende alsoe hy deposant last gehadt heeft van haer Hoocheyt, sunderlinge regard te nemen op enighe apostaten ende daerinne tassistere de den Bisschop, zoe hadde hy doen halen ende apprehenderen den pastoor van Bekercke, genaempt BERNARDUS, d'andere, die hy den Bisschop overleverde; ende is des anderen daechs ten huysse van hem deposant gecomen de voornoemde PIETER HAECK, hem verclarende, dat die van den consistorie zeer beroert waeren, overmits den voorn. pastoor, by hem geapprehendeert was ende de Bisschop overgelevert, ende dat hy deposant hem soude wachten sulcx meer te doene, oft zy soudon hem de knodse geven. Daerop hy deposant hem antwoorde, dat hy nyet laten en soude t'effectueren zijne last, nyet achtende haer dreygemente, ende dat hy wel toezien zoude wat hy dede, ende dat een groote stouticheyt van hem HAECK was, hem sulcx te comen relateren.

Gevraecht, oft die van de consistorie tot Middelboreh enich gelt gelicht hebben over tvolck, hoe veele, by wat middelen ende tot wat fyne, ende wat verstant oft conferentie zy gehadt mogen hebben mette consistorianten van andere steden;

Seecht: dat hy int zekere daeraff nyet en weet, dan heeft wel gehoirt, hy fame ende rumoer, dat zy soudon enich gelt gelicht hebben, ende dat PIETER HAECK ende OLIVIER CORBAULT daeraff last ende commissie hadden, sonder voorder te weten te antwoerden op de voorn. interrogatorie.

Gevraecht, oft enighe notable van der stede, geweest hebbende in officie derzelver stede, gefavoriseert, behulpich geweest, oft gevoirdert zoudon hebben de voornoemde secretarisen, openbaerlijck, oft int secrete.

Seecht: dat alzoo hy verstaen hadde, dat de voornoemde sectarisen tot kermisse lestleden houden zoudon huer nachtmael, heeft daer eenighe gesonden, om te zien wie daer

frequenten ende medepleghers zouden zijn; ende is hem gerelateert datter veele waeren, die tzeve nachtmael gehouden hebben, sonder te wetene tzeke getal, ende onder andere eenen SYMON VAN ROOMEN, eertijts seepene tot Middelburch, ANDRIES JACOB ORTSSEN, alsdoen scepenē van Middelborch, de huysfrau van JACOP JANSSEN VAN DER MEERSCHKE, dochter van PIETER HAECK, CLAES THUYS, JAN VAN DE PERRE, sonder dat hy oyt gehoort heeft dat PIETER HAECK noch oick JACOP JANSSEN VAN DER MEERSCHKE, zijn schoonzone, totten nachtmael geweest hebben.

Gevraecht, ofter zijn enighe officiers oft van der wet ende magistraet der voorn. stede, die gehanteert oft gevordert zouden hebben de voornoemde predicatie, oft secreet verstant ende conversacie gehadt metten predicanten?

Seeght: dat die ghene hier vooren genoempt geweest hebbende van der weth, oick gehanteert hebben de voornoemde predicatie, alzoo oick gedaen hebben ANDRIES INT VOSKEN, JACOP VAN DER GOES, beyde alsnu scepenen, JAN DE NIOSA, eertijts scepenē, HUGHE JOOSSEN, oick eertijts scepenē, nyet wetende oft dezelve eenich secreet verstant, intelligencie oft conversatie metten predicant gehadt hebben.

Gevraecht, oft van den begintsele, die officiers ende die van der wet ende magistrat der voors. steden nyet en hadden connen beletten alle dese inconveniēten, sonderlinge met assistencie van den ghilden ende scutteryen, ende wat debvoir diezelve ghilden ende die van den eedt van der scutteryen gedaen hebben, om tassisteren die van der wet ende magistraet, ende oft zy des versocht zijn geweest.

Seeght: dat hy op deselve interrogatorie nyet en zoude weten zekerlyck tantwoorden, alzoo dese saken aengaen de bailliu, burgmeesters ende scepenen der voors. stede, tot wiens bevel staen de voorseyde ghilden ende scutterye, dan heeft wel gezien in partiē ende gehoirt, dat de voor-

noemde van der weth wel huer debvoir gedaen hebben, met woorden, als vermanende, biddende, dreygende ende bevelende, ende zulcx hebben belet den yersten avont, dat-ter nyet gebroken en worde in de kercken, ende eens gestoort de predicatie binnen der stadt, zoo hier boven geseyt is; ende en dunct hem nyet, dat anders hadde mogen wederstaen zijn dan met macht ende gewelt; ende en weet oick nyet, oft die van den ghilden zouden daertoe gewillich geweest hebben, dies versocht zijnde.

Gevraecht, ofter enighe van der stede van Middelburch zijn gesonden geweest in de vergaderinghe tot St Truyen, ende wat saken daer gehandelt zijn geweest, mitsgaders op alle dandere navolgende artikelen onser instructie hiervan dependerende totten xvij^{en} article incluz.^t

Seecht: naer de lecture ende verclaeren van elk point besondere ende distinctelijck ondervraecht, daeraff als deels nyet te wetene ende oick nyet gehoort thebben, dat in de voorn. stede oyt yemant zoude gecomen hebben, edelen oft andere, om van zulcke saken te tracteren.

Gevraecht, oft hy nyet en weet eenighe binnen der stede van Middelborch, die culpabel oft beschuldich zoude zijn van den aenvanck ende verraderie, die TOULOUZE, PIETER HAECK, ende die van hueren hoopen oft geselschap, wilden doen opt eylant van Walcheren, int beginsel vander maent van Meerte lestleden, ende hoe't met de sake vergaen es;

Seeght: dat hy nyet en soude weten te verclaeren by namen yemant van den complices, oft die culpable zoude wesen van den voorn. aenvanck oft emprinse; dan heeft wel gehoirt, dat hier groote presumptie ende suspicie valt, dattet tzelve nyet begonst noch aengeleyt en is, daer en moet geweest zijn enighe secrete intelligencie ende verstant tuschen den voorn. PIETER HAECK ende eenighe, zoo tot Middelborch als Vlissinghen, duerdyen dat men gezien ende gemerct heeft, dat de voorn. PIETER HAECK dondre-

daehs, xxvij^e February voor de voorn. emprinse (die gebeurde den ij^{en} Martii) was gesien vertrecken van Middelburch naer Antwerpen, hebbende corts daer te voeren gedaen noch een oft twee reysen, zoo tot Antwerpen ende Breda als elders, zoo men seyde; ende de voorn. HAECK met drye scepen hier gecomen wesende, ende hy deposant doende vernemen naer de sake, is hem gerelateert geweest, dat hy victuaillie uyter stadt van Middelburch gecregen heeft met enighe schuyten, daeraff onder andere conducteur soude geweest hebben eenen JACOP DE QUESTER van Brugghe, alsnu fugityf, sonder van andere te wetene.

Seecht voorts: dat hy deposant, op dien tijt geweest hebbende tot Mechelen in zekere affairen van zijnder officie, om metten fiscalen aldaer te communiceren, es gereyst van Mechelen naer Middelburch, duer tbevel van haer Hoocheyt, ende es daer gearriveert met meester ADRIAEN, proost, op den xxvij^{en} February, wesende Dondredach, ontrent der noene; ende op den eersten Martii daarnaervolgende is gearriveert ontrent tcasteel van Zeeburch een vendele knechten, wesende onder tbevel van den heere van BEAUVOIR; waervan hy deposant geadverteert wesende, ende oick die van der weth van Middelburch, es terstont na den casteele gegaen met JAN TURCK, zijnen stadthouder, meester ADRIAEN, de proost, ADRIAEN VAN DOMBURCH ende ADRIAEN JACOP JOOSSEN, zoo uyten name van de Staten van Walcheren als van der voorn. steden, om achtervolgende zekere missive van haer Hoocheyt, aen hemlieden gesonden, hemlieden tinformereren van der compste van de voorn. knechten, ende uyt wiens last. Op twelck de capiteyn van dezelve knechten hemlieden gethoocht heeft zekere missive van haer Hoocheyt, addresserende aen GHISTELLES, capiteyn van Zeeburch, inhoudende dat hy, GHISTELLES, de voorn. capiteyn met zijn volck innemen ende accomoderen zoude, ende tsamen houden goede correspondentie; twelck gezien ende verstaen hebbende, hemlieden

recommanderende de knechten te willen houden in obediëntie, om de lantsaten nyet te foulleren, zijn van daer vertrocken naer Middelborch; ende terwijl zy dair waren, hebben dair gezien, ontrent den dyck van Welsinghe, een edelman, hemhieden alsdoen onbekent; maer worde hemhieden geseit by den voorn. GHISTELLES, dat het was den Heere VAN BOOXTEL, lieutenant van den Prince van Oraigniën, ende dat hy gebrocht hadde aen hem zekeren brief, gescreven by den Grave van Horne ende geteekent by den voorn. Prince.

Ende sanderdaechs, wesende den tweeden van Maerte, hy deposant van smorgens vroeck bescreven hebbende alle dondersaten van den platten lande, mitagaders die van de steden van der Vere ende Vlissinghe, om tsamentlijk adviseren (indyne eenighe invasie opt lant van Walcheren by de rebellen gedaen worde, by wat middele tzelve zoude moghen wederstaen worden), heeft ten selven daghe op eenen sondaeh, wesende in S. Pieters kercke, ontfaen by een stadtbode van Vlissinghe, zeker huerliedder missive *), gedateert van denselven daghe, inhoudende in effecte, hoe dat zy verstaen hadden, by rappoort aen hemlieden gedaen, by eenen van huerliedder Collegie, aldaer gearriveert inder nacht metten meretscepe, diewelcke gezien hadde zeker huedescip van Vlissinghe, toebehoorende FRANS MERTSZ den ouden, liggende aen thoof van Oostrueele, daerby hy gezien hadde groote menichte van knechten, begheerende (soo hem dochte) tscepe te wesen; dan sach den zelve seipper zijn zeyl optreken ende wechvaren, sonder de voorn. knechten inne te nemen; welcke FRANS MERTSZ mede corts naer tvoorn. meretschip tot Vlissinghe oick gearriveert was; ende ontboden wesende by die van der weth verelaerde, dat hy by PINTER HARDK gehuyert hadde geweest, om tot Oistruweele duytsche knechten inne

*) Overgeleyt copie, Cotté N.

te nemen ende die te bringhen tot Vlissinghe, daerop ontfangen hebbende van denselven PIETER HAECK eenen dubbelen ducast op de hant; ende comende tot Austruweele aen thooff, alzoohy den zelve PIETER HAECK daer nyet gevonden en hadde, ende oick mitsdyen dat gheen duytsche knechten en waeren, is hy van daer tzeyle ge- gaen zonder die knechten inne te komen; ende voirts hadde hy verclaerst, datter noch drye scepen waeren, die met hem oick gehuyert zijn geweest, om van dezelve knechten mede inne te nemen, daeraff den eene gehuyert was om te varen op Rammekens, ende een op Middelborch, ende een ander op der Vere; welcke schipper oick seyde huerlieder cheyn ¹⁾ te wesen een lanck smael vaenken, hangende onder de vane van tship beven aen de mast. Welcken brieff hy deposant ontfangen hebbende, is terstont uyter kercken gegaen ende in dilligentie naer tstadt- huys; ende aldaer vergadert vindende die van der Vere ende de lantsaten, heeft hemlieden de voornoemde missive getoocht ende doen lesen, ende werde aldaer by gemeene resolutie gesloten, dat men by alle middelen den voornoemden PIETER HAECK, met zijne consorten, wederstaen ende van den lande houden zoude; ende dienvolgende heeft hy deposant den lantsaten gelast ende bevolen thuys te gaen, ende hemlieden sterck te maken ter wapenen ende metten yerste te trecken naer den dijk op zulcken wachte, als hy hemlieden ordonneren zoude, hebbende hemlieden doen verzien van ghescut ende cruyt ende van twee oft drye hopmannen; twelck zulcx gedaen hebbende, zijn dezelve lantsaten, wel in getale van seven oft acht hondert, met vendelen aen den dijk gecomen. Naer desen, zoo is hy deposant getrocken, met eenighe van der Weth, van Middelburch naer Vlissinghe ende eenighe andere, als te wetene, ADRIAEN VAN DOMBURGH, JOORIS VAN

1): *serin*.

STEYNEMOLEN, ende ADRIAEN JACOP JOOSSEN, naer tcasteel van Zeeburch, elck respectivelijck om te wetene wat devoir zy zouden willen doen, om alle emprinsen van rebellen te belettene ende wederstaene, ende der Co. Ma^t getrouwen dienst te doene; ende hy deponent gecomen zijnde opt stadthuys tot Vlissinghe, heeft gevonden die van der weth aldaer vergadert ende besich zijnde met die van der scut-terye aldaer, den welcken hy gedaen heeft vertooch ende vermaninghe, hemlieden te quytene in den dienst van de Co. Ma^t, gemerct de nu aenstaende periculen, waerop zy geantwoort hebben daertoe gereet te wesene, ende dat zy hoopten de stadt wel te bewaren. Ende aldaer wesende, heeft voorts gesonden JAN TURCK, zijnen stadthoudere, met twee dienaers aen de vrye scepen, die laghen aen zeker hooft genaempt het Lange hooft, tusschen Vlissinge ende tcasteel van Zeeburch, hem belastende te become ende spreken de Capiteyn oft bevelhebbende van dezelve scepen, ende te vragen, uyt wat macht ende autoriteyt zy daer gecomen waeren, ende te tooghen huerlieden last ende commissie; twelck de voorseyde stadthoudere zulcx gedaen heeft; ende heeft op een van de selve scepen gezien PIETER HAECK, den welcke hy aensprekende, heeft gevraecht, wat hy mette voorn. scepen aldaer te doen hadde; dewelcke HAECK hem seyde, dat hem nyet ane en ghinck, wysende op een jonckman, die hy verstant te wesen THOULOUSE, ende seggende: „spreect dyen ane, die heeft er last aff”; twelck de voors. stadthouder dede, ende worde hem geantwoort: „wy weten onsen last; ten raect u nyet.” Daerop hy hemlieden geseyt heeft: „ick hebbe last ulieden te vermanen, van stonden aen van hier te vertrecken”; ende is mitsdyen deselve stadthouder vertrocken naer Middelborch. Ende onder weghen heeft vermaent de lantsaten te spoeden ende aen den dijck te comen, twelck zulcx gedaen is geweest. Ende zijn daernaer gebleven die voorn. wachthouderen in diverssche plaet-

sen tot langhe naer Paesschen ende totter compste van den Heere van Wackene. Ende hy deponent in den avont ten acht uren ende vermoeyt thuys gecomen zijnde, heeft aen enighe van der weth van Middelburch (die hy vant opt stadthuys met meester ADRIAEN, proost) rapport gedaen van zijn gebesoigneerde tot Vlissinghe, ende heeft oick van stonden ane, by zijne missive, van als geadverteert haer Hoocheyt, ende den Prince van Oraison. Ende tsanderdaechs smorgens vroegh, heeft hy verstaen, dat die voornoemde drye scepen van tlanghe Hooft waeren gecomen varende voorby de havene van Middelburch naer Armuyden toe, daer zy afgeweert zijn geweest met schieten ende anders; ende enighe van hemlieden, als THOULOUSE, zijn aen tlant gecomen met een schuyte, ten huysen van LENART DIERICX; ende daer geweest hebbende een wijle tijts, zeer verbaest zijnde ende biddende dyen van Armuyden, aldaer present, nyet meer naer hemlieden te willen schieten. Ende zy van Armuyden hem lastende van stonden ane te vertrecken, oft zy soudien die scepen in de gront schieten. Ende zulcx is de voorn. THOULOUSE metten zijnen wederom tschepe gegaen, dragende met hemlieden wat victuallie, die PIETER HAECK hadde doen coopen door eenen creupelen, die hy uytsant, hem daertoe gegeven hebbende drye Philipsdaelders, zoe hy verstaen heeft.

Sanderdaechs, den derden Marcii, is hy deposant geweest opt stadthuys van Middelburch, met die van der wet aldaer vergadert, om in als te voorziene zulcx behooren soude, alwaer gecomen es de Heer van Bocxtel, begerende binnen te wesen ende audiëntie te hebben; ende dienvolgende binnen gecomen zijnde, heeft zeker vertooch gedaen van de goede affectie, die de Prince van Oraison was dragende ten welvaren van desen lande; ende alzo tlant hem bevolen was van der Co. Mat, seyde, dat men hem behoorde van als te adverteren. Ende hem gevraecht zijnde, oft de voorn. Prince weten mochte van de voorn. scepen

van Middelburch als Vlissinghe ende omliggende plaetsen, ende dat de predicant gecomen was uytter stede van Vlissinghe, alwaer hy, zoo hy deponent naderhant verstaen heeft, lange tijt ende zekere jaeren daer te vooren gewoont ende onderhouden hadde geweest, sonder te weten in wat huys noch by wyen hy onderhouden was; welcke informatie hy geleverd heeft den voorn. rentmeester, die deselve overgesonden heeft haer Hoocheyt. Ende tsanderdaechs heeft de voorn. rentmeester hem (daer) oick gevonden, ende gaen bezien de plaetse daer de voors. prekinghe gebeurt was. Naer dese, als int begintsele van de maent van Julii, heeft de voorn. rentmeester van haer Hoocheyt brieven gecregen, dat hy by alle middelen zoude zien de voorn. predicanten te becomen ende doen apprehenderen, daertoe hy rentmeestere, by hem deposant ende andere, zijn devoir gedaen heeft, hemlieden tot dyen eynde sendende in de voors. vergaderinghe ende prediciën; ende heeft die voorn. rentmeester, by zijnder missive, daeraff geadverteert dofficiers van den steden van der Vere ende Vlissinghe, van gelijcke devoir te doene. Maer aleer de voornoemde rentmeester die voornoemde brieven gecreghen hadde, zoo was noch eens gepreëct geweest, nyet verre van der stede van Middelburg, ter plaetse van Bredam, op zekere weyden, aldaer enighe persoonen by den voorn. rentmeester ende hem deposant gesonden werden, om te gaen bezien de vergaderinghe ende te bemercken, gadeslaen ende vervolgen de predicant, zoo verre het doenlijck waere; diewelcke gerelateert hebben, dat deselve predicant terstont naer de predicatie verduystert ende versteken worde onder tvolck, die waeren wel in getaele van vijf oft zes hondert, ende voorts wech geholpen te peerde, hebbende ontrent hem diversche persoonen met wapenen ende geweer.

Ende ontrent deselven tijt es aen den voorn. rentmeester gesonden zeker placaet van der Co. Mat, gedateert van den ij^{en} Julii xv^{en}lxvj, om te stooren ende beletten de

voornoemde prediciën, twelck by denselven rentmeester gesonden zijnde aen de wet van der stede van Middelburch, en hadden tzelve nyet willen publiceren om zekere redenen hemlieden moverende, zoo zy zeyden; ende van gelijcken gesonden wesende aen die van der Vere, Vlissinghe, Westcaple ende Domburch, en haddent oick nyet willen publiceren, hemlieden fonderende op de weygeringe van die van Middelburch. Ende dyen nyettegenstaende hadde de voornoemde rentmeester commissie ende last gegeven HENDRICK VAN BEKERCKEN *), duerweerder, om die publicatie van den voorn. placaten in den voorn. steden selve te doene, maer en hadden tzelve nyet willen toelaten. Ende omme by den voorn. rentmeester voort zijn debvoir te doene, zoe verre in hem was, heeft hy selver in de naem van der Co. Ma^t ende zijnder officie, zeker verbot ende bevel vuytgegeven, dat nyemant hem vervorderen en zoude de voorn. prediciën ende vergaderinghe te frequenteren †), tzelve doende publiceren by den voornoemden GUILLAME DEYNoot, notaris, by gebreke van duerweerder, in allen dorpen van zijnen bedryve, denwelcken nyettegenstaende is noch, in den ommeganck van der Vere, twee daghen gepreëct geweest buyten derselver stede ontrent der galghe, alwaer de voornoemde rentmeester wederom zijn volck gesonden heeft, om te bezien ende verhooren watter omneginck; ende worde alsdoen gerapporteert hem deponent, dattet scheen dat men nyet meer preken en zoude, ende dat de predicant vertrecken zoude; des nyetemin es daer naer noch gepreëct geweest ter plaetsen genoempt ten Abeele, onder de Westzuburchmoelen ende onder den moelen buyten de Vlissingher poorte, all tuschen Vlissinghe ende Middelburch; tot al welcke plaetsen

*) Hiertoe overgeleyt commissie van de rentmeester op den duerweerder der H^k van Bekercken met zijn procuratie, quotté A.

†) Overgeleyt copie van tgebot ende relatie van de notaris, marquée B.
WERKEN N°. 18. 4

ende prediciën, hy deponent, telcke gesonden heeft eenighe van zijnen volcke, om te besien ende vernemen als boven, maer worde een van zijne dienaers, die aldaer gesonden was, by eenighe van der voornoemder vergaderinghe gedreycht, dat zy hem slaen oft duerschieten souden *).

Seyt voorts: dat de voorn. rentmeester, om hem noch meer in alles voors. es te quytene, heeft hem deponent gesonden over alle dorpen daerontrent, daer de voors. prediciën geschieden, met zekere brieven, gedateert den ^{ven} Augusti anno lxxj †), daerby preadviserende ende vermanende den ingesetenen van 't evident pericle, hemlieden aenstaende duer de hanteringhe van de voorn. prediciën ende vergaderinghe, als dat men, omme tselve te beletten, gescepen was alhier int lant crijchlieden te senden, tot groote schade ende travaille van den lantsaten ende meest van deghenen die bevonden souden sijn de voors. prediciatie ende vergaderinghen gevolcht te hebben, op dewelcke men scherpe toesich nemen soude; welke publicatie ende vermaninge by hem deponent zijn gedaen geweest, ende heeft bevonden dat zeer luttel van denselven lantsaten de voorn. prediciatie ende vergaderinghe gefrequenteeert hadden, dan eenighe meer uyt nyeuschiericheyt dan andersins, die oick int particulier by den voorn. rentmeester ende hem deponent daeraff gereprimandeert zijn geweest.

Hiernaer es gebeurt, dat by eenen minister van de voorn. sectarisen is gepreëct binnen der stede van Middelborch, in een zeker pachuys, toebehoirende Jacop Janssz van der Merssche, behoudt-zone van PIETER HAECK; daeraff de voornoemde rentmeester geadverteert zijnde (hy deposant alsdoen by hem wesende), heeft terstont by hem ontboden de burgmeesters der stede van Middelburch, hemlieden vermanende, dat zy by alle middelen behoorden de voor-

*) Overgeleyt attestatie in date xj September 1567, marqué C.

†) Overgeleyt copie van de brieven, marqué D.

noemde predicatie te beletten; twelck deselve burgmeesters, met assistencie van de bailliu derselver stede ende andere, by hemlieden daertoe genomen, tot xv oft xvj persoonen in getaele, zoo hy verstaen heeft, zulcx gedaen worde, ende de voornoemde predicatie gestoort ende belet, sonder dat hy weet dat de voornoemde sectarisen meer gepreëct hebben binnen de voorn. stede vóór den tijt van der brekinghe ende desolatie van de beelden ende kercken, dewelcke in de voorn. stede van Middelburch gebeurt es, zoo hy verstaen heeft, sDonderdaechs vóór S. Bertholomeeus dach, hy deponent alsdoen wesende ter Goes in de jaermerct, aldaer hy gecomen was specialijk om goeden toesicht te nemen, om metten officiers ende wethouders aldaer te belettene, dat de voorn. predicatie int zelve quartier nyet geschieden en zoude, zoo tot dyen tijde oick nyet gebeurt en is. Ende daer wesende, zoo tijdinghe gecomen was, dat tot Antwerpen ende oick tot Middelborch beeldestorminghe gedaen was, waerduer groot geruchte onder tvolck aldaer oprees, ende groote menichte in der kercke gecomen waeren, in den avont naer 't loff, die schenen totte zelve brekinghe geneghen te zijne, es tzelve by hem deposant, met assistencie van den officiers ende wethouders aldair, belet geweest *), doende tvolck, zoo met schoone woorden als met dreygementen, uytter kercke gaen, ende zijn officiers deselve blijvende bewaren tot late in der nacht, dat het volck van der strate was, salverende ende transporterende uytter kercke dornementen ende juweelen die transporteerlijk waeren. Ende tsanderdaechs is hy deponent gegaen op de dorpen daerontrent gelegen, ende heeft alomme gedaen zulcke vermaen, als hier boven verhaelt is by den brieven van den voorn. rentmeester, in date den v^{en} Augusti; ende van daer wederomme gecomen zijnde naer Middelburch, heeft gezien ende bemeret

*) Hieraf overgeleyt attest van xxij Julii 1567, marqué E.

by tloopen van den volcke naer de kercke, oft van daer wedercomende, dat op S. Bertelmeeus dach, wesende Saterdag ende Sondaechs daernaer, es gepreëct geweest by de voorn. sectarisen in S. Martens kercke, ende oick in S. Pieters kercke, ende noch corts daernaer op de puye van den stadthuyse tot Middelborch.

Ten zelve tijde heeft hy deposant, in absentie van den rentmeester, brieven ontfanghen van den Prince van Oraison, inhoudende advertencie van de brekinge van den beelden, geschiet t'Antwerpen, ende dat de sectarisen hen vermeten hadden in andere plaetssen oick van gelijcken te doene, ten fynè dat men toezien zoude tzelve te beletten; daeraff hy deponent voorts geadverteert heeft, mitsendende de copie van de voors. brieven, in de steden ende plaetsen sorterende onder Bewesterschelt; ende noch heeft ontfangen, oick in absentie van de voorn. rentmeester, zeker placaten van der Herthoginne, in date den xxv^{en} Augusti lxvj *), aengaende de brekinghe van de beelden ende desolatie van de kercke, twelck hy deposant allomme daer tbehoirde ende gewoonlijk is, heeft gedaen publiceren; alsoo hy oock gesonden heeft an de wetten van den steden van der Vere, Vlissinghe, Goes ende Romerswale darticlen van zeker accoort, by de Herthoginne gemaect metten edelen, hem gesonden by den voorn. Prince van Oraison, in absentie van den voorn. rentmeester; ende is hy deposant voorts gegaen op den dorpen van Zuytbevelant, ende heeft aldaer publicatie gedaen van 't effect van de voorn. placate van den xxv^{en} Augusti, ten fyne dat een yegelijck zijn debvoir doen zoude ende elckandere assistencie te doen, om de voorn. beeldenbrekinghe weder te stane, zoo't oick gedaen es geweest; want, alzoo enighe van Middelborch, alzoo men seyde, comende van Antwerpen, liggende

*) Overgeleyt copie van de placat met relacie van der publicatie, marqué F.

aen thooff van Baerlant, om huer getye te stoppen, opgecomen waeren in zekeren getalle ende geloopen in de kercke van Bakendorp, ende aldaer begonsten beelden te breken, zoo zijn die van Baerlant ende andere, daerontrent geseten, tzelve gewaer wordende, derwaerts gecomen, die de voornoemde beeldebrekers verjaecht hebben, zoo hy verstaen heeft. Naer desen, hy deposant geadverteert wesende van zekere predicatie van de Herdoopers, die gedaen worde ten platten lande *), zoo in Walcheren als in Zuytbevelant, heeft hem gevonden ter plaetse met zijn dienaers, ende heeft de voorn. predicant ende de vergaderinge gestoort ende beleth; ende daernaer in de maent van Octobri, verstaen hebbende datter zeker dach van der disputacie gestelt was †) tusschen de Calvinisten ende Herdoopers in zekeren bogaert buyten de Noordampoorte van Middelburch, heeft hem derwaerts gevonden met zijne dienaers ende Guillame Deynoot, notaris, aldaer hy gevonden heeft groota vergaderinghe van volcke, wel tot twee hondert, daer disputanten waren eenen JAN JANSSEN BOSCHART, gecomen uyt Brabant, van wege de Mennonisten ofte Herdoopers, ende eenen ADRIAEN JEROENSSZ, alsdoen woonende ter Veere, van der zijde van de Calvinisten, elck met veele van huere adherenten, daer hy onder anderen van der zijde van de Calvinisten oick gezien heeft den predicant, genaempt GHISLEYN, ende PIETER HAECK, sittende aen een langhe tafele, elck met hueren boecken ende notarisen; dewelcke hy van 's Coninx wege bevolen heeft op te houden, ende van daer te scheydene in alle stillicheyte, sonder oproer, ende hemlieden te verdragene 1) meer 'sgelijcx te doene; twelck zy gedaen hebben.

*) Overgeleyt zeker instrument van den xxv^{en} Septembris 1566, marqué G.

†) Overgeleyt instrument van den x^{en} Octobris 1566, marqué H.

1) d. i. *zich te onthouden*.

Ende aengaende het debvoir by den voorn. rentmeester oft hem deponent als zijnen stadthouder gedaen, om te pugniëren de delinquanten in dese stücke onder huer ieder jurisdictie, seecht: dat hy over alle plaetsen, daer brekinghe van beelden oft kercke geschiet was, hebben informatie genomen, ende die zy besculdich bevonden hebben gedaen vanghen, als: eenen ADRIAEN CORNELISSZ, decker met zijne huysvrouw ende jonckwiff, ende JACOP ANTONISSZ van Coudekercke, jeghens dewelcke criminelijck geprocedeert wort.

Gevraecht, by wye de predicanten gepreëct hebbende, int quartier van Zeelant, eerstmael aldaer aengehaelt, ontfangen, onderhouden ende gefavoriseert zijn geweest.

Seecht: dat hy daeraff nyet en zoude weten te deposeeren, mits (zoo hy boven geseyt heeft) dat hy nyet boven twee maenden in Zeelant gewoont en hadde, ende was comen resideren, als dyerste openbaer preëkinghe van Walcheren gebeurde; dan heeft zichtent wel gehoirt ende verstaen, dat van langen tijt daer te vooren twee van deselve predicanten gewoont ende onderhouden hadden geweest, deene genaempt ADRIAEN JEROENSZ, ter Vere, ende dander genaempt GUILLEYN DE HORNE, tot Vlissinghe; die welcke GUILLEYN zichtent dat de openbaer prekinghe ontrent Middelborch begonst is, heeft gelogeert ende onthouden geweest ten huysen van eenen PAUWELS, in den Trechter, brandewijnman, nu fugityf.

Gevraecht, oft alhier tot Middelborch geweest is een consistorie van sectarisen, zichtent wat tijt ende wie hem des gemoeyt ende onderwonnen hebben, ende wat last oft officie yegelijck daer inne gehadt ende bedient heeft: Seecht: dat hy wel int gemeyne gehoirt ende verstaen heeft, dat tot Middelborch een consistorie gehouden is geweest van sectarisen, ten huysen toebehorende JACOP JANSZ VAN DER MEESSE, daer GUILLEYN den predicant als doen logeerde met zijn familie; deselve JACOP JANSZ

als doen woonende met PIETER HAECK, zijn schoonvader, sonder te wetene int speciale wie van den consistorianten geweest zijn, oft aldaer eenighen last oft officie bedient hebben; dan heeft daer voor wel hoiren'houden ende repueren int gemeyne PIETER HAECK, PAUWELS in den Trechter, JAN DE HOORNE, broeder van den predicant, OLIVIER CORBAULT, SAMPSON MORISZ, mede predicant ende PIETER BUREL; den welcke BUREL, mitsgaders GUILLEYN, JAN, zijn broeder, ende PAUWELS in den Trechter, op S. Bertelmeeus dach zijn geweest in zekere vergaderinge van enighe van de Staten van Zeelant, daer hy deposant mede was, in d'abdye van Middelburch, daer zy ontboden waren, om hemlieden voor te houwen hemlieden te verdragen van voirdere spoliatiën ende plunderinge in der abdye ende kercke te doene; aldaer, naer diversche propoosten, de voornoemde PIETER BUREL toochde zeker concept van ordonnantie, by hem geraempt, die hy seyde, dat men van wegghen der consistorie publiceren soude in de publicatie, die hy aldaer liet oplesen, inhoudende in effecte tverbot van wegghen der consistorie, dat nyemant hem vervorderen soude, eenich kerckelyck goet te nemen ende t'ontvrempten.

Gevraecht, oft die van de consistorie eenich gelt gelicht hebben onder tvolck, hoe veele, by wat middelen ende tot wat fyne, ende wat verstant oft conferentie zy gehadt mogen hebben metten consistorianten van de andere steden.

Seecht: daeraff nyet te wetene, gehoort noch verstaen te hebben.

Gevraecht oft eenighe notable van der stede van Middelborch, aldaer wesende oft geweest hebbende in officie der selver stede, gefavoriseert oft gevoirdert hebben de voorn. predicationen ende andere inconveniënten, openbaerlyck oft in secrete.

Seecht: dat hy nyet en weet eenige van de notable van der stede wesende oft geweest hebbende in officie van der

zelve stede, die gefavoriseert ende gehanteert zoude hebben de prediciën ende andere saken van de sectarisen; dan dat ANDRIES JACOP OORTSSZ, alsdoen ende nu ter tijt scepene ende fugityf, SIMON JANSZ ROOME, eertijts scepene, oick fugityf, JAN DE HYOSE, schepene int voorleden jaer, HUGHE JOOSZ, eertijts scepene ende nu tresorier, ANDRIES JANSZONE, Brabander, alias int Vosken, als nu scepen, JACOP VAN DER GOES, oick als nu scepen, alle de voornoemde prediciën gevolcht hebben; ende men heeft willen segghen, dat de voorn. ANDRIES JACOP OORTS met zijn huysvrouwe oick gehouden zoude hebben het Nachtmal, ende een van haeren kinderen gedaen doopen by de sectarisen. Alle twelcke hy sulcx verstaen heeft by gemeene sprake, sonder tzelve nochtans gezien te hebbene. Dan op een reyse heeft present geweest, om de factie te gaen zien, als een apostaat, geweest hebbende de pastoor van Bekercke, genaempt BERNAUT DONDER, in de schuere daer die sectarisen huer predicatie hielden, buyten der Zuytdampoorte, openbaerlyck abjuratie dede van zijn priesterschap ende van der Roomscher kercke, wechwerpende zijnen brevier ende doende professie van huerlieder secte, aldaer hy, naer zijn beste onthout, gezien heeft de personen, hierboven genoempt, ende diverssche andere in grooten getale, die hy nyet en soude connen genoemen.

Gevraecht, oft van den begintsele die officiers ende die van der wet ende magistraet der voors. stede nyet en hadden connen beletten alle dese inconveniënten, sonderlinghe met assistencie van de ghilden ende scutterye, ende wat debvoir dezelve ghilden ende scutterye gedaen hebben, om te assisterene die voorn. van der weth, ende oft zy des versocht zijn geweest.

Seecht: alzoo hy int begintsele van deser sake ende nyeuwicheyt onlanx was comen woonen tot Middelborch, dat hy nyet en zoude connen daerop zekerlyck gedeposeren; ende heeft wel ghezien ende verstaen, dat die van

der weth int begintſel huerlieder devoir deden, met verboden ende interdictiën op huerlieder poorters, mits oick doende de poorten bewaren, omme te belettene de hanteringhe van de voorn. predicatiën, ende naderhant dunct hem wel dat qualijck hadde geweest te beletten, ten hadde geweest met machte ende geweld, ſonder oick te wetene oft die van den ghilden ende ſcutterye verſocht zijn geweest, om daerinne aſſistentie te doene, ende oft zy daer-toe zouden gewillich geweest hebben.

Gevraecht, oft enighe van der ſtadt van Middelborch zijn geſonden geweest in de vergaderinghe tot S. Truden, ende wat ſaken daer gehandelt zijn geweest, ende voorts op alle dandere navolgende articlen onſer inſtructie totte xvij^e article toe incluz, ende naer vertooch ende verclaers hem gedaen van elck point besunder ende distinctelijck op alles ondervraecht:

Seecht daeraff van als nyet te wetene, dan heeft wel hoiren ſeggen, dat die van der conſistorie tot Middelborch aen die van der wet aldaer gepreſenteert hadden zekere requeſte van te furnieren de drye millions gouts, bege-rende aen de voorn. van der wet, dat zy dezelve zouden willen ſenden aen de Hertoghinne Gouvernante, ende dat de voorn. van der wet gerefuseert zouden hebben de voornoemde requeſte tontfangen.

Gevraecht, oft hy nyet en weet enighe binnen der ſtede van Middelborch, die culpable oft beſchuldicht zouden zijn van den aenvanck ende verraderie, die THOULOZE, PIETER HAECK ende die van hueren hoope wilden doen opt eylant van Walcheren, int begintſel van der maent van Meerte leſtleden, ende hoe dat metter ſaken vergaen is.

Seecht: dat hy nyet en zoude weten te verclaren yemant binnen der ſtede van Middelborch, oft elders, van den complices oft die zouden mogen culpabel weſen van de voorn. emprinſe oft aenvanck van TOULOZE, PIETER HAECK ende adherenten; dan heeft geweest metten rentmeester

van Bewesterschelt tot Vlissinghe, op eenen Sondach, int begintsel van Meerte, te welken tijde aldaer geseyt worde, dat PIETER HAECK daerontrent gezien was leggende met drye scepen volcx aen d'Lange hooft, tussche Vlissinghe ende Rammekins, ende worde hy deposant derwaerts gesonden, om te vernemen wat zy vooren hadden, ende te thooghen huerliedier last ende commissie; ende ziende op een van de voorn. drye scepen den voornoemden PIETER HAECK, hem vragende van wegghen den Staten van Zee-lant, ter wat meeninghe hy daer comen was met dat volck, versoeckende te zien zijne bestellinghe oft commissie; daerop deselve PIETER HAECK seyde: „ick en hebbe gheen last u yet te segghen, spreek toe den ghenen diet beleet ¹⁾ heeft van den volcke”, hem wijsende op een jonckman, by hem staende boven op tzelve schip; denwelcken hy, deponent, vragende in Françoissche tale naer zijn bevel ende bestellinge, als boven, heeft hem die geantwoort, dat hy gheen last en hadde hem yet te verclaren; seggende daerby: „men heeft wel toegelaten, als ghisteren, aen lande te comen die ander violeurs van vrouwen ende scellemen” (denoterende de Walen, wesende van der companie van den heere van Beauvoir, die onder tcasteel tot Rammekins laghen), „ende ons maect men zwaricheyt, die gecomen zijn om nyemant hinderlick te wesen”; daerop hy deponent hem seyde, dat dieghene, die ghister gecomen waren tot Rammekins, hadden laten blijcken, dat zy gesonden waeren van haer Hoocheyt, hem seggende voorts van wegghen den voorn. Staten, dat zy vertrecken zouden sonder te pooghen aen tlant te comen, want alle die lantsaten waeren op de beenen, om hemlieden te wederstaene. Ende hy deposant van daer treckende, heeft gezien dat zy huer zeylen ophaelden ende begonsten te vertrecken; ende sanderdaechs heeft hoiren segghen, dat zy voor Armuyden

1) *beloid, bewind.*

geweest hadden, ende van daer afgekeert met geweld, sonder voordr te weten, hoe de saken aldaer gepasseert zijn; ende worde alsdoen by hem deposant wachte gestelt op den dyck, tusschen Vlissinghe ende Rammekens, die aldaer by de lantsaten gecontinueert worde tot naer Paeschen, behoorlijk verzien wesende van geschut ende munitiën by hem gedaen ende geadministreert.

Ende tot justifficatie van allen de devoiren by hem deposant in tgene des voors. gedaen, heeft ons overgegeven zekere copiën van brieven ende munimenten, hem voorts refererende tot dieghene, die by den voorn. rentmeester oick overgeleyt zijn, zoo verre die hem deponent in zijn voornoemde verclaringhe concerneren moghen. Aldus geteeckent:

J. TURCK.

Den ix^{en} van Septembre lxxij.

Andries Coene, clercq ten comptoire van den rentmeester Bewesterschelt tot Middelborch, oudt xxvj jaeren oft daerontrent, gevraecht op de hantieringhe ende frequentacie van der predicatie van de sectarisen, zoo buyten als binnen der stede van Middelborch, ende van den acten oft exercitie van haerlieder pretense religie, aldaer gedaen ende by wat personen:

Seecht ende verclaert op zijnen eedt, dat hy ontrent vier jaeren gewoont heeft tot Middelborch, ende gedient als clercq Joncker Phillibert van Zeroiskercke, rentmeester van Zeelant Bewesterschelt, ende dat ten tijde als men begonste buyten ende ontrent der stede van Middelborch te preken by de sectarisen, hy deponent gesonden es geweest by den voorn. rentmeester, om te gaen bezien watter ommeginck, ende merckelijck oft er enige lantsaten, sorterende onder de jurisdictie van den voornoemden rentmeester, frequenteerden, ende oick omme te mercken ende

gadeslaen den predicant; int welke hy gezien heeft, dat tot derzelver prediciën zeer luttel lantsaten oft dorplieden gecomen zijn, maer meestall volck uyter stede van Middelborch, Vlissinge, ende Vere; ende als de predicatie gedaen es geweest, heeft gezien dat de predicant telcker reyse worde omringelt met menichte van volcke, die hemlieden namaels deylden in hoopen, ende alzo vertrocken in diversche weeghen; ende de voornoemde predicant onder enighe van dezelve hoopen, zulcx dat men hem zekerlijk nyet en coste bemercken onder wat hoop dat hy was, noch werwaerts dat hy vertrock. 't Welck alzo gebeurde tot vier oft vijf prediciën toe; maer namaels zy in hueren saken meer verstout wesende, ende hemlieden betrouwende op de menichte van den volcke die haerlieder prediciën frequenteerde, heeft men hemlieden wel openbaerlijk gezien gaen ende vertrecken; ende heeft gezien datter zijn geweest twee predicanten, daeraff, zoo hy hoorde ende verstont, den eenen genaempt was **ADRIAN**, woonachtich, zoo men seyde, ter Vere, ende den andere genaempt **GHISLEYN**, diewelcke hem hielt (geduerende de voornoemde prediciën, binnen der stede van Middelburch) ten huysse genaempt den Gulden Leeu, toebehoorende **JACOP JANS VAN DER MERSCH**, schoonsone van **PIETER HAECK**. Ende aengaende d'acten oft exercitie van huerlieder geseyde religië, seecht: dat hy, gesonden wesende als voors. is, gezien heeft, te diverschen stonden, kinderen doopen ende dooden begraven op heurlieder maniere, ende dat, zoo wel int doopen als begravinghe, de predicant oft minister dede een sermoen oft vermaninghe van tbedietsel oft misterie van den doopsale ende van stervende, singende oick telcker reyse enighe sallmen, sonder dat hy weet (dies gevraecht zijnde) wat personen oft wyens kinderen hy zulcx heeft zien doopen ende begraven; dan dat hy sulcx heeft gezien begraven een jonck kint, gebrocht uyten huysse van **PIETER HAECK**, ende

worde voor 't huys van denzelven HAECK, by den minister gedaen een vermaninge ofte sermoen ende gesonghen eenen salme, daer groote vergaderinghe van volcke was; ende ghingen zoo in de kercke genaempt Westmonstere, daer tvoorn. kint begraven worde in de sepulture van de ouders van de voorn. PIETER HAECK.

Seecht voorts: dat hy oick tweemale gezien heeft (gesonden wesende by de voornoemde rentmeester als boven, om te zien huerlieder ceremoniën van den Nachtmæl aldaer), dat sdaechs te voeren, eer dat zy den Nachtmæl hielden, by den minister opgeroepen worden by namen alle deghene, die 't Nachtmæl houden sullen; ende wort yegelijcken van hemlieden voorgehouden ende gevraecht, oft zy zulcken ende zulcken pointen gelooven ende houden willen; ende daernaer: oft zy nyet en versaken de Roomsche kercke, ende alle andere kercken dan henlieder kercke; ende t'anderdaechs worden alle deghene, die de voornoemde professie oft belijdinghe ende versakinge gedaen hebben, ontfangen omme 't Nachtmæl te houden ende doen; ende seecht, dat hy ter eerster reyse aldaer nyet gezien en heeft dan gemeene, slechte lieden, die hy nyet en kent, noch by name soude weten te verklaren; maer de tweetste reyse, daer hy alleene present geweest is tot de voorn. belijdinghe, heeft daer gezien veele ende diverssche persoonen van reputacie, als treffelycke cooplieden ende andere borgers, meest alle van Middelborch; ende onder andere CLAES THUYS, wijncooper, met zyn huysvrouwe, ANDRIES JACOB OORTSSZ, geseyt „langen Andries”, coopman van lakenen, SYMON JANSZ VAN ROOME, meester SYMON, in den Draeck, apteker, ende zyn huysvrouwe, de dochter van PIETER HAECK, huysvrou van JACOP JANSZ, JAN VAN DE PERRE, coopman, PIETER BUREL, JACQUES DE QUESTERE, de huysvrou van Jan de Nyosa. Alle dewelcke ende veel meer andere, hem onbekent, die, int oplesen vuyt zeker briefken of rolleken, gedaen by den

minister, by hem deponent getelt worden ende, naer zijn onthout, beliepen wel tot ontrent twee hondert.

Seecht noch: dat hy oick geweest is int packhuys buyten ende vast aen de stede van Middelburg, daer zy gemeynlyck deden huer predicatiën, aldaer de pastoor van Bekercke (nyet wetende zynen name) op den stoel, in groote vergaderinge van volcke, dede een lanck sermoen van den thien geboden, van den geloove ende sacramenten, ende eyntelyck dede openbaer versaekinghe van zyn priesterschap, schuerende ende in stucken treckende zynen brivier, die hy seyde vol afgoderie te wesene, ende wechwerpende de voornoemde geschuerde brivier, versakende oock de Roomsche kercke ende 't geheel Pausdom, twelck hy seyde te wesen al afgoderye. Ende heeft zyn deposicie geteekent:

A. COENE.

xij Septembris lxxij.

NOËL ADRIANSSONE, geboren van Bergen op den Zoom, burger tot Middelburch, ketelaere van zynen ambachte, oudt xxx jaeren oft daerontrent, heeft hem gepresenteert voor ons commissarissen, opt betrouwen van zekere brieven van der Hoocheyt van der Herthoginne, in date den iij^{en} in Julio lxxij, gepubliceert tot Middelburch den v^{en} derzelve maent, bekennde, dat hy duer misleytheyt ende quade exemple van andere (die hem dochten beter ende degelicker te wesen dan hy was) gevolcht heeft de predicatiën van de sectarissen GISLEYN ende PETRUS DATENUS, ende oick eens gedaen de belijdinghe ende Nachtmael ontrent Lichtmisse lestleden, verclarende tzelve hem hertelyck leet te wesen ende hem te willen bekeeren, tot obediencie ende onderhout van den ordonnanciën van der heyliger Catholicker kercke, begerende hierop van zyn misdaet in gratie ende genade van der C. Ma^t ontfangen te wesen.

Gevraecht op de forme van der voorn. belijdinghe, seeght, dat hy anders daeraff nyet en weet te spreken, dan hy gezien heeft dat een yegelijcken voorgehouden wort een point of article van den geloove, ende hem worde gevraecht of hy gelooffde, dat Christus gestorven was voor der menschen salicheyt ende ten darden daghe verresen is van der doot; seggende dat alsdoen hem nyet vertoocht en was te moeten versaken de Roomasche kercke ende andere religiën, nyet wetende oft hetselfde anderen van den geselscape verthoocht oft gevraecht is geweest.

Gevraecht, wie alsdoen mede de Nachtmael gedaen hebben?

Seecht: aldaer gezien te hebben ende mede tNachtmael doen oft ontfangen ANDRIESS JACOP OORTSS ende zijn huysvrouw, SYMON JANSS VAN ROOME, VINCENT LAURISSZ, CLAES THUYS, LINCKEN VAN DE PERRE, JAN VAN DE PERRE, SYMON in den Draeck, JAN de blauververe, BERTELMEEUS CLAES DOMESSZ, HUGO JANSS, stadtode, MATHYS JANSS, goutsmit, PAUWELS in den Trechter, ADAM JANSSZ, lijndrayer, PIETER BERTELMEEUS, droochscheerdere, de huysvrouwe van JAN DE NYOSA, ende meer andere, die hy alsnu nyet en soude weten te noemen op zijnen eede.

Seggende voorts, dat heeft hooren houden voor ouderlinghen van hueren secten den voorn. MATHYS JANSSZ, goutsmit, PAUWELS in den Trechter, ende ADAM JANSS, lijndrayer; ende de voorn. MATHYS JANSS, screeff alsdoen de name van hem, deponent, als hy de belijdinghe dede; ende daer waeren noch andere die hy oick inscreve, hem onbekent. Seecht voorts, daerop gevraecht, dat hy noyt geweest en es in eenighe consistoriën, noch geroepen over enighe communicatiën, noch oick verzocht noch handadich geweest tot eenighe contribuciën. Ende heeft zijn verclaers geteekent aldus: bij mij

NOËL ADRYAENSEN, ketelaer.

Den xvij^m van September lxxij.

Meester BENEDICTUS VAN BORSSELE, stadt chirurgijn tot Middelborch, oudt lx jaeren oft daerontrent.

REYNIER THIELMAN, notaris publicq, oudt xxxix jaeren oft daerontrent.

MAYKEN DE WITTE, huysvrou van den voorn. REYNIER, oudt xxxiiij jaeren.

MAYKEN Jerons dochtere, huysvrou van DIERICK WOUTERSZ DE BYE, crieerder der stadt van Middelburch, oudt xxix jaeren oft daerontrent.

Alle tsamen ende elck besonder gevraecht, oft zy wel kennen eenen CORNELIS JANSZ VAN EVERDYOK, alias den bour, ende oft zy tsamen op eenen tijt geweest hebben ten huysse van den rooden Leeu, wyntaverne, woonstede van de voorn. DIERICK WOUTERSZ, aldaer de voors. CORNELIS JANSZ zoude geseyt hebben onder andere propoosten: „ick hebbe noch duysent gulden, om met PIETER HAECK de Coninck uyten lande te houden, ende alle dese Papisten zullen't becoopen ende ontgelden”; seggende tot de voorseyde huysvrouwe van REYNIER THIELMAN: „ghy grove soch, ghy zulter mede aen met PIETER SEBASTIAENSZ, scepene; die zal dysterste zijn die men verdryven oft om den halse brengen zal.” .

Ende op alle tzelve gevraecht, segghen ende verclaeren by huerlieder eedt, dat zy elck wel kennen CORNELIS JANSZ VAN EVERDYOK, woonende tot Middelborch; ende die voornoemde BENEDICTUS ende REYNIER hebben verstaen, dat hy eertijts ende over zekere jaeren heeft geweest scepen ende weesmeester der voors. stede van Middelborch; seggende voorts alle tsamen, wel gedachtich te wesen, dat in de heylich Kersdagen lestleden, den tweeden oft den derden dach, zy tsamen ende byeen geweest hebben in de voorn. taverne van den rooden Leeu, tsamen nemende een

ontbijt naer hoochmisse, daer by hemlieden gecomen is uytter achtercamer van denzelven huysse de voornoemde CORNELIS JANSSE, wel by drancke zijnde, die daer begonst te spreken van meester GHISLEYN den predicant, afdoende zijn mutse telcken als hy hem noemde. Daerop de voorn. huysvrouw van Reynier Thilman seyde: „wel is dese m^r GHISLEYN zoo heylich, dat men de mutse afdoen moet als men hem noempt?” ende de voorn. m^r Benedictus hem vragende: „wel, waeraff is hy meester, van schoenlapperie oft weverye?” Daerop de voornoemde CORNELIS JANSZ VAN EVERDYCK seyde tot de huysvrouwe van den voorn. REYNIER: „ghy zijt een papisten vrouwe”; daerop zy seyde: „hoe weet ghy dat?” ende hy seyde: „ghy sit alle dach in de kercke; ghy ende PIETER SEBASTIAENSZ zouden mogen dysterse wesen, die dootgeslagen zouden mogen zijn.” Ende alzo de voornoemde BENEDICTUS seyde: „waerom PIETER SEBASTIAENSZ meer dan een andere?” zoe antwoorde hy daerop: „hy wilt altyts mijn wijff hebben, waer ick doot”; ende de voornoemde BENEDICTUS seyde tot hem: „ghy sot, ghy dwaes, ghy en weet nyet wat ghy clapt; ghy heet den bour, ende ghy bewijst wel dat ghy een bour zijt!” Seggende voorts zy deposanten alle ende een yegelyck, dat se nyet gehooft en hebben noch verstaen, dat de voorn. CORNELIS JANSZ VAN EVERDYCK ten zelve oft anderen tijde ende plaetse zoude geseyt hebben, dat hy noch duyssent gulden hadde, om met PIETER HAEC den Coninck uyten lande te houden, ende dat noch alle de papisten 't becoopen ende ontgelden zouden, oft diergelijke woorden.

Seggende voorts: dat zy nyet gehooft noch verstaen en hebben, naer haer beste weten, dat de voornoemde CORNELIS JANSSE soude gefrequentieert hebben de prediciën van den sectarisen; maer zecht de voornoemde REYNIER ende zijn huysvrouw, dat geduerende den troublen tijt, int voorleden jaer, zy de voornoemde CORNELIS JANSSE

hebben gezyen commende ten sermoone in S. Pieters kercke, daer dat preechte de terminaris ¹⁾ van de predickheeren, genaempt broeder FRANS; ende dat de voorn. CORNELIS ommeginck met de berde voor de kercke oft voor de arme, als kerckmeester oft heylichgeestmeester. Ende hebben dese depositie geteekent aldus:

THIELMAN, Notaris.

B. DE BORSELE.

FLORIS CORNELISZ van Griepskercke, alsnu clercq van de Tresoriers, ende eertijts Scepen van der stede van Middelburch, oudt lij jaeren oft daerontrent, gehooft ende geëxamineert op de navolgende artielen, volgende onse instructie:

Eerst gevraecht, hoe ende by wat manieren ende by wyen oft wye de auteurs ende principale conducteurs zijn geweest, duer wyen de troublen ende desordre gebeurt zijn in der stede van Middelburch, duer de sectarisen ende huere adherenten; ende wat neersticheyt de officiers en die van der wet, mitsgaders die ghilden ende die van den eede van der scutterye gedaen hebben om dat te belettene; ende wat punitie oft castiëment daer naer gevolcht es :

Seecht ende verclaert by zynen eedt, by hem gedaen int stuck van zyn officie, dat hy van den eersten begintsele, cause ende motyve van de voorseyde inconveniënten ende troublen anders nyet en weet, dan dat hy verstaen heeft dat eenen, genaempt meester GHISLEYN, schoenlapper oft knopmaker van zynen ambachte, vier of vijf jaren vóór de voors. predicatie hem onthouden heeft tot Vlis-singhe, aldaer secretelyck leerende in conventiculen, ende van daer int voorleden jaer hem vervordert heeft te comen preken openbaerlyck, met vergaderinghe van volcke, te platten lande ontrent der stede van Middelburch, alwaer

1) *termijn-predker.*

hem gevolcht hebben, alzoë hy verstaen heeft, diversche persoonen van Middelburch, der Vere, Vlissinghe ende Armuyden ende zeer luttel volcx van den platten lande, dan eenighe uyt nyeuwicheyt. Ende zoo hy oick verstaen heeft, by gemeene fame, dieghene die de voors. predicant aengehaelt, gevolcht, getracteert ende gefavoriseert hebben. zijn geweest PIETER HAECK, JACOP JANSZ, zijn schoonsone, SIMON JANSZ VAN ROOME, VINCENT LAURISZ, JAN DE NYOSE, ANDRIES JACOP OORTSSZ, alias langen Andries, SYMON in den Draeck, HUGO JOOSS, SEBASTIAEN CLAESZ, ende meer andere, daer hy gheen kennisse aff en heeft; waervan (naer zijn duncken) de voorn. PIETER HAECK thoofft geweest es, alzoë duer zijn middelen (zoo men vermoet) de voornoemde predicant es comen preken binnen der stede, in't pachuys, toebehoorende den voorn. JACOP JANSZ, zijnen schoonsone. Ende de voornoemde JACOB JANSZ ontboden wesende by die van der wet, daer hy deponent present es geweest, om te wetene, waeromme hy toegelaten hadde de voornoemde predicatie in zijn packhuys te geschieden, hadde geseyt dat tzelve gebeurt was sonder zijn consent; hoewel hy bekende in de predicatie aldaer geweest te hebbene, ende dattet gebeurt was, duerdien eenighe cooplieden van Vlissinghe huerlieder goet daerinne gebercht hadden, begerende tzelve packhuys open gedaen ende huerlieder goet daeruyt te halen, ende dat de voorseyde sectarisen met huerlieder predicant by zulcke middelen daerinne gecomen waeren. 't Welck hoorende die van der weth, hebben hemlieden corts daernaer aldaer gevonden metten bailliu der voors. stede, ende hebben de voorn. predicatie gestoort ende de vergaderinghe doen scheiden ende vertrecken, nemende voorts de sluutel van den pachuyse naer hemlieden.

Ende, naer zijn duncken ende onthout, zoo heeft te selven daghe BASTIAEN CLAESZ, coopman van lakenen (hebbende een rappier aen zijn zijde), den voorn. GHISLEYN,

predicant, geleye gedaen naer een herberge, genaempt de Groen Poorte, ende van daer uytter stadt; ende en heeft hy deposant nyet gezien, dat van alle desen desordre ende inconveniënte, noch oick van alle andere daernae gevolcht, oyt enige pugnitie oft correctie gedaen is geweest, dan dat eenen **MARINUS JANS**, zagher van zijnen ambochte, gebannen es geweest, ter cause van der tweetster beeldebreekinghe; ende, naer zijn beduncke, men soude de voors. troublen int eerste begintsel wel hebben mogen belletten by den officiers en die van der weth, met assistencie van veertich oft vijfich mannen, die men tot dienst hadde moghen aennemen, oft uyten ghilden zoo veele van den besten ende getrousten uyt kiezen. Ende dyenvolgende zoo heeft hy gehoord, dat **GIELIS PIETERSZ**, alsdoen voorsce-pene, zoude geseyt hebben totten baillui **ROLLEMA**: „heer baillui, daer ghy voore gaet, wy zullen u assisteren”; twelck gebeurde in de tweetste brekinghe in S. Pieters kercke. Ende dyenvolgende is hy, bailliu, met die van der wet derwaerts gegaen, ende hebben de vergaderinghe van de quaetdoenders doen scheyden ende vertrecken met die van der wet; maer aleer de voornoemde bailliu ende weth aenquamen, zoo hadden de voornoemde quaetdoenders, alzo men seyde, zekeren priester, staende aen de altaer, misse doende, zijnen dienst belet ende doen ophouden naer de consecratie, hebbende dezelve priester gequetst in zijn hant, daeraff hy hem deponent getoocht heeft het licteecken, seggende tzelve gedaen geweest te hebben by eenen cleeremaker, wiens name hy nyet en wiste.

Seecht voorts, daerop gevraecht, dat dysterste brekinghe van de beelden ende kercke, die gebeurde op eenen Donderdach, smorgens vroegh, naer zijn onthout den xxj^{en} oft xxij^{en} Augusti onbegrepen, hadde oick wel te belletten geweest met assistencie van de officiers, ende zoo veel volcx als voors. is, zoo verre als zy de kercke hadden doen bestellen met nachtwake; want zy tsavonts te vooren dezelve

beeldebrekinge (die alsdoen wat begonst was) belet hadden, mits doende de misdoenders vertrecken uytter kercken ende deselve toesluytende.

Gevraecht, oft hy van de voorn. beeldebreekers eneghe weet oft kent?

Seecht: dat op den voorn. goensdach savonts, hy was in de kercke genaempt Westmunster, ende sach aldaer afbreken den biertappers outaer, daer hy gezien heeft eenen **MATHEUS**, schoenlapper, daerane besich wesende ende enighe stucken wechdragende, diewelcke naderhant hem heeft doen excuseren by zijn huysvrouwe, seggende dat hy tselve gedaen hadde om de beelden te berghen; ende namaels gevraecht by hem deponent, waer die gebleven ende gebercht waeren, en wiste daerop nyet te antwoorden, maer seyde, dat de gordijne ende enige andere ornamenten waeren geleverd in handen van de deken van den ambachte van dyen jaere, daeraff de voorn. **MATHEUS** knaep was; ende tsanderdaechs is hy, deponent, uyt beroerte ende veranderinghe, zieck geworden, sonder binnen acht dagen daernaer uyt zijnen huys te comen; sulcx dat hy de beeldebrekinghe, die t'sanderdaechs smorgens al vóór den acht uren gebeurde, nyet gezien en heeft; maer heeft duer zijn vengster gezien uytter kercke comen, met bijlen ende andere instrumenten, loopende zeer beroert ende bezweet, onder andere eenen genaempt lange **HANS**, cleermakere, **JAN** de droochscheerdere, **SAMPSON** de tymmerman, den knape van **JAN ANTHONISZ**, blauverver, de knape van **JAN MAHIEUX**, stoeldrayer, ende heeft noch gehoord van eenen oúcleêrcooper, gaende met een stelte, die alle nu fugityff zijn, maer zedert de voors. brekinghe hebben noch lange in stede gebleven ende openbaerlijck achter strate gegaen, sonder enich devoir te doen om hemlieden te apprehenderen; alzoehy oick gehoord ende verstaen heeft, dat eenen **ADAM**, de lijndrayer, **MELCHIOR**, de scaliedecker, **CORNELIS**, de schildere, ende **JAN DE**

LANNoy geweest zouden hebben tot Zoetendale, buyten Middelborch, wesende den vrouweclooster, aldaer zy de beelden ende tafereelen van den outair gebroken hebben, die noch lange daernaer zijn blijven gaende binnen der stede achter strate, die nu alle fugityff zijn, behalven de voor-noemde JAN DE LANNoy, die, zoe hy verstaet, nu onlanx gevangen is.

Gevraecht, oft tot Middelburch geweest is een consistorie van sectarisen, ende wie hem daarmede soude onderwonden hebben ende eenighe last oft officie bedient, ende oft zy enich gelt gelicht hebben over tvolck, by wat middele ende tot wat fyne, ende wat verstant oft conferentie zy gehadt hebben metten consistorianten van den anderen steden.

Seecht: dat hy verstaen heeft, datter zijn geweest twee consistoriën, als eenen aengaende d'exercitie van huerliedder secte oft supersticie, daeraff dat waeren veele gemeene, slechte lieden, ende dander wesende van huerliedder raedt ende policie, daeraff dat geweest zijn (zoo hy verstaet) de voornoemde PIETER HAECK, zijn schoonzone, ende andere hierboven genoempt, mitsgaders oick OLIVIER CORBAULT, CLAES THUYSS, JAN VAN DE PIERRE, PIETER VAN DEN BOGARDE, JAN VAN DEN BOGAERDE, PIETER BUREEL. Ende heeft oick wel gehoord by gemeyne fame, datter collectacie van gelde. gedaen is onder de voorn. sectarisen, sonder te wetene hoe veele noch by wat middelen, noch wie de collecteurs daervan geweest zijn; dan dat men geseyt heeft, datter eenich gelt t'Antwerpen gesonden es geweest aen die van huerliedder secten ofte consistorie aldaer; ende heeft wel gehoord, dat de voornoemde PIETER HAECK, zijn schoonzone, SYMON JANSS, VINCENT LAURISZ, ende den broeder van GHISLEYN, predicant, die huerliedder alderyerste ende voorganger was, veele over ende weder reysden naer Antwerpen ende elders, als by den Prince van Oraignen ende Brederode, zoo de gemeene fame was, in huerliedder

affaire; ende zoo wanneer zy wederquamen, wasser telcker reyse een nyeu vergaderinghe onder de sectarisen ende beroerte in der stede.

Gevraecht, oft hy weet oft kent enighe notablen, wesende oft geweest hebbende in officie van de stede, dewelcke hen zouden vervordert hebben te favoriseren ende assistencie te doene in den voorn. troublen ende inconveniënten, oft datter zouden geweest zijn enighe officiers oft van der wet ende magistraet van der stede, die gefrequenteert ende gevordert zouden hebben de voorn. preëkingen, ende secreet verstant gehadt mette predicanten:

Seecht: dat hy affirmativelyck ende int zeker nyet en zoude weten te verclaeren, datter enighe van de officiers, als te wetene de rentmeester Bewesterschelt ende de bailliu van Middelborch, souden hen vervordert hebben te draghen, favoriseren oft assisteren de voors. sectarisen ende inconveniënten, duer middele van hemlieden gebuert, oft dat zij gefrequenteert oft geadvancheert zouden hebben huerliedder predicatie, ende secreet verstant oft conversatie mette predicanten gehadt; dan laet hem wel duncken, dat de bailliu **ROLLEMA** wel hadde mogen van den yersten aff apprehendeeren de beeldebrekers, diewelcke hy heeft laten huer neringe ende negociatie doen, wel zes oft zeven maenden naer date van huerlieder misdaet, die naderhant all vluchtich geworden zijn; waerinne hem deponent dunct, dat de voornoemde bailliu hem nyet genoegh gequeten en heeft, hoewel hy, deponent, hem daeraff sprekende ende vermanende, seyde, dat hy daertoe gheen last oft commissie en hadde, ende dat hy daerin niet en conste ghedoen, sonder te communiceren met mijnheer van **WACKEN** ¹⁾;

1) Adolf van Bourgogue, hoogbaljuw van Gend en Gouverneur van Zeeland, 6 July 1568 te Middelburg onverwacht overleden, en toen weldra opgevolgd door zijn broërs zoon Antonie, die zelf reeds den 21^{en} Juny 1573, tijdens 't beleg van Middelburg, sneuvelde.

ende nopende die van der wet oft magistraet der voors. stede, seecht: dat hy hiervooren genoempt heeft alle deghene, die hy verstaet, gefavoriseert oft geassisteert te hebben de voors. inconveniënten ende gefrequenteeert t'hebben de voorseyde predicatiën, oft verstant ende conversacie gehadt mette predicanten, te wetene: **ANDRIES JACOP OORTSSZ**, **JAN DE NYOSE**, **HUGO JOOSZ**, alle drye scepenen int voorleden jaer lxxvj, met welcken de voorn. **GHIJSELYN**, predicant, veele geconverseert heeft, gaende t'huerliedder huysse ter maeltijt ende anderss, **SYMON JANSZ** ende **VINCENT LAUBISZ**, raden derzelve stede, sonder van eenighe ander wethouders te weten spreken. All twelcke hy weet, zoowel by gemeen sprake, als verstaen hebbende van enighe van huerliedder gebueren.

Gevraecht, oft die van den ghilden ende eedt van der scutterijen eenighe assistencie gedaen hebben der weth, om te wederstaen ende beletten de voorn. inconveniënten, ende oft zy des verzocht zijn geweest by den officiers oft dyen van der weth:

Seecht: dat hy daeraff nyet en weet te sprekene.

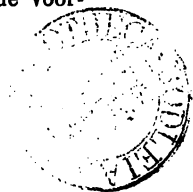
Gevraecht, op den vij^{en} article onser instructie, aengaende die vergaderinghe gebuert te St Truyden, ende wat aldaer gehanteert es, ende op andere navolgende article, totten xvij^{en} incluz.

Seecht: daervan nyet te weten deponeren, dan dat hy present geweest is opt stadthuys, sonder den gesetten tijt onthouden te hebben, aldaer **PIETER HAECK**, met diversche assistenten, als namentlijck **JAN VAN DE PERRE**, **CLAES THUYS**, **OLIVIER CORBAULT**, **PIETER VAN DEN BOGAERDE**, **SYMON ADRIANZ SMIT**, **PIETER BUREL**, **SALVADOR DE LA PALMA**, **SEBASTIAEN CLAESZ**, **SYMON** in den Draeck, **JAN LAEVIJZ**, schipper, **JACOP FOY**, **PIETER SIMONET**, **PIETER VAN DEN BOGAERDE** ende **JAN VAN DEN BOGAERDE**, gepresenteert hebben aen die van der weth zekere requeste, onderteekent (zoo hy verstaen heeft) by

de bovengenoemde, uyten name van de consistorie, ten fyne dat dezelve van der wet soudén willen senden huerliedèr gedeputeerde aen Mevrouw de Gouvernante, omme aldaer te versoecken van wegen den consistorianten te mogen leven in liberteyt van religie ende vryheyt van consciëntie, ende daervoren te presenteren Zijne Ma' der-tich hondert dusent guldenen, daertoe vertooghende, dat den grooten Turck in zijn lant houdt de Christenen, ende die Pauws hoeren ende boeven op tribut, ende diergelijcke redenen; seggende oick, dat van gelijcken t'Antwerpen ende te Ghendt geconsenteert was; al 't welcke nyet tegenstaende, worde 't voors. huerliedèr versoeck by dye voorn. van der weth gerefuseert ende afgeslaghen; twelck hoorende de voornoemde PIETER HAECK, seyde openbaerlijck in tcollegie: „wy soudén moghen hiermede 't gemeente in peyse ende vrede houden; maer alzoó ghy daertoe nyet en wilt verstaen, ende dat wy aen u gheen hoeft en vinden, zoo protesteren wy, ende ick zal maken dat ick een ander hoeft vinden zal”; hebbende by hem eenen notaris, genaempt GUILLAME DEYNOT met twee getugen, hem deposant onbekent, om van zijnen voorn. versoeke ende protest note te houden; ende is de voornoemde PIETER HAECK corts daer naer vertrocken van Middelborch, ende en es nyet wedergecomen, dan als hy hem daernaer vertoocht heeft ontrent Zeeburch met drye scepenknechten.

Gevraecht, wie hy weet oft verstaet, dat zouden wesen beschuldicht, belast oft medepleghers van der emprinse, aenvanck ende verraderye, die TOLLOUZE met PIETER HAECK ende die van hueren hoop geattempteert hadden opt eylant van Walcheren, int beghintsel van de Meerte lestleden, ende hoe die sake vergaen es ende wat devoir gedaen es geweest, om hemlieden te wederstane, ende wie denzelven hoop ontfangen heeft op Armuyden?

Seecht opt yerste point, wie dat culpable oft beschuldicht oft mededadich zoude moghen wesen van de voor-

noemde emprinse, dat hy int zeker nyemant en weet te verclaeren; dan hy verstaet datter presumptie zoude wesen op eenen SEBASTIAEN CLAESZ, lakenvercooper, diewelcke te selve tijde als PIETER HAECK met TOULOUZE ende huerlieders scepen aenquamen, metten zelven getijde aen tlant gecomen is, met een ander schip, ontrent Zeeborch, hebbende aldaer, zoo de fame was, gesproken de voorn. PIETER HAECK; ende binnen Middelborch gecomen zijnde, is gemeyn fame ende opinie van veele geweest, dat hy verstandt gehadt heeft van der emprinse van PIETER HAECK; want dezelve SEBASTIAN ten zelven daghe, als hy in Middelborch gecomen was (twelck was Sondaechs 'sachternoens), heeft tsavonds ende in de navolgende nacht hem gestelt in wapenen ende om wake te gaen houden met JACOP JANSS VAN DER MEERSCHEN, schoonzone van den voorn. PIETER HAECK, ende noch diversche andere, die zy thunwarts gecregen ende genomen hebben, sonder dat zy by die van der weth oft andere, daeraff last hebbende, totter wake gestelt oft geordonneert hadden geweest; ende zijn in dezelve nacht bevonden geweest comende op de wake van stadtsweghe geordonneert, ende waeren in zulcken getale, dat indyen de voorn. PIETER HAECK met zijn scepen in de havene van Middelburch hadde connen geraken, zoude de wakers die aen de Dampoorte ende Zeghers-stratepoorte waeren (beyden responderende op de havene) wel machlich geweest hebben ende mogen overvallen hebben, alzoo in elcke poorte nyet en waeren wakende boven vijf oft zes persoonen, ende zy waeren wel sterck in de dertich persoonen; ende de fame es, ende men seyt, dat onder hemlieden in denselven nacht was mede wakende eenen slotmakere, genaempt JACOP EVERTSS, dewelcke hemlieden geassisteert zoude hebben om de poorten op te crijgen, die oick geweest is een groot beeldebreker, zoo men seecht, nu fugityff.

Seecht voorts, daerop gevraecht, dat opt stadthuys men

by den rollen van de waken zoude mogen bevinden, wie alsdoen de hooplieden van de wake in elke poorte geweest zijn; uyten welcken men sal mogen weten, wie op huerliedder wake gecomen zijn, ende wat daer ommegegaen is.

Seeght voorts, dat die vander weth van Middelburch, geadverteert wesende, Sondaechs vóór de noene, van der aencompste van TOULOUZE ende HAECK met huere scepen, hebben gesonden huere gedeputeerde, om te vernemen, waerom PIETER HAECK uyten scepe gegaen was opt casteel van Zeeburch spreken metten capiteyn, zoo zy verstaen hadden, dat gebeurt was; ende hebben voorts alle devoir gedaen, henlieden mogelijk zijnde, om den voorn. HAECK metten zijnen te beletten, dat zy nergkens aenslach doen en zouden, zoowel op Armuyden als op andere huerliedder limiten, sonder nochtans dat hy weet (des gevraecht zijnde) oft op de entrée van der havene van Middelburch eenich wachte oft stercte gestelt es geweest oft nyet; ende voorder en zoude weten te deposeren van den affscheyt van der voorn. emprinse van den voornoemden PIETER HAECK, dan hy verstaen heeft dat zy eyndelinge op Armuyden afgekeert zijn geweest. Aldus dese geteekent:

JOBYS VAN GRYPSKERCKE.

Den xix^{en} Septembris anno lxxvij.

JAN HARMANSZ op den Velde, burger tot Middelburch ende kieser van der wet van der stede, oudt lxxxiiij jaeren of daerontrent. Gevraecht op tgene hy weet, gesien of verstaen moet hebben aengaende den trouble, gebeurt in de voorn. stede duer die sectarisen ende heur adherenten in den voorl. jare:

Secht, op den eede by hem gedaen ter zaken van zijn officie: dat aengaende de hantieringe ende frequentacie van der predicatie van de sectarisen ende tgene daer omme

gegaen es, hy van wel weten nyet en weet, als daerby noch ontrent nyet geweest hebbende. Ende als d'eerste beelbrekinge ende beeltstormen gebeurde, was zieckelijck, ende wel zes weken zijn huys houdende: zulcx nyet wetende wat des geschiet es. Maer zecht, dat zekeren tijt daernaer, nyet onthouden hebbende hoe langhe, ende als men wederomme bestaen hadde in alle kercken missen ende andere dienst Gods te doene, soe heeft hy op eenen Vrydach (nyet onthouden hebbende de maent) present geweest in de kercke van S. Pieters, sittende voor den choor, terwijle dat men de hoochmisse dede, ende heeft gezien, dat eerstgancx, in't begintsele van der missen, gecomen zijn x oft xij manspersonen, hem onbekent, sittende op een banck, tsamen sprekende; ende allencx isser noch meer ende meer toegecomen, ende de misse gevordert zijnde tot ontrent de consecratie, dat *Sanctus, Sanctus* gesonghen was, ende, naer zijn onthoudt, alzo de priestere die elevatie doen zoude van den heiligen Sacramente, zoo zijnder viij oft x den choor innegelopen ende hebben de dweele ¹⁾ van den autaer fortselinge afgetogen, zulcx dat de priester metter hostie ende kelcke wechliep nae de sacristie toe; ende hebben de voorn. misdadige begonst te houwen ende smijten opten outaer, zulcx datter eenen hoeck van den steen afginck; ende van gelijcken hebben oick gesmeten ende gebroken an den autaer van den heiligen Sacramente, staende voor den choor; ende in 't selve doende heeft oick gezien, dat de bailliu metter weth gecomen zijn in de voors. kercke ende choore, ende ziende de groote menichte van den volcke, ende dat zy die nyet machtich en waeren, hebben met zoete woorden ende alle goeden middelen zoo veele gedaen, dat de voorn. vergaderinge uyter kercke gescheyden ende vertrocken zijn, seggende hy deponent, dat hy gheen van de voorn. beel-

1) doek, dekkleed.

debrekers en heeft komen te kennen; ende voorts, dat hy van al 't gene, dat geduerende den voorn. troublen tijt gebeurt mach wesen, zoo op 't stadthuys als in de abbye ende andere cloosters oft kercken, nyet en weet te spreken.

Sire LYON DAMOURS, natyf de Valenchiennes, prebstre chanoine de l'eglise cathedrale de S. Pierre à Middelbouch, eagé de xl ans ou environ, requis sur les troubles, brisement des imaiges, advenuz en lad. eglise de S. Pierre, et turbation du service divin y advenu, comme bon entendt, dit et depose *in verbo sacerdotis* que, à la premiere invasion de lad. eglise et brisement des imaiges, qui advint par ung Jouedy octave de nre Dame d'assumption, estant adverty que du matin dud. jour on avoit commenchié à rompre et briser à l'abbaye après avoir fait le semblable en l'eglise de S. Martin, qui est sur le marchié de lad. ville; luy deposant avecq aucuns autres ses assistans saulverent de lad. eglise de S. Pierre plusieurs tableaux, imaiges, reliquaires, ornements et livres, et mesmes le S. Sacrement et la S^{te} huile. Mais ils ne se sceurent tant haster, qu'ils furent surprins desd. briseurs, de sorte qu'ils ont rompu et deschiré plusieurs serrures au service delad. eglise et autrepert, emportant et deschirant aucuns de leurs lettriages et privileges, et mesmes l'argent estant en certain coffre bendé de fer jusques à la somme de quatre livres de gros avecq scel ou casset d'argent du chapitre. Dict en oultre que à la seconde fois qu'on at fait brisement, qui advint au mois d'Octobre (aprez que entre deux l'on avoit, après le premier brisement, pour quelque temps encommenchié à faire et célébrer des messes) seroit advenu, que sur ung Vendredi, lui deposant estant au grand ostel, celebrant et chantant la grantmesse, ainsy qu'il s'estoit tourné à donner la benediction au diacre, pour chanter l'evangile, veit entrer au bout de la neffe de l'eglise une troupe de gens, laquelle de plus en plus s'augmentoit, et apres qu'il se tourna à dire *dominus vobiscum* après l'evangile, veit, qu'ils

s'approcherent du choeur, et en après, chantant la presentation, il veit, qu'ils le contrefaisoient en hurlant et parlant bien hault. Et comme l'on sonnast la sonnette pour l'elevation, lui, deposant, aiant fait la consecration de la sainte ostie et la commençant à eslever, oyt et s'appercheut, qu'ils s'approchoient de luy, disans à haulte voix: „verbruyt Pape, gaet van hier; wy en willen gheen misse meer hebben; indyen ghy niet en gaet, wy sullen u van hier slaen!” Au moyen de quoy, il fut constraint de prendre la S^{te} ostie et calice, non estant encoires consacré, et l'emporta avec le corporal en la sacristie, aiant par haste oublié et laissé sur l'autel la plataine du calice et custode du corporal, et fermant l'huis de la sacristie, il print et consumma hastivement lad. sainte hostie. Et luy partant de l'autel, lesd. brigans arracherent la nappe, avec les livres et chandeliers et autres acoustrements de l'autel, les jectans au milieu du choeur. Et s'estant devestu s'en alla viteement avecq led. calice et corporal en sa maison, estant fort près de l'église. Retournant incontinent en icelle eglise lui souvint delad. plataine, laquelle avoit este enlevée par le maistre des enfans du choeur, qui rendist jcelle aud. deposant. Et veit commectre grant desroy par lesd. briseurs, aians des gros marteaulx de fer et autres instrumens, rompans les coins de la pierre de l'ostel, faisant leur effort pour l'abbattre et demassonner (tant qu'elle fut par le costé de devant abbattue et inclinée par terre), chantans cependant aucuns psaulmes à leur mode, tant que survindrent le bailli et les deux burgmaistres de l'autre année. Les quels entrans au choeur et veians led. brisement, demandoient: „qui vous a fait faire cela” ou „qui a fait cela”, et firent sortir lesd. briseurs hors du choeur.

Requis, s'il n'a point este blesché desd. briseurs (mesmes en sa main): dit que non, mais oyt, que ung chanoine estant boiteux, nommé Sire JEHAN JERON menoit

quelque bruiet contre eulx, qui les empescha de luy mes-faire, comme depuis il a entendu du S^{re} Jehan et du mais-tre du chant. Mais neantmoins il en print telle frayeur, qu'il en a prins la fiebvre qu'il a tenu bien deux ou trois mois depuis.

Requis s'il ne cognoist et ne scauroit denommer aucuns desd. briseurs aiant faict lesd. oultraiges: dit que (dans) son ordre de prebstrise il ne les oseroit denommer, aussy, pour non avoir longtemps auparavant residé aud. lieu, cognoissoit bien peu de gens sinon de veue et par de-scription qu'il en polroit faire. Et a signé ceste sa depo-sition ainsi: *Ita est*; Damours.

Heer LAMBRICHT SOYLLINCK, religieulx ende proost in der abdye tot Middelburch, oudt xlv jaeren oft daerontrent, Gevraecht, oft geduerende de troublen in den voorleden jaere binnen der voorn. stede nyet gebeurt en es, dat enige personen hem aengecoomen zijn, hem aengevende, hoe dat de bisschop van Middelborch wech moeste, ende dat men gheen meer hebben en wilde, ende of hy wilde ver-staen om Abt te worden, men soud'er hem wel aen helpen:

Seecht ende verclaert *in verbo sacerdot. professionis*, dat ontrent vastenavent lestleden, de gedeputeerde van den Staten van den lande van Walcheren vergadert waeren binnen der abdye van Middelburch, omme te collationeren de overloopers van der Westwateringe; soe heeft eenen JORIS VAN STEYNEMOLEN, hebbende onderwint in de voors. wateringe, hem aldaer gevonden ende geadresseert aen hem, deponent, alleen ende apart, ende in propooste co-mende van der veranderinge van den tijden ende saken, alsdoen omme gaende, heeft hem onder anderen geseyt dese woorden: „hier es weder wat anders op handen; ghy zult moeten de paciëncie hebben; men sal comen smijten ende goyen in u camer; nempt paciëncie ende houdt u stille, u persoon en sal nyet messchien.” Ende hy, deponent, seggende, dat hy tselve nyet en soude connen verdragen,

seyde wederomme: „houdt u stille, den bisschop is hier bastaert, ende ingeset van buyten; ghy zijt kint van desen huysse, men sal u abt maken, ende den bisschop moet wech”; daerop hy, deponent, repliceerde: „ghy hebt langhe gesolliciteert om een deecken te maken van Westmunster, ende en hebbes nyet connen vercrijghen, ende den bisschop heeft voor hem den paus ende de Co. Ma^t, twelck zijn twee groote columnen”; daerop hy, Steynemolen, wederomme seyde: „indyen 't zoo niet wesen en mach, wy zullen u confirmeren in u officie.” Ende alzoo hy, deponent, daerop seyde: „ick ben nu in vrede in mijn officie, ende ghylieden zoudet my mogen litigieulx maken”, zoo antwoorde hem Steynemolen: „spreect Pieter Haeck, die sal u alle de secreten seggen.” Al twelcke gebeurt es tuschen hem, deponent, ende de voorn. Steynemolen; ende 's daechs daernaes heeft hy, deponent, tzelve verhaelt den vicaris ende andere domesticquen van mijn heer den bisscop, ende naemaels oock denselven bisschop.

Gevraecht, op 't gene dat gebeurt es in der abdie ende derzelver aengaende, geduerende de voorn. troublen; seecht, dat dondredaechs octave Beatae Mariae assumptionis, 's morgens te vijff uren, doen ten vj uren daernaer de beeldebrekinghe gebeurde in de voors. abdy; sijn by hem, deponent, gecomen beede de burgmeesters van Middelburch, alsdoen wesende, seggende dat de pastoor van de prochiekercke van der abdy, wesende een religieulx, aen hemlieden versocht hadde te willen sorghe draghen, dat de tafele van den hoeghen outaer, wesende zeer costelicke schilderye, nyet gebroken oft bedorven en zoude wesen. 't Welcke aenhoirende hy, deponent, heeft heml. geleyt by mijnen heere den bisschop, diewelcke heml. gevraecht heeft, wat raet sy wisten om de brekers te keeren ende beletten; daerop zy seyden, gheenen raedt oft middel te weten; daerop de bisscop heml. vraechde, oft zy niet haerlieder poirterie ende die van der scutterye gesproken hadden, om

assistentie te hebben; daerop zy seyden, dat neen, omdat deurdynen dat zy nyet en wisten oft zy, dies verzocht zijnde, zouden getrouwe geweest hebben oft nyet; daerop de voorn. bisscop wederomme seyde, dat zyl. behoirden met heml. gesproken te hebbene, om huerlieder intencie te wetene, oft zy goet oft quaet waeren, ende dat zy't voort in de kercke maken souden, zulcx als zy namaels voor de Co. Ma^t meenden te verantwoorden. Ende tSaeterdaechs daernaer, de voorn. brekinghe gedaen zijnde, heeft mijn heer de bisschop, vergadert wesende met eenighe van de Staten van Zeelant, ten huysse van Joncker PHILLIBERT, rentmeester van Bewesterschelt, daer oick was den ouden rentmeester van Beoisterschelt, zijn vader, PIETER HAECK, ende meester Adriaen Proost, van wegghen den Edelen voer die Grave van Buren, beide de voorn. burgmeesters van Middelburch, ende hy, deponent. Ende naer eenighe andere saken aldaer verhaelt ofte gehandelt, heeft de voorn. bisscop, als d'eerste let van den Staten, versocht, dat zy hem ende zijn convent souden willen beschermen van alle voordere invasiën, tot coste van den lande; 't welck hem afgeslagen zijnde, versochte tzelve gedaen te zijne ten halven coste; ende tzelve insgelijcx afgeslegen zijnde, begerde hem toegelaten te worden, hem ende zijn abdye te mogen doen bewaeren t'zynen eygen coste alleenlijck. Al twelcke hem oick afgeslegghen ende geweygert worde, seggende de voorn. burgmeesters van Middelburg, dat tzelve soude mogen causeren een oproer ende commotie van der gemeente; ende zulcx es 't voorn. convent gebleven onvoorzien van bewaernisse, hoewel hiernaer in der abdye nyet meer gebroken oft beschadicheyt gebeurt en is. Daernaer is noch in der abdye geweest een ander vergaderinge van den Staten, daer mijnheer *de bisscop* was, als d'yerste let, ende van den edelen PIETER HAECK over de Grave van Buren, ende voorts de gedeputeerde van den vijf steden. Aldaer de voorn. bisscop verthoocht heeft, oft

nyet oirboirlyck wesen en soude, by autoriteyte van der Hoocheyt van der Hertoghinne Regente, te committeren enich Edelman voor een hooft, omme regardt ende gouvernement thebbene van den lande van Zeelant. Ende tot zekeren anderen dage daernaer (daer alsdoen was de voornoemde PIETER HAECK ende ADOLFF VAN HAEMSTEDÉ) worde by resolutie van dens. Staten tzelve aengegeven, ende gestelt tot ordonnancie van der Hertoghinne, ende by haer Hoocheyt, tzelve gestelt ten advyse van den Prince van Oraignen, diewelcke versochte aen de voorn. Staten, dat zy daertoe drye personnagiën nomineren zouden. Daerop de voorn. Edelen nomineerden Grave LODEWIJCK, des Princen broeder, ende die van der Goes den heere VAN CLOETINGHE, sonder onthouden te hebben wie dandere steden nomineerden; maer de voorn. bisscop was van advyse daertoe te kiezen den heer van FROMENT, ende nyet connende daerop accorderen, zoo is de sake aldaer gebleven. Ende heeft dese zijne depositie onderteeckent aldus:

FR LAMBERT SCYLLINCK.

Den xx^m Septembris lxxij.

Oft de heer van BOCKSEL, wesende tot Welsinghen, Saterdaghs voor de compste van PIETER HAECK, by hem nyet en ontboot den Capiteyn van Zeeburch; ende oft PIETER HAECK aengecomen zijnde, ende comende op't huys oft casteel, niet geseyt en heeft, dat hy commissie hadde van der Co. Ma^t; ende oft hy, Lieutenant, by de Capiteyn ende alle de knechten, die in't casteel waeren, nyet gesonden en es aen den scepen van PIETER HAECK, omme te eyschen ende zyen huerlieder commissie ende last van Z. Ma^t, oft dat zy daeraff wijcken zouden, oft men soude se met cruyt ende loot van daeraf helpen?

ADRIAEN BASTAERT VAN REBECQUEN, Lieutenant van den

Capiteyn opt casteel tot Zeeburch, oudt xlvj jaer, PIETER VAN HEMMEREN, busschieter op tzelve casteel, lvij jaeren oft daerontrent:

Gevraecht op de voorn. interrogatoriën, segghen ende verclaeren op den eedt, by heml. gedaen der Co. Ma^t, dat op eenen Saterdach, wesende den yersten in Meerte, ontrent twee uren, naer dat de Walssche knechten gesonden met Capiteyn ADRIAN RENAIX, van wegghen der Hertoghinne Regente, aen 't lant gecomen waeren, ende gelogiert onder ende ontrent 't voorn. casteel; soe ysser gecomen, ontrent twelf uren op den noen, een jonckman sonder mantel, zeer verhit van loopen, begheerende te spreken den Capiteyn van denzelven casteel, genaempt ROELANT VAN GHISTELLES, die alsdoen boven op 't huys was metten voorn. Capiteyn van de Walen; ende zoo de poorte gesloten was ende nyet op en ginck vóór een uren, heeft aldaer soe langhe vertoeft, sonder te willen segghen van waer hy quam, des gevraecht zijnde by den voorn. Pieter ende andere bystaenden. Ende de poorte open zijnde, is de voorn. Capiteyn gegaen metten voorn. jonckman. Ende ontrent een ure wech geweest hebbende, wederomme comende op 't voorn. casteel, heeft de voorn. Capiteyn geseyt tot heml., deponenten, ende andere knechten, dat hy geweest hadde tot Vlissinghen by den heere van Bocxsel, die hem gebrocht hadde een brieff van credence van den Prince van Oraiguen, addresserende aen hem Capiteyn, ende dat de voorn. heere van Bocxsel van des voorn. Princen wegghen hem geseet ende belast hadde, de voorn. Walsche knechten niet te laten op 't casteel comen; ende zulcx en heeft hy die voorn. knechten op 't voorn. casteel niet laten comen, die dezelve anderssins sou hebben laten opcomen tot zulcken getalle, als de plaetse soude vermoghen hebben; want zy van binnen waeren vijftich knechten meer dan huerl. ordinaris.

Seggende voorts, dat 's anderdaechs, wesende Sondach

opten middach, is gecomen op de plaetse voor 't voorn. casteel, de poorte alsdoen gesloten zijnde, een manspersoon koopmansgewijse, met eenen knecht achter hem, met een bougette op den hals, dyen zij niet en kenden; dan na-maels hebben verstaen van dye hem kenden, dattet was PIETER HAECK, diewelcke begeerde te spreken den capiteyn. Ende de poorte opengedaen zijnde, om hem inne te laten, es gegaen by den voorn. capiteyn GHISTELLES, met hem sprekende apart, ontrent een half ure, wandelende over ende weder over op de plaetse van den casteele, zoo zy, deposanten, saghen. Ende de voorn. PIETER HAECK, afcomende ten een uren, wert by den voorn. lieutenant, by laste van den capiteyn, geleyt duer de Walsche knechten totten cruythofkens, schijnende al oft hy verveert geweest hadde van denzelven knechten; ende hy, lieutenant, hem niet kennende, vraechde hem al gaende, van waer hy quam; daerop hy seyde te comen van Antwerpen, ende hem voorts vragende watter nyeus was, ende wat hy daer gehoirt hadde, seyde: „nyet”, hem tooghende genoeg verbaest, hy, deponent, alsdoen noch niet wetende, dat hy met scepen ende knechten gecomen was. Ende hy lieutenant gescheyden zijnde van den voorn. PIETER HAECK, ende wedergekeert totter poorte van den voorn. casteele, werde boven ontboden by den capiteyn, die hem last gaf d'outste van den soldaden van denselven casteele te vergaderen; ende dezelve vergadert zijnde in 't capelleken, zoo vertoochde henlieden de voorn. capiteyn, dat PIETER HAECK by hem geweest hadde, ende hem verclaert, dat hy gecomen was met drye scepen knechten, liggende voor Rammekens aen 't lange Hooft, begeerende op 't lant te mogen comen van 's Coninx weghe, ende dat sy in meyninghe waeren de voorn. Walsche knechten af te slane. Daerop de voorn. capiteyn begheerde en vraechde 't advis van de voorn. soldaden, diewelcke daeroppe antwoorden, dat men tselve gheenassins en behoorde te gedooghen, ten

waere dat de voorn. Pieter Haeck toochde commissie ende last van der Co. Ma^t of van haerder Hoocheyt, gelijk als de Walsche knechten gedaen hadden; ende dochte hemlieden vreemt ende gheen apparentie te hebben, dat zy beyde commissie ende last hebben zouden van éénen heere, ende malcanderen te moghen slaen. Soe worde by hemlieden eyntelinge besloten ende geaccordeert, dat men den voorn. Pieter Haeck metten zijnen veradverteren zoude, dat hy aen 't lant met zijn volck nyet comen en zoude, oft men soude hem daeraff weren, zoo verre cruyt ende loot soude moghen strecken. Ende worde de voorn. lieutenant by laste ende accoorde van den capiteyn ende gemeene soldaden gesonden, om den voorn. Pieter Haeck ende sijne complices dat te verclaeren; zoo hy gedaen heeft. Ende, gecomen zijnde ontrent 't lange Hooft, heeft voren gesonden sijnen jonghen, om te roepen aen de scepen, datter yemant aen 't lant comen zoude. Zulcx is de scipper van tscip van Pieter Haeck op 't lant gecomen, denwelcken hy gelast heeft, denzelven Pieter Haeck te segghen, dat hy aen 't lant comen zoude, om te spreken den lieutenant van den casteele. Dienvolghende is de voorn. Pieter Haeck uyten scepe op 't lant gecomen, totten welcken deselve lieutenant geseyt ende verclaert heeft, dat de capiteyn ende soldaden van den voorn. casteele tsamen gesloten hadden, en hem deden ontbieden, dat hy hem niet vervorderen en zoude met zijn knechten aen 't lant te comen, sonder te tooghen last ende commissie van de Co. Ma^t oft haer Hoocheyt, zulcx als de Walsche gedaen hadden, of zy soudén hem daeraff weeren, zoe langhe zy yser ende cruyt hadden. Daerop de voorn. Pieter gheen ander antwoorde en gaff, dan seyde: „wel, 't es goet, 't es goet!” loopende terstont al zeer verbaest naer zijn scip toe. Ende zedert en hebben zy, deponenten, den voorn. PIETER HAECK noch zijn scepen nyet meer vernomen, anders dan zy verstaen hebben, dat zy op den avent vertrocken waren naer

Armuyden, aldaer zy 's nachts hoirden zeer schieten. Ende hebben huerl. depositie onderteeckent aldus:

PETER VAN HAMMEET, ADRIAN B^t VAN R.

Den xxj^{en} Septembris xvc^lxvij.

QUIRIJN ANTHONISZ uyten Wijngaerde, eertijts burge-meester, ende alsnu weesmeester der stadt van Middelburch, oudt lvij jaeren oft daerontrent, gehoirt ende geëxamineert op de punten ende article onser instructie.

Eerst gevraecht, wie de predicanten van den sectarisen eerst aengehaelt ende in 't lant ofte stede gebrocht hebben? Seecht ende verclaert, by den eede by hem gedaen ter saken van zijn officie, dat hy daeraff nyet en zoude weten te deposeren, alsoo hy secht, dat hy begheert hem stille te houden ende leven met vrede, naer sulcke ende dyer-gelijcke saken ende nyeuwigheden nyet vernemende, noch hem vele moeyende dan met zijnen handel, neeringhe, ende huysgezinne, ende, als hy tot eenige officie geroepen is, hem daerinne te quytten naer zijn vermoghen; mits welcken hy oick nyet en weet, wye de principael auteurs, beleeders, ende vorders zouden geweest zijn van den trouble, oproer ende inconveniënten, die hiernaer gevolcht zijn.

Ingelijcx zeecht oick nyet te wetene, wat debvoir oft neersticheyt d'officiers ende wethouders der voorn. stede gedaen hebben, om de voorn. inconveniënten te beletten; dan seecht, dat hy nyet gesyen oft verstaen en heeft, datter eenighe castigatie oft punitie van misdoenders in desen saken ende streeke gedaen is; maer alleenlyck dat eenen, genaempt MARINUS, eertijts geweest hebbende coster van Westmunster, gebannen es geweest, die men seyde mede geholpen te hebben in de tweede beeldebrekinghe gebeurt in S. Pieterskercke; ende laet hem duncken, naer zijn verstant, dat men de beeldebrekinghe wel zoude belet

hebben, indyen men de kercken hadde doen bewaeren met xx oft xxx mannen, jae, zoe sommige seyden, met x oft xv mannen, oft dat die van der wet hadden laten uytgaen zeker edict ende verbot, alsoe hy nu hoort seggen diversche van den neeringhen ende ambochten (die men verordineert ende gebiet, de kercken ende huerlieder autaren te repareren): „had men in tijts tzelve scherpelyck verboden de voorn. beeldebrekinghe, wy en zouden nu in desen cost nyet vallen.”

Gevraecht, wie dat meest de prediciën gevolcht ende gefrequeenteert hebben tot Middelburch oft daerontrent, merckelyck van lieden van eenige reputacie of gestaethede.

Seecht: dat hy noyt geweest en heeft ontrent de plaetse, daer men de prediciën ende vergaderinghe van den sectarissen gedaen oft gehouden heeft; dan, als men eerstmael in de stede præcte in 't packhuys achter de gonde Leeu, toebehoirende JACOP JANSZ, dat hy, deponent, alsdoen scepene wesende, met die van der wet gegaen is in 't voors. packhuys om de voorn. predicatie te beletten, alzo gedaen worde. Seggende, dat daer alsdoen zoo grooten vergaderinge van volcke was, zowel buyten als binnen den voors. packhuys, ende hy, deponent, in zulcke vreesende verbaestheyt was, dat hy nyemant en zoude by namen connen verclaeren, dan eenen, genaempt LANGEN HANS, die naemaels es geweest een van den meesten beeldebrekers, zoo men seecht, die welcke alsdoen riep: „staet, staet!” zulcx dat hem, deponent, ende meer andere van der wet dochte, dat men riep: „slaet doet, slaet doet!” alsoo zy oick nyet en waeren sonder groot dangier van hueren lyven, by denwelcken, ende oick uyt dye, dat hy zijn huysgesin altijd zeer scerpelick verboden ende gehouden heeft, dat zy de voorn. predicatie nyet volgen en zouden, zoe zy oick niet gedaen hebben; jae, en soude hy, deponent, van wel wetene oft van gesien thebbene nyet connen verclaeren, wie de voornoemde predicatie meest gevolcht

ende gefrequentieert hebben; dan heeft wel gehoord ende verstaen, by gemeene fame ende sprake, dat van den meesten ende principaelsten zijn geweest: PIETER HAECK; ARENT JANSZ BOOM, alsdoen raet; ANDRIES JANSZ Brabander, alsnu scepene ende eertijts raedt; VINCENT LOURISZ, raedt; HUGO JOOSZ, alsdoen scepene; JACOB VAN DER GOES, alsnu scepene, ende zijn huysvrouwe; JACOB JANSZ VAN DER MERSCH, met zijn huysvrouwe, dochter van PIETER HAECK; ANDRIES JACOP OORTSZ, alias LANGE ANDRIES; SYMON JANSZ VAN ROOMEN, raedt; PIETER BURRIL; JAN DE NYOSE, scepene; JAN VAN CAMPEN, notaris ende raedt; JAN SEBASTIAENSZ, apteker; GEERT LENAERTSZ, cleermaker; MATTHEUS, knape van den lakeniers met zijn huysvrouwe; SAMPSON, den tymmerman; ADAM JANSZ, lijndrayer; MATTHEUS JANSZ, goudsmet; POWELS PHILIPZ in den Trechtere; OLIVIER CORBAULT; JAN VAN DE PERRE; CLAES THUISZ; BASTIAN CLAESZ; PIETER VAN DEN BOGAERDE; BERTELMEEUS CLAES DOMESZ, GUILLAME DE FOSSE; SYMON in den Draeck; JACOP DE QUESTERE; THOMAS BROEDERE, aptekere; CORNELIS JANSZ VAN EVERDIJCK; LEYN JOLYT; GUYLLAME DEYNOT, notaris; JAN CORNELISZ, droochsceerder; JACOP EVERTSZ, slootmakere, alias Coppen Slot; WILLEM, geseyt compatre, castmaker; meester GEERT de barbier; ende MELSEN de scaliendecker.

Gevraecht, oft tot Middelborch geweest is een consistorie van den sectarisen: seecht, daeroff nyet te wetene, dan dat hy zulcx gehoirt ende verstaen heeft by gemeene fame, ende dat hy 't alzoo heeft hoiren noemen, dat zulcke oft zulcke saken gedaen waeren by 't consistorie. Ende heeft verstaen, ende gehoirt segghen, dat tzelve consistorie somtijts gehouden worde ten huysse van PIETER HAECK, HUGO JOOSZ, ende in den *Gouden Leeu*, daer GHILEYN den predicant logeerde, sonder dat hy weet oft zekerlijk verstaen heeft, wie dat van denzelven consistorie geweest zijn oft aldaer eenigen last oft officie bedient hebben; dan dat

hy gehoord heeft, dat PIETER HAECK, LANGHEN ANDRIES, SYMON JANSZ ROOME, PIETER BUREL, PAUWELSZ in den Trechter; JACOP EVERTSZ, slotmakere, hemlieden veele onderwonnen hebben metten saken ende affairen van den voors. consistorie.

Gevraecht, wie hy weet oft verstaen heeft, dat gedaen souden hebben de belijdinghe ende Nachtmael, oft haer kinderen laten doopen, trouwen in huwelycke, ende doode begraven, op de maniere van de sectarisen:

Seecht daeroff nyet te wetene, dan dat hy verstaen heeft, dat tot twee oft dry reysen Nachtmael gehouden is geweest in de schuere buyten Middelburch by der poorten, ende datter telcker reyse de tafele tot twee oft drie stonden verandert worde van verschen volcke, sonder dat hy in 't speciael yemant heeft hoiren noemen, die 't voorn. Nachtmael zouden gedaen hebben; maer heeft gehoirt ende verstaen, dat de voorn. ANDRIES JACOP OORTSZ, alias Langen Andries, een zijn kint zoude hebben laten doopen op huerlieder maniere, ende dat SEBASTIAN CLAESZ getrouwt es oick op huerlieder maniere; ende dat een kint van JACOP JANSZ, schoonsone van PIETER HAECK, ende SYMON de smet, ende eenen JAN in de Tuymelere zijn begraven geweest op dezelfde maniere. Seecht voorts, nyet te wetene, dies gevraecht zijnde, oft die van den voorn. consistorie eenich gelt gelicht hebben op 't gemeente, noch oick wat verstant oft conferentie zy gehadt mogen hebben met andere consistoriën in andere plaetsen. Noch insgelijcx en weet oick nyet in 't speciale ofter eenige zijn wesende oft geweest hebben in eede oft officie van der stede, die gefavoriseert, getracteert, conversatie, verstant, oft conferentie gehadt zouden hebben metten predicanten, de prekingen ende andere inconveniënten gevordert oft voorgestaen.

Gevraecht, wie daer geweest zijn van de beeldebrekers, kerckstormers, oft huere assistenten: Seecht, gezyen te hebben, dat SAMPSON den tymmerman, ADAM JANSZ, lijn-

drayer, JAN de droochscheerder, met eener magt de kercke van Westmunster opengeloopen hebben, ende daer binnen comende hebben met diversche huer assistenten in grooten getale (dan oft hy veele kende van gesichte, maer nyet en zoude connen noemen) al in stucken gesmeten dat in der kercke was, roepende tot elcanderen: „het moet all aff”; maer onder anderen sach daer eenen STULT, oûcleêrcooper, die veel quaets dede. Ende heeft verstaen (zoe hem alsdoen gezeyt worde), dat onder hemlieden oick was eenen AELBRECHT, den tymmerman, die naderhant ten Augustijnen al in stucken gesmeten heeft (zoo hy, deponent, van den Prioer van dens. Augustijnen verstaen heeft). Ende insgelijcken heeft verstaen, dat een cleërmaeker, woonende in de Ghistraate tegensover de Crabbe, wyens naem hy nyet en weet, 't heylich Sacramentshuys in Wesmonsterkercke met een touwe geheel afgebrocken heeft; ende werde hem, deponent, alsdoen gezeyt, onder den hoop in de kercke wesende (ne weet nyet by wyen) dat COPPEN SLOT zekere hostiën van den heyligen Sacramente mette voeten trede, zeggende: „wat Goeikens dit volck heeft! waer hy Godt, hy mochte my mijn teenen afbyten.” Heeft oick verstaen, dat eenen MELSEN, scaliendecker, zoude geweest hebben van de beeldebrekers in de abbye.

Gevraecht, oft die officiers ende wethouders dese trouble desordren, scandalisatiën, ende inconveniënten nyet en hadden connen beletten, merckelyck met hulpe ende assistentie van den ghilden ende eedt van der scutteryen: seecht, daeroff hierboven in 't begintsle gedeposeert te hebbene, naer zijn beste kennelijckheyt.

Gevraecht, wat devoir of neersticheyt die van den ghilden ende eeden van der scutterie gedaen hebben tot hulpen ende onderstande van der wet, ende oft sy hemlieden daertoe gepresenteert hebben, oft dat sy des versocht zijn geweest: Seecht, van al desen nyet te weetene, dan heeft

verstaen, datter sommige van der voors. scutterye ende ambochten duer de voorseyde predicatiën geïnfecteert zijn geweest.

Gevraecht op 't viij^e article aengaende de vergaderinghe tot St Truden, ende andere navolgende article totten xv^{en} incluz: Seecht, van allen nyet te weten deposeren.

Gevraecht aengaende d'emprinse van TOULOUZE met PIETER HAECK ende huere complicen, volgende 't inhouden van den xvij^{en} article onser instructie: Seecht daeroff anders nyet te wetene, daer hy, deposant, alsdoen wesende ter Goes, wel den tijt van xvij dagen, verstaen heeft, dat PIETER HAECK met scepen ende knechten voor 't lant geweest hadden, ende dat zy tot Armuyden afgekeert waren. Ende heeft zijn depositie geteeckent aldus:

QUIRYN ANTHONISZ uyten Wijngaerde.

Le xxij Septembre xvi^elxvij.

ADRIAEN CLAESZ, raedt der stede van Middelburch, oudt liij jaeren, ende ADRIAEN JACOP JOOSZ, alsnu scepene, oudt xxxix jaeren, beyde geweest hebbende burgemr^s der voors. stede in 't voorleden jaer lxxvj. Gehoort ende geëxamineert op de punten ende article van onser instructie. Eerst gevraecht, wie oft by wien de predicanten van den sectarisen eerstmael aengehaelt ende in 't lant van Walcheren ofte stede van Middelburch gebrocht zijn geweest: Seggen ende deposeren elck op den eedt, by hen gedaen ter saken van huer officie, dat zy daeraff nyet en weten, maer hebben wel hoiren seggen by gemeene sprake, dat van zekeren tijt te voeren, eer men openbaerlyck heeft gepreëct, zoo ten lande als in oft ontrent der stede, een predicant genaempt GHISLAIN hem secretelyck onthouden heeft te Vlissinghe, ende een andere genaempt ADRIAEN ter Veren, beyde wesende uyt Vlaenderen ende mecha-

nicke personen, als van huerlieder neringhe de voorn. **ADRIAEN** een schoenmaker oft schoenlappere, ende de voorn. **GHISLEYN** scrijwercker oft knopmakere, zoo men seyde.

Gevraecht, wat debvoir oft naersticheyt d'officiers ende wethouders van der stede gedaen hebben, om eerstmael, als de voorn. prediciën begosten, dezelve te beletten oft stooren ende verdrijven :

Segghen, dat zy zoo haeste als zy geadverteert hebben geweest, dat men begonste te prekene tot Bredam, wesende ontrent een half ure gaens van der stede, zoe es van wegen der weth zeker verbot ende ordonnance uytgeleyt ende gepubliceert op huerlieder poorters ende ingesetenen, ten eynde nyemant hem vervorderen en soude, hem te vinden oft volgen eenighe ongeoirlofde prediciën van sectarisen; ende alzoo, nyettegenstaende 't voorn. verbot, noch eens gepreëct worde by der muelen van *Zouburcht*, tusschen Middelburch ende Vlissinghen, zoo hadden zy burgmeesters met die van der wet gesproken ende geadviseert om middele te vinden, om de voorn. prediciën te stooren; maer alzoo zy verstonden, dat de rentmeester van Zeelant Bewesterschelt, enige van zynen volcke uytgesonden hebbende, bevant dat deghene, die de voors. prediciën hanteerden, voorzien waeren van zincroeren, bussen ende ander geweer, zoo en dorsten zy de voors. stooringhe nyet bestaen, ende worde geadviseert by die van der wet, met den bailliu van Middelburch ende den voorn. rentmeester eenich middel te vindene om te commen in communicatiën metten predicanten, doende te dyen fyne spreken eenen **ADAM** de lijndrayer, alsdoen woonende binnen der stede by *St Pieterskercke*, die men verstant te wesen van huerlieder volcke ende secten, diewelcke seiden, dat hy wel zoe veel doen zoude, dat men metten predicanten te sprake mochte commen, behalven dat men heml. verzekeren soude van huerlieder persoon. Ende dyen-

volgende deselve ADAM, met heml. gesproken hebbende, heeft gerapporteert, dat de voorn. predicanten tevreden waeren in communicatiën te commen op zekere plaetse buyten der steden, wesende by Nyeuwen Hove, op conditie, dat zy van der stede commen zouden in cleynen getale ende sonder dienaers. Ende ten selven daghe, wesende Vrydach oft Saterdach, hebben heml. uyter stede derwärts gevonden de bailliu ROLLEMA, de rentmeester Bewesterschelt, de voorn. ADRIAN JACOB JOOSZ, een van huerl. deposanten, ende meester HUGO BONTE, pensionaris; ende worden geconduiseert by den voorn. ADAM, alwaer zy gevonden hebben twee predicanten, als den voorn. GHISLEYN ende ADRIAEN, met wel xvj oft xx ander persoonen, zoo van Vlissinghe als van der Vere, ende, naer huerl. onthout, was daeronder mede eenen SAMPSON, tymmerman, ende de voorn. ADAM van Middelburch, behalven noch diversche andere, die, zoo hemlieden dochte, hier en daer in 't coren laghen, op huerlieder wachte, alzo zy presumeerden. Ende zoo vergadert ende byeen zijnde, werde by den voorn. pensionaris ende rentmeester den voorn. predicanten ende huerl. assistenten, verthooch gedaen van den placaten ende ordonnanciën van der Co. Mat ende van zekere missive brieven van de Hertoghinne Regente, ten fyne zy hen verdragen zouden van huer predicatie ende vergaderinghe, heml. betooghende by diversche redenen alle d'inconveniënten, die henlieden, den lande, steden ende gemeenten zouden mogen toecomen, ende eyntelinge versochten, dat zy zouden willen afhouden van te prekene den toecomenden Sondach, daertoe zy nyet en wilden verstaen, seggende dat zy huerlieder volck daerop hadden doen adverteren ende vergaderen, ende dat huer consciëntie nyet vermochte; maer waeren tevreden, dat zy van der toecomender weke nyet preken en zouden, dan dyen Sondach, ende voorts souden scicken eenighen van hemlieden naer *Antwerpen* ofte *Ghendt*, om aldaer te

sprekene met die van huerlieder state, ende te wetene, oft zy afhouden zouden van meer te prekene oft nyet, daertoe zy dach namen tot acht daghen ende alsdan antwoorde te gevene, sonder te segghene tot wat plaetse. Ende 's Vrydaechs daernaer (naer huerlieder best onthout) soe heeft de voorn. ADAM, de lijndrayer, metten voorn. SAMPSON, heml. deposanten, als burgmeesters geadverteert, dat zy gereet waeren antwoorde te geven, ende zouden heml. leyden ter plaetsen daer zy waeren; dienvolghende zijn zy deposanten, als burgmeesters, metten voorn. bailliu, rentmeester, ende pensionaris derwaerts gegaen, ter plaetsen genaempt *'t Geldeloose paetgen*, tusschen twee bogaerden, ontrent drye boochschoten van der stede, aldaer de voorn. predicanten, geassisteert als voren, voor antwoorde gegeven hebben, dat zy van huerlieder preêcken nyet aflaten en zouden, ende dat sy op den voorn. placaten ende missyfbrieven van haer Hoocheyt nyet en achten, alzo die nyet uytgegeven noch geteeckent en waeren by *den grooten meesters* ¹⁾, sonder yemant te noemen. Ende zoe hemlieden vertoocht worde by heml., deponenten, ende pensionaris, dat de voorn. placaten gemaect ende uytgesonden waeren onder den zeghele van der Co. Ma^t ende by advyse van de Ridders van der ordre, zoo was dat zoo veele te houden, als oft by *den grooten meesters* geteeckent geweest hadde, hemlieden daerby vertooghende d'inconveniënten daeruyt te mogen comen, merckelick d'indignatie van Sijnder Ma^t, oproer van der gemeynste, verlies van privilegiën, ende crijchsvolck in 't lant gesonden te werden tot grooten laste van een yegelijcken, ende oft haer consciëntie wel vermochte, dat zy daer occasie aff zouden wesen, zoo hebben zy nyettemin blijven persisteren by huerlieder antwoorde, seggende, dat men behoorde meer God te believen dan de menschen. Ende alzo de bailliu

1) Zij bedoelden daarmee natuurlijk den Prins, Egmont, en Hoorne.

ende rentmeester seyden, dat zy tegens hemlieden zouden procederen, zoo zy bevinden zouden te behoiren, seyden, dat zy hadden bescheet om heml. daarmede te verantwoorden, ende wisten wye 't heml. uytdragen zoude. Ende zy, deponenten, met huerlieder assistenten versoeckende, dat zy haer bescheet tooghen ende daeraff copie geven zouden, seyden, dat zy 't nyet doen en zouden, 't en waere, dat zy daertoe metten uytersten bedwongen worden. Ende hiernaer zoo es noch gepreëct geweest tot clincktente, onderweghen Vlissinghen, ontrent twee oft drye boorschoten van Middelburch, wesende nyetemin buyten de jurisdictie van derzelver stede; ende daernaer noch een vergaderinge geleyt zijnde, om terzelver plaetse te commen preken, op eenen Sondach vóór Onser Vrouwen assumptie, alzo 't alsdoen zeer regende ende wayde, zijn gecomen in de voors. stede, in 't packhuys van den Gouden Leeu, toebehoirende JACOP JANSZ van der Mersche; twelck zy, deposanten, als burgmeesters verstaen hebbende, hebben tcollegie van der wet ende raedt doen vergaderen, mitsgaders den bailliu. Ende by gemeene resolucie, aldaer genomen, zijn zy, deposanten, metten bailliu ROLLEMA ende tgeheele collegië, gegaen naer 't voorn. packhuys, ende es de voorn. bailliu, met heml., deponenten, ende HUGO BONTÉ, pensionaris, gegaen in 't voorn. packhuys, tot zeer by den predicant, diewelcke was sittende op een *wijnpijpe*, ontrent eender veynstere ¹⁾; ende vonden aldaer vergadert groote menichte van volcke, wel tot ses oft seven hondert onbegrepen, zoo binnen als buyten 't voorn. packhuys, gecomen van diversche plaetsen; ende ten innecomen van heml., deponenten, waeren zy zingende eenighe Salmen. Ende de voorn. meester HUGO, gaende tot by den pred^t, met heml., deposanten, seyde ende beval denzelven pred^t: „ghy, GHILEYN, hout op, ende vertrect u

1) *venster*.

van hier; ende ghy, gemeente, vertreckt, ende elck gae naer zijn huys; want nyet geirloft en is, in zulcke vergaderinghe ende predicatie te comen" Ende alzo dezelve Ghisleyne afdaelde van der pijpen, daer hy op sat, zoo rees daer groot rumoer onder 't volck, meenende (zoo 't te pre— sumeren es), dat den predicant gevangen was; ende hoor— den, datter een, genaempt langhe Hans, cleermaker, staende achter ende ontrent henl., deposanten, riep totter volcke: „staet, staet!" belettende tvolck te vertrecken, alzo evele als zy, deponenten, met haer assistenten debvoir deden om tzelve te doen vertrecken; roepende diversche ende overal: „waer es den predicant?" zulcx dat hy, predicant, wederomme op 't vat gecloppen es, opstekende zijn hant met eenen boeck, seggende totter gemeente: „weest tevreden!" ende zy, deponenten, metten hueren vertreckende, zijn oick diversche heml. nagevolcht, ende eyndelinge zijn alle vertrocken, ende de predicatie is gecesseert. Ende zoo zy, deponenten, zedert verstaen hebben, waeren in grooten dangiere van haeren lyven, 't en hadde belet geweest duer eenighe. Ende corts daernaer, zy, deponenten, vergadert wesende op 't stadhuis, ende verstaen hebbende dat die voorn. GHISLEYN, de predicant, met eenich geselschap waeren in de herberghe genaempt *de Gruen Poorte*, is de voorn. ADRIAN JACOB JOOSZ, een van henl., deponenten, met m^r HUGO BONTZ, pensionaris, der vaerts gegaen, alwaer de voorn. pensionaris den voorn. GHISLEYN ende die by hem waeren, onder mans ende vrouwen, tot ontrent dertich personen, verhooght heeft, dat zy qualijck gedaen hadden, de voorn^e vergaderinge ende predicatie gedaen ende gehouden te hebbene in de stede, teghens danck ende wille van de wet, ende heml. belastende te vertrecken terstont uyter stadt, ende aldaer nyet meer te comen preken. Ende corts daernaer zijn van daer vertrocken metten voorn^e pred^t naer Vlissinghe; onder de voorn. vergaderinghe geweest hebbende eenighe, die zeer qualijck

ter sprake waren ende treckende de rappieren half uyte, ende dreyghende den voorn. burgmeester ende pensionaris. Ende tenzelven daghe is by der wet ontboden die voorn. JACOB JANS, ende hem gevraecht oft de voorn. prekinghe in zijn packhuys gedaen was by zijnen wete ende consente; daerop hy seyde, dattet geweest was tegens zijnen wille, dancke ende consent; maer seyde tzelve toecomen zijnde, duerdien dat een man van Vlissinghe, genaempt FRANCHOYS, scrijnwercker, daerin was hebbende liggende zekere balcken ende ander tymmerhout, die de slotels hadde van den voors. pachuys, ende soudet opengedaen zijn, mocht geweest zijn duer last oft consent van den voorn. man van Vlissinghe; ende naer 't onthout ende beste wetenheit van hen, deponenten, zoo worden alsdoen de slotels van 't voorn. pachuys gecregen ende geleyt oft bewaert onder den bailliu oft wet van der stede.

Gevraecht, wat dilligence oft neersticheyt d'officiers ende wethouders der voorn. stede gedaen hebben, om te beletene de voorn. inconveniënten, ende wat castigatie oft punitie van den misdoenders gedaen is geweest:

Segghen hierboven in partie voldaan thebbene op 't voorn. interrogatoir, daertoe voegende, dat den baillue in dyen tijden vernomen hebbende van zekere conventiclen, gehouden binnen de voors. stede, ten huize van eenen HANS de beeldtsnijder oft antycksnijdere, achter S. Pieterskercke, dezelve bailliu heeft die gaen besoecken, maer nyemant aldaer gevonden. Ende alzo zekere missyfbrief van haer Hoocheyt gesonden is geweest in Aprili xv^el^{xv} voor Paeschen, naer het beste onthout, inhoudende o. a., dat men in 't executeren van de placaten ende ordonnanciën, uytgegeven op 't feyt van der religie, modestelijck ende secretelijck useren zoude, zoo en weten zy nyet datter enighe punitie oft castigatie van den misdoenders gedaen es geweest geduerende dyen tijden.

Gevraecht, oft alhier te Middelburch geweest es een
WERKEN N°. 18. 7

consistorie van den sectarisen, ende oft die van der wet versocht zijn geweest daerinne te consenteren; tzichtent ¹⁾ wat tijde ende wye aldaer eenighe last oft officiën gehadt oft bedient hebben:

Segghen, dat zy nyet en weten dat de sectarisen versocht zouden hebben van dien van der wet, om consistorie te mogen hebben ende houden binnen der voorn. stede; maer hebben wel verstaen, dat *de facto* aldaer een consistorie geweest es, ende dat naerdyen de preëkinghe gebeurt was in 't packhuys van den Gouden Leeu, zoo hierboven geseyt es, zoo es binnen een maent oft daerontrent daernaer, de voornoemde GHISLEYN, predicant, commen woonen in 't huys van den voorn. Gulden Leeuw, alsdoen leëgh ende onbewoont wesende; ende es aldaer die consistorie gehouden geweest, zoo de gemeene sprake was, ende datter waeren twee consistoriën, d'eene genaempt d'oude, ende d'ander tnyeuwe; ende in d'eene getracteert worden alle saken aengaende haerlieder pretense religie, ende in d'andere de saken van policie; ende hebben gehoort ende verstaen by gemeene fame, dat van der oude consistorie geweest zijn GHISLEYN, de pred^t; JAN VAN HOORNE, zijn broeder; PAUWELS in den Trechter, brandewijnman; ADAM, de lijndrayer; SAMPSON, den tymmerman; MATHJS, de goutsmet; PETER BUREL; HANS, de antycksnijder; LANGHEN HANS, de cleêrmaker; MELSEN, de scalièdeckere. Ende van der nieuwe consistorie zouden zijn geweest PIETER HAECK, CLAES THUYS, OLIVIER CORBAULT, JAN VAN DER PERRE, GUILLAME DELEFOSSE ende meer andere, die heml., deponenten, nyet voren en comen, ende naer huer beduncken, daer hebbender mede geweest diversche van der Veeren ende Vlissinghe, zoo zy oick verstaen hebben. Ende en hebben nyet vernomen noch verstaen, datter consistorie geweest is te Middelburch,

1) sedert.

dan naer de beeldebrekinghe ende naer 't accoordt, gemaect tusschen Mevrouw de Hertoghinne ende den Edeldom.

Gevraecht, wat verstant oft conferentie die van der consistorie van deser stede gehadt mogen hebben metter consistorie van andere steden, ende oft zy enich gelt gelicht hebben op tgemeente, by wat middelen ende tot wat eynde:

Segghen: dat zy nyet en weten noch verstaen en hebben in 't particulier, wat conferentie oft verstant de voorn^e consistorianten gehadt mogen hebben met dieghene van andere steden; dan hebben wel verstaen in gemeene sprake, dat JAN DE HOOBNE, broeder van GHISLEYN, pred^t; GUILLAME DE LE FOSSE; HANS, de cleermakere, ende oick PIETER HAECK, tot diversche stonden uytgereyst zijn tot Antwerpen als elders, zoo men seyde in d'affairen van der consistorie; ende en hebben noch nyet verstaen datter enich gelt gelicht zoude zijn op tgemeente by den voorn. consistorianten.

Gevraecht, oft zy enighe weten oft kennen binnen deser stede, die de belijdinghe, Nachtmæl, oft andere acten van exercitie van der pretense secte oft religie gedaen zouden hebben:

Seggen, yerst de voorn. ADRIAN JACOP JOOSZ, wel te wetene, dat die van der weth van der stede van Middelburch huerlieder devoir gedaen hebben, om te beletten dat de sectarisen gheen Nachtmæl houden noch doen en souden; ende hy, deposant, heeft tot drye reysen toe gedeputeert geweest met eenighe van der weth, op rade van der stede, als ANDRIES JACOP OIRTSZ, alsdoen scepene; JAN DE NYOSE, raedt; ende JAN VAN CAMPEN, oick raedt; ende, een reyse meester JACOP Zagenus, ende gedaen diversche remonstrantiën ende vertooch aen GHISLEYN, den pred^t, dat hy hem wilde deporteren van 't zelve Nachtmæl te houden, hem allegerende de dangieren ende inconveniënten, die hiervan zouden mogen comen, ende hem voor-

houdende zekere missyfbrieffven, dienaengaende gesonden van haer Hoocheyt. Daerop hy dyerste reyse, 't welck was ontrent Kersmisse voor oft naer, onbegrepen, seyde dat hy nyet en achte op alle de remonstrantiën, ende hebben voortgegaen ende Nachtmæl gehouden; ende de tweede reyse, twelck was ontrent Vastenavont, alzoò alsdoen rumoer was, datter knechten laghen op oft ontrent 't Sas van Gendt, zoo worde het Nachtmæl alsdoen by heml. uytgesteld; ende die voorn. ANDRIES JACOP OIRTSZ rapporteerde dyen van der weth, dat hy heml. daertoe gepersuadeert ende verwillicht hadde, sulcx sy oick ophielden van tzelve Nachtmæl te houden oft te doene. Maer ontrent veerthien dagen daernaer, vernemende datter gheen knechten en quamen, hebben tzelve Nachtmæl gehouden; ende de derde reyse, 't welck was naer Halfvasten, doen zy nader versocht waren huerlieder prediciën te laten, volgende zekere missyfbrieff van hare Hoocheyt, en hebben tot d'een noch d'ander nyet willen verstaen, seggende alsdoen de voorn^e GHISLEYN, dat hy 't Nachtmæl eens opgehouden hadde duer begeerte van burgmrs ende scepenen; maer hy maecte daeraff groote consciëntie, ende en zoude tzelve nyet meer willen laten om een tonne gouts.

Seggen voorts, dat zy wel gehoord hebben telcke reyse als 't Nachtmæl gehouden es geweest, datter. zeker getal, als van een, twee oft drye tafele geweest zijn, maer en zouden nyemant weten te noemen van dieghenen dyer ¹⁾ geweest hebben; dan de voorn. ADRIAEN JACOP JOOSSZ seecht gehoord te hebbene uyten monde van ANDRIES JACOP OIRTSZ, dat hy hem bereet hadde om 't voors. Nachtmæl te doene. — Segghen noch zy beyde deposanten, wel gehoord te hebben van diversche kinderen, die gedoopt hebben geweest in 't pachuys op huerlieder maniere, ende van sommige die daer getrouwt hebben, sonder yemant t

1) *die er.*

weten noemen, dan van 't kint van ANDRIES JACOP OORTSZ, twelcke gedoopt ende daernaer gestorven zijnde, es begraven op de voors. maniere. Ende oick het kint van JACOP JANSZ, ende noch een kint van Joos, de trompetter, die daeromme verlaten is geweest van zijn officie.

Gevraecht, oft alhier tot Middelburch zijn eenighe notable, wesende oft geweest hebbende in wette oft in eede ende officie van der stede, die de voorn. prediciën gevolcht, de predicanten gefavoriseert, getracteert oft conversatie met heml. gehadt zouden hebben, de prekinghe ende andere troublen oft inconveniënten gevordert oft voorgestaen:

Segghen, dat zy gezien hebben totter prediciënwaert gaen ANDRIES JACOP OORTSZ, scepene; ANDRIES JANSZ BRABANDER, scepene; HUGHE JOOST, eertijts scepene ende nu tresorier; JACOP VAN DER GOES, scepene; SYMON JANSZ van Roomen, raedt; JAN DE NYOSE, raedt; VINCENT LOURISZ, raedt; ARENT JANSZ BOOM, raedt; JAN VAN CAMPEN, raedt; ende HUGHE JANSSE, der stadt bode; JORIS VAN STEYNEMOLEN, GUILLAME DREYNOT, notaris; CORNELIS PIETER HAECK; LEYN JOLIJT, cruënier; CORNELIS JANSZ van Everdijck; SALVADOR DE PALMA; HANS VAN DEN BOGAERDE; BARTHOLOMEUS CLAESZ DOMISZ; PIETER SYMONET; CLAES THUYS; JAN VAN DER PERRE; OLIVIER CORBAULT; JACOP JANSSE VAN DER MERSCH; PIETER HAECK; SYMON, in den Draeck; ADRIAEN WILLEMSZ; SYMON VAN DER MUELEN, backer; JAN DE WILLEMONT; FRANS BALTISZ; ADRIAN BALTISZ, ende veele meer andere, die heml. nyet te voeren en comen, oft gheen speciale kennisse daeraff en hebben. Ende aengaende dieghene, die de predicanten zouden gefavoriseert hebben, getracteert, oft met heml. conversatie gehadt: Segghen daeraff nyet en zouden connen deposeren, dan dat de gemeene sprake zulcx es geweest van PIETER HAECK, ende hebben oick hoiren segghen, dat eenen pred^t van den Palsgrave, die men noemde

PETRUS DATHENUS, die eens gepreëct heeft in 't pachuys, vast by de stede van Middelburch, ter maeltijt geweest is tot HUGHE JOOSZ, sonder verstaen te hebbene, dat hy daer zoude gelogeert geweest hebben; ende hebben oick wel verstaen dat GHISLEYN, den pred^t, somtijts ter maeltijt geweest zoude hebben tot JAN DE NYOSA.

Gevraecht, wie dat alhier geweest hebben van de beeldebrekers ende kerkenstormers of hun assistenten:

Segghen, dat zy gezien hebben ende hooren segghen, daerinne mede doende waeren PAUWELS in den Trechtere, brandewijnman; ADAM de lijndrayer; SAMPSON den tymmerman; JACOP DE QUESTERE; LANGHEN HANS; CLAES de cuypere; een creemere met een crommen hals, nyet wettende zijnen name; FRANS de cleërmakere; CLAES de smit; HANS de antycksnijdere; MATHEUS, schoenlappere; JAN CORNELISZ, droochscheerder; MELSEN de scaliendecker, ende PAUWELS de metselaere, ende veel meer andere die heml. niet te binnen en comen. Seggende, datter oick onder gemingelt waeren ende mededoende eenighe *Ingelschen* ende *Franssoisen*, die met scepen alsdoen hier aen lant laghen.

Gevraecht, wat debvoir ofte neersticheyt zy, deposanten, alsdoen burgmeesters wesende, gedaen hebben, om te belletten de beeldebrekinghe ende storminghe van der kercken, ende merckelijck in der Abdyen, daer men verstaet dat zy present geweest hadden:

Segghen, dat zy, als burgmrs, den xv^{en} Augusti xv^{en}l^{en}xvj 's achternoens ten twee uren, vergadert zijnde met tcollegie van der wet ende raeden op 't stadthuys, om te anhoiren zekere propositie, die aldaer te doen hadden Heer Jeronymus van Zeroiskercke met zijnen sone, jegenwoordich rentmeester van Bewesterschelt; soe is by een van de dienaers van der stadt aldaer geadverteert geweest, dat men in de kercke van Wesmonster daerby staende, al in stucken smheet. Ende worde voorn. ADRIAN CLAESZ,

een van desen deponenten, als burgemeester, mitsgaders SYMON JACOBSZ MAGNUS gedeputeert met huerl. twee, om te gaen zien in der kercken wat men dede; ende wedercomende op 't stadthuys, hebben gerapporteert, dattet waeren de dekens ende beleeders metten knapen van den ghilden ende ambochten, die huerlieder ornamenten van huerlieder outaren afnamen, duer zekere tijdinghen, die van Antwerpen gecomen was, dat men 't daer alle gebroken hadde; welck rappoort. zoo gedaen zijnde, hebben zy, deposanten, als burgmeesters geproponereet den collegië van der wet ende raden, omme middele te vinden de kercken te beschermen ende bewaren jegens zulcke inconueniënten. Ende de resoluçie es sulcx gedragen, dat men gheen middele daertoe en wiste duer de groote perplexiteyt. Daeraff zy, deponenten, heml. gedragen aen 't voors. collegie tzelve voorder te mogen verantwoorden.

Heml. gevraecht, oft in de voorn. deliberatie nyet en is by eenige geseyt geweest, dat zy om gheen kercken, papen oft monicken vechten en wilden: — Segghen, dat zy wel gehoirt hebben, onder andere propoosten gevallen in de voors. deliberatie, datter geseyt worde by een: „ick en wil om gheen pape-goet vechten, maer wille mijn huys bewaren.” Ende gevraecht zijnde, wie tzelve geweest is, die sulcx gesproken heeft, hebben begheert daeraf verdragen te zijne, ende dat wy 't zelve zouden willen vernemen van andere; ende zoo verre wy tselve van andere nyet en connen vernemen, sullen alsdan huerl. verclaers daeraff doen.

Segghen voorts, dat 't collegië scheydende, zijn zy, deponenten, burgmeesters, mitsgaders de rentmeester Beweserschelt, ende JAN DE NYOSA, gegaen in Westmonsterskercke, om huerlieder debvoir te doene, zoo verre in heurl. was, de brekinghe ende stoorringhe van de beelden ende kercken te belettene; ende dair comende hebben gesien, dat de beelde van ons Heer opten esel was uyter kercke

gebrocht, ende het beelt van ons Heere affgeworpen ende in stucken gesmeten, den esele alsnoch gheheele gebleven, ende verstonden, dat hetzelve gedaen hadde geweest by eenen Engelsman. Ende in de kercke comende, was affgeworpen ende gebroecken de beelde van theilich cruys, dwelck men pleech alle jaer in den ommeganck van Middelburch omme te draeghen; hetwelcke zy aenmerckende, hebben met schoone woerden ende goede middelen het volck, dat daer was in grooter menichte, wel van vijf oft zeshondert, uiter kercke gecregen, hoewel datter waeren wel dertich oft veertich, daarmede zy groote moeyte hadden, ende bevolen den coster de kercke toe te sluytene, hem belastende niemant inne te laeten, ten waere van de dekens ende beleeders van de gulden, om heurlieder dingen te salveren; ende gelijk debvoir hebben zy gedaen binnen denzelven avont in alle d'ander prochiekercken, dewelcke dienvolgende alle toegesloten zijn geweest ende gebleven dien nacht.

Tzanderdaechs smorgens voir zes uren, den xxij^{en} Augusti, es de pastoir van de prochiekercke van der abdie gecomen ten huysen van hem ADRIAEN CLAESZ, deponent, te kennen gevende van wegen mijnen heere den bishop, dat zeker persoon hem verclaert hadde tsavonts te voren, dat sy 's anderdaechs 's morgens in meninge waeren in d'abdy te comen, ende aldair al in stucken te smijten, versoekkende aen hem als borchmr, zoe vele te willen, dat men zoude mogen salveren de tafle van den hoogen altaer, wesende costelen schilderye, ende dat zy die begierden den Coninck te schicken, ende oic te willen salveren de sepulture van Grave Willem, zonder van ander altaren oft beelden te vermanen; dienvolgende heeft hy, deponent, terstont gegaen naar den voorn. ADRIAEN JACOB JOOSSEN, zijn medeburgemr, denwelcken hy ontmoet heeft opt straete, ende zijn tsamen gegaen in der abdie, dair zy int incomen gevonden hebben een religieus van der abdie,

die henl. geleet heeft by den bisschop, alwair zy by hem gevonden hebben den proost van der abdie met twee oft drie andere religieusen. Ende heeft de voorn. bisschop aen henl. versocht, te willen doen salveren den voorn. hoogen altair ende sepulture; daerop zy burgmrs, deponenten, antwoorden, dat zy bereet waeren nyet alleene te salveren den voorn. hoogen altaer ende sepulture, mair oic de geheele kercke, zoe verre zy 't gedoen konsten by bequame middelen, alsoe zy gheen ander assistentie by heml. en hadden, dan heurl. beider persoonen, die onvoirsien waeren van wapenen oft geweere; versouckende aen dens. heer bisschop, dat eenige van zijn religieusen medegaen zouden om heurl. te helpen bidden om tgene voirs. es te beletten, ende voirts sien, wat debvoir zy zouden mogen doen. Ende alsoe niemant van de religieusen en begeyrde mede te gaene (vreesende geslagen te worden), zoe zijn zy, deponenten; onder hen beeden alleen gegaen nair der kercke van derzelve abdie, die zy bevonden open te wesen ende vol volcx, zoewel in den middelcoire als in de voerkercke, ende bevonden aldair eenen slaende aen 't slot van der middelcoir, twelck hy, ADRIAEN JACOP JOOSZEN, geerne zoude belet hebben, maer en wilde degene die'r mede besich was, nyet ophouden. Ende versochten zy, deponenten, aen die van der voirs. vergaeringhe eerst, dat zy hen zouden willen wachten van te breken eenige beelden ende altaren; ende daernair ziende dat tselve niet gebeuren en mochte, begeerden dat se immers zouden willen salveren den hoogen coir, daertoe zy nyet verstaen en wilden; ende eyntelicke hebben zoe vele vercregen, dat zy salveren zouden het tafereel van den hoogen altair ende de voirs. sepulture, op conditiën, dat men die weeren soude binnen xxiij uren, ende datter zes oft zeven van heml. geselschap mede in den coir met heml., deponenten, gaen zouden, om te helpen weeren 't volck uyten coir; ende mitdien alzo zoe, deponenten, stonden voir de coirdeure, zoe heeft eenen

PIETER BUREEL opgelesen zekere gebodt, „dat niemandt hem vervoirderen en zoude, eenich goet van der kercke uyt te draegen, noch eenige geestelycke persoonen te misdoen, op pene van de galge“, nair heurlieder beste onthout; doen riepen alle de hoop: „vyfve les Geux!“ ende begonsten vast te brekene in de voirkercke ende voircoir; ende nair heur duncken dair waeren wel vijf oft seshondert persoonen, dairaff de sommige braken ende d'ander dairop saghen; ende omme in den coir secretelyck te komen, zulcx dat d'ander henl. niet volghen en zouden, hebben zy, deponenten, versocht aen heer JAN, coster ende capellaen van de voirs. kercke, om deur een ander deure dair inne te comen, vreesende dat zy, innegaende deur die voirdeure van den choire, overvallen zouden zijn van den volcke; zoe es hy theurlieder versoucke gaen halen de sleutels, ende heeft henl. van bezijden deur de sacristye in den choir gebrocht, met zeven oft acht van de principaelste van de voirs. vergaderinge, namentlick PAUWELS in den Trechter, brandewijnman, MELCHEN de schaliedecker, JACQUES DE QUESTER ende ADAM de lijndrayer, d'ander namen henl. vergeten. Ende heeft de voirn. JACOB DE QUESTER, nyettegenstaende de belofte, die zy gedaen hadden, uytgesmeten zeker vergulden berderen oft trailliën, staende in 't heylich sacramenthuis, ende een ander heeft met eenen hamer een gat geslagen in een van den gestoelten, staende in 't midden van den coir, zonder dat alsdoen eenighe ander brekinghe gedaen is in den voirn. choire. Ende den ander hoop, in de voirkercke al gebroken hebbende, zijn met macht gecomen ende hebben willen de coirdeure openloopen, tot twee oft drye reisen toe; twelck belet worde by henl., deponenten, ende de voirn. ander, die by henl. waeren in den choir; ende tselve aensiende eenen SAMPSON, den tymmerman, heeft met eenen bijle in de coirdeure gehouwen, zoedat de voirn. ADRIAEN JACOP JOOSZEN met zijn been daertegen staende, in dan-

re was zeer gequest te worden; ende, deur bede van al. ende de voirn. andere, heeft opgehouden van meer houwen op de deure, mair heeft affgehouden zekere oldeken, dat dairop stont. Ende zijn zy, deponenten, lange gebleven in den choir voirn., totdat alle tgeschap uyter kercke vertrocken waeren. Ende gaende er de meret omtrent elve uren voirnoene, es henl. get geweest, dat zy de Westmonster kercke opgelopen liden ende aldair al gebroken; zoe zijn zy metten bailliu daer gegaen nair St Pieters kercke, dair zy gevonden ben oic gebroecken te zijne. Van dair gaende in de kercke van den Beghinhoffve, hebben daer oic gevonden gebroecken, ende insgelijcx totten Minnebruers.

Gevraecht, wat debvoir oft nersticheit die van den gulden le van den scutteren gedaen hebben tot hulpe ende derstant van de wet, om de voirn^e inconveniënten van oldebrekinge ende anders te belettene, ende oft zy henl. ertoe gepresenteert hebben ofte des versocht zijn geweest. Seggen: dat zy nyet en weeten, dat de voirn^e gulden de scutteren hemluyden gepresenteert zouden hebben, ch oic dat zy daertoe zouden versocht zijn geweest voir de lirn^e beeltbrekinge, die zeer subtelijck opquam, ende zondt dat zy eenige voirgaende rumoer dairaff gehoirt hadden. Gevraecht, oft zy weten, dat jemant geweest zoude bben van wegen de consistorianten oft anderssins in de chvaart ende vergaderinge tot St Trude, ende wat zaicn aldair gehandelt zijn geweest; ende ofte alhier eenighe even gesonden zijn geweest van de consistorie van Antwerpen, merckelick om contributie te doen in de drye llioenen gouts voor de liberteyt ende vryheyt van der nsciëntie ende religië; ende oft zy aensocht zijn geweest a te aenvaerden die confessie van Auxburch ofte van de Alvinisten, ende wapen te nemen tot hulpe van die van alenchijn, ende requeste te presenteren van de voirn^e drie llioenen gouts:

Seggen van 't gene begrepen in 't voirn^e interrogatoire nyet te weten noch verstaen te hebben, dar dat by tijden, dat zy, deposanten, noch burgems waeren, gepresenteert es geweest zeker req^{te} aen die van der wet by die van der consistorie tot Middelburch, ten fyne dat zy van der wet dezelve zouden willen adresseren ende oversenden aen de Hertoginne Regente, aengaende de drie millioenen gouts; twelcke henlieden by 't collegië van der wet ende raedt geweygert ende gerefuseert was, zeggende des gevraecht zijnde, dat dezelve req^{te} gepresenteert worde by PIETER HAECK, CLAES THUYS, JAN VAN DE PIERRE, OLIVIER CORBAULT, ende ander henl. niet te voeren comende, ende was oic by eenighe, zoe wel van d'oude als nieuwe consistorie onderteeckent.

Gevraecht, oft zy nyet en weten oft kennen eenighe, die moghen geweest hebben wetende, besculdich, oft mededadich van de emprinse oft aenvanck ende verraderye, die TOULOUSE met PIETER HAECK ende die van heuren hoope begrepen ende begonst hadden opt eylant van Walcheren, int begintsel van de maent van Meirte lestleden; hoe de saecke vergaen es; wat debvoir ende nersticheyt alhier gedaen es, om dat te beletten ende wederstaen; ende wie den voirn. hoop aengehaelt oft ontfangen heeft op Armuyen:

Seggen, ierst de voirn. ADRIAEN CLAESZ op de voirn. interrogatorie nyet te weten deposeren, alzoehy alsdoen geen burchmeester geweest en es, ende oic in dien tijt vele absent ende uyter stede van Middelburch in zijn particulier affairen. Ende de voirn. ADRIAEN JACOB JOOSZ seght, dat hy aldaer heeft gedient als scepene, maer en zoude van wel weten ende affirmativelick niemant weten te verclaeren in speciale, die welcke wetende, besculdich, oft medadich zoude geweest hebben van de voirn. emprinse oft aenvanck. Ende omme hetgene dies dese zaecke zoude moeghen aengaen nair zijn wetenscap van den be-

ginsel te verhalen: segt, dat gebeurt es, naerdien die van der wet van Middelburch ontfangen hadden zekere beslo-
 tenen brief van de Hertoginne by den secretaris Mesdach,
 dairby heur Hoocheyt begeirde van die van der wet ge-
 adverteert te zijne, oft zy hem sterck genouch kenden
 om de vianden, die hemlyden opcomen mochten, te we-
 derstaene. Dairop terstont den voirn. secretaris monde-
 linge geantwoert was, dat zy henselven sterck genouch
 kenden, zoe voir de stede als jurisdictie van Middelburch;
 maer aengaende d'ander steden ende platten lande van
 Walcheren (dairaff zy mair een let en waeren) en zouden
 dairop nyet weten t'antwoirden dan alvoeren metten an-
 deren leden ende Staten in communicatie te commen,
 ende diezelve communicatie gedaen zijnde, zouden haer
 Hoocheyt adverteren van de resolutie. Ende omme daer-
 toe te commen ende by die van Middelburch te weten,
 wat zy souden moegen adviseren over huerlieder let ende
 contingent; zoe hebben zy gedaen vergaren de drie scut-
 teryen van de voirn. steden. Ende zijn gedeputeert ge-
 weest beede de burgmrs, als: GILLES PIETERSZ ende
 PIETER CLAES DOMMESZ, hy, deposant, voir scepene, JACOB
 VALIDOLIT, raedt, ende m^r ADRIAEN DE JONGE, secretaris;
 dewelcke op eenen Maendach henl. gevonden hebben by
 de voirn. drie schutteryen, die vergadert waeren in de
 Voetbogehoff, aldair henlieden vertoogt worden 't effect
 van den voirn. besloten brief van de Hertoginne; ende,
 indien zy van der wet bevonden noot te wesen, volck up
 te nemen tot bewairnisse van der stede ende wederstaen
 van den vianden, oft zy daertoe zouden willen contribuë-
 ren, 't waere by impost oft by capitale taxatie. Dairop
 elck van de voirn. drie schutteryen apart in 't voirn. Hoff
 heur vertreck naemen, ende geresolveert zijnde, hebben
 gedeputeert elck ses personen; dewelcke de voirn. gede-
 puteerde van der wet geantwoirt hebben, dat zy bereet
 waeren de stadt t'assisteren met lijff ende goet ende con-

senteren, dat burgemrs ende scepenen zouden moegen volck opnemen ende dairtoe contribuieren by capitale omestellinge, imposten, oft andere middelen, zulcx die van der wet oirbaer bevinden zouden.

Ende de voirn. antwoirde alsulcx gegeven zijnde, soe heeft op 't selve instant PIETER HAECK, geassisteert van PIETER VAN DEN BOGAIRDE ende JAN LEUWYSZ, naer zijn beste onthout, wesende van de voirn. gedeputeerde van de schutteryen, met noch eenige andere, hen nyet te voeren comende, versocht dat die van der wet verbieden zouden, dat geen vremdelingen en zouden moegen gaen achter straete met eenig geweer, ende oic gebieden, dat de poerters ende ingesetene alle dagen met geweer gaen zouden.

Dairop de voirn. gedeputeerde van der wet den voirn. PIETER HAECK seiden, dat de stadt was onderhouden van de vremde natiën ende coopliden aldair frequenterende, ende daeromme nyet oirboirlijk te wesen, emmers alnoch, zulcken verbot uyt te geven; ende dat oic van egeenen noode en was, de poerters ende ingesetene te gebieden te moeten gaen met geweer; maer dat een iegelijk hem wel mochte voirsien binnen zijnen huys; soe heeft de voorn. PIETER HAECK voirts versocht, dat die van der wet van alle brieven, die zy ontfangen zouden van den Hove, oft die zy derweirts scrijven zouden, den gedeputeerden (zoe hy zeyde) copie geven zouden. Wairop hy, dep^t, hem vertooghde, dattet zelve een onbehoirlijk versouck was, ende dat hy, HAECK, als officier ende wethouder geweest hebbende, wel wiste zulcx nyet te behoiren, seggende hy, deponent: „het schijnt, oft ghy die van de wet nyet en betrouwt.” Dairop deselve HAECK seyde: „neen wy, wy en betrouwen u nyet”; twelck hoorende, ander van de bystaenders zeyden, by gemeene wijze wel van zes oft achte, nair zijn duncken: „wy betrouwen se wel.” PIETER HAECK zeer verborstich ¹⁾,

1) Thans weerbarstig.

hem wat vertreckende, ende omtrent der deure verwachtende den uytganck van den burgmrs, zeide: „waer zijn de burgemrs?” Dairop de voirn. HÆECK zeyde: „wy willen een acte hebben van 't gene, dat hier gedaen es.” Dairop hy, dep^t, zeyde, dat hem dochte een onredelijck versouck te zijne, ende dat burchmrs ende scepenen eer behoiren te versoucken acten van den consent oft gelofte by den voirn. scutteriën gedaen, ende onder die geliefte van die van der wet, men zoude wel bescheet geven in geschrifte van 't gene, dat versocht was geweest aen die voorn. schutters, volgende den last van hare Hoocheyt, ende dat sy oic bescheet geven zouden van der belofte ende consent, dat sy gedaen hadden. PIETER HÆECK zeide: „wel dan, wildes nyet doen, jc zal ander raedt soucken, dat ict wel gecrygen zal.” Ende mitsdien es de voirn^e Hæeck al zeer verstoirt (zoe 't scheen) van daer gescheyden, ende, nair 't beste onthout van hem, deponent, es des anderdaechs vertrocken nair Antwerpen, ende es alhier nyet gesien geweest, dan als hy gecomen es met drie scepen ontrent Ramekens.

Tenselven dage oft 's anderdaechs hebben de voirn^{en} van den raet van Middelburch doen beschrijven d'ander steden van Walcheren, als ter Vere ende Vlissinghe, zoe van gelijcken gedaen heeft de rentmr Bewesterschelt dien van den platten lande. Dairop een vergaderinge gehouden es 's Donderdaechs dairnair volgende; ende es aldair vertoogt geweest, by wat middelen dat men het lant beste zoude moegen bewairen jegens oploop ende vianden. Dairop by de compairanten vertreck genomen was om elck metten zynen te spreken, ende es geresolveert weder te commen op Sondaechs दौरaenvolgende. Ten welcken dage weder gecomen zijn de schout ende scepenen van allen prochiën van den platten lande, mitsgaders die van der Vere, maer nyet die van Vlissinghe, dewelcke geduerende de voirn. vergaderinge, ende aleer eenige resolutie genomen

was, gesonden hebben zeker missive, inhoudende heurlieder excusatie, uyt dien zy geadverteert waren by een van heurl. scippers, dat hy gehuert geweest was van PIETER HAECK, omme knechten in te nemen ende die te brengen op Vlissinghen, dewelcke deselve knechten nyet en hadde willen innemen, adverterende dat de voirn. PIETER HAECK comen zoude met drie andere scepen; welcken brieff gesien zijnde, worden in de voorn. vergaderinghe geresolveert, dat de lantsaten zouden volck op de dijcken scicken, elc in heur quartier, tevreden wesende henlieden te reguleren nair d'ordonnantie van den rentmr ende Staten.

Ende de voirn. ADRIAEN CLAESZ segt, dat Saterdaechs, als PIETER HAECK 's andersdaechs gecomen es met drie scepen knechten op Walcheren, hy, dep^t, heeft geweest t'Antwerpen op de werff, omtrent thien uren voirmiddach, verwachtende om t'scepe te gaen nair Middelburch, ende dat de schipper zeyde, dat hy verwachtte nair den ouden bailliu PIETER HAECK, die t'Antwerpen gelogeert was in de oude *Zwane* op de Coperbrugge; ende omtrent een ure verwacht hebbende, es de voorn. PIETER HAECK gecomen met een Edelman, soe't scheen, wesende van middelbaer stature, nyet vet van aensicht, van der ouder van vier oft zesendertich jaeren, ende stille van manieren, in 't aensien, met eenen knecht, langer van statuere dan de voirn. Edelman ende PIETER HAECK, ende tsamen in 't scepe ge-gaen zijnde, ende varende voirby Austruweel, sach hy, dep^t, op den dijk vele knechten met roeren ende ander geweer, ende drye scepen dair liggende, zoe tscheen, dair de voirn. knechten jne wilden, ende heeft hy, dep^t, met-gaders eenen PIETER SIMONSZ COST in den gouden Pot, mede wesende in 't voirn. scip, gesien, dat de voirn. PIETER HAECK ende Edelman vele heymelicke spraken tsamen hadden. Ende voirts gecomen zijnde totter plaetse, genaempt Calffsteert, omtrent Hontenisse, mits dat 't getijde verlopen was, heeft de scipper geanckert, wesende om-

trent drie uren naer noene; ende hebben diegene die int scip waeren, gedaen hair refectie, bringende heuren cost byeen; dair mede geweest es de voirn. Pieter Haeck ende Edelman; ende de voirn. knecht, die met henl. gecomen was, track uyt een onderrocxken, zoedat men sach dat hy aen hadde een zwert harnasch, twelck hy oic uyttrack. Ende tsamen wat tijts geten ende gedroncken hebbende, zijn gaen wandelen op 't schip; ende siende comen een heude van Vlissinghen, heeft de scipper deur last van Pieter Haeck aengeroupen, vraegende offer egeen knechten in Zeelant gecomen en waeren? dairop de voirn. scipper van Vlissinge antwoirde, dat jae, ende dat zy gisteren gecomen waren; ende gevraecht zijnde, waer zy lagen, zeyde: onder 't casteel van Zeeburch ofte by Welsinghe; ende voirts, hoe vele zy wairen? zeyde de scipper, dat zy zeyden te wesen vijfthondert, maer dat die se getelt hadden, zeiden, dat se maer en waeren hondert ende tachtentich; twelck gehoirt by den voirn. Pieter Haeck, zeyde overluyt, ten aenhoiren van jegelijck, die op tship waeren: „jae, zy zullen een morgen avont geknapt worden ende geslepen worden”, tselve ten diverschen stonden verhalende. Ende in den avont zijn zy, die in 't scip waeren, sommige aen 't lant gegaen, in de herberge op Calffsteirt, dair de voirn. Pieter Haeck mede gecomen es; mair de voirn. Edelman met zijn knecht bleven in 't scip; ende over maeltijt heeft de voirn. Pieter Haeck vele propositen ende kijvende woerden ende arguatiën genomen tegens eenen knecht oft diener van den proviseur, heer Frans, bek^e tot Middelburch, sprekende Lattijn, zulcx hy, dept, nyet en verstont; dan hoirde dat de voirn. knecht eintelijck in Duytsche zeyde: „wat wilt ghy my vele seggen? ick en ben maer een dienaer, zegget mijn meester”; ende in den nacht hebben bemerct, dat de voirn. Pieter Haeck, sittende in een stoel ende sliep voor 't vier, es dicwille opgeschoten ende uytgeloopen aen den dijk, ende 'smor-

gens vroeg metten dage es de voirn. Pieter Haeck twee boechscheuten weegs lancx den dijck gegaen tot op eenen hoeck, daer hy gestaen heeft, roepende aen een schip, dat van Antwerpen quam: „schipper, hebt ghy geen schepen met knechten vernoemen?” dair op de schipper zeyde: „jae, daer liggen drie schepen knechten omtrent Hontenisse, twelck hoirende de voirn. Pieter Haeck, heeft de hant opgesteken als hem verblijdende; ende hy, dep^t, ende PIETER in de Pot by hem comende, zeiden: „Heer bailliu, hoe nair zullen wy hier geselschap crygen?” dair op de voirn. Haeck zeide: „eest niet best, Pieter?” ende de voirn. Pieter zeyde: „jae, heer bailliu, my dunckt, dat ghy dese zaicke zeer aenbint oft ter herten neemt?” dair op dezelve Haeck weder zeyde: „jae, Peeter, eest nyet beter te gaen met een hooft op twee schouwers, dan met twee schouwers zonder hooft?” Mitsadesen zijn zy weder t'scepe gegaen, ende t'scepe wesende ende reetscap maeckende om vaeren, zoe zijn aengecomen drye scepen met knechten, van denwelcken d'een quam aen 't boert van den scepe, dair hy, dep^t, met Peeter Haeck in was. Ende zulcx es de voirn. Peeter Haeck mitten Edelman ende zijn knecht overgegaen in 't scip, daer die knechten inne wairen, ende hoirden hy, dep^t, ende ander die by hem wairen, dat men preëcte in 't voirn. scip, dair Peeter Haeck inne gegaen was. Ende hy, dep^t, omtrent vier uren thuyt tot Middelburch gecomen zijnde, es terstont gegaen op 't Stadhuys, te kennen gevende aen bailliu, burgemrs, ende scepenen 't gene hy gesien ende gehooft hadde van den voirn. Peeter Haeck, zulcx als voirs. es.

Ende de voirn. Adriaen Jacob Joossen heeft voirts verclaert, hem kennelick te wesen, dat, opten voirn. Saterdag voir middach, 't collegië van der wet ende raedt vergadert zijnde, es op 't Stadhuys gecomen eenen Edelman, die men zeyde te commen van wegen des Princhen van Araingien, ende begeirde binnen te wesen; ende

binnen gecomen zijnde es hem gevraecht geweest, oft hy eenige last oft commissie hadde by geschrifte van den voirn. Prince; dairap hy geseyt heeft, dat neen, mair hadde last by monde, ende dat de voirs. Prince begeirde, dat die van der stad correspondentie met hem zouden willen houden, volgende de missyfbrieff, gescreven aen henl. by de Hertoginne; ende dienvolgende, dat zy, in cas van zwaricheyt, hem van alles zouden willen veradverteren, ende dat hy in al's soude voirsien, zulcx als hy zoude willen verantwoirden voir de Co. M^t, die hem de bewairnisse van den lande bevolen hadde; zonder dat hy, dep^t, gehoort heeft, dat de voirn. Heer van Bocxtel eenich vermaen dede van de knechten, die aengecomen zouden zijn ontrent 't casteel van Zeeburch, noch oic dat die van der wet hem dairaff jet vertoogt hebben; hoewel dat zy te voeren geadverteert waeren van de aencompste van de voirs. knechten. Dairap de voorn. van der wet den voirn. Heer van Boxstel deden ant^{de}, dat zy, ingevalle van swaricheyt, de Hertoginne ende den voirn. Prince van al's adverteren zouden. Ende is deselve Heer van Boxstel alsoe vertrocken van den Stadhuyse ende gegaen naer de herberge van de Groen Poorte, aldair, by last van der wet, m^r Jan Bekercke, pensionaris, hem geselschap gehouden heeft, zonder dat hy. deponent, gedachtich is, dat de bailliu van der voirn. stede, in presentie van den voirn. Heer van Boxstele oft nair zijn vertreck, eenich vertooch aen die van der wet gedaen zoude hebben.

Seght voirt, dat Sondachs in de vergâringe, dairaff hier boven gesproken es, hy es by die van der wet gedeputeert geweest met JAN van Campen, raedt, omme met ADRIAEN van Domburch ende JORIS van Steynemolen, gedeputeerde van wegen den platten lande, te gaen by den capitain van Zeeburch, ende hem t'adverteren van de resolutie, genomen by die van der stede ende lande, ende dat hy met henl. zoude willen houden goede correspon-

dentie, om tlant te bewaeren ende de vianden dairaff te
 weiren. Ende aleer zy aenquaemen op 't voirn. casteel,
 hebben van verre gesien, dat de voirn. capitain was spre-
 kende metten voirn. Heer van Boxstele, tusschen Welsin-
 ghe ende 't casteel van Zeeburch; ende zylieden, gedeputee-
 terde, gecomen zijnde by den voirn. capitain, es de voirn.
 Boxstele van hem gescheyden ende vertrocken, ende zy
 zijn metten zelven capitain gegaen nair 't voirn. casteel;
 ende dair gecomen zijnde vertoogden haerl. last, zulcx als
 boven; dairop deselve capitain zeyde, dat hy tzelve vol-
 comen zoude. Ende dair te voren, in 't gaen nair 't voirn.
 casteel, passerende neffens de Walsche knechten, die daer
 laeghen, hoirde hy, deponent, onder ander proposten, dat
 den voirn. capitain zeyde: „had je zulck bescheet te voere
 gehad, als ic nu hebbe, dese knechten en zouden zo
 naer alhier nyet opgecomen hebben”; hebbende desel-
 ve capitain, doen hy dat zeyde, in zijn hant zeker briefke
 oft papierken. Ende de voirn. gedeputeerde wesende op
 't voirn. casteel, es by henl. gecomen de capitain van
 de voirn. Walsche knechten, die aldair getoocht heeft de
 last ende commissie, die hy hadde van de Hertoginne a-
 den henl., versouckende, dat zy hem zouden willen toesick
 eenige victuallie, alsoe hy dairaff claechede van 't gebre-
 ke. Ende alsoe de voirn. gedeputeerde den voirn. capitain v-
 an Zeeburch ooc vertoogde d'advertentie henl. gedaen v-
 an die van Vlissinghen, van den schepen van Pieter Haeck,
 dairaff de voirn. capitain hem, dep^t, geen vermaen gedaen
 en hadde, zoo zeyde deselve capitain, dat, alsoe lange
 als hy cruyt ende loot op 't huys hadde, dat hy nyet ged-
 oogen en zoude, dat de voirn. Walsche knechten yet m-
 escomen zoude. Ende zy gedeputeerde van dair scheeden
 de, hebben de capitain van de voirn. Walsche knechten ge-
 adverteert van de compste van Pieter Haeck met
 schepen, volgende 't advertissement henl. gedaen by
 van Vlissinghen; ende zijn voorts gegaen omtrent de

plaetse, daer zy meenden, dat de schepen van Pieter Haeck aen lagen, twelck was aen 't hooft te Rammekens. Dair gecomen zijnde, hebben geroupen, dat Pieter Haeck zoude willen aen 't lant comen, begeirende met hem te spreken, twelck hy nyet en heeft willen doen; ende versocht zijnde, dat zy by hem mochten comen op zijn schip, en heeft dat oic nyet willen toelaten; zoo zijn zy, zonder voirder proposten met hem te houden, wedergekeert nair de stede van Middelburch, ende hebben van alle heurlieden gebesoigneerde rapport gedaen. Ende hebben de voirn. deponenten verstaen, dat de voirn. Peeter Haeck, met zijn scepen, in den avont op denselven Sondach aengecomen es voir Armuyden, ende dairaff geweert, zonder dat zy in 't speciale weten, wat aldair omgegaen es, dan dat de voirn. Adriaen Jacob Joossen in denselven avont, omtrent thien oft elve uren, opgeclopt zijnde, es gegaen by den burgemr Peeter Claes Dhomisz, wesende op de brugge aen die Dampoerte; dair hy hoirde, dat deselve burgmr, sprekende jegens eenige van Armuyden, die dair gecomen wairen, om te weten wat henl. te doen stont, seide: „doet volgende de commissie ende last, die ulieden van dage gegeven es; watter aff compt, ic sal 't u uytdragen.”

Seyt voirts, daerop gevraecht, dat in den nacht tusschen Maendach ende Disendach dair nair volgende es gebeurt, dat hy, dep^t, hebbende de wake op 't Stadhuys, datter eenighe geweest zijn, die een waecke houden wilden op haer selven, zonder dairtoe geordonneert oft gestelt geweest te hebben by der wet; ende sulcx is by hem, dep^t, gecomen op 't Stadhuys een GUILLAUME DE LA FOSSE met een Ingelsman, genaempt Benne oft Benedictus, ende noch een oft twee, hem vergeten; ende versochten hem te hebben de lose, seggende dat zy van den burgemr Pieter Claes Domisz consent hadden te moegen waecken; dairop hy, dep^t, zeide, dat hem dochte, dat die wachte, die gestelt was by burgemrn ende scepenen, voir die nacht

sterck genouch was, ende dat zy wel doen zouden elck te gaene in zijn ruste. Ende alsoe zy persisterden, seggende consent t'hebben van den voirn. burgmr, soe heeft hy, dep^t, gesonden CORNELIS de Cryerder, die met hem, dep^t, was wakende, aen den voirn. burgemre Peeter Claes Domisz, om te vragen oft hy henl. de lose geven zoude, oft nyet; ende wort hem, dep^t, gerapporteert by den voirn. Cornelis, dat de voirn. burgemr geseit hadde, dat zy hem hadden comen quellen voir zijn bedde, om te moegen waecken, ende dat hy 't heml. hadde moeten consenteren, ende dat zy aen hem, dep^t, zouden comen om de lose; belastende den voirn. Cornelis, hem, dep^t, te seggen, dat hy dairinne doen zoude zulck als hem goetdochte, ende als hy hem wel betroude. Soe heeft hy, dep^t, den voirn. De la Fosse ende zijn complices gevraecht, hoe sterck dat zy waeren, ende hoe zy begeirden te waecken; dairop zy seyden te wesen in getale van xxxvj, ende dat zy begeirden te stellene in elcke poirte van de stadt zes mannen. Op 't welcke hy, dep^t, henl. vertoochde dat, zy zouden willen, zy xvij connen waecken by hem op 't Stadhuys, ende dat d'ander xvij zouden gedeilt worden in elcke poorte drie, om aldaer te waecken metten waeckers, aldair gestelt van der stad wegen, daermee zy tevreden wairen. Twelck hy, dep^t, alsoe dede, omdat hy de lose by hem houden zoude, ende sy dié nyet weten en zouden. — Ende omtrent drie uren in der nacht, alsoe HENRICK MARTENSZ van der mortele, dewelcke hy assistent tot zijnder hulpe genomen hadde, de visitatie ginck doen van der wachten van de poerten, hebbende met hem zeker gedeelte van volcke; soe heeft hy gevonden, comende ontrent de Noertpoerte, een zeker vergaderinge van volcke, hebbende vele woerden jegens elcanderen ende sprekende van pijpen ende van trommelen; twelck hy aenhoirende, hadde hem by henl. gevoecht, om te weten, wat dat aldair ommeginck. Ende hoirende enige oprourige woerden onder henl., heeft zoe

vele gedaen, dat zy met hem gecomen zijn op 't Stadhuys, alwaer zy hem geadresseert hebben aen hem, dep^t, die henl. vraegde wat zy begeirden; daerop een van henl., genaempt HANS VAN DEN BOGAIRDE, metten schoonsone van Pieter Haeck, genaempt JACOB JANSSEN, metgaders GUILLAME DE LA FOSSE, zeiden, dat zy begeirden consent om de Walsche knechten, die ontrent Zeeburch lagen, te moegen opsmijten; waerop hy, dep^t, antwoerde, dat een onredelick versouck was dat zy hem deden, ende dat de Ma^{te} knechten wairen, die men zulcx nyet en vermochte te doene, ende dat deselve nyet gecomen en waeren, om henluyden oft 't lant eenighe schade te doene. Ende hebben vele proposten ende vele arguatiën met hem, dep^t, genomen; dan esser een van heml. geweest, hem nu onbekent, die hoirde seggen: „heer hopman, wat belieft u dat ick doe?” dair op de voirn. Jacob Janssen zeyde: „doet dat ic u belast hebbe.” Ende alsoe de voirn. quidam wederomme vraechde: „zal ic dan pijpen ende trommelen halen?” zoe seyde hy, dep^t: „wat zoudy dat doen? wat meendy daarmede?” Doen zeyde de voirn. Hans van den Bogairde: „wy willen met pijsse ende trommele ende vliegende vendel op de meret, om ons volc te monstereu, ende sien hoe sterck dat wy zijn.” 't Welck hy, dep^t, henl. ontseyde, seggende met goeden woerden, dat zy de stad in 't roure stellen zouden, ende datter mochten wesen vele vrouwen met kinde, die dair deur misbaren zouden, ende dat zy 's anderdaechs 's morghens comen zouden heur versouck doen aen die van der wet, om heur monstre te mogen doen by dage, met diversche andere proposten, dairmede hy, dep^t, den tijt vertrack, zulcx dat den dach aenquam, dairmede zy allincxskens vertrocken zijn, om nyet bekend te zijne; onder welcke proposten oic gebeurt es, dat de voirn. Hans van den Bogairde zeide, dat Pieter Claes Domuszen, burgemr, 's nachts dair te voren, sprekende met die van Armuyden, geseit hadde, dat hy op

den Prince van Araingnen nyet en achte oft hem nyet erkende, ende dat zy hem wel zouden leeren kennen; wairo hy, dep^t, zeide, dat hem dochte, dat de burgemr zulcx nyegeseit en hadde, ende dat tselve zulcx nyet te verstaen erw^{as}, ende dat zy den voirn. Prince hielden voir heurliedem Gouverneur, zoe lange zijn commissie nyet gerevoceert erw^{as}. Ende de voirn. Jacob Janssen, hebbende een gespannen sinckrour op zijnen arm liggende, staende voir ende tegens hem, dep^t, seide, dat zy tot Armuyden van zijn vader een verrader gemaect hadden, ende datter een hem hadde willen deursteken, hadde hy nyet hart geweest - dair^{op} hy, dep^t, zeide, dat al 't zelve hem nyet en raeckte ende dat hy daertoe geen schult en hadde; doen zeyde d^{voorn}. Jacob Janssen: „hy en es geen verrader; hy egecomen, om zijns vaders lant te beschermen ende tgemeente te vergaderen, gelijk een henne zijn kiecken doet onder heur vleugels”; zoe wasser noch een ander inden hoop van achter staende, die oic riep: „hy en es nyegecomen als een verrader, mair om zijn patrie te beschermen ende tgemeente te vergaëren, gelijk een henne heukiecken doet”, als voirs. es, roepende: „eest nyet waer, lievbroeders?” daerop eenige riepen overluyt: „jae, jae!”

De voirn. Adriaen Jacob Joossen, gevraecht op zek^{er} interrogatorie aengaende het in oft uytlaten ter poerteder stede van zeker lacquaey van den Heere van Wacken segt dair^{off} nyet te weten deposeren. — Ende was hair^e depositie geteeckent aldus:

ADRIAEN CLAYSSSEN,
by my, ADRIAEN JACOB JOOSSEN.

Den xxv^{en} Septemb. xv^el^{xv}ij.

De voirn. ADRIAEN JACOB JOOSSEN, anderwerff ende alleene gehoort ende geëxamineert, wat hem kennelick wese

mach van eenen Bastiaen Claessen, coopman, broeder van **Adriaen** Claessen, zijn medeburgemr geweest hebbende, **ende** hier te voiren met hem tsamen gehoirt: te wetene, **oft** de voirn. Bastiaen Claessen de voirn. predicatie van **de** sectarisen gevolcht, metten predicanten geconverseert, **deselve** getracteert heeft, ende hem in desen oprour ende **trouble** onderwonnen; ende merckelick oft hy nyet geweest **en** es in 't geselschap van dengenen, die wilden waecken **op** heur zelve, zonder last oft ordonnantie van der wet, **ende** heur monstren in den nacht, dairaff by hem in zijn **voergaende** depositie breeder verhaelt es. Segt ende verclaert onder eed als boven, dat hy wel gesien heeft, dat **de** voirn. Bastiaen Claesz de voirn. predicanten van den sectarisen gevolcht heeft, nyet wetende oft hy eenige conversatie, familiariteyt oft tractatie metten predicanten gehadt zoude hebben, maer heeft wel hoiren seggen, dat **de** voirn. Bastiaen zijn overleden huysfrouwe heeft laeten begraven metten sermoonen ende op die manier van de sectarissen, ende dairnair een ander huysvrouwe getrouwt in huerlieder vergaderinge ende op heurlieder maniere; **ende** aengaende allen den anderen pointen, in 't voirn. interrogatorie verhaelt, en weet dairaff nyet te deposeren; **ende** en es nyet gedachtich den voirn. **BASTIAEN** gesien te hebben int geselschap van degheenen, die begeerden **op** hen selven te waecken, als hier boven in 't voorn. interrogatorie ende in zijn voergaende depositie verhaelt es; **ende** was geteeckent: by my,

ADRIAN JACOB JOOSS.

Heer THOMAS VAN MEREVOIRT, presbstre, canonick **Ste** Mertins tot Middelburch, capelaen van den eerweerdigen **Heer** den bisschop aldair, out xxxix jairen, ende **mr** JAN AEBRENTSZ VAN BRECHT, secretaris van den voirn. **Heer** den bisschop, out xxxiiij jaeren oft daeromtrent, **gehoert** ende geëxamineert op 't gene dat gehandelt es ge-

weest met ende tusschen den voorn. Heer den bishop ende die van der wet der stede van Middelburch, ende voirts van de zaicken, gebeurt in der abbye aldair, geduerende den oprour ende fractie van de sectarissen, in den voerledenen jaere binnen der stede van Middelburch circonstantiën ende dependentiën.

Seggen ende verclairen de voirn. m^r THOMAS, *in verbo sacerdotis*, ende de voirn. m^r JAN, onder zijnen behoirlicken eed, indachtich te wesen, dat, omtrent xj oft xij dagen eer de brekinge van den beelden in de kercken gebuert es, in de abdie ende andere kercken aldair, hebben zy, deponenten, verstaen, dat mijn Heer de bishop geadverteert es geweest deur WILLEM, den pater van den bogairden tot Middelburch, dat die spraecke was, dat de sectarissen voir hen genomen hadden, ende zeker van heur complicen daertoe gehuert, ende ter hant ende bereet hadden, omme binnen xv dagen d'abbye t'invaderen, ende deselve, mitsgaders andere kercken ende godshuysen van der stede, te violeren ende tot desolatie te bringen, de beelden ende oornementen van deselven te niere te brengen ende spoliëren; op welke advertencie heeft den voirs. Heer bishop den voirn. m^r Jan, zijnen secretaris, last gegeven by hem t'ontbieden de burgemeesters van der voorn. stede, alsdoen wesende ADRIAEN CLAESZ ende ADRIAEN JACOB JOOSZ, dewelcke by den voirn. Heer bishop gecommen zijnde in der abbye in de groote salette, heeft deselve Heer bishop den burgemeesters vertoog gedaen, van tgheene hy verstaen hadde van de voirn. invasie van der abdie, brekinge ende stooringe van de beelden ende kercken, omme te wetene hoe hy hem dairjgens beste zoude moegen versien, ende bewairen de voirn. abdie ende kercke van zulcke scandalisatie ende inconveniënten, ende wat raet zy dairjgens zouden weten, om dat te resisteren, indien zulx gebeurde; nair welcke vertooch, by den voirn. bishop gedaen, es de voirn. m^r THOMAS vertrocken uyter salette, ende de voirn.

mr JAN daerby blijvende, by laste van de voirn. biscop, heeft gehoirt, dat de voirn. burgemeesters zeyden, dat zy nergens aff verstaen oft gehoirt en hadden, ende dat zy hoopten dat zulcx nyet geschieden en zoude; en indien zulcx gebeurde, zeyden, dat hetgene mijnen Heere ¹⁾ ende zijnder abdye overgaen zoude, hemlieden mede overgaen zoude, ende zoude henluyden leet wesen, ende dat Mynheer hem dairaff wilde gerust ende tevreden houwen, hopende dat zoo qualijck nyet zijn en zoude; daerop Mynheer hemlieden wederomme zeyde: „ic ben zekerlick gewaerschouwt, 't es tijt dat ghy toesiet; ghy behoirt wel met u schutteren ende gilden te spreken, dat zy mochten henlieden gereet houden, omme zulcx te belettene, indient noot was.” Daerop zy zeyden: „wy zullen op de saicke letten, verhopende dat zoe quaet nyet zijn en zal”; ende naer eenighe andere propoosten, die zy tsamen gehadt hebben van andere zaicken, zijn de voorn. burgemeesters van dair gescheeden, ende en zijn zy, deposanten, nyet gedachtich, dat alsdoen enich pensionaris van der stede daerby geweest es.

Segt voorts de voirn. mr JAN, secretaris, dat vijf oft zes daghen dairnair zijn by den voirn. biscop weder ontboden geweest beede de voirn. burgemeesters ende oic de bailliu **ROLLEMA**, aldaer in presentie van hem, deponent, zylieden vergadert wesende in de voirn. salette, de voirn. Heere biscop henlieden gevraecht heeft, oft zy niet tsamen gesproecken en hadden aengaende de saicken, die hy henlieden voergehouden hadde, ende oft zy die van der schut-terye nyet gesproken en hadden, omme te helpen resisteren de voirn. inconveniënten, ende henlieden dairtegens gereet te houden; dairop de voirn. burgemeesters zeyden: „dat neen, ende dat zy hoopten dat zulcx niet gebeuren en zoude”; seggende de voirn. burgemeesters daertoe ²⁾, dat zy

1) Den bisschop (*Monseigneur*). 2) *daarbij*.

nyet en wisten, hoe allen die van der schutterryen gesint wairen, ende oft men op alle van henlieden zoude moegen betrouwen: d'een zoude moeghen medevallen ende d'ander tegens; dairop de voirn. biscop zeyde, dat zy dairomme ende zoe vele te meer behoirden de voirn. schutterriën t'ontbieden ende ondersoucken, wie men zoude moegen betrouwen oft nyet, ende henlieden te doen vernieuwen heuren eedt van de Co. Ma^t, der heylicher kercke, ende religië voir te staene ende beschermen; ende diegene die denselven eedt nyet doen en wilden royerende, ende ander in heur plaetse te nemen; daeraf de voirn. **ADRIAEN JACOB JOOSSZ**, burgemeester, seyde, indien zy dat souden doen, het zonde onder t'gemeente seditie ende oproer maicken, ende en zoude nyet goets uythringen; soe zeyde dan de voirn. biscop, dat zy wel toesien zouden henlieden officie te doen, zoe sy schier oft morgen jegens de Co. Ma^t zouden willen verantwoerden; seggende noch de voorn. biscop: „wel dan, zoe sal ic blijven zonder hulpe ende beschermen, ende men zal dit quaet volck al laeten gewerden!" Dairop zy zeyden, dat zy hoopten als vooren, dat zoe quaet nyet wesen en zoude, ende Mijnheer hem gerust houden zoude. Segt voirts de voirn. m^r JAN, dat opten Donderdach, smorgens omtrent zes uren, als de brekinge van den beelden gebeurde in de voirkercke van der abdie, hy, deponent, verstaen heeft, dat de voirn. twee burgemeesters wairen boven by Mijnheer den biscop in zijn camer, zonder te weten wat zy dair gehandelt hebben; ende hy, deponent, gaende van in den pant in den convents coir¹⁾ van der abdye, van daer men siet in de voerkercke, heeft gesien, dat men al in stucken smeeet; ende als onser Lieve Vrouwen altair in de voirn. voirkercke in stucken gesmeten werde, heeft gesien dat beide de burgemeesters dairby stonden, ende voirts de kercke vol volcx wesende, de

1) *het zijpand van 't koor.*

ommige (die hem dochten te wesen in cleynten getaele) rekende ende dander dair op siende, eenige daeromme chende ende dander dair omme crijtende; ende sach hy, exposant, dat een van de burgemeesters, ADRIAEN CLAESZ, ede loech; dwelcke siende hy, deponent, tselve hem vertietende, es van daer vertrocken, zonder te weten watter virts gebeurt es. Segt noch voorts de voirnoemde m^r THOMAS, dat Saterdaechs nair de voorn. beeldebrekinge, in de voorn. abdie, vergadert zijn geweest enige van de Staten, dair hy, deponent, gesien heeft m^r ADRIAEN, proost, m^r ROULANT DE POTTERE, pensionaris van de Staten, ende PIETER HAECK; ende alsoe de sectarissen uytgegeven hadden, dat in de librarye 1) van den convente zoude gevonden geweest hebben zeker rolleken oft pampier, dairinne gescreven zouden zijn wel drie hondert burgers, genoteert als hereticken, seyde de voors. PIETER HAECK tot hem, deponent, zoe verre 2) dat rolleken genomen waer, hy niet wiste geen en raed om de geestelicke te hulpen; dair op, deponent, zeyde, datter geen zulcke rolleken en was noch geweest en hadde, ende indien dat bevonden worde, dat men zien zoude wie dat gescreven hadde; ende de voorn. m^r ROULANT DE POTTERE zeyde tot hem, deponent, nits dat hy van de familie 3) was van Mijnheer den biscop (ende geestelick persoon), dat hy hem vertrecken zoude, welck hy, deponent, dede; ende corts daernaer heeft vertaen, dat onder de voorn. vergaderinge in der abdie mede geweest hadde GISLAIN, den predicant, met eenige zijn adherenten, ende datter gesloten hadde geweest, dat zy phouden zouden van meer eenighe brekinghe ofte schade te doene in der abdy, behoudens dat men volcomen 4) oude drye poincten oft conditiën, te weten: dat men de veldden, die zy zeyden onder 't coren verborgen te zijne, vechdoen zouden; item, dat men zeker drie beeldekens,

1) boekerij. 2) indien. 3) gevolg. 4) nakomen, volbrengen.

mitsgaders de wapene van mijnen Heere den biscop, staende in de vierschaer oft auditor episcopael, affdoen ende werpen zoude; ende ten derde: dat men den naeme van mijnen Heere den biscop, staende gegraveert in latoene ¹⁾, op de sepulture van den laetsten overleden abt in de coir van der abbye, daeruyt doen ende royeren zoude; welcke twee eerste poincten hy, deponent, heeft helpen volcomen, ende effectueren, behalven dat int coren egeene beelden bevonden en zijn geweest, ende de naeme van den biscop, staende up de voorn. sepulture, es ooc uytgeslegghen geweest; ende de voorn. vergaderinghe uytter abbye gescheeden zijnde, es de voorn. GISLAIN gaen preken in de Wesmonsters kereke, smorgens ten zeven uren, daertoe hebbende gedaen luyden de groote clocke.

Seggen noch, dat gebeurt es op de vj oft de zeven dach Septembris, dat op zekere onwarachtich roumour, loopende achter de steden, dat Mijneheer de biscop eenighe knechten oft crijsvolcken in der abdie innegenomen zoude hebben, zoe es smorgens vrouch voer vijf uren de geheele compriuse van der abbye ommeringelt geweest met menichte van volcke van der stede, voirsien van geweir, zulcx datter niemant uyt oft inne en mochte, ende alsoe die voirn. m^r JAN, secretaris (die snachts in de abbye gewaecht hadde), smorgens voir vijf uren nair huys meende te gaen, zoe wert hy gevangen genomen, ende werde met hellebardiers geleyt op stadhuys, alwair hy by de burge-meesters ende wet ondervraecht was opt voirn. crijsvolck, dat in der abbye wesen zoude; dair op hy zeyde ende verclairde, datter gheen en was, ende worde dair gehouden tot tuschen negen ende thien uren, dat alsdoen de bailliu, beede burgemeesters ende LANGEN ANDRIES, scepen, ende drie uyt elcke van der schutteryen, metten pensionaris m^r HUGO BONTE gecomen zijn in der voorn. abdie by

1) koper.

mijnen Heere de biscop, ende hebben begeirt openinghe van allen staten, cameran ende quartieren van der abdie, om alomme ondersouck te doene ende te sien, wat volck ende wapenen datter binnen was; dwelck de voirn. Heere biscop hemlieden heeft toegelaeten, omme t'eviteren eenighe oprour, ende dienvolgende hebben alomme in alle houcken ende quartieren van der voirn. abdye ondersouck gedaen ende nyet ¹⁾ bevonden; naer welcken (zy wedercomende by de voirn. biscop) de voirn. bailliu **ROLLEMA** protesteerde jegens de voirn. biscop, dat hy ofte de zijne oirsaecke wairen van die beroerte; dairap de voirn. biscop zeyde: „wasser iemant van zijn volcke die misdaen hadde, hy zoude se puniëren, seggende dairtoe de voirn. biscop totter voirn. vergaderinghe, dat zy't alles duersien ende ondersocht hadden, ende mochten nu weten hoe cranck ²⁾ dat hy binnen waere, begeirende aen henlieden, dat zy hem ende zijn convent zouden beschermen. Dairap zy zeyden, dat zy zouden in als d'beste doen, ende nair diversche andere propositen zijn uytter abdye vertrocken, ende hebben mede doen vertrecken alle tvolck, dat dairomtrent geweest hadde. Onderstont aldus: **Ego, THOMAS MEEVORTIUS**, pbre, **JOH. ARNOLDI**.

GILLIS PIETERSZ SCHYS, burgemeester der stede van Middelburch, out lix jairen oft dairomtrent, ende **PIETER CLAIS DOMISZ**, ooc burgemeester derselver stede, out vijftich jairen oft dairomtrent, beede tsamen gehoirt ende geëxamineert op de poincten ende articulen, begrepen in onser instructie. Eerst gevraecht, wie de predicanten van de sectarisen eerst aengehaelt ende in den lande oft stede gebrocht hebben, seggen ende verclairen, elc by heuren eedt, gedaen ter saecke van heure officie, dat zy daeraff nyet en weten, mair laeten hen duncken, dat de voirn.

1) niets. 2) zwak.

predicanten, ziende de genegentheyt van den volcke tot aller nieuwicheyt, hebben henluyden van zelfs begeben totte voirn. predicatie, ende en hebben niemant gekent van de voirn. predicanten dan eenen, genaempt GISLAIN, ende naderhant een ander, die hem ook vervoirdert heeft te prekene nair de beeldebrekinge, genaempt SAMPSON, den timmerman. — Gevraecht, wie aucteurs ende beleyders oft voiderders geweest hebben van den trouble, oprour, ende andere inconveniënten, die nairgevolcht zijn :

Seggen, dat zy henluyden dese zaicke noyt onderwonden en hebben, int groote oft int cleyne; ende alsoe en zouden nyet weten int speciale te antwoorden opt voirn. interrogatorie, dan by gemeene fame ende spraecke, dat PIETER HAICK, JACOB JANS VAN DER MERSCHEN, zijn schoonzone, ANDRIES JACOB OORTSZ, alias langen ANDRIES, SYMON JANSZ van Roomen, hemlieden dies vele onderwonen en hebben.

Gevraecht, wat debvoir ende nersticheyt d'officiers ende wethouders gedaen en hebben, om te belettene de voirs. inconveniënten, wat castigatie oft punitie van de misdoende gedaen is; seggen, dat als dese saicken begonnen zijn, zy geen burgemeesters geweest en hebben, ende om voider 't voirn. interrogatorie te verantwoirden, gedragen henlieden aent collegie van der wet.

Gevraecht, oft alhier tot Middelburch geweest es een consistorie van de sectarissen, sichtent ¹⁾ wat tijt ende wie aldair eenige last oft officie bedient hebben: seggen, dat zy gehoord ende verstaen hebben by gemeene spraecke, datter geweest zijn twee consistoriën, zonder te weten wanneer die begonst zijn, ende dat d'eene consistorie genaempt was d'oude ende d'ander de nieuwe, sonder te weten de distinctie, noch wat saecken in elc van den consistoriën getracteert wordden; ende hebben by gemeene

1) *sedert.*

fame hooren houden ende reputeren te wesen van deselve consistorie de voirn. GISLAIN, predicant, ende zijn broeder, PIETER BURREL, JAN VAN DE PERRE, MELOHEN, de scalièdecker, SAMPSON, de timmerman, ADAM JANSZ, lijndrayer, MATTHEUS JANSZ, goutsmit, OLIVIER CORBAULT, PIETER HAECK, JACOB JANSZ, zijn schoonzone, PIETER VAN DEN BOGAIRDE, BASTIAEN CLAESZ, SYMON in den Draeck, JAN LEWYSZ, JACOB DE QUESTERE, SYMON JANSZ van Roomen, CLAIS SYMONS, den theemsmaker, by de Noortpoert.

Gevraecht, wie de belijdinge ende Nachtmael gedaen zouden hebben, ende van der acten van exercitie van haerlieder pretense religie, als kinderdoopen, trouwen oft dooden begraven: seggen, dat zy wel weten ende gehoord hebben, by gemeene fame, dat Nachtmael gehouden es tot twee oft dry reysen toe, ende hebben hoiren seggen, datter vele personen geweest zijn, d'eene seggende van een hondert, d'ander wel van twee hondert, zonder dat zy int speciale yemant weten te noemen, dan dat zy gehoord ende verstaen hebben van HUGHE JANSZ, stadbode, denwelcken de voirn. PIETER CLAES DOMUSZ dairaff vermaent heeft, ende hem geseyt te doen verdragen ¹⁾ van zijn officie, zoe verre hy nyet desisteren en wilde, die hem belooffde tselve te doene; ende hebben ooc gehoord, dat de schoonsone van PIETER HAECK ende langen ANDRIES heurlieder kinderen hebben laten doopen op de manier van de voorn. sectarissen.

Gevraecht, oft zy weten dat die van der consistorie zouden eenich gelt opt gemeent gelicht hebben, by wat middele ende tot wat fyne:

Seggen, dat zy dairaff nyet gehoord noch verstaen en hebben; dan ²⁾ de voorn. PIETER CLAES DOMUSZ segt, dat een van de weesmeesters, genaempt QUIRLYN ANTHONISZ, hem te kennen gegeven heeft, dat die van de consistorie

1) ontzetten. 2) maar.

begeirden eenich gelt te lichten van de weesen-penningen, ende dat zy dair voren borghe stellen zouden, twelcke hy, deponent, hem verboot als burgemeester, nyet te laeten geschien.

Gevraecht, wat verstant oft conferentie die van deser consistorie van deser stede gehadt moegen hebben met degene van de andere steden:

Seggen, dat zy daeraff niet gehoirt noch verstaen hebben, om int particuliere te kunnen deposeren.

Gevraecht, oft alhier eenige notable, oft wesende oft geweest hebbende in wette, oft in eede ende officie van de stede zijn, die de predicatie gevolcht oft de predicanter gefavoriseert, getracteert, ende met henlieden conversatie verstant oft conferentie gehadt hebben:

Seggen, dat zy nyet en woonen int quartier daer wech gelegen was, omme tot de predicatie te gaen, ende en hebben daeromtrent nyet geconverseert, zoedat zy zekerlick nyet en weten, wie de voorn. predicatiën gevolcht hebben als van tselve gesien t'hebben.

Gevraecht, wie dat geweest zijn van den beeldebrekers, kerckestormders, oft assistenten:

Seggen, dat zy, ten tijde als tselve geschiede, henlieder in huys hielden, zoe van siekten als van benautheyt ende van verdriete, dat zy hoirden dat tselve geschiede; zoe dat zy niemant en zouden weten te noemen; dan de voorn. PIETER CLAES DOMISZ seght, dat hy gesien heeft loopen voirby zijn deure, comende van Westmonster ende gaend naar Ste Peeters kercke (zoe men zeyde), SAMPSON, de timmerman, JACOB DE QUESTER, HANS de cleërmaker, PAUWELS de metselaer, CORNELIS de schilder en zijn zonen, met hamers ende andere instrumenten, ende dat men zeyde, dat zy gingen omme te breken in Ste Pieter kercke, gelijk zy gedaen hadden in Westmonster.

Gevraecht, oft die officiers ende wethouders de voir trouble, beeldebrekinghe, ende andere scandalisatie nyet

en hadden kunnen beletten, merckelyck met hulpe ende assistentie van de ghilden ende schutterie, ende oft die van de gilden henlieden nyet gepresenteert en hebben tot hulpe ende onderstaen van die van der wet, ende oft zy daertoe zijn versocht geweest:

Seggen, dat zy alsdoen egeen burgemeesters en waeren, ende de voirn. GILLIS PIETERSZ was alsdoen scepene, mair deur sieckte ende benautheyt bleeff twee oft drie dagen in huys; ende de voirn. PIETER CLAES DOMUSZ was alsdoen raedt, ende sWoensdaechs sachternoens de wet vergadert zijnde, ende hy aldair ontboden als raed, heeft gehoirt datter deliberatie gehouden was, om middelen te vinden, omme de voirn. brekinge te belettene, ende dat hy van advyse was, dat men behoirde de schutteryen te doen vergaderen; mair en worden tselve nyet achtervolcht, ende, alsoe hem dunckt, en werter geen zeker resolutie genomen.

Gevraecht denselven Pieter, oft onder de voirn. deliberatie hy nyet gehoirt en heeft, datter een oft meer zouden geseyt hebben: „wy en willen voir kercken, papen ende monicken nyet vichten, maer dat een jegelyck zijn huys wel bewaere”:

Segt gheen onthout thebben, dat hy zulcx zoude gehoirt hebben; mair hoirde wel datter geseit worde, dat een jegelyck zijn huys wel bewaren zoude, zonder te wetene wie dat tselve spraken.

Gevraecht, oft alhier iemant geweest es, die hem gevonden zoude hebben in de dachvaert ende vergaderinge tot St Truyden, ende wat zaicken aldair gehandelt zijn geweest, volgende 't vijfde article van onser instructie, ende voirts op andere navolgende articulen, tot zeventhienste incluz:

Seggen, dat zy van alle d'inhouden van dezelve articulen nyet en weten te deposeren.

Gevraecht, oft zy alhier iemant weten, die geweest zoude

zijn, wetende, beschuldich oft mededadich van de emprinse oft aenvanck ende verraderye die THOULOZE, PIETER HAECK, ende die van heuren hoope, begrepen ende begonst hadden opt eyland van Walcheren, int begintsel van de maent van Meerte lestleden, hoe de saecke vergaen es, ende wat nersticheyt gedaen es, omme dat te beletten ende wederstaen, ende wie den voirn. hoop aengehaelt oft ontfangen heeft t'Armuyden:

Seggen, dat zy zekerlick nyet en weeten, noch en zoud den kunnen noemen iemant die wetende, mededadich beschuldich zoude moeghen zijn van den voirn. aenvanck van PIETER HAECK. Seggende de voirn. GILLIS PIETER dat hy ten selven tijde sieck was, ende zijn huys houden wel drie weken oft een maent; ende de voirn. PIET CLAES DOMUSZ segt, dat die van der wet, geadverte zijnde by brieven van die van Vlissinghen, dat PIETER HAECK op handen hadde te comen met drie scepen vo opt eyland van Walcheren, hebbende alle debvoir ende nersticheyt gedaen metten rentmeester van Bewestersche, om alle die limiten ende quartieren van den landen, daer men zoude moegen aencommen, te bewarene met volcke, ende waken by dagen ende by nachte, doende oic visiteeren alle scepen, die op dier tijt aenquamen oft dair omtrent passeerden; hebbende oic die van der stede uytgereet drie heuden, voersien van mannen ende geschut, die varende waeren twee oft drie mylen verre, zoe nair 't Zas van Gent als nair die Neuse, over ende weder over, tot aent casteel van Zeeburch, hebbende oic gesonden heurlieder gedeputeerde aen den capitain van denzelven casteel, om goede correspondentie te houden ende goede toesicht te nemen. Ende in der nacht tuschen negen ende thien hueren, hy wesende opt stadhuys als hooftman, stellende ordre ende wijckmeesters van der wake, soe zijn, omtrent xj uren in der nacht, gecomen twee oft drie persooenen van Armuyden, cloppende aen de poerte, seggende: „wy be-

geren den burgemeester te sprekene", daeraff hy, deponent, geadverteert wesende by die van der wacht van de Noordam poerte, es derwaerts gegaen met zekere zijn assistenten, ende gaende boven op de Leugen-brugge, om tbet ¹⁾ te verstaine, wat zy van Armuyden begeerden, hebben geseyt, dat PIETER HAECK was voir Armuyden met drie scepen knechten in wapene, ende begeirde aent lant te comen; dairop hy, deponent, zeyde: „ghy weet wat last dat ghy hebt, ende wat brieven van haer Hoocheyt dat ic uluyden getoocht hebbe van desen dage opt stadhuys, ten eynde dat ghy niemant aent lant en zoudet laeten commen"; daerop de voorn. van Armuyden zeyden, dat de voirn. PIETER HAECK commissie hadde van mijnen Heer den Prince van Oraison; ende hy, deponent, vragende oft zy die gesien hadden, zeyde: „dat neen". Daerop hy, deponent, zeyde: „waeromme dan segt ghy, dat hy commissie hadde van denzelven Prince?" Zeggende voorts, hy, deponent: „alwaert dat zy commissie hadden van den Prince, wy en staen onder den Prince nyet, maer onder Co. Mt, die wy ende ghylieden eedt gedaen hebben, ende siet wel toe, dat ghy ulieder eedt wel quijt"; daerop zy weder seyden: „zy staen alle int vol harnas ende willen met crachte aent lant comen"; ende hy, deponent, zeyde: „houtse van den lande, volgende de commissie ende last, die ghy hebt; ende kunt ghyse met zoeticheyte oft goede woirden nyet affkeeren; schietse in de gront"; dairop zy van Armuyden zeyden: „ofter ons eenighen last oft inconveniënten aff quame, wie zou't ons uytdraegen ²⁾?" dairop hy, deponent, zeyde: „ic, als burgemeester van Middelburch." Doen zeyden zy: „wy begeeren assistentie van ulieden te hebben; doet de poerten open ende doet de clocken alarme slane"; daerop hy, deponent, zeyde, dat hy dat nyet doen en zoude, ende dat hy gheen last en

1) te beter. 2) verantwoorden.

hadde, by nacht de poerte open te doene, oft clocken oft trommelen te doen slaen. Ic heb u geseyt, wat ghy te doen hebt, reguleert ulieden daernair"; ende stont hy, deponent, op de brugge, ommeringelt van diversche inwoonders van der stad, nyet ten besten te vertrouwene, als wesende meest alle van den Geusen; dan hadde omtrent hem thien oft xij hellebardiers van de stadt; seggende voirts, dies gevraecht zijnde, dat hy nyet gekent en heeft deghene, die van Armuyden gecomen wairen, dan eenen JAN ROMBOUTS. Segt voirts, dat hy acht oft thien dagen daer te voren onbegrepen, hy, deponent, als burgemeester met m^r JAN BEKERCKE, pensionaris, hadde geweest tot Armuyden, aldair hy de notablen van den dorpe by hem ontbode, ende hemlieden vertoocht hadde zekere missive van heur Hoocheyt, gebrocht by den secretaris MESDACH, ten fine dat zy goede wacht houden zouden, ende dat zy niemant aent lant zouden laeten comen, zonder te toogen commissie van haer Hoocheyt, ende alvoren die van Middelburch daeraff tadverteren; belastende henlieden schanskorven te stellene, ten plaetsen daert behoiren zoude, ende oic geschut, dairaff zy voirsien waeren van die van Middelburch, mitsgaders van cruyt ende loot. Ende hy, deponent, van de voirn. brugge comende (nairdien de voirn. van Armuyden vertrocken waeren), heeft omme ge-gaen besien alle de wijcken van der stede, oft zy goede wake hielden, ende es van daer gecomen ten huysse van den bailliu, die hy opgeclopt heeft, seggende, dat de vianden voir tlant lagen; ende dairnaer heeft de wet ende raedt doen vergâren opt stadhuys, wesende alsdoen xij oft een uren in der nacht, henlieden te kennen gevende tgene hy gebesoigneert hadde met die van Armuyden, ende van de debvoiren by hem gedaen; ende adviserende voirts metten voirn. van der wet ende raide, hoe zy de stadt best zouden moegen bewaren.

Gevraecht, oft ten tijde als PIETER HAECK met zijn

scepen voir 't lant was, de Heer van BOXSTELE van wege des Princen van Oraigne nyet gecomen en es opt stadhuys tot Middelburch by die van der wet, ende wat hy aldair gedaen oft vertoocht heeft:

Secht de voirn. GILLIS PEETERS, zoe hier boven verclaert heeft, dat hy alsdoen sieck geweest es, zijn huys houdende, ende mitsdien van allen desen nyet en weet te deponeren.

Ende de voirn. PIETER CLAES DOMUSZ segt, wel gedachtich te zijne, dat de voirn. Heer van BOXSTEL gecomen es opt stadhuys, de wet vergadert zijnde, op eenen Saterdag voirnoenen ¹⁾, als men geadverteert worde sanderdaechs dat de voirn. PIETER HAECK aengecomen was by Rammekens, begeirende de voirn. Heer van BOXSTELE binnen te comen; ende innegelaeten zijnde ende geseten by hem, deponent, als burgemeester, heeft hy, deponent, hem gevraecht, oft hy van Zijne Ma^t oft iemant anders commissie hadde in geschrifte, ende dat hy die zoude willen toogen; dair op hy zeyde: dat neen, mair dat quam van wegen des Princen van Oraignen, ende dat zijn Excellentie, als stadhouder, begeirde de welvaert van den lande, ende tselve te beschermen by allen middelen, alsoe hy goet ende getrouwe dienaer was van de Co. M^t, die hem het lant bevolen hadde; versouckende, dat die van der stadt, indien eenige saecken overquamen, hem van als ²⁾ adverteren zouden, ende diergelijke proposten; ende naer onthout van hem, deposant, terwijl de voirn. Heer van BOXSTELE noch in de camer was, es aldair innegecomen de bailliu ROLLEMA, oft iemant anders, die der wet geadverteert heeft, datter knechten aengecomen waeren op oft omtrent den casteel van Zeeburch, ende dat de voirn. Heer van BOXSTELE, tselve hoirende oft gewair wordende, es haestelyck van daer gescheiden, schijnende al oft hy dairinne wat verandert ³⁾ worrde; ende worden alsdoen eenige van der

1) voormiddag.

2) alles.

3) ontdaan, ontsteld.

wet gedeputeert om te gaene tot Zeeburch, ende besien wat knechten datter wairen, ende te spreekken metten capitain aldair, hen gedragende, van tgene aldair gedaen es geweest, aent rapport, dat dairaff gedaen es geweest van die van der wet; ende eenen dach oft twee dairnaer es de voirn. Heer van BOXSTEL wedergecomen by de voirn. van der wet opt stadhuys; mair hy, deponent, en es nu nyet gedachtich, wat alsdoen daer gehandelt es geweest.

Gevraecht de voirn. PIETER CLAES DOMUSZ oft ten voirn. tijde, als PIETER HAECK met zijn volcke voir tlant lach, by hem, deponent, nyet gecomen en zijn, daer hy te bedde lach in zijn slaepcamer, eenige met sinckrouers ende anderen geweire, dewelcke begeerden te moegen waken dien nacht:

Segt, dat 's Maendaechs, nairdat PIETER HAECK tsnachts te voren voir Armuyden gelegen hadde, tsavonts tusschen acht oft negen uren, hy, deposant, wat onlustich zijnde ende te bedde liggende, aen zijn huys zijn commen cloppen enige, die hem begeirden te spreken, ende nyettegenstaende henluyden vertoogt worde dat hy tbedde was, zeyden dat zy begeirden wat zonderlinx met hem te spreken; zoe zijn zy innegelaeten, ende in zijn slaepcamer gecomen twee van hemlieden, dairaff d'een hadde een sinckroer, ende d'ander en sach hy soe wel nyet, mitsdien de gordynen van den bedde toegeschoven waeren; ende die een weynich open doende met zijn hant, en heeft hemlieden nyet bekent, wie zy wairen, maer dochte hem te wesen persoonen van cleyn conditie, ende heeft verstaen, datter noch wairen drie oft vier anderē gebleven voren in den vlour¹⁾, ende hebben de voirn. twee, in de camer by hem wesende, voir zijn bedde aen hem versocht consent, omme dien nacht te moegen waken, zonder onthouden te hebben, dat zy zeyden in wat getaele, sprekende heuschelyck metten

1) *voorhuis* (verg. 't Hoogd. *Flur*).

blooten hoofden, nair zijn duncken; daerop hy henlieden zeide, dat de wake gestelt was by degene die dairaff last hadden, ende dat zy hemlieden behoirden daermede te vreden te houden; dairop zy zeyden, dat men nyet te wel toesien en mochte; ende hy, deponent, weder seggende, dat de wake henluyden niet bevolen en was; ende zy blijvende persisterende, zeyde hy, deponent, dat zy gaen zouden op 't stadhuys, dair alsdoen was ADRIAEN JACOB JOOSZEN, die last hadde van der wake te stellene, ende zijn zulcx van hem gescheyden.

Gevraecht, oft zy nyet en weeten ende present geweest hebben, dair GISLAIN, den pred^t, op 't stadhuys gekomen es, met diversche zijn assistenten, begeirende van die van der wet henl. geconsenteert te zijn, in de stad te moegen preken ende consistorie te houden, ende voirts dat eenige van den heuren zouden toegelaeten zijn om present te wesen in alle deliberatie van der stede, ende copie thebben van den brieven, die zy van der stede ontfangen oft scrijven zouden; ende wie geweest zijn de voirn. assistenten van Gislain: — Segt de voirn. PIETER CLAES DOMUSZEN, dat hy alsdoen geen burgmr geweest en es, ende was wel zes weken lanck uytter stede; ende de voirs. GILLIS PIETERSEN segt, wel te wetene, dat de voirn. GISLAIN, pred^t, tot vier oft vijf reysen op 't stadhuys gecomen es, somtijts ontboden zijnde by die van der wet, ende somtijts van zelffs, geassisteert met diversche zijn complicen; maer en es nyet gedachtich wie zijn assistenten geweest zijn, noch wat zaicken dat zy versocht oft geproponeert hebben; — seggende dat hy, deur zieckten ende andersins, zeer gefaillieert es van memorie.

Gevraecht de voirn. PIETER CLAES DOMUSSEN, oft hy nyet gehoirt en heeft, dat eenighe zouden geseit hebben, spreekende van Mevrouw de Hertoginne-Gouvernante: „wat eyst van Madame? 't en es maer een Italiaensche hoere; dat zy wederomme naer Gent loope ende spinne

heuren rocke." Voirts, oft hy gehoord heeft, dat eenighe zouden geseit hebben in de camer van wetten, de bailliu aldair sittende in zijn plaetse: „hy en hoort dair nyet te sitten; wy en willen ons zaicken nyet verthoogen, zoe lange hy daer sit"; ende voirts, dat zy geseyt zouden hebben jegens burgemrs ende scepenen, dat zy waeren verraders van der gemeente, ende dat zy met Madame nyet te doene en hadden, maer dat zy stonden onder den Prince van Oraigne, ende dat hy was een edele, geschickt ende verresiende Heere, ende Madame en hadde mair gelimiteerde commissie, ende dat zy nyet en vermochte te doen zonder den Prince van Araingien, den Grave van Egmont, ende den Grave van Hornes: — Segt, dat hy, aengaende d'eerste point van 't voirn. interrogatorie, dairaff nyet met allen en weet te spreken.

Ende opt tweede point, segt: waer te zijne, dat op eenen tijt, hem nu vergeten, mair dunct hem dattet was ten tijde als de Walsche knechten noch laegen onder 't casteel te Zeeburch, op 't stadhuys de wet vergadert zijnde, ende de bailliu sittende op zijn plaetse, zijn aldaer gecommen eenighe van de beleeders van de schutteryen, begeirende binnen te wesen ende wat te vertoogen; ende binnengecomen zijnde ende gevraecht by hem, burgemr, wat zy begeirden: soe heeft eenen PEETER VAN DEN BOGAERDE, een van den beleeders van den Cruysboge, geseyt: „wy en willen nyet spreken alsoe lange als de bailliu dair sit"; dair op hy burgemr zeyde, dat hy dair sitten moeste: „hy isser van Coninx wegen." Ende alsoe hy persisterde, nyet te willen spreken soe lange de bailliu daer was, soe zijn zy van dair vertrocken.

Ende opt derde point van de voirn. interrogatorie, segt: dat op een ander tijt noch geschiet es, dat de voirn. PEETER VAN DEN BOGAERDE met eenige zijn adherenten, hem, dept, onbekent oft nu vergeten, by die van der wet gecomen zijn, begeerende bescheet te wetene van zekere

brieven van de Hertoginne, die aen de wet gecomen waeren. Ende alsoe by hem burgemr henl. geseyt worde, dat de zaecken henl. nyet en raeckten, zeiden: „waeromme en zouden wy 't nyet moegen weeten?” met andere proposten, die daer gevielen; ende alsoe zy wairen gedaen vertrecken, zeyde de voirn. PEETER VAN DE BOGAIRDE, wechgaende ende verstoirt zijnde, dat burgemrs ende scepenen hemlieden wilden verraden, „principalyck deghene, die daer in den hoeck sit”, denoterende hem, dep^t; ende terwijlde de voirn. PEETER VAN DEN BOGAIRDE noch binnen was, hoirde hem seggen, dat de Prince van Oraigne was „een wijs, geschickt heer”, ende dat hy was „Gouverneur van den lande, ende weet meer in één zijnen vinger, dan Madame in heur geheel lijff”; zonder dat hy gehoord heeft, datter geseyt zoude zijn, dat Madame maer en hadde gelimiteerde commissie, noch ander woerden, verhaelt in 't zelve interrogatorie. — Segt voirts de voirn. PIETER CLAES DOMUSZEN gehoord thebben, in 't collegië van der wet ende raet, dat aldair gehandelt wesende, omme van eenighe saecken te schrijven aen meVrouwe de Hertog^e, dat AERT JANSEN BOOM, alias van Genouchten, wesende raedt, eertijts burgemeester, zeyde: „wat willen zy aen Mad^r schrijven, zy staen onder den Prince van Oraengne, onsen Gouverneur”; ende hy daeraff geaviseert zijnde by hem, dep^t, zeyde: „'t en is maer een vrouwe, ende de Prince is gouverneur van 't landt”; seggende nyettemin zy, dep^{ten}, dat de voirn. ARENT is een out man, boven de zeventich jairen, wel halff versuft ende lichtveirdich van spreken.

Gevraecht de voirn. P. CLAES DOMUSZEN, oft hy nyet present en es geweest dair by eenighe geseyt zoude zijn, dat zy den biscop quijt wilden wesen, ende dat men hem metten bot oft hotte uytdragen zoude; ende oft hy oic nyet gehoord en heeft, dat eenige zouden willen oproeyen ¹⁾

1) opzetten, opruyen.

den proost van der abbye, seggende: „de biscop moet hier uyt, men willer geen meer hebben, hy es een vremdelinck, ende ghy zijt kint van den huyse; wilt ghy abt wesen, wy willen u dairan helpen”, oft diergelijke woerden:

Segt op 't eerste point, dat gebeurt es, ten tijde alsser sprake was achter stede ¹⁾, dat den bischop wel vijfthondert knechten innegenomen hadde in de abbye, die van der Wet ontboden zijnde omme te vergaderen, 's avonts omtrent negen uren, hy, dep^t, als raidt, dair ontboden ende gecomen zijnde, heeft gehoirt onder andere proposten, die'r verhaelt worden van den biscop, dat ANDRIES JACOB OORTSZEN, al. langen ANDRIES, zeyde van den voirn. biscop: „wy willen hem daeruyt hebben”, ende SIMON JANSZEN ROOME zeyde: „wy zullen hem packen in een bagghe”; dairop hy, dep^t, zeyde: „hy isser van Co. M^t wegen inne gestelt, dat en zoude ulieden nyet wel vergaen”; dairop zy hem zeyden: „ghy en weet nyet, wat ghy segt; wy hebben wat te verliesen, wy verstaen datter knechten in de abbye zijn”; twelck al gebeurde, eer de geheel Wet vergadert was, onder particuliere proposten. — Segt voirts, aengaende tweede point, dat hy heeft hoiren seggen (zonder alsins t'kunnen verclairen van wye, alsoe 't een goede wijle tijts geleden es), dat eenen JORIS VAN STEYNEMOLEN zoude geseyt hebben totten proost van der abbye, dat de biscop wech moeste, ende wilde hy, proost, wesen van heurlieder complicen, zy wisten raet omme hem prelaet te maecken zonder abbye, oft diergelijke propoosten.

Seggen voirts beide de voirn. deponenten, wel te wetene, dat de voirn. JORIS VAN STEYNEMOLEN heeft groote familiariteyt gehadt met PIETER HAECK, ende dat deselve PIETER HAECK zijn borge was voir 's Lants penninghen, dairaff de voirn. JORIS ontfanger was. Ende de voirn. PIETER CLAES DOMUSZEN segt noch, dat, nae de beelde-

1) door, in de stad.

brekinge, die voorn. JORIS, met hem diviserende ende hem, deponent, vragende, wat hem dochte van de voirn. beeldebrekinge? ende hy, dep^t, zeggende, dat hem nyet en behaechde, ende datter nyet goets uyt comen en zoude; zoe zeyde de voirn. JORIS: „’t es een cleen zaicke van de beelden; zy zullen noch al voirden willen comen.” Ende was geteeckent:

GILLIS PIETERSZEN SCHIJS. PIETER CLAESZEN.

Mr HENRIK SONNIUS, licentiaet in den Rechten ende advocaet, postulerende zoe ter audiëntie van den biscop tot Middelburch, als voir die van der Wet derselver stede, out xxx jaeren oft daeromtrent.

JAN DE RIDDER, procureur, postulerende ende fiscael in de auditorie van den voirn. biscop, out xxx jaeren oft daeromtrent.

JOOS OSTE, scolem^r van de gemeene arme kinderen van der fundatie van Jacob Henricxsen van Gripskerke, out xxxvij jaeren.

HENRIK MARTENSZEN van der mortel, tresorier ende raedt van der stede van Middelburch, out xl jaeren oft daeromtrent.

Al tsaemen gevraecht ende geëxamineert, oft zy nyet geordonneert oft gestelt en hebben geweest ter waecke binnen der stede van Middelburch, ten tijde als Pieter Haeck met zeker scepen ende knechten es geweest omtrent derselver stede oft voir Armuyden; ende wat henlieden onder deselve waecke van eenige van binnen derselver stede, nyet wesende van de ordinaris waecke, toegecomen es:

Seggen al tsamen ende elc besunder, onder tbehoirlicken eedt by heml. gedaen, dat zy gestelt ende gedeputeert zijn geweest, by degene dairaff last hebbende van der Wets wegen der stede van Middelburch, te houdene de wake binnen der voorn. stede, in der nacht tuschen Maendach ende Disendach, als Pieter Haeck met zijn volck ’s nachts

dair te voren geweest hadde voir Armuyden, ende zy, deponenten, houdende de wake op 't stadhuys, zijn by zeker stonden oft poosen omme gesonden, om te gaen visiteren de straeten ende de wachten in allen poerten van der stede; ende de voirn. Joos OSTE, omme gaende voir d'ierste ure ofte poose met zijn geselschap, ende onder ander, die hy nu gedachtich es, met Bertel, den backer in de Noortstraete, ende eenen Cornelis Hermans; ende gecomen zijnde omtrent de Zuytdampoorte, hebben gevonden eenen hoop volcx van acht oft thien persoonen, nyet wesende van den ordinaris waecke, eensdeels gewapent zijnde; ende de hooftman van hem, dep^t, wesende VINCENT LAURENSSSEN, vragende heml. wat zy dair maeckten, zoe zeyde JACOB JANSZEN, schoonzone van Pieter Haeck, wesende een van den voirs. hoop, tot hem, dep^t, in 't Latyne: „*es tu noster?*” ende hy, dep^t, zeyde: „*sum*”; twelck hy, dep^t, alsoe zeyde, om te bet te moegen vernemen van heuren secrete, zonder dat zy den voirn. hoopman eenige antwoorde gaven, ende sonder dat hy, dep^t, alsdoen ander gekennen conste van den voirn. hoop, dan den voirn. Jacob Janssen; ende terwyle hy, dep^t, met zijnen hoopman ende geselschap, gingen spreken die van der waecke aen de voirn. Zuytdampoorte, zoe ginck den voirn. hoop voorts lancx der lijnbanen nair 't Blockhuys op de nieuwe haven, alwair zy by hem, dep^t, ende zijn geselschap achterhaelt worden; ende zyl. voirtgaende ende by hem, dep^t, ende zijn geselschap gevolcht wesende tot aen de Zegers Straetepoorte, hebbense dair wedergevonden; ende hoirde hy, dep^t, ende zijn geselschap den voirn. JACOB JANSZEN zeggen: „hebt goeden moet, den biscop heeft realen genouch, omme die knechten te betaelen”, seggende voirts van denzelven knechten te verjagen oft slaene. Ende alsoe voirts omme gaende aen alle de poerten, hebben de voirn. hoop al tijts aldaer gevonden; ende wesende omtrent Vliissingepoorte, heeft gesien, dat de voirn. Vincent Lauriszen, heur-

lieder hoopman, heeft gaen aanspreken eenige van den voirn. hoope, doende hem, dep^t, met zijn medegesellen vertoeven omtrent de beestemeret, een goede streeck van dair hy was, zulcx dat zy nyet en consten hoiren oft verstaen, wat zy dair handelden. Ende zynen ommeganck gedaen hebbende, es gecomen op 't stadhuys, dair hy gebleven es tot zyn tweeste reyse, dat hy weder ommegeen moest. Ter welcker reysen hy, dep^t, met zyn geselschap heeft wederomme gevonden den voirn. hoop omtrent het blockhuys op de nieuwe havene, die heml. wederomme voirgingen van poerte te poerte, als voeren; maer en hoirde hy, dep^t, metten zynen, doen ter tijt henlieden geen ander proposten houden, dan dat zy malcanderen vinden zouden in d'opluyden van der waeke, op de meret, ende dat zy met trommele ende vliegende vendel comen zouden; 't welcke hy, dep^t (zynen ommeganck voldaan zijnde), gerapporteert heeft op 't stadhuys, aen Cornelis, de cryeeder, die de deure bewaerde, dewelc hetselve te kennen gaf in de camere.

Ende de voirn. HENRIC MARTENSZEN van moortele, m^r HENRICK SONNIUS, ende JAN DE RIDDER seggen, dat zy, wesende van de tweede oft derde wachte van der voirn. nacht, doende heurlieder ommeganck, hebben bevonden omtrent de Noortdampoerte eenen hoop volcx, dairaff zy de grootte nyet wel en consten bemercken, mits datter eenige wairen, die hemlieden enige keerskens oft licht voir d'ooge stieten oft hielen; zulcx dat zy niet wel gesien en consten, seggende eenige van denselven hoope aen henl., dep^{ten}: „passeert!” Ende zy, deponenten, voirts omme gegaen zijnde tot die Vlissinghe-poerte, zyn deur zeker redenen wederomme gekeert nair 't blockhuys, aldair henluyden eenen hoop volcx naer gecomen is, ende henlieden achterhaelt heeft; aldair tselve volck vraechde aen de wake, die op tselve blockhuys gestelt was, wat volck zy, dep^{ten}, wairen; waerop henl. geseit was by deselve

wacht van 't blockhuys, dat zy, dep^{ten}, metten heuren wai-
ren van der wachte van den stadhuyse, twelck de voirn.
m^r HENRIK zulcx gehoirt heeft, mair d'ander nyet. Seg-
gende voirts, dat zy dairnair, doende de tweede ende leste
visitatie in derselver nacht, 's morgens omtrent vier uren,
gaende van stadhuys tot aen de Noortpoerte, hebben ge-
vonden op de straete, omtrent der voirn. poerte, eenen
hoop volcx van acht oft thien persooenen, sprekende met
eenige van der wacht, gestelt in deselve poerte, die zy,
dep^{ten}, nyet en kenden, alsoe enige van den geselscape
van henl., dep^{ten}, henl. dairby oic voichden; soe es de
voirn. HENRIC MARTINSZEN ende d'ander twee dep^{ten} ende
de reste van heurlieder geselschap oic by henl. gegaen,
vragende de voirn. Martenszen totter voirn. vergaderinge,
watter te doen was, alsoe hen dochte, datter nyet goets
gehandelt en was; daerop zy zeyden, dat zy vonden groot
gebreck in de wake, ende dat zy wilden de wake doen
houden, gelijk in ander steden oft onder knechten ¹⁾ geu-
seert wort, met pijpen, trommelen ende vliegende vendele;
ende zulcx zeyden, dat zy comen wilden, ten afscheiden
van de wachte op de merct; seggende, dat zy tselve alsoe
vercondicht hadden aen alle de wachten in de poerten;
ende wilden zy, dep^{ten}, met henl. geselschap dair mede co-
men, zy mochten dat doen; daerop zy by den voirn Hen-
rick Martinszen gevraecht zijnde, uyt wat auctoriteyt zy
't selve doen wilden, buyten consente van burgemrs ende
scepenen, heeft Jacob Janszen, een van denselven hoope,
geseyt, dat zy 't deden van wegen den gemeenen bruyck ²⁾
van der schutterye; dairop den voirn. Henrick zeyde, dat
hy oic was van der scutterye, énde nochtans dairaff nyet
gehoirt en hadde, met noch andere propositen, die dairop
vielen aen wederzijden. Ende siende, dat zy persisterden
by heurlieder voornemen, heeft de voirn. Henric, met

1) *krijgsvolk.* 2) *gewoon gebruik.*

goede woerden ende persuasie, zoe vele gedaen, dat hy den voirn. hoop met hem gebrocht heeft tot op 't stadhuys, alwaer zy wederomme heur voirgaende voirnemen verhaelt hebben ende versocht tselve henlieden toegelaeten te zijne, begerende voirts aen Adriaen Jacob Joossen voirscepen, aldair wesende, als hoofman van der wacht, dat hy wilde zoe vele doen, dat men de Walsche knechten, die tot Zeeburch laegen, opslaen zoude, oft dat men tselve henlieden wilde laeten doen: zy wisten daertoe raet. Al twelck geseit worde principalick by den voirn. Jacob Janszen ende Hans van den Bogaerde. Ende alsoe de voirn. Adriaen Jacob Jooszen dair op zeyde, tselve zulx nyet te behoiren, mits dat de voirn. knechten gesonden waeren by der Hertoginne van 's Co. wegen, heeft de voirn. Jacob Janszen geseit, dat zy metter Hertoginne nyet te doen en hadden, ende heur niet te kennen, maer alleenlyck den Prince van Orainge, roepende totten bystaenden: „ic seg't openbaerlyck, draechter van kennisse wat ic begeire. Wel, men zoude geerne des biscops knechten oft papenknechten binnen bringen, ende dat edel bloets knechten wilt men daer uyt houden, ende daerenboven wilt men van mijn vader een verrader maecken, die compt om 't gemeente voir te staene. Het sal noch bloet kosten, al zou't my al mijn goet kosten”; houdende deselve Jacob Janszen, geduerende alle dese communicatiën, op zijnen arm een gespannen sinckroer jegensover den voirn. Adriaen Jacob Jooszen ende Henrick Martensz. Ende deselve Adriaen Jacob Jooszen dede zijn debvoir met grooten aneste, vreese ende dangiere, by diversche goede middelen, omme heml. t'appaiseren, vertreckende den tijt tot dat al schoon dach was, ende dat die ure, die zy gestelt hadden, verleden was, ende de dachwaecke aengenomen; zulcx dat zy alsdoen van dair gescheeden zijn, affschievende diversche heure sinckrours.

Gevraecht, wie zy, dep^{ten}, in ende onder den voirn. hoop als medepleghers gesien oft gekent hebben:

Seggen, datter geweest zijn den voorn. JACOB JANSZ~~EN~~
 VAN DER MERSCHEN, HANS VAN DEN BOGAIRDE; ende ^{de}
 voirn. HENRIC MARTENSZEN segt dair oic gesien t'hebb~~en~~
 een DE LA FOSSE, getrouwt hebbende de weduwe van RYCKE
 de cryeeder; ende de voirn. Joos Hoste, m^r Henric Son-
 nius, ende Jan de Ridder seggen dair oic gesien t'hebben
 Salvador de la Palma; ende deselve Joos ende Jan de
 Ridder hebben dair oic gesien Adam Stoop. Ende ge-
 vraecht, oft zy daironder ofte mede oic nyet gesien heb-
 ben eenen Bastiaen Claeszen, seggen: dat neen. Onder
 stont aldus: HENDERICK VAN DER MOERTELE, HENRIC
 ZONNIUS, JOOS OSTE, J. DE RIDDER.

Den xxvij^{en} Septembris xv^elxvij.

QUIRIJN GISLAINSZ, zydelaken vercooper, woonende tot
 Middelburch, in den Langen Dult, out xxiiij jairen oft
 dairomtrent, wesende van den eede van der scutterye van
 den busschieters.

Gevraecht, oft hy niet gestelt ende geordonneert es
 geweest van wegen der wet der stede van Middelburch,
 om wake te houden in eenige van de poerten der voirs.
 stede, ten tijde als Pieter Haeck met zijn volcke ende
 scepen lach omtrent de voirn. stede oft t'Armuyen, ende
 wat op deselve wake gebeurt es:

Segt ende verclairt, onder zijnen behoirlycken eedt, dat
 hy Sondach tsavonts ende in der nacht, als Pieter Haeck
 met zijnen volcke was voir Armuyden, is geordonneert
 geweest met zijn gebuer, genaempt WILLEM WILLEMSZ
 BONTECOE, ooc cremer, omme wake te houden in de Lange
 Villepoorte. Ende was hem, dept, by Adriaen Jacob
 Jooszen, opperhooptman van de wake op 't stadhuys ge-
 geven de lose, hem seggende, dat hy aldair vinden zoude
 noch andere compaignie van der consistorie, zonder yemant

te noemene oft te zeggen, dat hy deselve aldaer gestelt hadde, omme mede te waecken. Ende hy, dep^t, gecomen zijnde, met zijn voirn. gebuere ende medegeselle, in de voirn. poerte, hebben daer gevonden eenen Guillaeme de la Fosse ende eenen sloetmaker, wiens naeme hy niet en weet, woenende in de Langevile straete, denwelcken zijn huysvrouwe tot twee oft drye reysen quaem roepen ende haelen, dat hy thys comen zoude, seggende: „wat hebt ghy dair te doene? compt slapen!” Dairop hy zeyde nyet te willen comen, zonder dat hy, dep^t, gesien heeft, dat jemant meer op de voirn. poerte gewaecht heeft dien nacht, dan hy ende de voirn. Willem Bontecoe, zijn medegeselle, ende de voirn. twee andere, nyet wetende oft dezelve dairtoe oic gestelt hadden geweest van der wets wegen. Ende hy, dep^t, met zijn voirn. medegeselle aldair geweest hebbende omtrent een quartier huers, ende willende gaen boven op 't blockhuys, staende aen de voirn. poerte, omme te sien ende hoiren ofter enich gerucht was; soe heeft de voirn. Guillaeme de la Fosse hem, dep^t, aenveirt, zeggende: „segts ons jerst de lose oft blijft hier by ons”, twelck hy, dep^t, hem ontseyde, comende mitsdyen beneden zonder boven te gaen; ende mitsdien heeft de voirn. De la Fosse hem, dep^t, afgenomen zijn geweir, dat hy in zijn hant hadde, wesende een hellebarde; hebbende deselve De la Fosse twee sinckrours by hem; ende terstont dairnair zoe es dair aengecomen JACOB JANSSEN, schoonzone van Pieter Haeck, met noch vier oft vijf andere, hem onbekent; ende hy, dep^t, roepende tot henl.: *losa!* — zoe heeft de voirs. Jacob Janssen overluyt de lose geroupen, nyet wetende hy, dep^t, hoe hy die moeste geweten hebben. Doen zeyde hy, dep^t, totten voirn. De la Fosse: „nu weet ghy de lose”, ende de voirn. Jacob Janszen met zijn gezelschap wat heymelyck gesproecken hebbende met De la Fosse ende den sloetmaecker, zoe dat hy, dep^t, ende zijn medegessellen dat nyet verstaen en consten, ende oic heur-

lieden geselschap schuwende, zijn voirts gegaen. blijvende de voirn. De la Fosse ende sloetmaecker by hem, dep^t, ende zijn gebuere. Ende es de voirn. Jacob Janszen ende zijn geselschap noch een oft twee reysen binnen derselver nacht weder gecomen, zonder jet te seggen. Ende de voirn. Willem Bontecoe, zijn medegeselle, 't selve siende oft aenmerckende, zeyde tot hem, dep^t: „hoe nae zijn wy hier vermant? hebben zy wat quaets in den sin? zy zullen u ende my om den hals bringen.” Ende heeft hy, dep^t, zedert gehoirt ende verstaen, dat de voirn. De la Fosse een van de principael Geuzen ende beeldebrekers was, hebbende groote conversatie met Gislain, den predicant; ende es deselve De la Fosse fugityff, mair van den sloetmaker en heeft nyet zonderlinge gehoirt. Onder stont aldus: by my, QUIBLIN GELEYNSZ.

xxviij Septemb. lxxij, tot Middelburch.

PASQUIER ELLEWOUT, herbergier, woonende buyten de Goorstraete poerte, in den Gouden Helm, tot Middelburch, out xxxvj jaeren, gehoirt ende gerecoleert op zekere attestatie, by hem gepasseert den tweeden dach May xvc^llxxij voir Gislain Hosius, notarius, hiernaer geïnserieert; ende deselve attestatie hem wel ende bescheedelick voirgelesen, ende op elc point, daerinne verhaelt, wel ondervraecht ende geëxamineert zijnde, heeft verclaert onder zijnen behoorlycken eed, dat hy zulcx gedeposeert heeft ende alle 't inhouden van deselve attestatie hout over goet ende warachtich, ende dairby alsnoch persisteert. Onder stont aldus: PAESCIER ELLEWOUT.

„Op den tweeden dach der maent van Meye, in 't jaer ons Heeren xvc^e zeven en tzestich, ter presentie van my, Gheleyn Hosius, openbaer notaris, binnen der stede van

Middelburch, in Zeelant, woenende by den hooft; van president ende leden van den secreten raede onse genadige Co. M^r totter exercitie geadmitteert, ende den ondergescreven getuygen, compareerde personelyck Pasquier Ellwout, woonende in den Gulden Helm, buyten de Gorstratete-poerte deser voirs. stede van Middelburch, out xxxvj^{tich} jaeren oft dairomtrent; dewelcke ter instantie van mijnen Heere den bailliu derzelver stede, op zijnen behoirlicken eedt, hem by my ex officio gestaelt zijnde, zonder eenige inductie oft simulatie verclairde warachtich te wesen, als dat omtrent Halfvasten des voirliden jaers van zessen-tzestich, stilo curie Hollandiae, hier binnen Middelburch gecomen es geweest, ten tijde Pieter Haeck hier voir 't lant was met drie scepen knechten, Jan van Hoorne, Heer van Bortel, by denwelcken hy, deposant, negen oft thien jaeren gewoent ende gedient, ende die des deponents outste zone over de vonte geheven heeft; ende de voirn. Heer van Bortel, comende wandelen ten huysse van hem, die spreeckt, onder diversche contagiën, zoe hy, attestant, zeer verwondert was van zijns Heeren presentie, ende wattet beduyen mochte, dat hy hier in Zeelant quam, zeide, dat hy quam om Pieter Haeck te spreken; ende dat hy hem nootsaekelyck spreken moest, wesende zeer bedrouft, zoe hy zeyde, dat hy hem nyet en vant; waerop hy, deposant, antwoirdende zeide: „Heer, jc en sie nyet, dat ghy Pieter Haeck ter spraken zult comen connen, dan meucht by u ontbieden zijn zone ende schoonzone, die hebben hairen vader twee schuyten victuallie op huyden gesonden, die sullen u wel seggen, wair hy es.” 't Welck hy terstont dede ende lietse ontbieden met zijn knechten in de Groene Poorte; beclagende de voorn. Heer van Bortel jegens hem, attestant, dattet hier binnen Middelburch zoe twistich in de twee religiën stonde, seggende, dat hy hem binnen der stadt nyet betrouwen en dorste, maer dat hy woude gaen logeren te Vere, alzoe

hy mette bailliu aldaer, Rollee, groote kennisse hadde, ende dat hy wel wilde om duysent croonen, dat hy dese commissie nyet geaenveirt en hadde." Ende zoe hy, de-
 posant, zeyde, dattet oirboir wesen zoude knechten in
 der stadt te leggen, die de twistige borgeren in de religie
 mochten in vrede houden; zoe antwoirde de voirn. Heere
 van Boxtel dese oft diergelijke woorden: „ic wilde dat
 Pieter Haeck met zijn volcke hier binnen waere, en dat
 ic zelve voir duysent pont borge blijven zoude, datse nie-
 mant de weirde van een ey schaide doen zouden; maer
 wie zoude't den borgeren derren aengeven? ic nyet." Re-
 plicerende hy, die spreekt, dat de lantsaeten Pieter Haeck
 volck nyet en begeirden, zeyde de voirn. Heer van Bortel:
 „hier zijn wel Waelen ingelaeten; waertoe laet men d'een
 meer in dan d'ander?" Seggende hy, deponent, de Walen
 te wesen van 's Coninx volcke ende van den Hove ge-
 sonden; dairop de voirn. Bortel antwoirdende seyde: „wat
 eist dan? Soe verre de borgers metten gemeenen lant-
 saeten hair sterck genouch kenden, 't wair beeter egeene
 altoos in te nemen". Ende hy, attestant, naedemael in
 de woorden ende contagie gecomen wesende metten ca-
 merlinck van den voirn. Heere van Bortel, vraechde:
 „wat gaet mijn Heere over, dat hy hem met dese beuse-
 linghe moeyt? wat leegt hem dair aen?" Dairop de camer-
 linck zeyde: „mijn Heere en doet nyet zonder advys van
 mijnen Heere den Prince van Oraingyen; de Prince es
 wijs genouch, hy zal mijnen Heere voir de Ma^t wel ver-
 antwoorden." Verclairde alnoch hy, dep^t, dat hy hem
 nyet genouch verwonderen en conste, dat de voirn. Heer
 van Bortel hem metten Calvinisten moeyen wilde, deur-
 dien hy alle den tijt, die de deponent met hem gewoon-
 heeft zoe catolycq was, dat hy nemmermeer dach en liet
 passeren, zonder misse te hoiren, ende dat hy plach zul-
 ken regaird te nemen ende toesicht op zijn dieners ende
 familie, dat, zooder een geweest hadde, die alle hoechtijt

nyet te biechte ende t'sacramente gegaen en hadde, ofte dat yemant eenige suspecte boucken gehadt hadde, hy zoude die zwairlick gestraft hebben; seggende eens gesien t'hebben, ten tijde hy by den voirn. Boxtel woonde, datter een palfernier een duutsch zalmboucxken hadde in zynen stal, twelck de voirn. Heere vernemende, beval hem terstont 't selve wech te doene buyten huysse, seggende dese gelijcke woorden: „ghy souter my ende mijn geheel huysgesin mede bederven ende in last bringen.” Anders en wist hy, deposant, desen aengaende nyet te seggen. Aldus gedeposeert ten huysse van den voirn. bailliu, ten dage, jaire, ende maende voirs., dair by ende present waeren Hans Mertensz ende Frans Jansen arts getuygen, weirdich van geloove, hierover geroupen ende gebeden; ende is in een naerder corroboratie de minute van desen metten hanteecken van den deponent onderteyckent. Onderstont gescreven: *Ita attestor* HOSIUS, not^s publ.”

BERTHOLOMEUS CLAESZ, backer van zijnen ambachte, woonende tot Middelburch in de Noortstraete, out xxx jaeren oft daeromtrent; gehoirt ende geëxamineert, oft hy nyet gestelt ende geordonneert en es geweest ter waecken van wegen der wet der stede van Middelburch met AERT in den Struys, scaliedecker, m^r JOOST OSTE schoelmre, JAN DE RIDDER, ende m^r HEND^c SONNIUS, ten tijden als Pieter Haeck met zijn schepen ende knechten lach hier omtrent der stede, oft voir Armuiden, ende wat op de zelve waecke gebeurt ende toecommen es:

Segt ende verclaert onder zijnen behoorlycken eed, dat hy geweest es geordonneert van der waecke op 't stadhuys tot Middelburch, in der nacht tuschen Maendach ende Dinsdaechs, als Pieter Haeck, met knechten ende scepen, 's nachts te voren geweest hadde voir Armuyden; ende hebben van zijn geselschap in de voirn. waecke geweest Vincent Lauriszen, m^r Henrick Sonnius, Jan de Ridder,

m^r Joos de schoelmeester, ende, nair zijn onthout, ooc eenen Cornelis Hermansz, dewelcke als nu vluchtich es. Ende heeft hy, dep^t, twee reysen binnen derselver nacht ommegegaen, visiterende de straeten ende wachten van de poerten met den voirn. Vincent Lauriszen als hoopman, m^r Joos de schoelmr, ende Aert in den Struys, ende noch eenen genaemt MAILLART, eertijts geweest hebbende diener van den bailliu, als nu vertrocken van Middelburch ende woonende in Vlaenderen, zoe hy verstaet. Ende doende den voirn. ommeganck, segt, dat hemluyden gebeurt ende toegecomen es in effecte zulcx ende in alder manieren, als hierboven in de depositie gedaen by de voirn. m^r Joos Oste de schoelmr verhaelt es, behalven zekere woorden, die Jacob Janszen gesproecken zoude hebben totten voirn. schoelmre, daerof hy nyet en weet. Ende ginck hy, dep^t, voiren dragende eenen lanterne, hangende aen zijnen stock op zijnen hals. Ende van den hoop volcx, die zy vonden ende ontmoeyten achter straeten gaende ende aen de poerten en heeft niemant gekent dan den voirn. Jacob Janszen, schoonzone van Pieter Haeck, ende eenen Hans van den Bogaerde. Onderstont aldus: BAERTOL CLAES.

CORNELIS HERMANZ, zoutmeter ende cordewagen-cruyer, woonende tot Middelburch in den Schotschen houck, out xxx jaeren oft dairomtrent; gevraecht als de voergaende getuygen op tselve faict ende interrogatorie, zegt onder zijn behoirlickien eedt, dat hy met de voergaende getuygen de wake gehouden heeft op 't stadhuyt, ten tijden aldair verclairt; ende dat zy tot twee reysen toe binnen der nacht ommegegaen zijn, ende dat hy aldair gehoirt ende gesien heeft zulcx ende in alle manieren als hierboven verhaelt es in de depositie van m^r Joos Oste, schoelmr, dairaff wy de poincten, daerinne verhaelt, hem voorgehouden hebben, ende dezelve sulcx gedeposeert heeft warachtich te zijn. Onderstont aldus: CORNELIS HARMENZOEN, soutmeter.

JAN ADRIAENSZEN, goutsmit, scepene van der stede van Middelburch, out vijftich jaeren oft dairomtrent, ende SYMON JACOBBSSEN, magnus, oic scepen derselver stede, out xxxv jaeren oft daeromtrent, gevraecht ende geëxamineert op de poincten ende articulen van onser instructie:

Eerst gevraecht op 't art^{le} van onser instructie, mentionerende van de consistorie van de sectarissen, die gehouden zoude zijn geweest in de voirn. stede van Middelburch, sichten wat tijde ende wie aldaer eenigen last oft officiën gehadt oft bedient zouden hebben; ende oft de voirn. sectarissen alvoren versocht hebben consent, omme binnen deser stede te moegen preken ende consistoriën te houden:

Seggen ende deposeren onder heuren behoirlycken eedt ter zaicken van heurlieder officie, dat zy zekerlick nyet en weten, oft de sectarissen versocht oft vercregen hebben consent van die van der wet, omme binnen der stede oft dair buyten, oft dairomtrent ende by de stad, te moegen preken ende consistorie houden; ende gedraegen henluyden diesaengaende tot tgene dat tcollegie van der wet dair zal moegen verantwoirden; maer segt de voirn. Symon magnus, dat, als d'ierste prekinghe gebeurt es binnen deser stede (ten welcken tijde de voirn. Jan Adriaenszen geen scepen en was), dat deselve predicatie by den bailliu ende wethouders (dair hy, dep^t, Symon magnus mede present es geweest) gestoirt ende belet es, ende es tselve gebeurt in 't packhuys van den Gouden Leeuw, toebehoirende Jacob Janszen, schoonzone van Pieter Haeck.

Seggen voirts nyet te weten, tot wat tijden de voirn. sectarissen eerst begonst hebben consistorie te houden; mair hebben wel gehoirt, datter geweest zijn twee consistoriën, als te wetene: d'oude consistorie ende de jonge, zonder te weten de distinctie noch wat men dede oft tracteerde in d'een oft d'ander, noch wie van d'eene oft van d'ander geweest zijn; mair hebben wel gehoirt ende verstaen van diversche persoonen, dat men zeyde: die oft zy

zijn van der consistorie, als te weten: SIMPSON den timmerman, GISLAIN de predicant ende zijn broeder, ADAM de lijndrayer, MATTHIJS JANSSEN goutsmet, PAUWELS in den Trechter, GUILLAME DE LA FOSSE, JACOB de QUESTERE, PEETER BUIEL, ende HANS de anticksnijder.

Seggen voirts, dies gevraecht zijnde, dat zy verstaen hebben, dat de voirn. sectarissen tot twee oft drie reysen het Nachmael gehouden hebben, zonder te weten oft connen verclairen yemant in 't particulier, die 'r zouden geweest hebben; maer hebben wel verstaen, dat 't kint van JACOB JANSSEN, ende 't kint van langen ANDRIES gedoopt zijn geweest op heurlieder manieren, ende dat het kint van den voirn. Jacob Janssen es begraven geweest, ooc op heurlieder manieren.

Gevraecht, wie dat alhier van der wet, oft in eede wese van der stadt, oft geweest hebbende, oft van den notablen van derzelver stede, die gefrequeenteert zouden hebben de prediciën, oft predicanten gefavoriseert, getracteert, ende sonderlinge conversatie oft familiariteyt met heml. gehouden:

Seggen, dat zy beide woenen verre van de plaetse, dair men de prediciën gedaen heeft, twelck was in een packhuys, staende buyten de Zuytdampoerte; ende zy, de^{ten}, woenen, d'een op de merct, ende d'ander in de Langeville straete; al twelck es aen d'ander zijde van der stede; ende en hebben omtrent de voirn. plaetse, dair deselve prediciatie gebeurt es, nyet vele gefrequeenteert noch begeirt te comen, dan als zy omme heur nootsaecke omtrent den Dam te doen hadden. Zulcx en zouden niemant weten te noemen van gesien te hebben ende wel weten, die de voirnoemde prediciën zouden gevolcht hebben; dan hebben gehoirt ende verstaen by gemeene fame, ende ooc by gaene ende wederkeeren met trouppen, comende van derwerts uyt, van dese navolgende persoenen, te wetene: Pieter Haeck, eertijts bailliu, Jacob Janssen, zijn schoon-

zone, Olivier Corbault, Jan van de Perre, Claes Thuys, kieser van de wet, Pieter Simonnet, Bastiaen Claeszen, Pieter van den Bogaerde, Bartholomeus Claes Domisz, Guill^e de la Fosse, Simon in den Draeck, Thomaes broeder cruyenier, Leyn Jolijt cruyenier, Joris van Steynemolen, Symon Jansz van Roomen, raed, Vincent Lauriszen, raed, Jacob van der Goes, scepen, Hugo Joosz, tresorier, Andries Jacob Oortz, *alias* Langen Andries, scepen, Jan de Nyose, raedt.

Gevraecht, wie zy gekent oft verstaen hebben, die zouden geweest hebben van den beeldebrekers:

Seggen, dat zy nyet geweest en hebben in de kercke, ten tijde als de voirn. brekinge geschiede; mair de voirn. JAN ANDRIESZEN segt geweest te hebben 's Goensdaechs 's avonts, als men begonst wat te breken, in de Westmonster kercke, ende tsanderdaechs in de Prochiekercke van der abbye, maer es terstont van dair gereeden; ende sach in de Westmonster kercke, dat eenen Jan de droochscheerder, mitsgaders eenen langen Hans, cleërmaecker, ende in der kercke van der abdie eenen Frans, de cleërmaecker, ende den voirn. langen Hans, nair zijn duncken, zonder enige andere te weten specificeren. Ende de voirn. Simon Magnus heeft gesien Simpson den timmerman met eenen bijle op zijn schouwer, gaende naer de kercke van Westmonster met twee oft drie assistenten, hem onbekent, Donderdaechs 's morgens omtrent negen uren.

Gevraecht, wat debvoir oft nersticheyt d'officiers ende wethouders van der stede gedaen hebben, omme de voirn. beeldebrekinge te belettene, ende oft dair op eenige deliberatie genomen es; ende oft zy dair toe versocht hebben assistentie van der gulde ende schutteryen:

Seggen, ierst de voirn. Jan Adriaenszen, dat hy alsdoen van der wet nyet geweest en es; ende de voirn. Symon Magnuszen, alsdoen scepene, segt, datter deliberatie gehouden es geweest, omme de voirn. brekinge te belettene,

aldair diversche opiniën vielen; ende van der resolutiën es register ende note gehouden, dairtoe hy hem (gedraecht). Ende hem gevraecht, oft in de voirn. deliberatie eenige geweest zijn, die geseit zouden hebben, dat zy voir kercken, papen, ende monicken nyet vechten en wilden, maer dat een jegelyck zijn huys bewairen zoude; ende wie dezelve geweest zijn: — Segt, dat hy gehoirt heeft in 't gemeene, zonder alsnu te kunnen noemen, wie dat geweest zijn: „wy en willen daer nyet voren vechten”; oft: „wat zouden wy dairvoir vechten? het zoude moegelyck nyet te beter wesen, ende een iegelyck heeft genouch te doen, zijn huys te bewairen”.

Gevraecht de voirn. Simon Magnus, oft hy nyet present en es geweest, de wet vergadert zijnde, aldair Gislain, de predicant, met diversche zijn assistenten, versocht zoude hebben aen die van der wet, dat eenighe van de consistorie zouden present wesen in alle deliberatie van zaicken der politie ende tregiment van der stede aengaende, ende dat men heml. leveren zoude copie van alle brieven, die de wet ontfangen oft schrijven zoude: — Segt, dat hy van alle't inhouden van dezelve interrogatorie nyet en weet te spreken.

Gevraecht, oft hy nyet present geweest en es by die van der wet, als Pieter Haeck met diversche assistenten van der consistorie gepresenteert hebben requeste aen die van der wet, ten fyne van zeker ander requeste, aengaende de presentatie van de drie millions gouts, omme te vercrijgen liberteyt van der consciëntiën ende religië, te scickene ende addresscherene by heur gedeputeerde in den naeme van heurlieder gemeente aen Mevrouw de Hertoginne: — Segt, dat hy present es geweest, dair Pieter Haeck met diversche assistenten zeker requeste der wet gepresenteert heeft tot zulcken fyne, als boven verhaelt es; ende worde zijn versouck by der wet gerefuseert ende afgeslagen; dairaff de voirn. Pieter Haeck protesteerde,

hebbende dairtoe present eenen notaris, genaempt Guillaume Deynoet ende zeker getuygen, die hy nyet en weet te noemen.

Gevraecht, wat hy weet van 't rumoer, dat gestroyt es geweest in der stede van Middelburch, van dat de biscop in der abdie knechten innegenomen zoude hebben, dair deur tgemeente zeer beroert es geweest; wie dat oirsaicke geweest es van 'tselve rumoer, ende ofter nyet geseyt en es geweest by eenige: „wy willen desen biscop quijt zijn, men sal hem metten bage uytdragen”, ende voirts watter meer nair gevolcht es: — Segt de voirs. JAN ADRIAENSZEN, alsoe hy alsdoen nyet en diende in de wet noch raed, en weet van desen nyet te spreken; en de voirn. SYMON MAGNUS weet wel, dat zulck rumour geweest es, maer en weet nyet noch en heeft oic hoiren noemen, wie d'eerste oorsaicke dairaff geweest es, dan dat eenige, die men zeyde te wesen van de consistorie, hetselve den burgemrn aengegeven hadden, zonder dat hy, dep^t, weet, oft te deser cause eenige vergaderinge geweest es ten huys van den bailliu; emmers en heeft hy, dep^t, dair nyet geweest, maer es ontboden geweest by der wet op 't stadhuys. Aldair geresolveert worde, dat men zoude gaen doen ondersoeck in de abdy, daertoe eenige gedeputeert zijn van die van der wet ende raet, dewelcke, zoe hy verstaen heeft, tselve ondersouck gedaen hebben, dairaff hy nyet vorder en weet te spreken, noch oic van de vergaderinge van volcke, die van buyten rondomme d'abdy zouden geweest hebben; dan weet wel, dat den voirgaenden nacht het volck zeer beroert was, ende laternen uytgehangen worden voir vele huysen; twelck, nair zijn onthout, nyet gedaen en es geweest by ordonnantie van der wet, mair by eenige die oirsaicke wairen van 't voirn. geruchte, zonder die te weten noemen.

Segt voirts, dies gevraecht zijnde, nyet gehoirt t'hebben, datter geseit zoude geweest zijn onder 't voirn. geruchte:

„wy willen den biscop quijt zijn, ende geen ander meer hebben; men zal hem uytdragen met eenen bage.”

Gevraecht, oft hy nyet present geweest en es, dair by die van der wet gecomen zouden zijn eenige, als gedeputeerde van der schutteryen, omme zeker vertooch te doene, twelck zy nyet doen en wilden, ten waere dat men den bailliu hadde doen vertrecken; ende wat woerden daer gevallen zijn aengaende de Hertoginne ende den Prince van Araingne; ende ofter nyet geseyt en worde, dat de wethouders waeren verraders van der gemeente:

Segt de voirn. SYMON MAGNUS, dat op zekeren dach, omtrent den tijt dat Pieter Haeck met zijn knechten voir tlant lach, eenen JAN LUYMUSZ, nu overleden, ende eenen PIETER VAN DEN BOGAERDE, nu fugityff, met eenige andere, hem nu vergeten, hem seggende te wesen gedeputeerde van der schutteriën, hebben gedaen zeker vertooch oft versouck aen die van der wet, ende, nair zijn ont-hout, dat men aen elcke poerte maken zoude noch een slot; ende dienvolgende zijn aen eenighe poerten een slot gemaect met eenen yseren boom, commende van 't clinc-ket; ende, alsoe ten diverschen stonden, geduerende den voirn. troublen tijt, eenige gecomen zijn om diversche versoucken te doene aen die van der wet, zoe en weet hy nyet, oft dit is geweest van die acten, verhaelt in de voirn. interrogatorie; want hy nyet gedachtich en es, dat men versocht zoude hebben den bailliu te doen vertrecken, noch oic gehoirt t'hebben eenighe woerden aengaende de Hertoginne ofte Prinche van Araignen, ofte datter geseyt zoude zijn geweest, dat de wethouders waeren verraders van der gemeente.

Gevraecht, oft nyet gebeurt en es omtrent Paeschen lestleden, datter questie gevallen es van een zeker lacquay van den Heere van Wacken uyt oft inne de poerte te laeten, ende dat degene, die de wake hadden ter poerte, ende de sluyters by henluyden, tselve nyet doen en wilden,

dies nochtans gelast zijnde by den burgemrs, seggende dat er verraders genouch in der stadt waeren, ende dat zy den Heere van Wacken hier nyet hebben en wilden, noch geen crijsvolck in de stede gebrocht hebben:

Segt de voirn. Simon magnus dairaff nyet te weten te spreken, ende de voirn. Jan Adriaenssen heeft wel gehoirt nair dat tselve gebeurt was, datter questie geweest hadde van de lacquay van den Heere van Wacken inne te laeten, ende dat de waeckers aen de poerte wesende (dairaff een was genaemt Bertholomeus Claes Domuszen, broeder van Pieter Claes Domuszen, burgemr), tselve nyet en hadden willen doen; zoedat de burgemrs zelve de sleutels van hemlieden gehaelt ende affgenomen hadden ende de poerte opengedaen, omme den voirn. lackay inne te laeten; zonder dat hy weet te spreekken van de woerden, die ter zelve oirsaecke tuschen den burgemr ende de voirn. Bertholomeus zijn broeder, oft andere zaicken gebeurt zouden zijn. Onderstont: S. MAGNUS, J. ADR.

SIMON SIMONSZ COST, scepen der stede van Middelburch, Out xlij jaeren.

CORNELIS FRANCHOISZ TAS, raedt, ende 't voirleden jair scepen derzelver stede, oud xxxvij jaeren oft dairomtrent.

Gehoirt ende geëxamineert op de punten ende ar^{len} van Onser instructie, circumstantiën, ende depend^a. Heeft gevraicht, wat debvoir ende nersticheyt d'officiers ende wet-houders der voirn. stede gedaen hebben, omme te beletene de predicatie van de sectarissen, als die eerst begonst zijn, ende wat castigatie ofte punitie dat gedaen es van de mesdoenders jegens de placcaten ende ordonnantiën van zijne Ma^t: — Seggen ende verclairen onder hueren behoirlycken eedt, gedaen ter saicke van heur officie, dat, als de predicatiën eerst begonst zijn in 't quartier van Middelburch, 't selve es geweest buyten de jurisdictie derzelver stede, ende dat nietemin die van der wet dezelve

predicatiën vernomen hebbende, merckelyck dat zy nakende wairen de voirn. stede, blyvende nyettemin buyten de jurisdictie ders. stede; zoe hebben zy verbot uytgeleit ende gedaen publiceren, dat niemant van heur poorters ende ingesetene deselve predicatië zouden frequenteren; ende daerenboven zoe hebben zy ooc, metsgaders de rentmr van Zeelant Bewesterschelt, debvoir gedaen aen de predicanten by communicatie met heurl. gehouden, om deselve te bellettene; sonder dat zy weten, dat eenige punitie oft correctie zoude gedaen zijn geweest van degene, die, nyet- tegenstaende de voirn. verboden, de voirn. predicatiën zouden vervolcht hebben; mair als de voirn. predicanten heml. vervoordert hebben te commen preken binnen der stede in zeker packhuys van den Gulden Leeuw, toebehoirende Jacob Janszen, schoonzone van Pieter Haeck; soe hebben de bailliu, metsgaders die van der wet ende raede der voirn. stede, deselve predicatie metterdaet gestoirt, ende de vergaderinge aldair wesende gedaen ver- trecken; dair zy, dep^{ten}, present zijn geweest.

Gevraecht, oft alhier is geweest een consistorie van de sectarissen, ende sichtent wat tijt, ende of tselve geweest es by consente van die van der wet, opt versouck van de voirn. sectarissen, ende wie in deselve consistorie eenige last oft officie gehadt oft bedient hebben:

Seggen, dat zy wel behoirt hebben, dat tot Middelburch geweest zijn twee consistoriën, d'cene genaempt de oude, ende d'ander de nieuwe; ende, nair heurlieder duncken, diegene die men noemde te wesen van d'oude consistorie, was eenen hoop rabbauwen ende vyle personen, die nyet te verliesen en hadden; ende die van d'ander consistorie wilden wat degelijcx wesen, zonder dat zy weten de distinctie van deselve consistoriën noch van der zaicken in d'eene off in d'andere getracteert wesende; ende hebben hooren reputeren, als wesende van de voirn. consistoriën, Gislain de predicant ende zijnen broeder, Adam de lijn-

ayer, Sampson de tymmerman, Mels de scaliendecker, Jans de beeltsnijder, langhen Hans cleêrmaker, bode van de consistorie, Pauwels in den Trechter, brantwijnman, Latthijs Janszen goutsmet, Joost de Questere, Pieter Laeck, Pieter Burel, Olivier Corbault, Guillame de la osse. Seggen voirts nyet te weten, wanneer oft sichten at tijde de voirn. consistorie begonst es binnen der stede in Middelburch, ende en hebben noyt gehoirt oft verstaen, dat de voirn. sectarissen aen de Wet versocht zouden hebben consistorie te moegen houden in de voirn. stede, mair hebben tselve vermetelyck bestaen te doen.

Gevraecht, oft zy weten oft kennen eenighe, die de lachtmale oft ander exercitie van de pretense religie van de voirn. sectarissen zouden gedaen hebben, als kinderen oopen, trouwen, ende dooden begraven op heurlieder maniere: —

Seggen, dat zy niemant en weten, emmers henlieden niet te voren en comen, die gereputeert zijn den Nachtael gedaen te hebben, dan van eenen HUGO JANSSEN, tadbode, zoe zy verstaen hebben. Mair hebben wel gehoirt, dat het kint van JACOB JANSSEN van der Mersche ende 't kint van langen ANDRIES zijn gedoopt geweest, ende, naderhant gestorven zijnde, begraven op de maniere aen den voorn. sectarissen; alsoe ooc es geweest d'overleden huysvrouwe van Bastiaen Claeszen.

Gevraecht, wie alhier van de notable van de stede, oft veresende oft geweest hebbende in Wet oft in eedt ende officie van de stede, die gevolcht zouden hebben de voirn. predicatie, oft gefavoriseert, getracteert ende conversatie oft conferentie gehadt hebben metten voirn. predicanten: — seggen, dat zy nyet en weten, dat eenige notable oft lieden van reputatie, oft die wesen zouden oft geweest hebben in eedt oft officie van der stede, die de voirn. predicatie zoude gevolcht hebben, dan mair de publicatie van 't accoort gemaect tuschen de Hertoginne ende de Edelen; dat als-

doen ende dairnair hebben gehoirt ende verstaen by gemeene fame, ende somtijts oock gesien hebben eenige derwerfts gaende oft van dair keerende, te weten dese navolgende personen: Pieter Haeck, Jacob Janssen en zijn huysvrouwe, dochter van den voirn. Pieter Haeck, Olivier Corbault, Jan van de Perre, Claes Thuys, kieser van de Wet, Pieter Simonet, Bastiaen Claeszen, Hans van den Bogaerde, Bertholomeus Domuszen, Simon in den Draeck, apotheker, kieser van de Wet, Adolff le Clercq, Joachim Stutelinck, Salvador de Palma, Thomaes Brodder, cruydenier, Cornelis Janszen van Everdijck, Leyn Bouwents, Leyn Jolyt, Guill^e Deynot, notaris, Joris van Stey(nemo)len, Simon Jansen van Roomen, raet, Vincent Lauriszen, raet, Jacob van der Goes, scepene, Hugo Jooszen, tresorier, over jair scepene, Andries Jacob Oortsen, alias Langen Andries, scepen, Jan de Nyosa, raedt, ende 'tvoirleden jair scepene, Andries Jans Brabander, scepene, Jan van Campen, notaris ende raedt, Hugo Janssen, stedeboode, Jan Arentsen, coopman, m^r Geert barbier, Jan Bastiaenszen, Wouter, de vlascooper. Ende aengaende degene, die predicanten getracteert ende favoriseert oft aengehaelt zouden hebben, ende met henl. conversatie gehad: seggen, dat zy van niemant gehoirt oft verstaen en hebben, dan van Pieter Haeck, Langen Andries, Jan de Nyosa, Hoge Jooszen ende Salvador de Palma; dat Gislain, de predicant, t'heurlieder maeltijt wel zoude geweest hebben; ende was de voorn. Gislain, pred^t, gelogiert in den Gulden Leeu, toebehoirende den voirn. Jacob Janssen, dewelcke alsdoen inwoende met Pieter Haeck, zijnen schoonvader.

Gevraecht, wie zy weten oft verstaen hebben, dat zouden geweest zijn van de beeldbrekers:

Seggen, dat zy in de kercken niet geweest en hebben ten tijde als de voorn. brekinge gebeurde, ende alsoe en zouden niemant weten te noemen van gesien te hebben,

mair hebben wel gesien eenige voirby heurluyder huysen achter straeten loopende, die men zeyde dairmede besich geweest zijnde ende van ander hebben gehoirt, te wetene van: Jacop de Questere, Sampson, de timmerman, langen Hans, cleërmaker, Coppen Slot, slotmaker, Jan, de droochscheerder, eenen Jacob, timmerman, jonge geselle by den Augustijnen, ende eenen Joos, de timmerman in deselve straete, de zone van Cornelis de schilder, Jacob Joriszen, cuyper, eenen oudecleërcooper, gaende met een stelte, eenen cramer met eenen crommen hals, eenen cuyper in 't kerckstraetken, eenen tromper op 't stadhuys, die alle fugityff zijn. Ende hebben oic hoiren seggen, datter oic onder geweest zijn diversche Ingelschen ende Franchoisen, die hier lagen met heur scepen.

Gevraecht, wat debvoir ende nersticheyt d'officiers ende wethouders der voirs. stede gedaen hebben, omme de voirn. beeldebrekinge te belettene; ende oft dairop eenige deliberatie gehouden ende genomen es by die van de Wet ende Raedt, ende oft zy versocht hebben d'assistentie van den gilden van der schutteriën:

Seggen, dat de Wet ende Raedt vergadert wairen op 't stadhuys, omme t'aenhooren zeker propositie, die de oude rentmr van Beoosterschelt met zijnen sone, rentmr van Bewesterschelt, te doen hadden van 's Coninx wegen, sGoensdachs 's achternoens, ten tijde als men op 't stadhuys aenbrochte ende adverteerde, dat men de Westmonsterkercke wat begonste te breken; twelcke gehoirt, ende by de burgemrs geproponeert, by wat middelen men hetzelfde beletten ende wederstaen zoude mogen, dairop diversche proposten gevallen zijn; mair en weten niet wel, ofter eenige zeker resolutie genomen es, meenende bet jae dan neen, hem dies refererende aen 't collegië, ende en weten nyet oft register oft noticie dairaff gehouden es, mits dat alsdoen geen secretarissen thuys en waeren, zoe zy alsdoen waeren ter Goes in de jaermerct. Ende

zijn wel gedachtich, datter vermaent was van te nemen assistentie van der schutterye, mair dat ander dairop zeyden, dat men twijfelde dat zy alle wel te betrouwen en wairen. Ende gevraecht oft alsdoen niet by eenighe geseyt en worde: „wy willen voir kercken, papen ende monicken nyet vechten”:

Seggen, dat zy zulcx oft dierg. propositen wel gehoirt hebben, mair en zouden nyet connen verclairen by wyen, mits dat deur beroerte ende verbaestheyt diversche overhoop spraecken ende iegelyck vertrack zijns (weegs) henen.

Gevraecht, oft zy present geweest hebben dair Gislain, de predicant, oft ander van zijne complicen, zouden versocht hebben van die van der Wet, dat in alle deliberatiën van politie ende 't regiment van der stede ende gemeente aengaende, eenige van heuren consistorie zouden present wesen, ende henl. leveren copie van allen den brieven, die'r aen de Wet gesonden oft by henluyden gescreven zouden zijn:

Seggen, dat zy van 't inhouden van der voirn. interrogatorie nyet en weten te spreken, dair zy present geweest zouden hebben, ende zoude dairaff iet gebeurt zijn in heurlieder absentie, gedragen heml. dairoff te moegen verantwoirden by die van den collegië.

Gevraecht, oft zy nyet en weten oft present geweest hebben, dair Peeter Haeck met diversche assistenten gepresenteert hebben requeste aen die van der Wet, ten fine dat zy eenige heur gedeputeerden zouden schicken oft senden aen Mevrouw de Hertoginne, omme aldair, gelijck meer ander steden gedaen hadden (zoe zy zeyden), te presenteren zeker requeste, dat men de Co. M^t furneren zoude drie millionen gouts, omme te mogen levene in liberteyt van religië ende consciëntie, oft emmers te vercrijgen zekere tijt, omme vrijelyck te moegen vertrecken met huere goede:

Seggen, wel gedachtich te zijne, dat zy vergadert hebben

geweest met die van der Wet ende Baede, dair Pieter Haeck met zeker zijn assistenten, namentlick Ghislain, de predicant, zijn broeder, Pauwels in den Trechter, ende ander, henl. nyet te binnen comende, gepresenteert heeft aen die van der Wet zulcke requeste, ende ten fine als boven in 't interrogatorie verhaelt es; ende voerde Pieter Haeck 't woirt. Ende alsoe by die van der Wet hem zijn versouck ontseyt ende afgeslagen worde, verclairende die van der Wet, dat zy henlieden dairmede geensins moeyen en wilden; zoe seyde deselve Pieter Haeck: „ic zal een ander hooft zoucken dan ulieden”, hebbende by hem eenen notaris, genaemt Guillaume Deynot, doende voir hem zelven protesteren.

Seggen voirts, dairop gevraecht, dat de requeste, by Pieter Haeck gepresenteert, was onderteeckent by diversche persoonen, alzoey zy sien mochten van verre; welcke requeste, nair 't voirs. refuz hem gedaen, de voirn. Pieter Haeck terstont weder nae hem nam.

Gevraecht, wat zy weten van 't rumoer, dat gestroyt es geweest in de stede van Middelburch, van dat de biscop in de abdie knechten innegenomeñ zoude hebben, dair deur 't gemeente zeer berourt es geweest; wie dat oirsaeck es geweest van tselve rumour, ende offer nyet geseyt en is geweest by eenige: „wy willen desen biscop quijt zijn; men zal hem metter bagen uytdraegen” ende voert, watter meer naer gevolcht es:

Seggen, dat op zekeren tijt, hemlieden nu vergeten, geduerende de voerleden troublen, de Wet om zeker affairen vergadert zijn, omtrent den avont; dat Anthonis, de stadbode, comende in de camer, gaf te kennen, dat hem aengebrocht was van die van der wacht aen de Vlissinghepoerte (naer heurlieder onthout), datter knechten innegecomen waren, die innegecomen waren omme in d'abdye onthouden te zijne; op welcke aanbringen die van der Wet sonden eenige nair de poerten, omme die te bewarene,

ende diegene, die dair wairen, boven te commen, omme van henluyden de wairheyte te wetene; ende alsoe zy diverschelyck spraken, zoe verstonden ende estimeerden die van der Wet, dat leugenen ende onwarachtich voirstel was; mair diesnyetemin es daeruyt geresen groote beroerte onder het volck; zoedat in dien nacht in diversche huysen lanternen worden uytgehangen, meer dan op ander tijden, zonder dat zy weten, dat alsdoen enige vergaderinge zoude geweest hebben van burgemrs oft anderen van der Wet, ten huysen van den bailliu, omme hierinne te versien; mair 's anderdaichs smorgens, ontrent zes uren, was 't collegië van der Wet ende raeden gedaen vergaderen, ende worde geresolveert, omme tgemeente te stillene, dat men eenige senden zoude in der abdie, omme te gaen ondersoucken, wat daervan zoude mogen wesen; dienvolgende zijn aldair gegaen eenige van der Wet ende Raede, ende ooc eenighe beleeders van der schutteryën, dewelcke 't voirn. ondersoek gedaen hebben. Ende heeft de voirn. Simon Cost geweest by Adriaen Claeszen, alsdoen burgemr, dewelcke stont buyten voir de poorte van der abdie, terwijl d'ander gedeputeerde binnen wairen, omme 't voirn. ondersouck te doene; dewelcke burgemr zijn debvoir ende neersticheyt dede, omme het volck, dat aldair in groote menichte vergadert was, van de poorte ende inganck in der abdy te houden ende weren. Ende hebben wel hoiren seggen, dat onder 't voirn. geruchte geseyt hadde geweest, zonder te weten by wien, dat men den bischop met een baghe uytdragen zoude, oft dierg.

Gevraecht, oft zy niet present geweest en hebben, dair by die van der Wet gecomen zouden zijn enige als gedeputeerde van de schutteryën, omme zeker vertooch te doene, twelck zy nyet doen en wilden, ten waire dat men den bailliu hadde doen vertrecken; ende wat woerden dat gevallen zijn aengaende de Hertoginne ende den Prince van Oraison; ende offer nyet geseyt en worde, dat

de wethouders waeren verraders van der gemeente; ende wie deselve geweest zijn, die henl. daer presenteerden:

Segt de voirn. Cornelis Franchois Tas, dat hy dairaff nyet en weet te spreken; ende de voirn. Simon Cost segt, wel present geweest t'hebben, dair eenige van de schutterie binnen de camer gecomen zijn, namelick Pieter van den Bogaerde, Jan Lemusz, nu overleden, ende Pieter Bourel, nair zijn duncken, d'ander nyet onthouden hebbende; dairaff enige van henlieden, nyet wetende nu wie, zouden geseit hebben: „Heer burgemr, wy willen ulieden wel wat verthoonen, ten waire de presentie van den bailliu, ende dat hy dair nyet en behoirt by te wesen.” Dairop de burgmr Pieter Claes Domuszen hemlieden antwoirde, datter zaicken gehandelt worden, die der Co. M^t aenghinghen, ende dat de bailliu aldair behoirde te zijne ende sitten, ende dat hy nyet vertrecken en zoude; wilden zy wat verthoonen, dat zy 't doen mochten; twelck zy hoirende, zijn vertroocken zonder iet te vertooghen, naer zijn deposants onthout, ende en heeft alsdoen van geen ander proposten gehoirt.

Gevraecht aengaende tgene dat gebeurt es in 't collegië van der Wet, als de Heer van Bortel dair gecomen es in ende omtrent den tijt, als Pieter Haeck met zijn scepen voir 't lant lach: — Segt de voirn. Cornelis Franchois Tas, dat hy uyter stadt geweest es als tselve gebeurt zoude zijn, ende zulcx dairaff nyet te weten te spreken. Ende de voirn. Simon Cost segt, dat hy present geweest es in 't collegië van der Wet, dair de Heer van Bortel tot twee reysen toe gecomen es in 't voirn. collegië, omme te doene zeker vertooch van wegen des Princen van Oraigne; mair van d'ierste reyse en heeft geen onthout van 't gene hy proponeerde, oft watter nair gevolcht es; ende de tweede reyse (twelck, nair zijn onthout, was 's anderdaichs, naerdat Pieter Haeck 's avonts te voren geweest hadde voir Armuyden), heeft de voirn. Heer van

Boxtel zeker vertooch gedaen van wegen als voeren aen die van der Wet ende Raide; ende, nair zijn onthout, was aengaende de saicke van Pieter Haeck, ende dat men denselven Pieter Haeck met zijnen volcke nyet en zoude laeten aen 't lant commen, ten waere dat hy commissie zoude thoonen; ende worde hy, dep^t, gedeputeert met Andries Jacob Oortszen, al. langhen Andries, ooc scepene, omme metten voirn. Here te gaen nair Rammekens, ende te vernemen waer de scepen van Pieter Haeck zouden moeghen belent wesen, alsoe zy van Armuyen affgekeert wairen; ende omme voirts t'adverteren den Capitain van de Walsche knechten, die onder 't casteel van Zeeburch lagen, van den aenslach, die Pieter Haeck gedaen hadde voir Armuyen, ende dat hy dairaff gekeert was; ten fine, dat zy wesen zouden op heurlieder hoede, zoe verre de voirn. Pieter Haeck met zijnen scepen derwärts uytquaeme, zoe men nyet en wiste waer zy belent waeren; twelck hy, dep^t, metten voirn. Andries gedaen hadde; maer de voirn. Heer van Bortel en is met heml. nyet voirder gegaen, dan tot aen 't lange hooft van Rammekens; ende aldair geen scepen van den voirn. Peeter Haeck vernoemen hebbende, es de voirn. Heer van Bortel van heml. gescheeden; ende hy, dep^t, metten voirn. Andries zijn voirts gegaen by den voirn. Capitain van de Walen, dair zy heurlieder last volcomen hebben, zulex als boven.

Gevraecht, wat zy weten aengaende 't gene datter gebeurt es omtrent Paeschen lestleden, omme innegelaeten t'hebben zeker lacquay van den Heere van Wacken:

Seggen, dat zy dairaff nyet en weten dan van hoiren seggen, dat, ter cause van den sleutels van der poerten, daer Bartholomeus Claes Domuszen alsdoen de wacht hadde, zeker woerden ende geschil zouden gevallen zijn tusschen den voirn. Bertolomeus ende Pieter Claes Domuszen, burgemr, zijn broeder; zonder van de waerheyt anders te wetene; ende hebben verstaen, dat de voirn.

Bartolomeus alsdoen zeer by drancke was. Onder stont aldus: SYMON SYMONSZEN COST; C. FRANÇOIS TAS.

Den lesten Septembris lxxvij.

PIETER SEBASTIAENSEN, scepen der stede van Middelburch, out xlvij jairen oft dairomtrent, ende Jouffrouw JOSIJNKEN, GISELINS dr, zijn huysvrouwe, out xliij jaeren; tsamen gehoirt ende geëxamineert: oft ten tijde, als PIETER HAECK met zeker scepen ende knechten geweest es voir oft omtrent der stede van Middelburch oft t'Armuyden, ten huys van henl. getuygen nyet gecomen en zijn eenige personen, die van den voirn. PIETER SEBASTIAENSEN (als wesende bewairder van de wapenen van der schutteryen van den hantboge) versocht ende geheyscht hebben henluyden geleverd te worden de voirn. wapenen van der voirn. schutteryen; ende oft zy, met hooge oft fortchelijke ende dreygelijcke woerden, hem daertoe nyet en hebben willen bedwingen, als seggende, dat hy hemluyden leveren zoude, oft men zoude hem, eer de middernacht, zijn huys over zijn hooft slechten; ende wie dezelve personen geweest zijn:

Seggen ende verclairen, onder heurl. behoirlicken eed, warachtich te zijne, dat gebeurt es op eenen Maendach 's achternogens, omtrent drie oft vier hueren, als 's daechs te voren men seyde, dat PIETER HAECK, met zeker scepen ende knechten, geweest hadde voir Armuyden ende aldair affgekeert was, de voirn. PIETER SEBASTIAENS alsdoen sieckelijck wesende, ende sittende by 't vier in zijn camer, ende de voirn. zijn huysvrouwe neffens hem, zijn aldair gecomen eenige personen, die men zeyde hem te willen spreken. Ende meenende, dat mair geweest zouden zijn één oft twee personen, heeft geseyt, dat zy binnen comen zouden; ende mitsdien zoe zijn innegecomen wel tot seven oft acht personen, behalven noch diversche andere,

die hemluyden naemaels geseyt worden, die in de zale bleven. Ende onder ander, die alsoe in de camer gecomen wairen, zijn geweest m^r SYMON in den Draeck, alsnu fugityff, THOMAES JANSZEN broeder, alsdoen coninck van der Gilden, m^r GEERD, den barbier, m^r BERNAERT GHEERTS, wijnvercooper in den Granaetappele, ende CORNELIS JANSZEN VAN EVERDIJCK, alias den bour, beleeders van den gulden ¹⁾; van d'andere namen nu nyet gedachtich zijnde. Ende de voirn. m^r BERNAERT GHEERTSZEN, voerende 't woert principalick, ende d'ander oic mede over hoop ²⁾ sprekende ende thierende, hebben versocht ende geheyscht, dat hy, deponent, henlieden in handen leveren zoude alle de wapenen van der voirs. schutteryen, wesende lange spiesen, slachswerden ende goygen ³⁾; al twelcke hy, deponent, hadde in bewairnissen binnen zijnen huys; seggende, dat zy die den selven avont hebben moesten. Dairop hy, deponent, henluyden vraechde, wat zy dairmede doen wilden? seggende, dat se alsoe wel bewairt wairen, als dair zy die bringen wilden, ende dat geen maniere van doen en was, dat men in zulcken tijde deselve wapenen vervoeren zoude. Dairop zy zeyden, dat hy, deponent, dairmede nyet te doen en hadde, ende dat zy die hebben wilden. Dairop hy, deponent, weder zeyde, dat zy doch de patiëntie wilden hebben tot morgen; hy soude dairaff den burgemre spreken, ende indyen hy consenteren wilde, zoude hemlieden die laeten volgen. Dairop zy zeyden, zy en hadden metten burgemre nyet te doene, ende 't en raeckte hem nyet; 't geweir hoirt der schutterien toe. Dairop hy, deponent, weder zeide: „de stad die heeft de spiessen becost ⁴⁾; ende en zal de voirn. wapenen niet laeten gaen, zonder ordonnantie oft consent

1) bestierders van de gilden. 2) door elkaadr. 3) Franck gonge bij Kil. goedse of goedse, falx, securis etc. thans guds. 4) bekostigd betaald.

van den burgems, oft ghy zult my fortse doen in mijn huys". Daerop de voirn. m^r BERNAERT weder zeyde: „wy en hebben metten burgemrs nyet te doen; wilt ghy't nyet laeten volgen, wy zullen u desen avont zoe vele volcx opsenden, dat ghy blijde zult wezen, dat ghy't zult laeten volgen, al zouden wy u huys van den avont slechten. Daerop hy, deponent, zeyde: „doet ghy my geweld, ic moet patiëntie nemen"; ende zijn mitsdien uyt zijn camere vertrocken. Ende doen wilde den anderen hoop, die op de sale wairen, ooc binnen de camer commen; mair de deure wort toegesloten ende gegrendelt by heurer deposanten dochter. Ende heeft hy, deponent, verstaen, dat zy van zijnen huysse gegaen zijn aen den burgemre PIETER CLAES DOMISZEN, woonende tegensover henl., deponenten; denwelcken, zoe hy verstaet, zy zulcx gepersuaदेert hebben, dat hy geconsenteert heeft, henl. de voirn. wapenen geleverd zijnde. Hetwelck hem, deponent, ontboden ende belast zijnde by eenen stadtbode, heeft heml. de voirn. wapenen denselven avont laeten volgen. Dewelcke, zoe hy verstaen heeft, zy gedistribueert hebben alle onder de Geuzen, tot zes oft zeven spiessen toe in één huys, ende drie oft vier slachswerden ooc in één huys. Ende was geteeckent: By my, SEBASTIAENSZ. JOSINE GHELEINS.

De voirn. PIETER SEBASTIAENSZEN alleene gehoirt ende gevraecht, oft nyet gebeurt en es, geduerende den voirden troublen tijt, hy als deken van der gilde van den hantboge, sprekende met die van derzelver gulden van de misse te doen doene op Ste Sebastiaensdach, nair costume, dat eenige geseit zouden hebben, dat zy't nyet gedooghen en wilden, ende indien hyt dede, zoude meer handen op zijn hoofd gecrygen dan de zijne, oft diergelicke proposten:

Segt, warachtich te zijne, dat, alsoe men gewoon is in de Kersdagen, den derden oft vierden dach, de voirn.

gildebroeders te doen vergaderen, omme te spreken van der maeltijt, die men op Ste Sebastiaensdach pleech te houden; zoe heeft hy, deponent, als deken, in de voerledenen Kersdagen de voirn. ghildebroeders gedaen vergaderen in 't Schuttershoff, ende henluyden vertooch gedaen, oft zy begeirden de voirn. maeltijt gedaen te hebben opten aenstaenden St Sebastiaens dach, ofte nyet; ende gedrouch de resolutie dat men geen maeltijt houden en zoude, ende zoe hy, deponent, als deken tvoirn. geselschap affgedanckt hadde, zoe hebben eenighe van henlieden geseyt: „waeromme en vraecht ghy nyet van de misse, oft men die doen zal oft nyet”; dairap by hem, deponent, geseyt worde, dat gheen coustume en was dairaff te vragen, want men de misse altyds dede, weder ¹⁾ men maeltijt hielde oft gheen; dairap zy zeyden: „wy en willen geen misse gedaen hebben, ende en raeden u nyet dat ghy deselve doet doen, want wy en willender nyet aen gelden ²⁾), ende indien ghyt doet, ghy mocht wel meer handen op u hooft krijgen dan uwe”; dairap hy, deponent, zeyde: „ic sal se nochtans doen doen; wilt ghy dairaff nyet gelden, ic salt selve betalen”; „wel”, zeyden zy dan: „dat meucht ghy doen.” Ende gevraecht, wie geweest zijn die dese woerden ende proposten aengaende der voirn. misse gesproecken hebben, heeft verclairt, dat zijn geweest THOMAS BRODDER, alsdoen coninck, m^r GEEERT, de barbier, SIMON in den Draeck, BERTHOLOMEUS DOMISZ, ende JAN LUYNISZ, nu overleden; van d'ander en heeft geen onthout, mits dat de vergaderinge was in grooten getaele.

Gevraecht, oft geduerende de voirliden troublen tijt, d'officiers oft wethouders der stede van Middelburch nyet versocht en hebben d'assistentie, oft bewaert ende beschermt te zijne by de voirn. ghilden ende schutteryën, omme te beletten de predicatiën, ende dairnair ooc de beeldebre-

1) of. 2) betalen.

kinge ende aenslach van **PIETER HAECK**, met zijn scepen ende knechten :

Segt, nyet te wetene, dat geduerende den voirn. tijt eenich zulck versouck gedaen zoude zijn geweest by den voirn. officiers ende wethouders; maer segt dat hy, als scepene, wel gehoirt heeft int collegië, dat gesproken es geweest van te nemen assistentie van der voirn. scutteryën, zonder dat men alsdoen wiste oft spraecke was van der brekinge van de beelden; mair worde bevonden by de deliberatie, dat men nyet en dorste de voirn. gilden ende scutteryën doen vergaderen, uyt vreesse, deurdien datter vele gheusen oft sectarissen onder hemlieden waeren, ende datter meer andere quade ende vremde, die'r daer vele int stadt wairen, hem zouden moegen toevoeghen, die men dan qualick hadde connen scheeden.

Gevraecht, wie alhier van de notable van de stede, oft wesende oft geweest hebbende in Wet oft in eedt ende officie van der stede, gevolcht zouden hebben de voirn. predicatiën, oft die gefavoriseert, getracteert ende conversatie oft conferentie gehadt hebben metten voirn. predicant:

Segt, dat hy noyt geweest en heeft omtrent der plaetse dair de predicatiën gedaen zijn geweest, noch oic derweerts uyt nyet willen gaen, omme in geen suspicie te commen; dan dat hy eens geweest es met 't collegië van der Wet ende Raede, als zy gestoirt ende belet hebben de predicatie, die alsdoen gedaen worde int packhuys van den Gouden Leeu, toebehoirende **JACOB JANSZ**, schoonzone van **PIETER HAECK**; ende zulcx en zoude nyet weten te deposeren opt voirn. interrogatorie van wel weten ende gesien te hebben, dan alleenlick van gemeene fame ende reputatie van de navolgende persoonen, te wetene: **ANDRIES JACOB OORTSZ**, scepen, die zijn kint heeft laeten doopen ende den Nachtmael gedaen op de manier van de sectarissen, **ANDRIES JANSZ BRABANDER**, scepen, **HUGO JOOSZ**, scepen geweest hebbende ende nu tresorier, gefa-

meert van diversche predicanten gelogiert te hebben, PIETER DE LA PALME, eertijts scepen, JAN DE NIOSA, raedt ende eertijts scepen, dair de predicanten dicwils getracteert ende gefesteert hebben geweest, VINCENT LAURISZ, raedt, tot wiens huysse heimelyck gepreëct es geweest ende psalmen gesongen, zoe men zeyde, SYMON JANSZ VAN ROOME, eertijts scepen ende nu raedt, JAN CORNELISZ VAN CAMPEN, raedt, eertijts scepen ende notarius publicus, ende soe men segt seecker acten ende instrumenten gepasseert voir de sectarissen, PIETER HAEC, hooft van der consistorie, JACOB JANSZ VAN DER MERSCHEN, zijn in schoonzone, OLIVIER CORBAULT, van de nieuwe consistorie, JAN VAN DE PERRE, van de nieuwe consistorie, CLAES THUYS, kieser van der Wet, oic van de nieuwe consistorie, BASTIAEN CLAESZ, die GISLAIN, den predicant, geconvoeyeert heeft met rappier aen zijn zijde, tot in de groeten poerte, als de predicatie gestoirt was int packhuys van de Gouden Leeu, PIETER SIMONET, PIETER VAN DEN BOGAIRDE, libertijn, HANS VAN DEN BOGAIRDE, begeirend te wesen capitain van de sectarissen, SYMON VAN DER MEULEN, backere, GUILLAME DE LA FOSSE, SIMON in der Draeck, kieser van der Wet, apoteker, diaker oft subdiaken, JACOB DE QUESTER, van d'oude consistorie, ADOLPH D'OLIERO, die de predicant gevolcht heeft, eenen grooten orrou ende vele nieuwe tijdinge uytgevende, ende zij huysvrouwe de predicatie gevolcht, JOACHIM STUTELINCK, altijts geassisteert de consistorianten, comende met hem lieden opt stadhuys, SALVADOR DE PALME, van gelijcke gedain hebbende ende de predicanten gelogiert ende dicwils getracteert, m' BERNAERT GEERTSZ, coopman van wijne, die de predicatie gevolcht heeft, THOMAS BRODDIE, cruwenier, ende CORNELIS JANSZ VAN EVERDIJCK, idem, JAN DE VILLEMONT, idem, ende men segt dat hy een kint heeft laeten doopen op heurlieder manier, LEW SYN BOUWENSZ, de predicatie gevolcht, CORNELIS IN DE HARPE,

idem, LEYN JOLYT, idem, ende seer oprourich, HENRICK BERNAERTSZ, cruyenier ende eertijts scepen, de predicatie gevolcht ende zeer gestudeert ende andere geïnstrueert in der Schriften, ende uytgevende vele nieuwe tijdinge, GUILLAME DEYNOT, notaris, de predicatie gevolcht ende vele acten ende instrumenten geëxpédieert voir de sectarissen, m^r JAN LEMMENSZ de predicatie gevolcht ende ooc de catolicque kercke, JORIS VAN STEYNEMOLEN de predicatie gevolcht ende, zoo eenige zeyden, het hooft van de Geusen nair PIETER HANOKS vertrecken, zijn huysvrouwe de predicatie gevolcht, PIETER BOUREL, secretaris van der consistorie, die huerlieden plaacet opgelesen heeft in de kercke van der abdye in de beeldebrekinge, JACOB VAN DER GOES de predicatie gevolcht ende zijn huysvrouwe idem, ARNT JANSZ BOOM, alias met Genuchten, schoonvader van langen ANDRIES, de predicatie gevolcht, HUGHE JANSZ, stadbode, Nachtmael gedaen hebbende, JAN ARNTSZ, zoutziër, de predicatie gevolcht, m^r GEEET, barbier, idem, m^r JASO, de schoolmeestere, idem, die gedestitueert es, maer dient noch by provisie, m^r BERNAERT WENNECKERS, eertijts schoolmeester, nu procureur, idem met heurlieder huysvrouwen, HENDRIOK WOUTERSZ, coopman, de predicatie gevolcht. Ende op diversche andere interrogatoriën gevraecht, en heeft dairaff nyet weten te deposeren, ende was zijne depositie geteekent aldus: by my, SEBASTIAENS.

GERAARD ADRIAENSZ, bedel van der kercke van St Pieter, tot Middelburch, out vijflich jaeren oft dairomtrent.

BAUDEWYN CLAEZ DE LENS, oppercoster van der voirn. kercke, out xxxij jaeren, ende

MATTHEUS PIETERSZ, ondercoster van derzelve kercke, out xxxix jaeren.

Gehoirt ende geëxamineert op de beeldebrekinge ende stooringe, die gedaen es geweest in de voirn. kercke, geduerende de voirliden troublen tijt:

Seggen ende deposeren onder heurlieder behoirlycken eedt, dat, als d'ierste brekinge van de beelden gebeurde in de voirn. kercke, twelck was op eenen Donderdach octave assumptionis Marië, tsmorgens tusschen zes ende zeven uren, zy, deponenten, elck van hen, hebben alle nersticheyt gedaen, omme te salveren ende bergen, zoe van de beelden als ornamenten uyter voirn. kercke, al dat zy gekunnen hebben; ende en hebben nyet gehoirt noch gesien, datter eenighe resistantie oft verbot zoude geweest zijn, noch datter iemant van de officiers oft wethouders zouden gecomen zijn, omme daerinne te voorsien ende belettene; dan 's Goensdaechs savonts te voren es gecomen in de voirn. kercke ADRIAEN JACOB JANSZ, burge-meester, metten rentmeester Bewesterschelt jegenwoirdich, ende hebben bevolen ende gelast, dat men de kercke toesluyten zoude ende alle dingen laeten staen, alsoe van alsdoen die van den scippersgilden ende St Eloys gilden begonst hadden heurlieder altaeren aff te doene, omme te bergene heurlieder beelden ende accoustrementen; ende tzanderdaechs smorgens, te wetene op den voirn. Donderdach, es dair een vrouwe gecomen, die begeirde heuren kerckganck te doene, ende worde de kercke nair heuren inganck weder toegesloten; mair alsoe dairnair eenighe gecomen zijn, die zeyden dat men de kercke open doen zoude, oft men zoude se met fortse oploopen, zoe worden alle de deuren opengedaen, ende worde by henlieden, deponenten, alles gebercht ende gesalveert dat zy costen, zoe voirs. es; ende gevraecht, wie zy gesien hebben hantplichtich ende mededoenders in de voirn. brekinge:

Seggen de voirn. deposanten, dat zy dair gesien hebben eenen CLAES, de temsmaecker, ende eenen statstrompetter, zonder te weten zijn naeme, dan was gemeinlyck geheeten Trompille, ende den zone van CORNELIS, de schilder, ende ADAM, de lindrayere.

Ende aengaende de tweede brekinge, die gebeurde in

St Pieters kercke, ende zoe zy verstaen hebben, in geen andere kercken meer, is geweest op St Lucasdach, terwijl dat men de hooge misse dede; mair de voirn. GERAERT ADRIAENSZ ende MATHEUS PIETERSZ en hebben alsdoen in de kercke niet geweest, ende de voirn. BAUWEN, de coster, heeft gesien (alsoo hy met eenige andere van den choir was singende de hooge misse, dewelcke gecelebreert was by heer Lyon d'Amours, canonick) dat allenskens diversche persoonen zijn gecomen in de kercke, ende als men sanck: „Sanctus, Sanctus”, zijn dair viere oft vijfve gecomen in den choir, hulende ende geckende metten sanck, alsoe luyde als men singen coste; ende alsoe de voirn. heer Lyon de levatie dede van der heylige hostie, es een van henluyden den voirn. presbytre aengesloten, maniere maeckende oft zy hem de voirn. heyligh hostie affnemen wilden, roepende: „de rabauwerie is lange genouch gedaen”, ende andere (on)behoirlicke woerden, dye hy nyet zoe wel verstaen noch onthouden en heeft, mits welcken es de voirn. Heer Lyon, haestelick van den altaer gelooopen naer de sacristie, dragende met hem de voirn. heylige hostie metten kelcke; ende de voirn. brekers hebben de dwale, met al datter op was, van den altaer getrocken ende onverre gesmeten, ende voirts begonst den altaersteen in stucken te smjten met hamers, ende de metselrye uyt te breken, alle singende op heurlieder manier, totdat aldair toegecomen zijn de bailliu ende beede de burgemeesters, ADRIAEN CLAESZ ende ADRIAEN JACOB JOOSZ, dewelcke, met schoon spreken ende andere goede middelen, hebben den hoop, aldair vergadert in groote menichte, gescheyden ende uyter kercke gedaen vertrecken; ende onder dezelfde menichte van den volcke zijn de voirn. brekers tusschen heen geschoten ende ontcomen, zulcx dat men henlieden nyet en heeft connen gevangen, dwelck oick (alsoet scheen aen tgerucht van den volcke) nyet en zoude geweest hebben zonder pericule.

Ende gevraecht wie geweest zijn de voirn. brekers, ende merckelyck die de voirn. presbiter aen den altaer aengevallen zijn: Segt de voirn. coster, dat geweest es een parmetier¹⁾, zoe men seyde, wesende een cort persoon met eenen zwarten baert, die hy verstaen heeft te wesen van Amsterdam, die hy ten selven daghe noch gesien heeft t'Armuyden, ende gaf hy, deponent, aldaer te kennen aen eenige personen, dat hy zulcx gedaen hadde tot Middelburch, die hem zouden aenveirt hebben, mair ontliep 't; ende noch een cannevercooper, woenende naest 't gasthuys, die sichtent, zoe zy verstaen hebben, in Ingelant gestorven es, ende noch enich andere, die hy nyet en zoude weten te noemen, ende die alle verlopen zijn. Onderstont aldus: ADRIAEN DE LEENS; MATEUS PIETERSZ.

Den iersten Octobris lxxvj.

Mr JAN BEKERCKE, pensionaris der stede van Middelburch, out lvj jairen, ende mr HUGO BONTJE, geweest hebbende pensionaris derselve stede, out xl jairen oft dair-omtrent, gehoirt ende geëxamineert op de poincten ende articulen van onser instructie:

Seggen ende deponeren onder heurlieder behoirlycken eedt. Eerst op 't poinct, wie de predicanten van de sec-tarissen eerst aengehaelt ende in tlant oft de voirn. stede van Middelburch gebrocht heeft: dat zy nyet en weten dat de predicanten by iemant van der stede van Middelburch zouden aengehaelt zijn geweest, omme in 't lant oft oic dairnair in de stede te commen preken; dan hebben verstaen, dat, als de predicatie begonst te lantwairt, dat men zeide, dat den eenen predicant, genaempt ADRIAEN, hem onthoudende was te Vere, ende een ander, genaempt GISLAIN, tot Vlissinghen; ende dat de voirn. ADRIAEN heeft

1) *parmentier* (in. lat. *paramentarius*), d. i. *kledren-opmaker*.

begonst te preken in de duynen by Dijkshoucke, in fine Junij, ende dairnair als den tweeden in Julio, onder't ambacht van Bredam, buyten de jurisdictie van Middelburch.

Voirts gevraecht, wat debvoir ende nersticheyt d'officieren ende wethouders der voirn. stede gedaen hebben, om de voirn. predicatie te belettene: — Seggen, dat de bailliu ende wethouders der voirn. stede, mitsgaders den rentm^r van Zeelant Bewesterschelt, merckende dat de voirn. predicatie begonste langs zoe meer te voirderen, hebben tsamen gesproken omme t'adviseren, by wat middele men dairinne zoude moegen versien, omme tselve te belettene; ende hebben geresolveert ende geaccordeert, dat zy respectivelick zeker verbot uytgeven ende publiceren zouden op heurlieder ondersaten, van deselve predicatie nyet te volgen op zekere penen, tselve verbot van die van Middelburch, in date den iiij^{en} Julij; nair ¹⁾ welck verbot zijn luttel persoonen van qualiteyte uyte voirn. stede de voirn. predicatie gevolcht. Ende alsoe de predicanten dairnair henlieden vervoidert hebben noch nairder der stede te komen preken; zoe hebben de bailliu ende wethouders, mitsgaders de voirn. rentm^r expediënt gevonden, dat men met de voirn. predicanten zoude commen in communicatie, twelck zoe gedaen is, ende zijn dairtoe gedeputeert geweest by die van der Wet: ADRIAEN JACOB JOOSSEN, burgem^r, ende de voirn. m^r HUGO, alsdoen pensionaris; dewelcke, mitsgaders de bailliu ende de voirn. rentm^r henl. gevonden hebben tot zeker plaetse, dair zy geleet ²⁾ worden by eenen quidam ³⁾ van den geselschape van de voirn. predicanten; dair oic geweest zijn de voirn. ADRIAEN, predicant, ende (zoe hy, m^r Hugo, anders nyet en weet) ooc mede GISLAIN, den anderen predicant, ende noch wel xv oft xvj van heuren complicen; denwelcken gedaen worden diversche remonstrantiën, ende o. a. van het plaacet

1) na. 2) geleid. 3) persoon.

van den derden Julij, mitsgaders van een missive van haer Hoocheyt, van den ix^{en} derselver maent, doende henluiden verbot, nair inhouden van deselve placaten; ende nair vele proposten ende arguatiën en hebben nyet willen ophouden van preken den Sondach 's anderdaechs dairnair, alsoe zy seyden heurlieder volck dairop verdachvairt te hebben; mair beloefden die toecomende weke (dairinne eenen heyligen dach viel) op te houden, ende souden gaen communiceren met heur consistoriën van Antwerpen ende van Gent, ende dairnair zouden antwoirde geven; alsoe zy, omtrent acht dagen dairnair gedaen hebben, dairtoe geinsinueert hebbende zeker plaetse; ter welcker plaetse de voirn. gedeputeerde, als boven, wederomme geleet zijn. Aldaer zy geantwoirt hebben, dat, by advyse van heurlieder consistoriën, zy nyet en vermochten op te houden van heurlieder predicatiën, ende dat zy hadden zekere groote meesters ¹⁾, die henluyden voorstaen zouden, zonder nochtans iemant te noemen, des versocht zijnde. Ende alsoe dairnair, opten xj^{en} Augusti, in meeninge wairen te preken omtrent Cleyneckheule, nyet verre van der stede, nochtans buyten der jurisdictie, ende dat zeer quaet ende ongetijlich weder was, zoe zijn zy gecommen preken binnen der stede, in 't packhuys van den Gouden Leeu, toebehoirende Jacob Janssen, schoonzoon van Pieter Haeck; daeraff die van der Wet geadverteert zijnde, hebben vergadert die raden van der stede, mitsgaders den bailliu derselver stede; ende es resolutie genomen, de predicatiën te gaen stoiren. 't Welck zulcx gedaen es, ende heeft m^r Hugo 't woert gedaen, ter assistentie van de wethouders ende raedt, in getaele van xv oft xvj personen, doende den predicant verbot te vertreckene ende nyet meer binnen der stede oft jurisdictie te preken, ende desgelijcx de gemeente, aldair vergadert, wel tot vijff- oft zeshondert

1) *Versta natuurlijk den Prins van Oranje, Brederode, en and.*

persoonen, ooc te vertreckene; 't welck eyndelick zoe geschiet es. Ende zedert en es binnen der stede, oft jurisdictie van dien, geen predicatie gevolcht totten **xxiiij^{en}** Augusti; mair nair de brekinge van der beelden, es binnen der stede geweest tot vier oft vijf sermoonen, ende voirts dairbuyten genouch vast aen de poerte.

Ende alsoe de voirn. predicant Gislain, uyten voirn. packhuyse gescheeden zijnde, was gegaen met zeker geselschap in de herberge, genaempt *de Groen Poerte*; tselve gecommen zijnde ter kennisse van die van der Wet, hebben dair gesonden den voirn. burgemr **ADRIAEN JACOB JOOSSEN** ende den voirn. mr **HUGO BONTE**; dewelcke segt aldair gevonden te hebben de voirn. **GISLAIN**, predicant, met grooten geselschap wel van **xxx** personen, zoe van binnen als van buyten der stede, daironder hy, nair zijn beste onthout, gesien heeft eenen **SAMPSON**, de lijndrayer, langen **HANS**, cleërmaicker, mr **PIETER**, barbier, buyten de Noordampoerte, ende andere, hem nyet te voren comende, denwelcken zy, gedeputeerden, bevolen uyter stadt te treckene; ende nair zeker proposten, aen weêrziiden gevallen, es de voirn. Gislain met zijn geselschap vertroocken uyter stede nair Vlissinghen.

Gevraecht, wie alhier binnen Middelburch, wesende lieden van reputatie ende qualiteyt, oft wesende oft geweest hebbende in Wette oft in eede ende officie van der stede, die de predicatie van de sectarissen gevolcht zouden hebben ende de predicanten gelogiert, gefavoriseert, ende getracteert, oft met henl. zonderlinge conversatie ende familiariteyt gehouden:

Segt de voirn. mr Hugo, dat hy nyet zekerlycken dairaff en zoude weten te deposeren, alsoe hy omtrent de plaetse, dair den wech gelegen was, omme ter predicatie te gaen, nyet gewoont en heeft, ende oic omtrent halve Oigst es gesonden geweest, by laste van de burgemr^e, buyten der stadt in de stadts affairen, ende eerst wedergecomen sub

fine Augusti; ende voirts, omtrent half September dairnair, es in groote zieckte gevallen, die hem geduert heeft ende in huys gehouden tot Lichtmisse daeraenvolgende. Ende de voirn. m^r JAN BEKERCKE segt op 't voirn. interrogatorie, oick nyet te weten deposeren van gesien te hebben, als wonende oic verre uiten wech, bewegende nair de voirn. prediciën; ende heeft oic zeker tijt uyter stadt geweest, ende wel zes weken zijn huys gehouden van indispositie; dan heeft wel hoiren seggen, dat GISLAIN, den predicant, zoude somtijts ter maeltijt geweest hebben ten huys van JAN DE NYOSA, scepen geweest hebbende, woonende jegensover zijn deponents deure; mair en heeft tselve nyet gesien.

Gevraecht, wat zy weten van zeker rumour, dat gestroyt zoude zijn geweest in der stede van Middelburch, in der maent van September oft dairomtrent, van dat de biscop zekere knechten innegenomen zoude hebben in de abbye, dairdeur tgemeente zeer beroert es geweest; wie dat oirsacike geweest es van 't selve rumour; ende oft by eenige nyet geseyt en worden: „wy willen desen biscop quijt zijn, men sal hem met een baghen uytdragen“, ende voorts wat dairnair gevolcht es:

Seggen, dat zy wel gehoirt hebben, dat zulcke rumour geweest es in de stadt, maer en weeten nyet, noch en hebben nyet gehoirt, wie d'ierste dairof oirsacike geweest es; dan segt de voirn. m^r HUGO, dat hy, ter oirsake van 't selve rumour, op zekeren dach, wesende, nair zijn onthout, den v^{jen} oft v^{ijen} Septembris, omtrent den avont ontboden es geweest by den burgemr ADRIAEN JACOB JOOSZEN, wesende omtrent de Vlissingsche poorte, nemende aldair by zekeren notaris informatie op 't voirn. geruchte; dewelcke hy, deponent, deurziende, bevant zeer variable ende onseker, ende nyet concluderende; zoedat hy ende de voirn. burgemr hielden 't voirn. rumour voir een quaet, onwarachtich uytgeven. Ende nietemin de voirn. burgemr hadde de Wet ende Raedt doen vergaderen; ende gaende

•

naer stadthuys, zijn nair gegaen ten huys van den bailliu', ende aldair zijnde, hebben de voirn. baillu geseit, dat hemlieden dochte, dattet niet en was van 't voirn. rumour dan een quaet voerstel ende uytgeven. Ende mitsdien zoe zijn aldaer gecomen ANDRIES JACOB OORTSZ, al. langen Andries, alsdoen scepene, ende SIMON JANSZEN VAN ROOME, alsdoen raedt, nyet wetende oft ANDRIES, Brabander, dair oic geweest es oft nyet; alwaer de voirn. SIMON JANSZEN, nair zijn onthout, zeyde, dat het anders was, ende dat in effecte de stadt verraden was. 't Welck hoirende de voirn. m^r HUGO, es van dair vertrocken, ende zulcx en weet nyet wat voirts in 't huys van den voirn. bailliu gebeurt es; ende dairnaer es gegaen op 't stadhuys, alwair resolutie genomen was, dat men dien nacht stercker waken ¹⁾ zoude houden, ende elck licht hangen voir zijn huys. Ende 's anderdaechs 's morgens es de Wet ende de Raedt wederomme vergadert, ende worde geresolveert, omme 't gemeente te appaiseren, dat men zenden zoude eenige gedeputeerde in de abdie, ende versoucken aen mijn Heere den biscop, dat hy toelaten wilde ondersouck te doene in deselve abdy; ende sulcx es hy, dep^t, aldair gegaen met diversche ander gedeputeerden, daironder oic waren de voirn. ANDRIES JACOB OORTSZ ende eenighe van de beleeders ²⁾ van de drie schutteryën. Ende heeft hy, dep^t, by laste ende in den naeme van der Wet, versocht aen mijnen Heere den biscop zulcx als voren; dairinne de voirn. biscop geconsenteert heeft, lastende eenige van zijnen domestieken, henlieden alomme te leiden ende alle cameran ende plaetsen t'openen; ende hebben dair nyet gevonden; ende wedergecomen zijnde by den voirn. biscop, ende doende heurlieder excuse, dattet sulcx gedaen was om de gemeente t'appaiseren, hoewel zy van der Wet dairop geen achterdencken en hadden, heeft de

1) wacht. 2) bevelhebbers.

voirn. geseit, hoe dat zy nu gesien hadden de cranckheyt van zynen convente ende abbye, ende hoe luttel volcx dairinne was, niet wesende boven van acht oft thien persoonen; mits dat de religieusen alsdoen wairen buyten op 't huys tot Westhove; ende daeromme versochte, dat die van der Wet hem zouden willen voerstaen van ¹⁾ allen overlast, die hem zoude moegen toecomen; twelck de burgemeesteren, aldair wesende, belooffden te doene. Ende terwijl zy binnen wairen, zoe was een van de burgemrs, met eenige andere van de gedeputeerden ende zekere hellebardiers, buyten gebleven voir de poerte, omme het volck, aldair vergadert zijnde in grooter menichte, van den inganck te weiren. Ende van dair weder gecomen zijnde op stadhuys, es by de Wet ende Raedt geordonneert publicatie te doene, dat onwarachtich was 't voirn. quaet rumour, ende iegelijk hem vertrecken zoude nair huis; ende van andere woerden endè proposten, boven verhaelt in 't interrogatorie, en weet niet te spreken.

Gevraecht, oft zy weten oft present geweest hebben by die van der Wet, dair GISLAIN, de pred^t, versocht zoude hebben, dat in allen deliberatiën van der Wet, aengaende enighe saicken van 't regiment van der stede ende gemeente, zouden present wesen enige van heurlieder consistorie, ende dat men henlieden geven zoude copie van allen den brieven, die de voirn. van de Wet ontfangen oft schrijven zouden; ende wie geweest zijn assistenten van den voirn. GISLAIN, doende 't voirn. versouck:

Segt de voirn. m^r HUGO, dat deur indispositie, absentie, ende andersins, hy nyet dairaf en weet. Ende de voirs. m^r JAN BEKERKE segt, dat hy wel gesien heeft, dat de voirn. GISLAIN, predicant, met zekere assistenten, tot twee oft drye reysen toe, gecomen es opt stadhuys by die van der Wet, somtijts aldair ontboden zijnde ende somtijts van

1) *beschermen tegen.*

zelfs; maer en heeft nyet gehoirt, dat hy zulcken versouck zoude gedaen hebben, als in 't interrogatorie verhaelt es.

Seggen voorts beede de voorn. deponenten, dat zy op zeeckeren dach, *in fine* Februarij, zijn vergaêrt geweest, als wesende van de schutteryën, by ordonnantie van der Wet, in den voetbogeschuttershoff; aldair gecomen zijn die gedeputeerde van der Wet, als: twee burgems, GILLIS PIETERSZ SIJS, PIETER CLAES DOMISZEN, ADRIAEN JACOB JOOSSEN, als scepene, JACQUES VALADOLIT, raedt; ende m^r ADRIAEN DE JONGE, secretaris. Ende worden by de voirn. gedeputeerde vertooch gedaen aen die van der schutteriën, van zekere brieven van de Hertoginne, ten fine dat men, by alle nersticheyt, zoude affkeeren ende weiren van den lande de rebellige van Zijne M^t, ende voirts, indien 't noot waere, eenich volck aen te nemen, dat zy dairtoe zouden willen contribuëren. Op welke vertooch de voirn. drie schutteryën hebben elck apart heur vertreck genomen in 't voirn. Schuttershoff; ende, resolutie genomen zijnde, hebben antwoirde gegeven de voirn. gedeputeerde van der Wet, dat zy consenteerden in 't versouck aen henl. gedaen, ende te contribuëren in 't gene dat van noode wesen zoude, by zulcken middele, als die van der Wet goetvinden zouden.

Nair desen heeft PIETER HAECK, met eenighe andere zijn bystanders versocht, dat die van der Wet geen antwoirde schrijven en zouden aen haer Hoocheyt, 't en waire dat zy, gedeputeerde, dairaff visie zouden gehadt hebben, ende deselve antw^{de} oft brieven zien toesluuten. Dairop by de voirn. ADRIAEN JACOB JOOSZEN hem geseit wordde, dat zulx nyet betamen en zoude; ende nyetmin zouden tselve refereren aen 't collegië. Seggende de voirn. ADRIAEN JACOB JOOSZEN: „'tschijnt, dat ghy die van der Wet nyet en betrout.” Dairop een van de voirn. vergaderinge zeyde: „neen, wy”; ende d'ander bystaenders zeyden: „jae, wy.” Ende dunckt den voirn. m^r JAN BEKERKE, dat de voers.

woerden: *neen wy*, geseyt waren by den voirn. PIETER HAECK. Ende heeft voirts de voirn. PIETER HAECK, JAN LEMENSSEN ende andere, versocht acte van 't gene, dat dair gedaen was; twelck henl. gerefuseert was. Ende ander proposten of saicken. die gebeurt zouden zijn in de voirn. vergaderinge, en weten zy dep^{en} nyet te spreken, dan dat zy verstaen hebben, dat PIETER HAECK 's anderdaechs dairnair vertrocken es uyter stede van Middelburch nair Antwerpen; ende en es nyet meer gesien geweest binnen Middelburch (zoo men zeyde), voir dat hy gecomen es met zeker scepen ende knechten op 't voirland van Walcheren, twelck gebeurt es den ij^{en} Martij.

Gevraecht, oft zy nyet geweest en hebben in 't collegië van der Wet in oft omtrent den tijt, dat PIETER HAECK met zijn scepen ende knechten gecommen es voir 't eylant van Walcheren, dair de Heer van Bortel zoude gecomen zijn in het voirn. collegië van der Wet; ende wat vertoich hy al-dair gedaen heeft, ende van ander zaicken dairnair gevolcht:

Segt de voorn. m^r HUGO BONTE van al des nyet te weten, alsoe hy alsdoen in den dienst van der stede nyet geweest en es. Ende de voirn. m^r JAN BEKERCKE segt, dat hy gesien heeft, dat tSaterdaechs vóór de compste van den voirn. PIETER HAECK, met zijn scepen, gecommen es den Heere van Bortel in 't collegië van der Wet ende Raedt, van wegen des Princen van Araigne, omme t'verstaene wat aldaer ommeginck, ende dat zy van der Wet den voirn. Prince van Araigne van alle occurrentiën zouden willen adverteren, zonder dat hy, dep^t, gedachtich es, dat in 't voirn. collegië van hem versocht zoude geweest zijn te zien zijn commissie; mair hy, dep^t, dairnair by die van der Wet gelast zijnde, metten voirn. Heer van BORTEL te gaene in zijn herberge, gent de Groen Poorte, omme hem te accompaigneren, heeft de voirn. Heere van BORTEL (alsoe te proposte comen mochte) hem, dep^t, versocht zeker memorie oft instructie, die hy hadde van den voirn.

Prince van Oraingen, hem toegende d'intitulatie ende signature, wesende deselve intitulatie in effecte aldus: *Mémoire de ce que Monsieur de Boxtele aura affaire au pays de Walchre*, et sousigné GUILLAUME DE NASSAU, sonder dat hy, dep^t, anders gesien heeft; ende was het gescrijfte van de voirn. instructie een halff blat papiers gescreven op twee zijden; ende voirden en weet hy nyet, wat de voirn. Heere van BOXTEL in 't voirn. collegië van der Wet off elders gedaen heeft.

Gevraecht, oft zy nyet geweest en hebben in 't collegië van der Wet op den voirn. tijt, als PIETER HAECK met zijn volck omtrent het lant laegen, dair eenige henluyden seggende te wesen gedeputeerde van der schutterye gecomen zouden zijn, omme eenige saken te vertoogen, twelck zy niet doen en wilden, 'ten waire, dat men den bailliu, die dair was sittende op zijn plaetse, dede vertrecken; ende tselve henl. ontzeyt wesende, zouden geseit hebben, dat burgemrs ende scepenen wairen verraders van der gemeente; ende vermaent wesende van eenige brieven van de Hertoginne, zouden geseit hebben: „wy en hebben met Madame nyet te doene; wy slaen onder den Prince van Oraingen, onsen Gouverneur”, ende meer ander propositen dair op gevallen, ende wie deselve personen zijn geweest:

Segt de voirn. m^r HUGO, dairaff nyet te weten. Ende de voirn. JAN BEKERKE segt, nyet present geweest te hebben, dair zulcx geschiet zoude zijn, maer heeft wel hoiren seggen *in incerto*, dat zulcke woerden wel zijn geseit geweest, zonder te weten by wien.

Gevraecht oft zy weten, dat eenen GUILLAME DEYNOT, notaris publicus, zoude gevolcht hebben de predicatie, ende diversche acten ende instrumenten gepasseert voir suspecte personen ende sectarissen, als testamenten, transporten van goede; ende dat hy ooc groote familiariteyt ende conversatie met PIETER HAECK hielde:

Segt de voirn. m^r HUGO dairaff nyet te weten, dan van een testament van eenen JAN in den Tuymelaere, gepasseert voir den voirn. DEYNOT; dewelcke JAN begraven worde op de maniere van de sectarissen.

Ende de voirn. JAN BEKERKE segt nyet te weten, oft de voirn. GUILLAME DEYNOT de predicatiën zoude gevolcht hebben, dan van hoiren seggen; noch oic wat acten oft instrumenten hy mach gepasseert hebben; dan heeft wel gosien ende gemerct, dat deselve DEYNOT groote conversatie ende familiariteyt gehadt heeft met den voirn. PIETER HAECK; ende dat hy, metten zelve PIETER HAECK ende meer anderen, op sekeren dach gecomen es voir die van der Wet, als gepresenteert worde requeste, ten fine dat die van der Wet zouden te Hove schicken eenighe gedeputeerde, omme te voirderen oft recommanderen de requesten, die de consistorianten presenteren zouden, aengaende de presentatie van drie millions gouts, omme te moegen leven in liberteyt van consciëntie ende religië; ende 't voirn. versouck by die van der Wet gerefuseert zijnde, zoude de voirn. Pieter Haeck geseyt hebben: „wy willen een ander hooft zoucken”, ende protesteerde voir den voirn. notaris Deynot.

Gevraecht, oft zy weten dat eene JORIS VAN STEYNEMOLEN zoude continuëlick de predicatie gevolcht hebben met zijn huysvrouwe, ende dat deselve JORIS groote familiariteyt ende conversatie gehadt heeft met PIETER HAECK; eude dat hy metten selven PIETER HAECK zoude geweest hebben by den proost van der abdie, hem aengeveude ende oproeyende ¹⁾, oft hy zoude willen abt wesen, want zy wisten hem dairinne te helpen, ende den biscop die moeste'r uyt: seggen dat zy dairaff nyet en weten te spreken, dan dat hemlieden wel kennelyck es, dat de voirn. STEYNEMOLEN, lang voir den voirn. troublen tijt, goede

1) opstokende, opruyende.

kennisse gehadt heeft metten voirn. PIETER HAECK, als hy STEYNEMOLEN, wesende penninckmeester van de wateringen van Walcheren, ende de voirn. PIETER HAECK gecommitteert uyten naeme van den jongen Grave van BUREN ¹⁾; wesende deselve PIETER HAECK ooc borge voir de voirn. STEYNEMOLEN; zonder dat sy weten van eenige familiariteit de religië aengaende.

Gevraecht de voirn. m^r JAN BEKEROKE, wat hy weet aengaende zeker geschil, dat geresen zoude zijn tusschen de burgmrs der voirn. stede, ende zekere wakers aen de poerte, ter oirsacken van het inlaeten van zekeren lacquay van den Heere van WACKEN, omtrent Paeschen lestl., ende wat woirden dair gevallen zijn:

Segt deselve BEKEROKE, dat hy wel gedachtich es, dat, nair zijn onthout, in de goede weke lestl., op zekeren dach omtrent middach, PIETER CLAES DOMISZEN, alsdoen burgmr, zijnde zijn gebuere, hy, dep^t, staende voir zijn deure, aen hem versocht heeft met' hem te gaene nair de poirte, genaemt *Lange Ville*, omme inne te laeten zekeren lacquay van den Heere van WACKEN; ende alsoe de sleutels alsdoen wairen in handen van BARTOLOMEUS CLAES DOMISZEN, hebbende de wake aen de voirn. poerte, die gerefuseert hadde de voirn. poerte open te doen, zoe ginghen zy ten huÿse van den voirn. BARTOLOMEUS, ende de voirn. burgmr hem heyschende ²⁾ de sleutels, heeft deselve BARTOLOMEUS, alsdoen seer by drancke zijnde, tzelve nyet willen doen; zulcx dat zy van dair gegaen zijn naer de poert, dair zy bevonden hebben, dat de lacquay van daer vertrocken was. Ende en es hy, dep^t, nyet gedachtich van eenige woerden oft andere zaicken, desen aengaende, gehoirt oft gesien t'hebbene. Onder stont aldus:

HUGO BONTIUS. BEKEROKE.

MUELNARE.

AUXTRUYES.

1) 's Prinsen zoon, Philips Willem.

2) *eischende, afvragende.*

Interrogatoiriën aen die van der Wet der stede van Middelburch, om daerop te verantwoirden in geschrifte, geteeckent by heurluyder Greffier, volgende den laste ende instructie van den Commissarisen.

- i. Eerst, wat debvoir oft neersticheyt zy gedaen hebben, om die predicatiën van den sectarissen, als die eerstmael begonsten omtrent der stede oft dair binnen, te beletten ofte verstoiren, tzij met verbot ende interdictie uyt te geven op heurl. poorters ende ingeseten, oft de predicanten te doen becommen ende apprehenderen, ofte by ander middelen.
- ij. Wairomme zy nyet toegelaeten en hebben, zoe men verstaet, de publicatie van den placcate ende ordonnantiën van wegen der Co. Ma^t uytgesonden, van date den derden Julij lxvj, inhoudende zeecker goede ende bequame middelen, omme de voorn. predicatiën ende ander inconveniënten, dair uyt ende naer gevolcht te beletten.
- iiij. Off die sectarissen, aen dien van der Wet versocht hebben in de stede te moegen preëcken, ende naemaels oeck consistoirie te hebben ende houden, ende heurl. daertoe plaetsen t'assigneren ende verleenen, ende wat debvoir zy gedaen hebben, om tselve te beletten.
- v. Wat debvoir zy gedaen hebben, aengaende dengheenen, die zy hebben moegen weeten wesende van de Wet, Raide, off eede van de Co. Ma^t ende stede, die de predicatiën gevolcht, predicanten gehanteert ende getracteert hebben, ende de ceremoniën oft super-

stitiën van den secten gepleecht, 't zij midts hair Hoocheyt dairvan t'adverteren oft anderssins.

- vj. Wat debvoir zy gedaen hebben, om kercken, cloosters, ende Goedts huysen te doen bewairen jegens de beeldebrekinge, ende om dezelve te beletten, ten waire met assistentie van den ghilden ende scutteriën off goede lieden van den ambachten; ende off zy hemluyden dairtoe verzocht hebben.
 - vij. Oft zy van wegen des bisschops nyet versocht en zijn geweest goedstijds, om tot bewaernisse van de stede ende goede gemeente, eenich volck in dienste aen te nemen by consente van haer Hoocheyt, dairtoe deselve bisscop geconsenteert hadde een deel te houden op zijnen coste, seecker getal van mannen mochte innemen, tot bewaernisse van zijnen convente ende abdye.
 - viij. Wat debvoir zy gedaen hebben, om de beeldebrekers ende ander openbairen oproer ende storinghen in den dienst Goidts, ende onder 't gemeente gedaen hebbende (die men verstaet noch langen tijd publicquelyck achter straten geconverseert te hebben) te doen becommen ende publiceren.
 - ix. Hoe lange dat gecesseert es geweest van missen ende Goidtsdienst te doen in de kercken ende cloosters, ende wat debvoir zy gedaen hebben, om denselven dienst Goidts te restaureren, desolatie ende destructie van den beelden ende kercken te repareren.
 - x. Wat debvoer zy gedaen hebben tegens d'emprinse ende anvanck van Thoulouse met Pieter Haeck ende heuren hoop, ende om t'ondersoucken ende becommen diegheene, die van binnen der stede verstandt gehadt moghen hebben metten voorn. Haeck, ende mededadich off behulpers van der factie, 't zij met victualie off andersins; ende wat debvoir off assistentie zy desen aengaende gedaen hebben aen dien van Armuyden.
-

Antwoirde, by die van der Wet van Middelburch in Zeelant, gedaen op de interrogatoriën, hem-luyden overgegeven by mijn Heere m^r Anthoenis Muelenaere ende m^r Jan Aucxtruis, Raeden des Coninx in zijnen grooten Raede, ende Commissarissen, tot desen gesonden.

Op de *eerste* articule, roerende wat debvoir zy gedaen hebben, om de prediciën van de sectarissen, als die eerstmael begonsten omtrent der stede ofte daer binnen, te beletten ofte te verstoeren: Seggen voor andwoorde, dat naerdien wy onderricht zijn geweest, dat de prediciën van de sectarissen begonsten gevordert te worden den *tweeden* Julij omtrent der stede, binnen de prochie van Bredame, nochtans buyten de jurisdictie deser stadt, hebben op den *vierden* derselver maent verbodt gedaen, mit interdictie, op onze poorters ende ingesetenen, dat nye-mande, wye hy waere, hem zoude vervorderen te gaene ofte hem te vinden in de predicatie ofte vergaederings van de sectarissen, het waere binnen der stede ofte jurisdictie derselver, ofte daer buyten, in 't secrete ofte openbaere. Ende alzo wy buyten der stede egeen ¹⁾ jurisdictie en hebben, hebben in desen metten rentm^r ²⁾ te raede gegaen, dewelcke gelijcke publicatie van ordonnantiën ten platten lande gedaen heeft. Ende bovendien, alzo dat de predicanten, ten tijde zy ten platten lande predickten, qualycke te becommen waeren, duerdien zy, zoe nu hier als daer, huere pred^{ic} hielden, nyet tot zekere plaetsen

1) Voor *engeen* of *negeen*, thans, met verlies ook der *e*, tot *geen* ingekrompen.

2) Nam. dien van Bewesterscheld (zie boven herhaaldelijk).

ende oic met waepen geaccompaingeert waeren; wy hebben nochtans zoeveele gedaen, dat wy metten voors. rentm^{re} ende bailliu ¹⁾ onze gedeputeerde gevuycht ²⁾ hebben, om buyten der stadt verbodt ende interdictie te doene (gelijck zy oick gedaen hebben) aen den personen ende predicanten. Alwaer de sectarissen begeerden, dat zy in cleyne nombre commen zouden, nyet boven vyere oft vijfve in getaele, willende versekert wesen van haerlieder persoenen, ofte anders en zouden nyet hebben willen compareren. Ende zouden oick de gedeputeerde dezelve predicanten nyet hebben connen ge vinden, ten waere zy by eenen van heure gedeputeerde geleet hadden geweest. Ende alsnoch, omme alle troubel binnen der stadt te schuwen, hadden lange te vooren ordonnantie gemaect ende gepubliceert, waecke te houden by daege ende by nachte, ende geordonneert ende geboeden, dat nyemandt hem by avonde, naer de clocke negen uyren geslagen zoude zijn, hem vinden zoude op de straeten zonder licht ofte met eenighe waepen. Ende om te weten wat vremplingen binnen der stadt zouden mogen commen, van dewelcke men eenich quaet zoude mogen wachten, hebben geboeden, dat alle waerden ende waerdinnen, midtsgaeders alle borgeren, eenighe vremplingen logeerende, tsavonts ten negen uyren gehouden zouden wesen over te brengen an die van der Wot, op het stadhuys, gecommiteerde hoofluyden van der wachte, de naemen ende toenaemen van allen dengeenen, die zy gelogeert ende ten huyse ontfangen zouden hebben, ende van wat plaetse zy gecommen waeren. Welcke ordonnantie zy andermaele doen publiceren hebben op den vierden July xv^clxvj voors. Om welcke ord^e te onderhouden de bailliu, met die van der wachte, visitatie gedaen hebben in de huysen ende herbergen, daer zy suspicie gehadt hebben van contraventie derzelve ordonnantie.

1) Rollema. 2) *vereenigd*.

Op het *tweede* articule, waerom wy nyet gepubliceert en hebben het placcaet in date den derden Julij *xv^elxvj^{lich}*: Seggen, dat nyet duer ongehoorsaenheyt tvoors. placcaet gesurceert ¹⁾ is geweest, nemaer om des loops des tijts (wille), ende dat de ordonnantiën in d'voorgaende ar^{le} ge-roert, zeer onlanx te vooren vercondicht waeren, mits-gaeters, dat egeen predicatiën van de sectarissen gevordert en wierden, ofte oock de predicanten onderhouden binnen der stadt ofte jurisdictie van dien; dan alleenlicke is eens gepredickt geweest binnen der stadt vóór tijde van der brekinge, zoe wanneer zy metterdaet dezelve geturbeert hebben, als hier nae breeder verhaelt zal worden; van welcke voors. surceance wy den xij^m Julij *lxvj* haer Ho^t ge-adverteert hebben, ende en hebben sedert van haere Hooch^t egeene andere bevelen ontfangen, dan in Julio lestleden, al wanneer wy tselve gepubliceert hebben.

Opt *derde* artickel, oft de sectarissen an die van der Wet voors. versocht hebben in stede te moegen preecken, ende naemaels oick consistorie te hebbene ende houden, ende hemluyden daertoe plaetse te verleenen, enz.: Seggen ende geven voor antwoorde, dat de sectarissen an die van der Wet nyet versocht en hebben in der stadt te predi-ken, consistorie te houden, ofte plaetsen hen daertoe verleent te hebben. Dan hebben, in desen, in allen met-terdaet ende feytelycke geprocedeert, hem vervorderende, eens ende nyet meer vóór de brekinge van de beelden, ende tolerantie tusschen haere Ho^t ende de geconfedereerde Edelen by provisie gemaect ²⁾, d'welck was op den *elfden* Augusti; wanneer zy, zonder oirlof te vraegen, tegens wille, wete ende consent van die van der Wet ende den officier, huer vervordert hebben te commen predicken bin-nen der stadt in een packhuys, staende achter thuys,

1) *geschorst*. 2) Versta de voorloopige overeenkomst tusschen Edelen en Landvoogdes.

genaemt den Gouden Leeuw; 't welck gecommen wesende ter kennisse van de burghmrs ende die van der Wet, hebben terstont doen vergaderen het collegië van Wette ende Raidt, mitgaeders den bailliu, ende zijn gesaemderhandt gegaen tot binnen het packhuys, aldaer men de voorsz. predicatie noch doende was; ende hebben deselve metterdaet geturbeert ende verstoert, ende den pred^t mitgaders alle zijn auditeuren, daer vergaedert wesende, scherpelick van wegen de Co. Ma^t geboeden van daer te vertrecken, ende geinterdiceert desgelijcx meer te plegen; waerduer zulcken oproer in 't voorsz. packhuys opgestaen ¹⁾ es, dat men nyet vorder en heeft connen procederen, alsoe die van der Wet ende de bailliu, met huere assistenten, hen vonden in pericule van haere persoonen. Nochtans terstont daernaer, veradverteert wesende, dat de predicant met zijne complicen in competenten getaele, tot dertich persoonen ende daerover, gewaepent met sweerden ende pistoletten; vertrocken was in een herberge, genaemt de Groen Poorte, hebben onse gedeputeerde gesonden in de voorsz. herberge; dewelcke den pred^t bevel gedaen hebben, hem te vertrecken ²⁾ uyt der stede ende jurisdictie derselver, op pene, dat men tegens hem procederen zoude volgende de bevelen van de Co. Ma^t. Met welck gebot de predicant, geassisteert zijnde met zijne complicen voorsz., terstont vertrocken is naer Vlissinge, nochtans nyet zonder groote contradictie ende murmuratie. Ende de voorsz. verstoringe ende interdictie gedaen wesende, hebben ten zelve daege in 't college van Wette ontboeden den eygenaer van den huysse ende hem gevraecht, hoe hy hem vervorderde te gedooghen, binnen zijnen huysse alzulcke vergaderinge ende predicatiën te houdene. Waerop hy voor antwoorde gaff, dat hetselve nyet geschiet en was by zyne wete ofte consente, maer dat hy tselve packhuys,

1) ontstaan. 2) zich te verwijderen.

daer de predi^e geschiet was, verhuurt hadde eenen man van Vlissingen, van denwelcken de sectarissen de sloetelen van denzelven packhuys gecregen hadden. Waerop wy hem geboeden ende bevolen hebben de sloetelen van zijn packhuys aen hem te nemen, ende die zulcx te bewaeren, dat dergelycke vergaderinge binnen zynen huys nyet meer en geschiede, op pene, dat men't aen hem verhaelen zoude. Welcke bevelen hy beloefde te onderhouden; ende en is tsedert desgelijcx nyet meer binnen deser stede, ofte jurisdictie van dien, by de sectarissen gedaen ofte aen de Wet versocht te moegen doene, dan naer de brekinge van den beelden, den *xxij^{en}* Augusti geschiet. Naer dewelcke de sectarissen, tot grooten leetwesen van der Wet ende regierders van der stede, feitelijck geprediet hebben binnen der kercke van Westmonster, ende het Gasthuys, ende oick eens op de merct. Ende alzo die van der Wet hem in alles opposeerden, hebben ten laesten versocht, het Gasthuys ofte ander kercke hen toegelaeten te werden; twelck heur geweygart es geweest, verbiende henlieden binnen der stadt te predicken, volgende de tolerantie tusschen haere Ho^t ende de geconfedereerde Edelen gemaect; midtsgaeder de missive van haere Ho^t aen die van der Wet, gehouden in date den *eersten* Septembris *xv^el^{xvj}*, in der voegen, dat wy, soe met inductiën, comminatiën ende publicque verboden, zoe veele gedaen hebben, dat wy den *vijfden* Septembris de predi^{en} van de voors. sectarissen geheelyck uyter stadt gecregen hebben.

Op 't *vierde* artickel: seggen, dat vóór de brekinge, hier geschiet, egeen predicanten binnen der stadt van Middelburch gewoont hebben ofte onderhouden zijn geweest; maer heeft den eenen, genaempt ADRIAEN, gewoont ende onderhouden geweest ter Vere, ende den anderen, genaempt GELEYN, tot Vlissingen, ende naederhandt den voors. GELEYN ende andere, die extraordinaris binnen

Middelburch gecomen zijn, hebben aldaer geweest onder 't dixel van de voorn. tollerantie, tusschen huere Hooch^t ende de Edelen gemaect.

Op 't vijfde artyckel: geven voor antwoorde, dat wy naer de brekinge, alhier den xxij^m Augusti geschiet, eerst gewaer geworden zijn, tot onsen grooten leetwezen ende verdriete, dat eenige van de collegië ofte eede de prediciën van de sectarissen frequenteerden, ofte d'oeffeninge van dien gebruyckt hebben, onder den mantel van accorde ofte verbonde, den xxij^m Augusti metten Edelen gemaect; hebben nyetemin op dezelve met alle sorchfuldicheyt goede toesicht genomen. Ende zouden haere Hooch^t daarvan geadverteert gehadt hebben, 't en hadde geweest, dat den officier dairinne ons hadde voorcoomen, zoe hy ons verclaerde.

Opt zeste articule, wat debvoir wy gedaen hebben, om de kercken, cloosters ende Godtshuysen te bewaeren tegen de beeldebrekers: Seggen, dat hetzelfde inconveniënt ons soe subyt ende onverdachtelyck overgecomen is als in menighe andere plaetsen; dat wy, deur verbaestheyt ende cortheyt van den thijdt, geen en bequaemen raedt noch middel en hebben connen genemen ofte resolveren, om hetselfde gevuychelyck te weeren ende te belettene; hebben nochtans de burghmrs, met eenighe van het collegië, zuleke neersticheyt gedaen, datter veele gesalveert is geweest van de kerckengoeden ende ornamenten, naempelyck den grooten altaer in de abdie, de princen-sepulturen, ende boucken van de Librarie aldaer, alle de orgelen, ende veel gilden-altaeren in diversche kercken; in der manieren, dat de voors. brekinge ongelyck minder es geweest binnen Middelburch, *ceteris paribus*, dan in veel andere groote steden, van twelcke ongevalle, becommertheyt ende verbaestheyt, die wy ten dien tijde hadden, hebben haere Hooch^t in 't lange veradverteert, by missive in date den xx^m Augusti xv^elxvj.

Op 't *zevenste* article: geven voor antwoorde, dat tot onser kennisse nyet gecommen en es geweest, dat mijn Heere de bisscop oynt versouck gedaen heeft van eenige knechten aen te nemen, tot bescherminge van der stadt ende gemeente van dien, ofte dat hy begeerde eenich volck aen te nemen, tot bewaernisse van zijnen convente ende abdie, vóór date den xxij^{en} Augusti des voors. jaers xv^elxvj, ten welcken tijde deselve propositie gedaen wesende in 't collegië van Wette ende Raide, en heeft ons voor dien tijde geen oirboir nochte prouffyt gedocht, het-selve te doene ofte consenteren gedaen te werden; considererende, dat de zaicken alzulcx staende waeren binnen der stede, dat daeruyt lichtelyck groot inconveniënt zoude hebben mogen rijsen. Maer hebben, tot versekertheyt van den voors. Heere bisschop, denzelven belooft, in tijde van noede met onse persoenen by te staene, ende de abdie te preserveren ende beschermen, gelijk wy gedaen hebben; in der vougen, dat mijn Heere den bisschop noch zijn convent ofte abdie geen inconveniënt tsedert overgecommen en is, dwelcke wy nyet geweert en hebben; als merckelyck gebleken is op den *seunden* Septemb. ende den nacht daervooen, wat rumuer ende beroerte geresen is onder 't volck, duer een valsch ende versiert uytgeven van volck van waepenen, dat geseyt was binnen de abdie te logeren, ende wat debvoir ende neersticheyt die van der Wet gedaen hebben, om 't zelve neder te leggen.

Op 't *achtste* article, wat debvoir wy gedaen hebben om de beeldebrekers ende diergelijcke te straffen: Geven voor antwoorde, dat wy dienaengaende op den xxix^{en} Augusti anno xv^elxvj voors. hebben gepubliceert het placcaet, van wegen de Co. Ma^t, ons gepresenteert in date den xxv^{en} derselver maendt, ende voorts recht gepleecht ende kennisse genomen van alle diergelijcke ende andere criminele zaecken, die voor ons geïntenteert zijn geweest.

Op 't *negentste* article: seggen, dat naer de brekinge

in sommige kercken, naemptelyck in 't Gasthuys, ten Bo-gaerden, ende tot de Minnebroeders Augustinen, ende in't Bagijnhoff, boven vier ofte vijf daegen noynt gecesseert en es van misse te doene, oick binnen de prochiekercke van Westmonster; ende zijn daer naer publicquelyck, by ordonnantie van der Wet, overal Godtsdiensten gerestitueert in allen ouden vormen ende costumen, den *vijfden* Septembris daer volgende; in der vougen, dat, boven veerthien daegen ofte drie weecken, de voors. Godtsdiensten nyet gecesseert en hebben, in 't publicq gedaen te werden. Ende roerende de reparatie der kercken by de sectarissen verdestrueert, hebben op den xxvij^{en} Aug. daer te voeren, by ordonnantie geboeden allen ambachten, de ornamenten van huere aultaeren, die gesalveert waeren, nyet te veraliëneren ofte vervrempden; ende daernaer, by edicte, alle de aultaeren van den ambachten ende gilden geboeden te repareren ende restaureren in hueren eersten staete. Welcke geboeden zulcx gevordert zijn, als men merken mach.

Aengaende het *thiende* ende leste artyckel, wat debvoir wy gedaen hebben jegens de imprinse van THOULOUSE met PIETER HAECK ende hueren hoop; wat assistentie ende debvoir wy gedaen hebben in desen aen die van Armuyden: — Geven voor antwoorde, dat wy, op den xxij^{en} Februarij, veradverteert wesende, by briefven van haere Ho^t, ende oick by monde van den secretaris Mesdach, van de vergaderingen van volcke, die by eenighe rebellen gedaen warden, dewelcke haere Ho^t houdende was voor vianden 's landts, ende dat te duchten stont, dat deselve haeren aenslach doen zouden op het eylandt van Walcheren, hebben, volgende de bevelen, ons by de voors. missive ende by den voors. secretaris uyt de naeme van heure Ho^t gedaen, om de stadt met huere dependentiën ende oick het landt te preserveren ende beschermen, voor zoo vele wy vermochten, met alder vliet onse neersticheyt

gedaen. Ende den *xxiiij^{en}* daeranvolgende geconcipieert een nieuwe dachwaeke in de poorten derzelver stede, die des daechs daeraen gepubliceert is geweest ende ter executie geleyt, ende op denzelven *xxiiij^{en}* gesonden onze gedeputeerde op Arnemuyden, dewelcke de opwoonders van de voors. plaetse veradvertteert hebben van de waerschouwinge, by haere Hooch^t aen ons gedaen, zoe by missive als by monde van den secret^r, hemluyden voorlesende de voors. missive van haere Hooch^t, ende dienvolgende heml. bevelende, goede toesicht te nemen op alle schepen, aldaer arriverende, by daege ende by nachte, ende op alle volck van oirloge; verbiedende hemluyden yemande van dien aen landt te laeten comen, zy en hadden alvooren gethoont haere commissie, by haere Hooch^t onderteeckent. Ende middelertijt hebben binnen der stadt alle de munitie van oirlooge doen veerdich maeken, ende bringen ter plaetse van nooden, om te gebruycken ter defensie; hebben oick, twee ofte drie daegen naerdien ¹⁾ de voors. gedeputeerde op Armuyde geweest hadden, by onsen artelerymeesteren, op den *xxvj^{en}* Februarij, een dach vooren ofte naer, onbegrepen van den justen dach ²⁾, doen leveren an eenen JAN ROMBOUTS (ende ter dier zaicke van Armuyde gesonden) diversche munitie van oirlooge, als bussen, clooten ³⁾, poeder ende diergelijcke, dienende ter defentie van de voors. plaetse. Noch hebben, op den *xxvj^{en}* voors., met de schutteriën van der stadt doen communicatie houden, ende heml. by onse gedeputeerde doen voorhouden het innehouden ⁴⁾ van de missive, by haere Hooch^t aen ons gesonden; dewelcke voor antwoorde gegeven hebben, dat zy begeerden de stadt ende het eylandt voor zijne Ma^t te helpen bescudden ende beschermen tegens alle knechten, die tegens Zijne Ma^t zouden opgenoemen muegen worden, ende hen in alles te sullen

1) nadat. 2) den juisten dag daarlatende. 3) kogels. 4) den inhoud.

quijten ende employeren, als goede, gehoorsame burgeren sculdich waeren te doene, met lijff ende met goet; consenterende t'helpen draegen alle lasten ende costen, die van noode konden wesen te doene, tot defensie van de stadt ende het gemeene landt. Ende om te versien tot defensie van den platten lande, hebben metten rentm^{re} ende bailliu, op den xxvij^m daeraenvolgende, op het stadhuys raidt gehouden; alwair oock geweest zijn die gedeputeerde van der Vere ende Vlissingen, aldaer bescreven wesende by den voorn. rentm^r. Op den eersten Martij hebben ander onse gedeputeerde gesonden op Armuyde, om die van Arn^e te animeren ende ordre in alles te stellen, naer exigentie van den tijdt; dewelcke, volgende haren last, hebben by hemluyden geroupen diversche notablen van der plaetse, ende met deselve zekere ordre geraempt, by dewelcke de plaetse zoude muegen van alle pericule van vianden van Z. Ma^t gepreserveert blijven; stellende zekere capiteynen om de gemeente te regneren, met bevel in alles goede ordene te houden, ende toe te rusten ende waepen twee scepen, die men op 't stroom zoude hebben liggen, ter defentie van der plaetse; de hoofden die alnoch onbeschanst waeren, te beschansen, geschut uyt de schepen te haelen ende te bringen ter plaetsen, daer men 't apparentelick zoude moeten gebruycken; busschieters te huyren, indien zy meer busschieters behoufden, dan te voeren by consente van de burghmrs gehuyrt waeren; in der manieren, dat die van Arnemuyden vóór het arrivement van THOULOUSE ende PIETER HAECK, tot grooten excessiven coste van der stadt ende goede sorchfuldicheyte van die van der Wet, ter bequamer plaetsen beschansende, versien waeren van munitie van oirloege. Op den tweeden Martij zijn, by bevel van mijn Heer den rentmeestere, andermale vergaert geweest de gedeputeerde van de steden ende alle dorpen van het eylandt van Walcheren op het stadthuys van Middelburch,

metten bailliu van der stede; in welke assamblée zijn gecommen de brieven van die van Vlissinge, doende advertissement van de interpinse van PIETER HAËCK, met excuse, waeromme zy hen nyet en vonden in dezelve assamblée. Ten welcken tijde, in 't collegie van Wette ende Raide, aen twee ofte drie van de gecoren capiteynen op Arnemuyde, die op dezelve convocatie gecompareert waeren, ende de voors. brieven van adverticementen hadden hooren lesen, solemnnail bevel gegeven is, naemptelyck LEONAERT DIRRIE, een van de principaelste hoofden, geassisteert met GERRIT PIETERSZ ende andere, hoe ende in wat manieren (in cas van arrivementen van waepenen voor het dorp van Armuyden) zy met deselve zouden handelen; te weten: dat zy nyemant gedoegen en zouden aen landt te comen, voor ende aleer hen commissie gesien ende gevisiteert zoude wesen by die van der Wet van Middelburch, ende dat zy degheene, die contrarie van dien zoude pooghen te doene met geweld, zouden wederomme met geweld affweeren ende in de grondt schieten; hebben noch ten zelve daege onse gedeputeerden, gevuycht nevens de andere, van sLandswegen gesonden opten casteel van Zeeburch, om den capiteyn van denzelven te versoucken, de ingeseten van den lande ende steden te assisteren met zynen volcke ende casteele, om alle vianden van de Co. Ma^t ende rebellen uyt den lande te weren, dwelck hy beloofde te doene. Welcke voersz. gedeputeerde insgelijcx gewaerschouwt hebben den capiteyn van de soldaten, onder het casteel gesonden by haere Hoocht, van het concept van PIETER HAËCK, ten eynde hy goede wachte houden zoude, waeraff hy hen bedancte. Ende van vorder debvoir in der nacht van het arrivement van PIETER HAËCK ende THOULOUSE gedaen, refereren ons aen de depositie, by den burghmeestere PIETER CLAESZ DOMISSEN ende andere getuygen geëxhibeert, in proces tegens de stadt onlancx gecommeert by die van Arnemuyden, om te verwervene

moderatie van de sententie, by Zijne Ma^t gegeven in den jaere xxxj^{tich} den xxij^{en} Augusti, roerende de neeringen, die men op Armuyden mach exerceren ende limitaciën van dien. Ende om tegens vorder diergelijke aenslaegen de stadt ende het eylandt te preserveren, hebben twee scheepen van oirloege doen uytrusten, om dairmede alle aencommende acepen te doen visiteren, ende alle volck van oirlooge aff te weeren, die tegens de ordonnantiën van haere Hooch^t zouden pooghen op het eylandt te comen. In somma, hebben in desen zulcken debvoir gedaen, dat haere Hooch^t, hetselve bekennde, zoe by missive als by appostille op zekere onse requeste, belooft heeft, aen de Co. Ma^t goet rapport te doen van de goede diensten, by ons in desen gedaen, om, in 't regardt van deselve, Zijne Ma^t te bat te inclineren, om te octroyeren de borgeren van Middelburch het perdoen over henluyden versoeck. Ende roerende het derde point van hetselve articule: seggen, dat wy noynt en hebben connen vernemen, dat Pieter Haeck binnen Middelburch eenige geconfedereerde tot de voors. interprinse gehadt heeft; ende dat deghene, die ons tzedert gerelateert zijn geweest, den voorsc. Pieter Haeck, naer zijn vertreck van Arne-muyden, bystandt gedaen te hebbene van victualie, zijn alle verlopen, zoe wy verstaen.

Midts alle welcke wy verhoopen, dat Zijne Co. Ma^t tdebvoir, by ons gedaen, houden zal voor agreable; ende, indien daer yet achtergelaten ende versuympt zoude moegen wesen, bidden zeer oitmoedelick, dat Zijne Ma^t, volgende zijne ingeboeren clementie, gelieve tzelve genaedelijcken t'interpreteren ende voor vuldaen te houden, consideratie nemende op den turbulenten ende perplexen tijdt, ende 't generale ongeval (God beter 't) in desen landen geschiet.

By ordonnantie van mijn Heeren van der Wet voers.,

LAURENTIUS MOCK.

Dit sijn de namen van allen dengeenen, die Burchmeesters ende Scepenen der stadt Middelburch in Zeelant weten dat uyter stadt vertrocken sijn, ter cause van de religie ende oproer:

Leyn de Hooren, predicant.

Jan de Hooren.

Pieter Haeck.

Jacob Janszen van der Meersche.

Andries Jacob Oortszen, de jonghe.

Symon Janszen van Roemen.

Vincent Laurenszen.

Jan de Hiniosa.

Claes Thuys.

Hugo Jooszen, absent, ende thans wesende sieck te Antwerpen, soe men secht.

Symon in den Draecke.

Jacob Jorriszen, cuyper.

Pieter van den Boogaerde.

Hans van den Boogaerde.

Pieter Boreel.

Jan van de Perre.

Olivier Corbau.

Guillame de la Fosse.

Pauwels, in den Trachter.

Mels, de schaeliedecker.

Jan Corneliszen, droechscheerder.

Langhen Hans, cleërmaecker.

Frans, de cleërmaecker.

Coppe Slot met zijn soene.

Sebastiaen Claeszen.

Claes de smit, in de Kaerssnuyter.

Louys, de cuyper.

Jacques de Questere.
 Pauwels, de metselaere.
 Pieter Corneliszen, droechscheerder.
 Jacob, den timmerman.
 Dirrick, de cleërmaecker.
 Sara, weduwe van Reyn de maeckelaere.
 Joos Jansen Schermer, timmerman.
 Frans, de craemer, alias Cromhals.
 Meester Jan oude Jans.
 Meester Valerius.
 Bernaert, de cleërmaecker.
 Meester Rijckaert, notaris.
 Adam, de lijndrayer.
 Hans, de antyckanjider.
 Mathijs Jansen, goutsmit.
 Claes, den teemsmaecker.
 Sampson Moreys, timmerman.
 Bartholomeeus Gilliszen, schoemaecker, ende sijn soene.
 Dirrick, de metselaere.
 Jois, den tromper.
 Rut, de smit.
 Claeys, de cuyper.
 Jan Rochus, de cleërmaecker.
 Corn. Willeboortzen, schoemaecker.
 Jan van Enden, metselaere.
 Stiltman, d'oude cleërcooper.
 Hansken van Loenen, zoutmeter.
 Meester Anthuenis, schoelmeester.
 Meester Jan Janszen Vogels.
 Meester Jan Happaert, schoelmeester.
 Meester Zacharias Willemszen.
 Meester Jeronimus, in de lange vyle.
 Meester Pieter Druyn.
 Dominicus, de glaesmaecker.
 Willem Robrechtsen, cousmaecker.

Dese sijn by burch-
 meesters ende scep-
 enen der stede voors.
 nytgeseyt.

Isabelle de Potstrigghe.
 Meester de Wever.
 Pieter, oudeschoemaeker.
 Joris, de craemer.
 Thobias, de backere.
 Hans Baroen, cuyper.
 Salomon, de houtzaeger.
 Collaert Putmans.

Duer bevel van burchms ende scepenen voerscreven,
 LAURENTIUS MOOK.

Gehoert, in 't collegië van de Wette ende Raede der stadt Middelburch in Zeelandt, het rapport, by de burchms derselver stadt gedaen van het versouck, by mijn Heeren de commissarissen aen henluiden gedaen, omme te hebben de rollen van de wachten, gehouden by dage ende by nachte binnen deser stadt, zes dagen voeren ende ses dagen nae het arrivement van PIETER HAECK met den Heere van TOLOUSE:

Geven voer antwoerde, dat zy alle diligentie doen doen hebben, hen mogelic, om deselve rollen te doen soucken onder cnaepen van de scutteriën ende stadbooden; maer bevinden, dat deselve rollen verlooren zijn. Dus en weten anders geen bescheet de voors. commissarissen daerop te doene, dan dat zy, in dien tijden, de poerten van de stadt, by daege ende by nachte, hebben doen wachten by de schutters, ende het collegie van *retkora*, met eenige notabilen, by deselve gevoucht, tot den vullen nombre van sestich, als in ander scutteriën; dewelcke geroupen zijn ter wachte, elck naer zijn orden ende ranck, zonder onderscheyt te maken, oft die van de oude oft van de nieuwe religië waeren; twelcke zy sulcx benodicht zijn gheweest te doene, om alle ialousie ende oorsaecke van twist ende oproer te scuwen. Ende het stadhuys is doen

bewaeren by de poerteriën met dertich persoan, tsamen geroupen ende gedachvaert, elck op zijn ordene ende ranck, naer de wijcken ende straeten, daer zy woenden, zonder onderscheyt ende ter cause als boven, met noch twaelf hellebardiers van die de burchmrs aengenomen hadden, ter nombre van vijftich. Ende hebben diezelve, die op 't stadthuys gewaecht hebben, by rotten wtghegaen alle ure, lancx de straeten ende aen de waecken van de poerten, om alle troublen binnen der steede te weeren.

Deur bevel van 't collegië voors.,
LAURENTIUS MOCK.

Op het interrogatorium, an die van der Wet van Middelburch overgegeven by mijn Heeren de commissarissen, m^r Anthonis Muelenaere ende m^r Jan Auxtruys, volgende heuren last ende instructie, by besloten brieven van den Hertoghe d'Alva hen overgesonden:

Oft daer nyet eenighe geweest en zijn, die hemluyden aensocht, opgeroyet, oft gesolliciteert hebben, om te dissimuleren; oft beleth gedaen, verveertheyt ofte vreesse aengejaecht, oft eenighe ander debvoir gedaen, bedecktelyck ofte anders, aen hemluyden ofte dieghene, die hemluyden behoorden geassisteert ende geholpen te hebben, ten eynde dat zy nyet en zouden doen tgeene, dat zy van officiewegen gehouden waeren te doen: — Gheven voer antwoorde, dat sy nyet en connen ontkennen, zy en zijn grootelycx vervaert, beanxt, ende benaut van herten geweest, deur de groote emotiën, die zy gesien hebben onder het volck over alle dese landen, ende onder heure gemeente, mitsgaders de quaede nyeumaeren, die daegelycx geseyt zijn geweest, om de quaede te animeren ende de goede te doen vreesen. Maer en zijn noynt anders publyckelyck aensocht, opgeroyet, ofte gesolliciteert geweest

om te dissimuleren, oft en es het collegië oick anders egeen belet gedaen, vervaertheyt ofte vreesse aengejaecht, noch oick deghene van heuren dienste, die hen behoorden te behulpen ende assisteren, dat zy hebben connen vernemen ofte gewaer werden in 't acquijt van hemlieden officie. Dan zijn de sectarissen tot diversche stonden gecompareert in 't collegië, nu dit versouckende nu dat, ende onder andere naerdien Pieter Haeck, geaccompagneert met veele van de sectarissen, op den *vierden Novembris* zessentzestich, gepresenteert hadde aen het collegië zeker requeste, by dezelve versouckende, dat het collegië zoude gelieven, by haere gecommiteerde doen presentereen aen de Hoocht van de Hertoginne regente zekere heure requeste ende presentacie van dertich hondert duysent guldens, om daarmede te redimeren de liberteyt van heure religië, ende dat zy nyet gehouden en zouden werden voor rebellen. Ende dat tzelve huere versouck by het collegië affgeslegen was, ende hen geweygert huere requeste ofte presentacie, aen haere Hoocht te doen presenteren in eeniger manieren, — is PIETER HAECK andermaele in 't collegië gecommen, versamet met eenen notaris ende twee getuygen, protesterende tegens die van der Wet ende het collegië, dat, gernerct zy weygerende waeren, die van der nieuwe religië voer te staen, zy zouden ander hoeft ende protecteur zoucken, om hen voor te staen; ende dat van alle inconveniënten, die daeruyt zouden muegen commen, het collegië voers. zoude oirsaecke wesen. Waertegens zy contrarie protest gedaen hebben; ende voorts en hebben nyet laeten te doen, tgundt zy naer den loop des tijds oirboir vonden gedaen te werden, in acquijt van heuren officie ende eedt, de Co. Ma^t gedaen.

By bevele van 't voers. collegië,
LAURENTIUS MOCK.

Interrogatoire ende examinatie, gedaen aen die
van der Wet der stede van Middelburch, by ons
ANTHONIS DE MULNAER ende JAN AUXTRUYES,
Raden der Co. Ma^t, Commissarissen in desen,
naervolghende den last ende instructie, ons over-
ghesonden by besloten brieven van den Hertoghe
van Alve, van den laetsten Septembris xvi^{xvij}.

Oft dair niet eenighe geweest en zijn, die hemlieden
aensocht, opgeroyt oft ghesolliciteert hebben, om te dis-
simuleren, oft belet ghedaen, vervaertheyt oft vreesse aen-
ghejaecht, oft eenich ander debvoir gedaen, bedecktelyck
oft andersins, aen hemlieden oft deghene, die hemlieden
behoorden gheassisteert ende gheholpen thebben, ten eynde
dat zy niet en zouden doen tgene dat zy van officiënwe-
ghen ghehouden waeren te doene.

Den xij^{en} dach Octobris lxvij tot Middelburch.

GILLIS PIETERSZ SCHIJS, burchmeester der stede van
Middelburch, ende int voirleden jair schepene.

Gevraecht ende geëxamineert opt voornoemde interro-
gatorie, heeft verclaert ende geaffirmeert, by den eedt
by hem gedaen ter zaicke van zijn officie, dat hy zijn beste
ende debvoir ghedaen heeft, omme hem quyt in zijnen
dienst, zoe van schepene als burchmeestere^l, ten dienste
van de Co. Ma^t ende van de stede naer zijn uiterste ver-
mogen, hoewel dat hy, deur de veranderinghe van den tijdt,
ende apparent oproer, hem dickwyls ghevonden heeft in
grooter perplexiteit, zulcx dat hy quaelijck wiste wat hem
te doen stont; maer secht, dat hy, gheduerende den tijdt
als hy schepen oft burchmeester gheweest es, int voorleden
oft dit tegenwoordich jaer, noch ooc dair te voeren oft

dair nair, nooyt aensocht oft ghesolliciteert en es gheweest by yemande, eedele noch onedele, by brieven, by schoon worden oft dregementen, vreesse oft verveertheyt, noch ooc by derder hant oft interposite persoonen, bedectelyck oft anderssins, om yet te doene oft laeten, anders dan hy van officiënweghen ghehouden oft schuldich zoude geweest zijn te doene. Onderteeckent:

GILLIS PIETERSZ SCHIJS.

PIETER CLAES DOMUSZ, jegenwoordich burchmeester, ende int voorleden jaer raedt der stede van Middelburch.

Gevraecht ende geëxamineert opt voorn. interrogatoire, heeft verclaert ende gheaffirmeert onder zijn behoorlycken eedt, ghedaen ter zaecke van zijn officie, dat hy ghedurende de voirlede troublen tijdt, als hy burchmeester oft raedt gheweest es, noch ooc daer te voeren oft daernaer, nooyt aensocht oft ghesolliciteert en es gheweest by yemande, edele noch onedele, tzy by brieven, by schoon worden oft dregementen, vreesse oft verveertheyt, noch ooc by derder hant oft interposite persoonen, bedectelyck oft anderssins, om yet te doen oft laeten, anders dan hy van officiëweghen ghehouden oft schuldich zoude geweest zijn te doene; maer secht wel, dat hy bevreest gheweest es, deur de diversiteyt van den tijdt ende vrempe nieuwmairen, die daeghelicx vuerquaemen ende ghestroyt worden onder tvolck, zulcx dat hy qualyck wiste wat hy te doen hadde; ende merckelyck secht, naerdien dat hy tijdinghe ghehoort hadde van de vergaderinghe ende troubelen, die t'Antwerpen ghebeurt wairen op de Meere ¹⁾, heeft gheweest in groter perplexiteyt, ende zijn debvoir ghedaen met zijn hallebardiers ende andere, die hy wiste

1) Die, tijdens de onderneming van Toulouse, toen de Prins de poorten der stad had doen sluiten, en niemand uitlaten wilde; zie *Nederland tijdens den Volksopstand*, enz. I. bl. 108.

Catholicke te wesen, ende hemlieden hebbende ghedaen eedt doen, der Co. Ma^t ende der stede ende der geestelicheyt goedt ende ghetrouwe te wesen ende voir te staen. Onderteeckent: PIETER CLAESZ.

ADRIAEN JACOP JOOSZ, alsnu voirschepen, ende int voirleden jaer lxxvj gheweest hebbende burchmeester der stede van Middelburch.

Ghehoort ende geëxamineert opt voirn. interrogatoire, heeft verclaert ende geaffirmeert onder zijn behoorlycken eedt, ghedaen ter zaecke van zijn officie, dat hy ghedurende de voirleden troublen tijdt, als hy burchmeester ende schepen gheweest es, noch ooc daer te voeren oft dair naer, noyt aensocht oft ghesolliciteert en es gheweest by yemande, edele noch onedele, tzy by brieven, by schoon worden oft dregementen, vreesse oft verveertheyt, noch ooc by derder hant oft interposite persoonen, bedecktelick oft anderssins, om yet te doene oft laeten, anders dan hy van officieweghen ghehouden oft schuldich zoude gheweest zijn te doene; maer secht wel datter dreyghementen gheweest zijn by gemeene spraecke, sonder dat hy zoude kunnen weten specialick by wien, ende ooc deur diversche niemaren daghelycx voercommende, dairdeur hy ende ander van de Wet gheweest zijn in zulcke perplexiteyt, dat zy zomtijds niet en wisten wat hemlieden te doen stondt, omme tgemeente te houwen in payze, vrede ende onderdanicheyt van Zijn Ma^t. Onderteeckent:

ADRIAEN JACOP JOOSZ.

QUIRYN ANTHONIS ZONE, alsnu weesmeester, int voorleden jaer scepen der stede van Middelburch.

Ghehoort ende geëxamineert opt voirn. interrogatoire, heeft verclaert ende geaffirmeert onder zijn behoorlicken eedt, ghedaen ter zaecke van zijn officie, dat hij ghedurende de voorlede trouble tijdt, als hy weesmeester ende

schepene geweest is, noch ooc daer te voire als dair naer, noyt aensocht oft ghesolliciteert en es gheweest by yemande, edele noch onedele, tzy by brieven, by schoon worden oft dregementen, vreese oft verveertheyt, noch ooc by derder hant oft interposite persoonen, bedectelyck oft anderssins, omme yet te doen oft laeten, anders dan hy van officiënweghen ghehouden ende schuldich zoude gheweest zijn te doene. Onderteeckent:

QUIRIN ANTHONISZ UYTEN WIJNGAERDE.

PIETER SEBASTIAENSZ, geweest hebbende schepen der stede van Middelburch int voorleden jaer lxxvj, ende lxxvij.

Ghehoort ende geëxamineert opt voirn. interrogatoire, heeft verclaert ende gheaffirmeert onder zijn behoorlycken eedt, ghedaen ter zaecke van zijn officie, dat hy ghedurende de voorlede troublen tijt, als hy schepene geweest es int voorlede jaer, hem aenghecommen es eenen PIETER VAN DE BOGERDE, aldoen wonende tot Middelburch, makelaer ende nu fugityf, hem, deponent, onderzouckende ¹⁾, oft hy hem hadde kunnen trecken tot heurlieder pretense religie, segghende dat de paepen ende papisten eenen val ghecrjghen zouden, ende degene, die in tijds van hemlieden affwijcken zouden, dat zy wijzelick doen zouden. Seggende voorts, dat op den iiij^{en} Novembris a^o lxxvj, PIETER HAECK met andere van de consistorie, hem nu vergheten, ende eenen notaris, ghenaeamt GUILLAME DEYNOUT, ghecomen es int collegië van de Wet presenteren zeker requeste, ten eynde dat zy van de Wet zouden willen presenteren aen de Co. Ma^t oft Haer Hoocheyt zeker ander requeste, daeraen gehecht, aengaende de liberteit van de religie ende de drie milloenen gouts, die zy daervoren presenteren zouden Zijne Ma^t; twelck hoirende hy, deponent, zeide, dat men daerin niet en behoorde te

1) *ondertastende, peilende.*

consenteren, ende dat men daarmede zoude belasten zoe-
wel de Catholycke als de Geusen. Zulcx worde gheconclu-
deert, dat men de voorn. Pr HÆCK metten zijnen heurlieder
versoeck afslaan zoude; ende de voirn. HÆCK metten zijnen
de voorn. resolutie verclaerst zijnde, zeide ende protes-
teerde dezelve HÆCK: „naerdien mijn Heeren ons niet
voorstaen en willen, wy zullen naer een ander hooft zien”;
hebbende voorts vele andere in die ghemeente ghehoort,
die hem ende andere van de Wet by ghemeene spraecke
aenghebrocht zijn, sonder te connen verclairen by wie,
alzoot dicwyle ghebeurde; maer int speciale zeecht, dat
hy noyt meer aensocht oft ghesolliciteert en es geweest
by yemande, edele noch onedele, tzy by brieven, by schoon
worden oft dregementen, vreese oft verveertheyt, noch
ooc by derder hant oft interposite persoonen, bedectelyck
oft anderssins, omme yet te doen oft laeten, anders dan
hy van officieweeghen ghehouden oft schuldich zoude ghe-
weest zijn te laeten oft te doen. Onderteeckent:

PIETER SEBASTIAEN z^c.

ADRIAEN JANSZ BRABANDER, schepene der stede van
Middelburch, ende int voorleden jaer raedt derzelver stede.

Ghehoort ende geëxamineert opt voirn. interrogatoire,
heeft verclaert ende geaffirmeert onder zijn behoorlycken
eedt, ghedaen ter zaecke van zijn officie, dat hy gedue-
rende de voirlede trouble tijdt, als hy schepene ende raedt
gheweest es, noch ooc daer te voeren oft daernaer, noyt
aensocht oft ghesolliciteert es gheweest by yemande, edele
noch onedele, tzy by brieven, by schoon worden oft dre-
gementen, vreese oft verveertheyt, noch ooc by derder
gant oft interposite persoonen, bedectelyck oft anderssins,
omme yet te doene oft laeten anders dan hy van officie
weghen ghehouden, oft schuldich zoude geweest zijn te
laeten oft te doene. Onderteeckent:

ANDRIES JANS BRABANDER.

Den xij^{en} Octobris lxxj tot Middelburch.

JAN ADRIAENSZ, goutsmet, schepene der stede van Middelburch.

Ghehoort ende geëxamineert opt voirn. interrogatoire, heeft verclaert ende geaffirmeert onder zijn behoorlycken eedt, ghedaen ter zaicke van zijn officie, hoe dat hy eerst schepen aenghecomen es, in Novembre lxxj, ende dair te voiren noyt in Wette noch in Raedt gheweest en es; ende verclaert voirts, dat hy gheduerende den tijdt als hy ghedient heeft, oft in eede van der stede gheweest, noch ooc daer te voiren oft daernaer, noyt aensocht oft ghesolliciteert en es gheweest by yemande, edele noch onedele, tzy by brieven, by schoon worden, oft dregementen, vreese oft vervaertheyt, noch ooc by derder hant oft interposite persoonen, bedectelyck oft andersins, omme yet te doen oft laeten anders, dan hy van officieweghen gheshouden oft schuldich zoude gheweest zijn te doene. Onderteeckent:

JAN ADRIAENSZ.

PIETER DE LA PALME, schepene gheweest hebbende der stede van Middelburch, affghegaen in Novembris lxxj.

Ghehoort ende geëxamineert opt voirn. interrogatoire, heeft verclaert ende geaffirmeert onder zijn behoorlycken eedt, ghedaen ter zaecke van zijn officie, dat hy gheduerende de voorlede trouble tijdt, als hy schepene gheweest es, noch ooc daer te voiren oft daernaer, noyt aensocht oft ghesolliciteert en es gheweest by yemande, edele noch onedele, tzy by brieven, by schoon worden oft dregementen, vreese oft verveertheyt, noch ooc by derde hant oft interposite persoonen, bedectelyck oft andersins, omme yet te doen oft laeten anders, dan hy van officieweghen schuldich ende gehouden zoude zijn gheweest te laeten ofte te doene. Onderteeckent: P. DE LA PALME.

CORNELIS FRANCHOISZ TAS, schepene gheweest hebbende der stede van Middelburch, ende affhegaen in Novembri lxxj ende na ¹⁾ raedt derzelver stede.

Ghehoort ende geëxamineert opt voirn. interrogatoire, heeft verclaert ende geaffirmeert onder zynen behoorlycken eedt, gedaen ter zake van zyn officie, dat hy in speciale zyns persoons aengaende, gheduerende de tijdt als hy in dienst oft in eede van der stede gheweest es, int voorlede jaer noch ooc daer te voiren oft daernaer, noyt aensocht oft ghesolliciteert en es gheweest by yemande, edele noch onedele, tzy by brieven, by schoon worden oft dregementen, vreesse oft verveertheyt, noch ooc by derde hant oft interposite persoonen, bedectelyck oft anderssins, omme yet te doene oft laeten, anders dan hy van officieweghen ghehouden oft schuldich zoude zyn gheweest te doene; maer secht wel, datter dreyghementen gheweest zyn by gemeene sprake, sonder dat hy soude kunnen weten in speciale by wien, ende ooc deur diversche nieumaren daghelycx overcommende ende gestroyt by den sectarisen, als by eenen JACQUES DE QUEESTERE ende andere, daerdeur hy ende andere van de Wet gheweest zyn in zulcke perplexiteyt, dat zy somtijds niet en wisten wat henlieden te doen stont, omme tgemeente te houden in payze, vrede ende onderdanicheyt van Zijn Mat, ende alle voirder oproer te schuwen. Onderteeckent: C. FRANCHOISZ TAS.

SIMON JACOPZ MAGNUS, jegenwoordich schepene der stede van Middelburch, ende ooc gheweest hebbende int voorleden jaer.

Ghehoort ende geëxamineert op tvoirn. interrogatoire, heeft verclaert ende geaffirmeert, onder zyn behoorlycken eedt, ghedaen ter zaecke van zyn officie, dat hy gheduerende den tijdt, dat hy ghedient heeft als schepen in desen

1) *daarna.*

ende int voorleden jaer, noyt aensocht oft ghesolliciteert en es gheweest by yemande, eedele noch onedele, tzy by brieven, by schoon worden oft dreyghementen, vreese oft verveertheyt, noch ooc by derde hant oft interposite personen, bedectelyck oft anderssins, omme yet te doen oft laeten, anders dan hy van officieweghen ghehouden ofte schuldich zoude geweest zijn te laeten ofte te doene. Onderteeckent:

S. J. MAGNUS.

JAKUES VAN DER GOES, jegenwoordich scepen ende ooc in den voirleden jaer.

Ghehoort ende geëxamineert opt voirn. interrogatoire, heeft verclaert ende geaffirmeert onder zijn behoorlycken eedt, ghedaen ter zaecke van zijn officie, dat hy gheduerende de tijdt, dat hy ghedient heeft als schepen in desen ende int voirleden jaer, noyt aensocht oft ghesolliciteert en es gheweest by yemande, edele noch onedele, tzy by brieven, by schoon worden oft dregementen, vreese oft verveertheyt, noch ooc by derde hant oft interposite personen, bedectelyck oft anderssins om yet te doen oft laeten, dan hy van officieweghen ghehouden oft schuldich zoude gheweest zijn te laeten oft te doene; maer secht wel waer te zijne, dat de fame ende mare zoe swaere ghe-loopen zijn, gheduerende de voerlede trouble tijdt, zoo van der groter confederatie van den edelen als ander quaele tijdinghe, die daghelycx ghestroyt worden, daerdeur hy ende ander van der Wet gheweest zijn in zulcke perplexiteyt, dat zy zomtijds niet en wisten, wat hemlieden te doen stondt, omme tgemeente te houwen in payze, vrede ende onderdanicheyt van Zijne Ma^t, ende voordr inconueniënten te schuwen. Onderteeckent:

J. VAN DER GOES.

SIMON SIMONSZ COST, alsnu schepene ende int voorleden jaer raedt gheweest hebbende.

Ghehoort ende geëxamineert op voirn. interrogatoire, heeft verclaert ende geaffirmeert, onder zijn behoorlickē eedt, ghedaen ter sake van zijn officie, dat hy gheduerende den tijdt als hij schepen ende raedt gheweest es, heeft wel gehoort by gemeene fame ende mare, die ghestroyt zijn gheweest onder tgemeente, dat in diversche quartieren van dese Nederlanden vele dinghen ghebeurt waeren, daerdeur hy ende andere van der Wēt zeer be-roert ende bevreest waeren, zulcx dat zy niet en wisten wat hemlieden zoude moghen overkommen ende geschien, ende daeruyt dyckels¹⁾ in groter perplexiteit waeren; maer secht, dat hy int particulier noch ooc collegiëwjs niet en es aensocht, opgheroyt oft ghesolliciteert gheweest omme te dissimuleren, noch hem enich belet gedaen, verveertheyt oft vreese aengejaecht, bedectelyck oft anderssins, mondelinghe, by brieven, oft interposite persoonen, ten eynde dat hy niet en zoude doen tgene dat hy van officie wegheñ ghehouden was te doene. Onderteekent:

SIMON SIMONsz COST.

Mr JACOP ZAGARUS, pensionaris, ende daer te voiren thien jaeren gheweest hebbende secretaris der stede van Middelburch.

Ghehoort ende geëxamineert opt voirn. interrogatoire, heeft verclaert ende geaffirmeert onder zijn behoorlycken eedt, ghedaen ter sake van zijn officie, dat hy gheduerende den tijt, dat hy gheweest es in de dienst van der voirn. stede, zoe van secretaris als pensionaris, noyt in particulier aen zijn persoon aensocht, opgheroyt oft ghesolliciteert en es gheweest omme te dissimuleren, noch hem eenighe belet ghedaen, verveertheyt oft vreese aengejaecht, bedectelyck oft anderssins, mondelinghe oft by brieven, ten eynde dat hy niet en zoude doen tgene dat

1) *dickwijls*.

hy van offitie weghe ghehouden was te doene; maer secht wel gehoort thebben diversche maren ende sprake omme gaen, daerdeur die van de Wet gheweest zijn in groter perplexiteyt; ende onder ander secht, dat op den iij^{en} November laetsleden, ombegrepen, hy ghesien heeft dat Pr HAECK, gheassisteert met diversche van de sectarissen, als OLIVIER CORBAULT, JAN VAN DE PIERRE, wijlent JAN LUEVYSZ ende andere, hem niet te binnen commende, zijn ghecomen presenteren zeker requeste aent collegië van de Wet, daerby versouckende, dat het collegië zoude ghelieven by eenighe van huer ghedeputeerde te doen presenteren ende overgeven aen de Hertoghinne van Parme, Regente, etc. zeker heurlieder requeste, inhoudende presentatie van dertich hondert duysent ghuldens, omme te moghen ghenieten liberteit van religië, ende niet ghehouden te zijne voir rebellen; welck heurlieder verzouck heurlieden affgheslaghen zijnde by die van der Wet, soe es de voirn. Pr HAECK uyter camer vertrocken gheweest, ende aldair wederomme binnen ghecomen zijnde met eenen notaris, ghenaeamt GUILLAME DEINOIT ende ghetuyghen, hem nu niet te voirren comende, heeft ghezeit, dat hy uyte naeme van de consistorie protesteerde jegens die van de Wet, dat, ghemerct zy weygherden hemlieden voir te staen, hy met zijn adherenten zoude soucken een ander hoofd ende protecteur, ende dat die van de Wet zouden occasie wesen van alle d'inconveniënten, die daeruyt zouden moghen volghen; ende die voirn. van der Wet protesteerden ter contrarie, dat zy hemlieden heurs niet moyen en wilden; ende boven dese heeft hy, deponent, verstaen ende is gheadverteert gheweest by eenighe goede vrienden, datter eenighe van de oude consistorie hem, deponent, zouden gedreicht hebben, dat zij hem bybringhen zouden, indien zy d'overhant ghecryghen consten. Onderteeckent: JACOP ZAGARUS. •

Mr HUGHO BONTE, gheweest hebbende pensionaris der

stede van Middelburch, den tijdt van thyen jaeren, tot in Novembris lxxj.

Ghehoort ende geëxamineert opt voirn. interrogatorie, heeft verclaert ende geaffirmeert, onder zijn behoorlicken eedt, dat voir zoe vele aengaen mach tcollegië van Wette, hy, deponent, hem refereert, omme redene in zijn voirgaende depositie ende hier naer verhaelt, aen de kennisse ende antwoird van die van der Wet, ende int regardt van zijn particulier, secht: aen hem, deposant, geen aensouck, inductiën ofte sollicitatie gedaen te wesen, omme te dissimuleren ofte beletten, tgene hy van officie wegghen ghehouden was te doene; nemaer dat hy dies aengaende hem wel gequeten ende gedraghen heeft naer behooren, wanneer hy int collegie ontboden ende present gheweest is; twelck alleene ghebeurde int beghinne ende in de verstoorringhe der predicatiën van de sectarissen, den x^{en} Augusti 1566 binnen der stat gheschiet, wairnaer hy corts ¹⁾, by consente van de burchmeesters, omme tstats ende zijn affairen uytgereyst zijnde, eerst omtrent indt eynde der voorn. maent wederkeert es, ende omtrent half Septembris daeraenvolgende met zeer grooter cranckheden bevanghen is gheweest, gheduerende dezelve continuëlyck omtrent vijf maenden, ende mitsdien by die van de Wet niet ghemolesteert is, hem, deposant, nochtans verveertheyt ende vreesse aenghejaecht gheweest, zoe ten tijde van de verstoorringhe der voors. predicatiën, deur de gemeene roep ende beroerte aldaer geschiet, als ooc dair nair, wanneer hy van zijn goede vrienden gewaerschout worde, dat hy in de ooghe van de sectarissen staende was ²⁾, ende dat se uyt waeren om hem te crencken oft verjagen. Voorts int zekere dairoff niet wetende noch wie specialick hem zulcx zoude ghedreycht hebben, verhoopende dat van zijn débvoir, int tijde als hy tegenwoirdich ende ghesont ghe-

1) kort waarna. 2) in 't oog gehouden werd door de sectarissen.

weest es, dat tcollegie van Wette ende elck van hemlieden, hem ¹⁾ houden zullen voir vernuecht, gecontenteert, ende wel voldaan. Onderteeckent: HUGO BONTIUS.

Den xij^{en} Octobris lxxvj.

GELEYN PIETERS, jegenwoordich schepen ende ooc int voirleden jaer lxxvj.

Ghehoort ende geëxamineert opt voorn. interrogatoire, heeft verclaert ende geaffirmeert onder zijn behoorlicken eedt, ghedaen ter zaecke van zijn officie, dat hy gheduerende den tijdt, dat hy gedient heeft als schepen in dese ende int voirleden jaer, noyt aensocht oft ghesolliceert en es gheweest int particulier zijns persoons aengaende, omme ergens in te dissimuleren, noch hem eenich belet ghedaen, verveertheyt oft vreesse aenghejaecht, mondelinghe, by brieven oft interposite persoonen, ten eynde dat hy niet doen en zoude tgene dat hy van officieweghen ghêhouden was te doene; dan heeft wel gehoord dyckwils gheduerende den voirleden troublen tijdt, by fame ende mare, die gestroyt zijn gheweest achter strate, dat, in diversche quartieren van desen lande, vele dinghen ghebeurt waeren, merckelyck t'Antwerpen, daerdeur hy ende andere van de Wet beroert ende bevreest zijn geweest; ende heeft ooc somtijds ghehoort in de vergaderinghe van tcollegië ende raede, dat ANDRIES JACOP OORTSZ, alias langhen ANDRIES, wesende schepen, JAN DE NYOSE, ooc schepen, ende SIMON JANSZ VAN ROOM, raedt, dyckwils aenghegeven hebben quaede tijdinghe, ende, zoe men uyt heur worden verstaen mochte, dat zy zeer gheneghen zijn gheweest tot nieuwicheyt ende veranderinghe van de gemeene oude Catholicque religie; maer en hebben int collegië geen ghehoor oft ghevolch ghecreghen. Onderteeckent:

GELEYN PIETERSZ.

¹⁾ hem, d. i. zich.

PIETER JANSZ BONTE, schepen der stede van Middelburch, aengekomen in Novembre a° lxxj.

Gehoort ende geëxamineert op 't voirn. interrogat°, heeft verclaert ende geaffirmeert onder zijn behoorlycken eedt, gedaen ter sake van zijn officie, dat hy, geduerende den tijdt als hy schepene es geweest ende tsedert den voirs. tijdt van Novembre, noch ooc dair te voeren oft daernaer, hy noit in particulier aen zijnen persoon aensocht, opgeroyt, oft gesolliciteert en es geweest, om te dissimuleren, noch hem eenich belet gedaen, verveertheit oft vreesse aengejaecht, bedectelyck oft anderssins, mondelinghe, by brieven, oft interposite persoonen, ten eynde, dat hy niet en zoude doen tgene, dat hy van officieweghen ghehouden was te doene. Onderteeckent: P. JANSZ BONTE.

Mr ADRIAEN DE JONGHE, geweest hebbende secretaris der stede van Middelburch, den tijdt van omtrent vier jaeren, waarvan hy gescheeden es van den vier maenden herwaerts.

Ghehoort ende geëxamineert op 't voirs. interrogatoire, heeft verclaert ende geaffirmeert onder zijn behoorlycken eedt, gedaen ter sake van zijn officie, dat gheduerende den voorl. troublen tijdt, ende hy in dienste van de voirn. stede geweest es, als secretaris, noyt in 't particulier aen zijnen persoon gesolliciteert, aensocht oft opgheroyt en es gheweest, omme ergens in te dissimuleren; noch en es hem gheen belet ghedaen, verveertheit oft vreesse aengejaecht, mondelinghe oft by brieven, bedectelyck, by interposite persoonen oft anderssins, ten eynde hy niet doen en soude 'tgene hy van officieweghen gehouden was te doene; dan heeft wel gemerct, dat hy ende andere, die men verstaen mochte, dat heurl. debvoir ende uterste beste deden, om alle saken te dirigeren ende beweghene tot rusten ende welvaeren van de gemeente, ende om de stadt te houden ende bewarene in goede onderdanicheit van de Co. Ma^t ende

d'oude Catholycke religie voir te staen, zijn gheweest in 't ooghe van deghene, die hen ¹⁾ hielden van de consistorie ende an den sectarissen ende heurl. adherenten. Onder-
teeckent: DE JONGHE.

ADRIAEN CLAESZ, burchm' geweest hebbende der stede van Middelburch in 't jaer lxxvj, ende alsnu raedt.

Gehoort ende geëxamineert op 't voirn. interrogat°, heeft verclaert ende geaffirmeert onder zijn behoorlycken eedt, ghedaen ter saken van zijn officie, dat ghedurende den voorleden troublen tijdt, ende terwijl hy de stede gedient heeft als burchmeester ende raedt, hy aen zijnen persoon in 't particuliere noyt gesolliciteert oft aensocht en es geweest by yemande, edele noch onedele, by brieven, by schoon worden, oft dregement, vreesse oft verveertheit, noch by interposite persoonen oft anderssins, omme in eenighe zaecken te dissimuleren oft yet te doen oft laeten, anders dan hy van officieweghen ghehouden oft schuldich zoude zijn geweest te doene. Ondert.: ADRIAEN CLAESZ.

Mr ADRIAEN VAN CAMPEN, geweest hebbende schepen in 't voorleden jaer, ende noch ter tijt, der stede van Middelburch.

Ghevraecht ende geëxamineert op 't voirs. interrogatorie, heeft verclaert ende geaffirmeert onder zijn behoorlycken eedt, ghedaen ter zaecke van zijn officie, dat geduerende den tijdt, als hy scepen gheweest es, hy aen zijn persoon in 't particuliere noyt aensocht oft gesolliciteert en es gheweest by iemanden, edele noch onedele, 't zy by brieven, by schoon woorden, dregementen, vreesse oft verveertheit, noch by interposite persoonen oft anderssins, om in eenighe saecken te dissimuleren of yet te doen oft laeten, anders dan hy van officieweghen ghehouden oft schuldich zoude zijn gheweest te doene; dan heeft verstaen

1) *hen*, d. i. *zich*.

by gemeen sprake, dat eenighe van de Gheusen heml. zouden berompt ¹⁾ hebben, dat zy, behoudende d'overhandt, hem, dep^t, zoude hebben doen hanghen in zijn deure, alsoe zy hem aenzeiden, dat deur zijn sollicitatie, te Hove ghesdaen, de Walsche knechten ghesonden waeren op 't Casteel tot Zeeburch; maer desniettemin en heeft ²⁾ ghelaeten in alles zijn debvoir te doen, ten dienste van de Co. Ma^t ende der voirn. stede. Onderteeckent: VAN CAMPEN.

Mr JAN BEKERCKE, pensionaris der stede van Middelburch gheweest hebbende van over xij jaeren, ende alsnoch tegenwoordich.

Ghehoort ende geëxamineert op 't voorn. interrogatorie, heeft verclaert ende geaffirmeert onder zijn behoorlycken eedt, ghedaen ter saecken van zijn officie, dat gheduerende den voirleden troublen tijdt, als hy in officie gheweest es, noch ooc te voiren oft daernaer, noyt ghesolliciteert noch aensocht en es gheweest aen zijnen persoon in 't particulier, tzy by edele oft onedele, by schoon woorden, dregementen, vreesse oft verveertheit, by brieven oft interposite persoonen, bedectelycken oft anderssins, om in eenighe saecken te dissimuleren oft yet te doen oft laeten, anders dan hy van officieweghen gehouden oft schuldich zoude zijn gheweest te doen. Segghende daertoe, dat hy altydts suspect ende in sorge gehouden es gheweest van de Gheusen ende sectarissen; zulcx dat eenighe van heml. gheweest hebbende van 't collegië van Wette, als ANDRIES JACOP OORTSZEN, SIMON JANSZEN VAN ROOMEN, JAN DE NIOSA, hem, dep^t, somtijdts hebben willen doen swijghen, als hy ghestempt oft gheopinieert zoude hebben contrarie heurl. intentie oft voirnemen. Ondert.: BEKERCKE.

MUELNARE.

AUXTRUYS.

1) beroemd. 2) heeft hij niet.

Interrogatoires te doenne aen den bailliu van Mid-
delburch, achtervolghende den last ende instructie,
onsen Commissarisen gegeven by de Hertoginne
van Parme, Regente etc., mitsgaders by beslo-
tene brieven van den Hertoghe van Alve.

- i. Wat diligentie oft neersticheyt hy gedaen heeft, om de prekinghe van de sectarissen eerstmaels te beletten ofte stoiren, ende om die predicanten te becommen ende apprehenderen ende puniëren, volghende den placate ende ordonnantie van de Co. Mat, van den derden Julij lxvj.
- ij. Wat communicatie hy hierop ghehadt oft ghenomen heeft met die van der Wet, om hierin best voirsien te zijne, ende alle inconveniënten, troublen ende scandalisatie, die nae gevolgt zijn, te verhoeden ende beletten, thadde geweest met assistentie van de scutteriën oft anderssins.
- ijj. Oft hy geadverteert es gheweest, dat die van der Wet niet en hebben willen toelaeten de publicatie van voirn. placat; ende of hy haer Hoicheyt daervan advertentie ghedaen heeft.
- iiij. Oft hy die van de Wet niet vertoocht en heeft, datter eenighe van heuren collegië of van den rade van de stede, kiesers van de Wet, statboden, ofte enighe van de scutteriën zijn geweest hanteerende de prekinghe van de sectarisen ende ooc de Belijdinge, Nachtmael, ende andere exercitiën van de secten ghedaen hebbende, om daeraff advertentie heur Hoocheyt te doene, ende daerin voirsien te mogen zijne, oft dat hy, als principael officier, de voirn. advertentie zelve gedaen zoude hebben.

- v. Wat debvoir of neersticheyt hy ghedaen heeft, om te apprehenderen, corrigeren ende pugnieren de voorn. sectarissen, die openbairlycke bekend zijn gheweest voir ghedaen thebben acten van exercitie van de secte, als Belijdinge, Nachtmæl, Kinderdoope, ende andere, beeldebrekers, kerckstormers, ende andere oproerige ende turbeeders der ghemeinte, die men verstaet dat noch langhe openbaerlyck achter straete ghegaen hebben, naer dat de voirn. acten oft misbruick geschiet zijn.
 - vj. Ende oft hy aensocht heeft dien van der Wet, om hem int ghene des voirs. is t'assisteren, ende oft zy't hem geaccordeert oft geweigert hebben.
-

Andwoorde, die Joncheer TZOMMO BOLLEMA, baillyu der stadt van Middelburch, in Zeelandt, schriftelicken doende is op alsulcken interrogatoriën, als hem overghegeven zijn geweest by Hooghe ende zeer Moghende Heeren, mijnen Heeren Mr^e Anthuenis de Muelenaere ende Jan Auxtruyes, beede raden ordinaris in den grooten raede des Co. Ma^{ts} tot Mechelen, als ghecommitteerde op 't feyt van der nieuwer religie, van weghe haer Alteze over den lande van Zeelant, alzo hier naer volcht:

- I. i. In den eersten heeft hy van beginssel af goede toesicht ghehad, ende en can hy van denzelven predicatiën ende toelaeten van dien niet ghecauseert worden, als dezelve eerstmael gheschiet zijnde in 't velt buyten der stat, ende overzulex buyten het district ende limiten van zijnder jurisdictie; maer is al tzelve gheschiet op die jurisdictie van mijnen Heere den rentmeestere van Zeelant Bewesterschelt, die daerinne schuldich was zijne ondersaten voor te staene, mits welcke, indient alzo gheschiet waere, de predicanten zoo naer ¹⁾ de stadt niet en zouden ghecomen hebben.
- ij. Maer alzo zy, daerduere verstout zijnde ende gheen resistentie van buyten vyndende, hem eyntelick vervoordert hebben te comen predicken binnen der stadt in zeker pachuus, alwaer de officier, als wezende binnen zijnder jurisdictie, ende overzulex meer machts ende bevels aldaer hebbende, tzelve by hem vernomen, heeft terstondt, naer raedt daerop

1) na, nabij.

ghehouden met mijne Heeren van den collegië van Wette ende Raede, hem mette zelve ghevonden int voorn. pachuus; alwaer imponerende silentie, van wegghen als vooren, wel ende expresselick verboden is geweest den predicant zijn predicatie te continuëren, alzoo tzelve gheenssins te verstaen en was te wesene by wille, wete, ofte consente van Zijnder Ma^t ofte Hare Hoocheyt, maer alle gheestelicke ende weerlicke ¹⁾ rechten, policiën, stylen, ende usantiën gheheel contrariërende, volghende welck verbodt zeer korts daernaer die predicatie ghecesseert, ende eenen yghelick ghesceeden is; ende waeren aldaer den voorn. baillyu ende die van de collegië Catholique principaelick in grooten peryckel.

- iiij. Voorts heeft den bailliu met voorn. collegië van de Wette, onder andere op den iiij^{en} Julii, ordonnantiën ende openbaere verboden doen doen van de voors. predicatiën, doende daertoe binnen der stede ordonnantiën van wachten ende anderssins stellen by daeghe ende by nachte, mitsgaders opschryvinghe aen alle poorten; by daege, van de incommende, ende in allen herberghen, by náchte, van de logierende vrende man; hem laetende allen aevent vyn-den opt stathuus ende by nachte lancx der straeten met zijnen dienaeren (die doen ter tijt waeren in ghetaele van drie ofte viere), omme de straete te bevrijden; ende eenen yghelicken van wegghen Zijnder Ma^t voorhoudende alsulcken ghelijcke propositiën, als hy voor mijne voorn. E^e Heeren breeder verclaert, ghedeposeert, ende zijn depositie daarvan zijnde onderteeckent heeft, aen dewelcke hy hem is refererende.

- iiij. Van der voors. neersticheyt ende diligentie mach

1) *wereldlijke.*

- genouch blijcken by alsulcken propositiën ende communicatiën, als den bailliu voorn. ghehouden heeft met een predicant ende andere ouderlinghen van den secten, dewelcke gheschiet zijn by Nieuwenhove, wezende nochtans verre buyten zijne jurisdictie, ende overzulcx ongehouden, maer in presentie van mijnen Heere den rentmeestere voorn. ende andere ghedeputeerde van Middelburch omtrent den xij^{en} Julij ¹⁾, v. ende voer die tweedemaal omtrent den boomgaerden van Vailladolydt ²⁾, hem daervan refererende aen die verbale kennisse ende depositie, breeder daervan ghedaen voor mijne voorn. Heeren, ende oock by hem onderteeckent.
- vj. Nopende voorts het become, apprehenderen, ende puniëren van de voorn. predicanten, volghende den placate ende ordonnantie van de Co. Ma^t van den ij^{en} Julii xv^olxvj, begrepen in d'eerste article van den voorn. interrogatoiren; — segt de voorn. bailliu ende verclaert, egheenssins indachtich te zijne, tzelve placaet ghesien ofte hooren publiceren te hebben, dan binnen drie maenden herrewaerts ofte daeromtrent, te wetene op den xxvij^{en} Junij lestleden van dezen jaere lxvj, doen tzelve placaet gepubliceert werdt ³⁾; ende overzulcx by faute van tzelve ghedaen te hebben, zijn officie niet en hoept te buyten ghegaen te zijne, maer hem zelve daerinne ghequeten, hem in alles ghedraegende civilicken, zonder eenighe commotie ofte seditie in der stadt te maecken ofte eenighe oorsaecke te gheven, waerduere tzelve hadde moghen gheschieden, al volghende tbevel ende schrijven van haer Hoocheyt, in date den ix^{en} Aprilis lxv, aen mijnen Heere

1) Zie boven, bl. 93. 2) Aldaar, bl. 94. 3) Zie dit plakaat als Bijlage E. op *Te Waters Kort Verhaal der Reformatie van Zeeland* (bl. 13 en vv.).

den rentmeester voorn., ende duer hem aen allen anderen officieren van Zeelant Bewesterschelt ghedaen, ende bevolen ghedaen te worden, aen welcke missive hy mis dezen is refererende.

vij. Waerinne hudentsdaegs ghelegghen is geweest het uyterste welvaert ofte quaelicvaert ende (onder correctie ghesproken) de minste wijsheyt niet geweest en is, tghemeente op te houden van de commotie ofte oproer als boven, verwachtende bequaemer tijt, omme correctie daerover te doene, mitsdien dat tvolck doen ter tijt zeere ontroert ende verperturbeert zijnde, ende in alsulcken bedroufden ende benauden tijt de zaecke niet en verheeschten ¹⁾ met geweld ofte fortse van wapenen gheslist te zijne, alzoo de troublen zeer onverziens ende precipitantelick opcommen waeren.

II. vij. Op het ij^e article, verclaert den voorn. bailliu diversche communicatiën met die van der Wet ghehouden te hebben, omme de voorsz. predicatie te beletten, ende tot dien eynde diversche ordonnantiën als boven doen condighen, met alder civiliteyt, hem moghelick zijnde, volghende tvoorsz. schrijven van Haere Hoocheyt, niet gheraeden vyndende die assistentie van de scutteriën te requireren, omme dies wille, dat hy hem op haerlieder assistentie niet en mochte betrauwen; want hy de meeste paert ²⁾ van hemlieden voor Guesen aensach, ofte emmers den Ghuesen zeer toeghenegghen. Oick zoe en staen de schutteriën niet onder den officier, maer onder den burgmeesters, ende en zijn evenwel naer de voorsz. stoorringhe, int pachuus ofte elders binnen der stadt, gheen predicatiën meer gheschiet, dan naer de brekinghe.

1) *vereischte.* 2) *het meerendeel.*

- ix. Ende nopende die predicatiën, naer de brekinghe ghevolcht, zijn deselve by tschrijven van Haer Alteze, ende overzenden van het verbondt, dat dezelve haer Hoocheyt met de voorn. Edele ghemaect hadde, ghetollereert gheweest, mits dat die gheschieden zouden buyten der stadt, dwelcke zylieden met groote moeyte te weghe ghebracht hebben.
- III. x. Opt iij^e article, nopende die advertentie, segt ende andwoordt den voorn. bailliu, dat alzoo hem de zaecke (onder correctie) schijnt niet te gheraecken, duerdien dat tplaacet voorn. aen den rentmeestere (ende niet aen hem) ghezonden is gheweest, aen wien alleene alle andere placaten zijn adresse-rende; dat hy overzulcx gheen kennisse ofte advertentie ghehadt en heeft, of die van de Wet in weygerynghe gheweest ofte ghebleven zijn van tzelve plaacet te publiceren ofte niet, noch oock desghelijckx, wat andwoorde zy deshalven den voorn. rentmeestere ghegeven mochten hebben; welcken volghende hy haer Hoocheyt gheen advertentie en heeft connen doen van zaken, die hem gansch om-bekent waeren, refererende hem van dies nietemin aen het differeren van de placate voorn. te publi-ceren by die van der Wet, alsdoen volghende het vj^e article hiervooren.
- IV. xj. Op 't iiij^e article segt den voorn. bailliu, sommige van der Wet, die hy wel hoepte Catholicque te zijne, verthoocht ende secretelicken verclaert te hebben, alle d'inhoudt van denzelven article, als te wetene datter eenighe van huerlieder collegië ofte van den raide van der stadt, kiesers van der Wet ende meer andere daeghelicx waeren hantierende de prekinghen van de sectarissen, ende oock de Belij-dinghe, Nachtmael, ende andere exercitiën van de secten ghedaen hadden jegens alle recht ende re-

dene, als booven breeder verclaert, hopende ende meenende van diesweghen aengaende, ende zoo veel zijns persoons raict, zijn officie ende eedt te volle ghequeten te hebben.

- xij. Maer alzoo de voors. van der Wet, daeraen hy 't zelve vertooch ghedaen hadde, hem voor andwoorde gaeven, dat zy daer gheenens raedt toe en wisten, ende den tijt niet en exigeerde met rigeure de zaecke te handelen; oick dat zy moesten belijden, haer vianden van 't gheloove, daeghelicx voor ooghe te moeten hebben ende zien, ende dat den voorn. bailliu alnoch gheen expresse last en hadde van daerinne te remediëren; soe heeft hy daer af *ex officio* tot diverschen stonden gheadverteert, zoo wel Hare Alteze als Mijnen Heere den Hooftpresident Viglius ende de Commis Van Loo, om daer eenich bescheet af te moghen krijghen, hoe dat hy met elcken een particulierlick handelen zoude.
- xijj. Volghende welcke advertentie den bailliu voorn. eens, onder ander reysen, by Haer Alteze ontboden is gheweest, hem zelve t'Hove te vynden, wezende alsdoen binnen Andwerpen; 't welck hy gedaen heeft, hopende aldaer zijn volle bescheet te vercrijghen; ende heeft nochtans zonder bescheet van daer wederomme thuus moeten commen, duer 't belet van andere affairen, alsdoen onder handen vallende.
- xiiij. Alwaer wezende, ende by andere ghelijcke advertentie, midtz zijne missiven aen Haer Alteze ghedaen, eyntelicke by haer overgheschreven is gheweest, dat men alhier zenden zoude Commissarissen, die hemlieden op 't voors. feyt volcommelicken informeren zouden, den voorn. bailliu metten zelve brieven wel expresselick belastende, ende van Zijnder Ma^{te} weggen ordonnerende, hemlieden alle

assistentie ende voorderynghe, van des zyluyden aen hem verzoucken zouden te doene, hem mogelijk zijnde, al breeder blijckende by de voors. missive ende bevelen, daerinne begrepen, die hy naer zijn uysterste beste volcommen ¹⁾ heeft.

- V. xv. Op het vijfde article, verclaert, dat hoewel binnen dezer stede ende jurisdictie van dier gheen prediciën ghehouden en zijn gheweest dan ééne, te wetene den xj^{en} Augusti, ende daer naer den xxiiij^{en} ofte xxv^{en} Augusti nair de brekinghe, dat een accord ghemaect is; heeft nochtans in Julio van te voeren zijn debvoir ghedaen, verstaende datter eenighe ouderlinghen binnen der stadt van Middelburch zouden woenachtich zijn, als eenen genaempt HANS DE BEELDSNIJDER, achter Sinte Pieters, ende is terstondt t'zijn huuse ghegaen, omme hem te apprehenderen, maer is voorvluchtich gheweest.
- xvj. Ende alzo tot zijnder kennisse gecomen was, datter eene gheweest hadde, die den stoel voor de predicant ghedraghen hadde, om buyten int velt te preken, hebbe de persoon ghezocht tot zijn huuse, ende daernaer hebbe noch tot diverschen stonden vervolcht ende ghezocht diversche personen, zoo kerckbrekers als andere, in 't welcke doende hy achterhaelt ende ghevanghen heeft eenen genaempt MARINUS.
- xvij. Ende omme te weten wat hem te doene stondt van degghenen, die d'exercitie van de secte ghebruyct hadden, heeft daervan (als voeren) Haer Hoocheyt ende Mijnen Heere den president volcomelyck ghenouch gheadverteert; nemaer en heeft daeraf gheen bevel ontfanghen, al breeder blijckende by zijne

1) *ten volle nagekomen.*

depositie voor mijnen voorn. Heeren den Commissarissen ghedaen, ende de kennisse, die daervan draeghen mach deghene, die als secretaris dezelve missiven gheschreven heeft, volghende zijn attestatie ende depositie mede hier *annex*, aen alle welcke hy hem is refererende.

- xviij. Ende hier naer verstaende, dat mijnen Heere den bisschop kennisse zoude hebben, datter noch eenighe beeldbrekers in der stadt henlieden waeren onthoudende, heeft hem met een van de schepenen by Mijnen Heere den bisschop ghevonden, verzouckende van Zijne Hoochweerdicheyt die namen ende toenaemen van die persoonen, ten eynde hy zijn officie zoude moghen exerceren, presenterende by zijnen eede te verclaeren, gheen kennisse van alzulken persoonen te hebben, mitsdien dat hy onlanx int officie ghecommen was, ende by die brekynghe van de beelden niet present gheweest en hadde, alvolghende breeder bescheet, oock hier *annex*.
- xix. Van alle d'welcke hy hem dolerende, zeyde jeghens Mijnen Heere den bisschop: „ghy en wilt my de persoonen niet noemen, noch die van de Wet, noch die poorters, ende ick ben een vremdelynck alhier, die 't volck niet en kent; ende zoo wanneer ick eenighe borghers ontbiede, omme informatie precedente te hebben, gheven zy voor andwoorde, dat zy staen onder den burgmeesteren ende niet onder den baillyu ofte officier”; ter welcker oorsaecke hy zijn officie niet en heeft connen volkrijghen, daertoe hy nochtans altijts wel gheneghen heeft gheweest.
- xx. Ghelijck noch wel ghebleken is by tijden, dat mijne voorn. Eed. Heeren die Commissarissen binnen Middelburch gheweest zijn, dat de baillyu voorn. twee van de beeltbrekers achterhaelt ende ghevangen heeft.

VI. xxj. Ende aengaende het zeste, letste article van de voorn. interrogatoriën, staet merckelicken te noteren, dat alle placaten adresserende waren aen Mijnen Heere den rentmeestre, die dezelve voorts zendt, als 't hem goetdunckt, aen die van der Wet; ende als 't hemlieden dezelve ghelieft te publiceren, zoo rouppen zy daerover (indien 't hemlieden goetdunct) den baillyu, denwelcken zy half ghebruycken (onder correctie) voor een instrument, daer hy nochtans (zijn presentie verzocht zijnde) nooynt anders gheandwoordt en heeft dan: „ghy weet wel, dat ick altyts ben voor Zijnder Ma'."

xxij. Ende bizondere, dat die van de Wette ende Raede met burgmeesteren ende schepenen vergaederen, zonder daerby te rouppen den officier, ende, dat ergher is, excluderende wel expresselick den officier uyt haerlieder communicatiën, tot merckelicken prejuditie van der Ma', blijkende by de munimenten, daervan zijnde in zeker proces, hangende indeciz in den secreten raede ende finantiën 's Conincx, tusschen die van der Wet ende den officier voorn. *nomine officii*, alzooy noch hedensdaegs mainteneren des baillyus officie niet voorder te strecken, dan om vonnissen te maenen ende te apprehenderen.

xxij. *Item*, nu en zal oock egheenssins blijcken noch metter waerheyt bevonden werden, dat den voorn. baillyu, als officier van de plecken, gheduerende den tijt ende exercitie van zijnder offitie, oynt aenghesproken ofte verzocht is gheweest, noch by den bisschop, zijnen capellaen, ofte andere onderzaeten, gardiaen, deken, diaken, pastoers, priesters, in 't gheestelick, noch oock hy die van der Wet ofte andere des Staets suppoosten, daer

hy denselven zijnen dienst aengaende des officie weghe, des verzocht zijnde, gheweyghert, gherefuseert ofte ghedelayert heeft, maer ter contrarie van dien dezelve voorstaende, byeen ghehouden, annimerende, ende vertroostende naer zijn uiterste beste, als breeder van als ¹⁾ blijcken mach by de depositie daervan zijnde hier mede *annex*, aen dewelcke, ende alle andere zijne voorgaende depositiën voor mijnen Ee. Heeren de Commissarissen ghedaen, behoudens in als ¹⁾ zijne beste wetschap, hy hem alomme is refererende.

xxiiij. Als oock, dat de brekinghe niet belet en is gheweest by de voorn. baillyu, duer zijn faute niet toegecomen en is (als doen ter tijt maer hebbende drie dienaeren), maer eer (zonder nochtans yemandt daerinne te willen causeren) duer 't refus ofte niet volcomen ²⁾ van de propositie by hem gedaen van de beelden, een yeghelick de zijne, af te laeten nemen, om die toecomende ³⁾ furie te breken, ende voorts van alsulcken woorden als hy spraeck, te wetene: „Siet, mijn Heeren, als uwes naersten huus brant, zoo moet ghy omme zien.” Ende voorts; „Siet ende sluyt met elcanderen, wat raedt ofte resistentie ghylieden hiertoe doen wilt, 't zy by vergaderynghe van de schutteryen ofte anderssins.” Mits welcken hy zonder andwoorde uytgaende, ghemoet heeft m^r JERONYMUS VAN SEROISKERCKE ende PHILIBERT zijnen zone, nu rentmeestere-generael van Zeelant Bewesterscheldt, ende dat op die trappe van den stathuuse in 't afgaen; dewelcke ofte yemandt van hemlieden hy naederhant niet ghesproken en heeft, alle welcke propositiën nietjeghenstaende de voorn.

1) *alles.* 2) *nakomen, volbrengen.* 3) *aanstaande, toekomstige.*

burgmeesters, schepenen, ende raeden, gheordonneert hebben eenen yghelicken zijn huus te bewaeren ende meer, zonder van de voors. zaken ofte resolutie van dien eenighe advertentie den voorn. baillyu te doene. Al breeder blyckende by den attestatiën van diversche schepenen ende raeden, hiermede *annex*; aen dewelcke, mitsgaders zijne depositie voorn. hy hem is refererende.

Ita est: TZOMMO ROLLEMA.

Op huydent den x^m van Augustus, in 't jaer ons Heeren duysent vijf hondert zevenentzestich, ter presentie van my, GUILLAME DEYNoot, residerende binnen der stadt van Middelburch, in Zeelant, openbaer notaris by die van den secreten raede ons Genadichs Heeren des Conynx, over alle Zijne Ma^t landen van herrewaerts overe, gheapprobeert ende geadmitteert, personelicken compareerden de E. m^r JERONYMUS VAN SEROOSKERCKE, ridder ende onlancx rentmeestere generael van Zeelant-Beoosterscheldt, ende Jonckheer PHILIBERT VAN SEROOSKERCKE, Heere van Moermont, raedt des Co., ende Zijne G^e rentmeester generael van Zeelant-Bewesterscheldt; dewelcke, ter instantie ende ernsten ¹⁾ verzoucke van ADRIAEN CLAEYS ende ADRIAEN JACOB JOOSS., burgmeesters der voors. stadt van Middelburch van den jaere xv^e zesentzestich, verclaeren warachtich te zijne, hoe dat zy, deponenten, op den xxj^m van Augustus zesentzestich, vergaedert zijn gheweest binnender voors. stadt van Middelburch, op 't stathuus aldaer, in 't collegië van Wette ende Raede derzelve stadt, by laste van de Hertoginne van Parma, regente, omme van weghe Haere Alteze, dezelve van Middelburch te doen zeker pro-

1) *ernstig*.

positie, om zeker leeninghe by de voors. van Middelburch tot behouve van de Co. Ma^t te doene, volghende huerlieder brieven van commissie, ende zy, deponenten, wezende in 't scheeden, zijn eenighe der voors. stats statboden binnen der caemere van den Raede ghecomen, zegghende: dat men de beelden in de kercke van Westmonstre begonste af te werpen, ende datter groot rumuer in der kercke was, mitsgaders oock, dat men zeyde, dat t'Andwerpen in de kercken alle de beelden afgheworpen waeren. Ende de producenten daerinne zeere verslaeghen zijnde, hebben als burgmeesters geproponeert ende ghevraecht, oft zulcke desordre huerlieden overquaeme, hoe men daerinne zoude moeghen voorsien, ende of men waecke houden zoude; daerop de voorn. m^{er} JERONYMUS VAN SEROOSKERCKE seyde, dat men de schutteriën behoorde te vergaederen. Ende alzoo zy, deponenten, op 't scheeden waeren, zijn van daer vertrocken, latende 't voors. collegië van Wette ende Raede aldaer vergadert, zonder te wetene, hoe dezelve van Middelburch in de zaecke voordr gheconcludeert hebben. Al breedere blyckende by de minute van dezer, by de deponenten onderteeckent, rustende onder my notaris voorn. Onder stontd gheschreven by my, ende bet meerder ¹⁾: *Ita attestor, manu alterius fideliter scriptum*, ende onderteeckent: DEYNOOT, Not^r.

Ghecollationneert ende bevonden accorderende met zijnen originale; waernae de minute onderteeckent by beede de comparanten voorn., rust onder de notaris GUILLAME DEYNOOT, ende bevonden daarmede accorderende van woorde tot woorde, by my SAMPSON DE SMIT, *alias* VULCANIUS, openbaer notaris etc., den iij^{em} Octobris 1567.

SMIT, *alias* VULCANIUS, Not^r.

1) *wijders.*

Op huydent, den letsten van Junius, in 't jaer ons Heeren duysent vijf hondert zevenentzestich, ter presentie van my, GUILLAME DEYNOOT, residerende binnen der stadt van Middelburch, in Zeelant, openbaer notaris by die van den secreten Raede ons Gh^{en} Heeren des Conynck, over alle Zijne Ma^{te} landen van herrewaerts overe, gheapprobeert ende gheadmitteert, ende den ondergheschreven ghetuyghen, persoonelick compareerden d'eersaeme JAKES VAN DER GOES, oudt xxviij jaeren, WILLEM PIETERSZ, in Roosemburch, oudt xliij jaeren, JAN CORNELISZ VAN CAMPEN, oudt xliij jaeren, ende SYMON SYMONSZ COST, oudt xli jaeren, ofte elcx daerontrent (alzo zy zeyden); dewelcke, ter instantie ende ernsten verzoucke van ADRIAEN CLAEYSZ ende ADRIAEN JOOSSEN, burgmeesters van Middelburch, van den jaere xv^e zesentzestich, verclaeren warachtich te zijne, hoe dat, op den xxj^{en} Augusti xv^e zesentzestich leetleden, tuschen twee ende drie huere naer middaghe, 't collegië van Wette ende Raede der voors. stadt van Middelburch vergaedert zijn gheweest op 't stathuus aldaer, alwaer m^{er} JERONYMUS VAN SEROOSKERCKE, adjoinct zijnen zone Joncheer PHILIBERT VAN SEROOSKERCKE, rentmeester-generael van Zeelant Bewesterschelt, doende was, van weghen Haer Alteze, zekere remonstrantiën, omme die van Middelburch voors. te inducieren tot leeninghe van zeker somme van penninghen, tot dienste van de Co. Ma^t, ende alzulcx in communicatie wezende, soe zijn daer haestelicke binnen der caemere van raede ghecommen eenighe huerlieders statboden, 't collegië van de Wette ende Raede adverterende, hoe dat in de kercke van Westmonstre groot rumeur was, jae, ghenouch zeggende, dat men de beelden begonste af te werppen, waerinne die van Wette ende Raede voors. zeer verslaeghen ende verturbeert zijnde, hebben van stonden aen collegialiter ghecommitteert den voorn. ADRIAEN CLAEYSZ, producent, met noch een wethouder, omme hem te transporter in de voors. kercke, ende volcomelicken

te informeren van 't gundt 't collegië voors. by den statboden was aenghegeven; welcke gecommiteerde, naer huerlieder ghebesoigniërde, voor rapport alsdoen brochten terstondt aen 't collegië voors., dattet waeren eenighe knaepen, deken, ende beleeders van zekere ghilden, die ruymende waeren de ornamenten van huere autaeren duer de quade tijdinghe, die alsdoen van Andwerpen ghecomen was, als dat de beelden aldaer in alle kercken omverre gheworpen waeren; welck rapport alzulcx by de voorn. ghecommiteerde overghebracht zijnde, zoo hebben de voorn. producenten, als burgmeesters, ter presentie van 't gheheel collegië van Wette ende Raede, mitsgaders van de voorn. Heeren m^{er} JERONYMUS VAN SEROOSKERCKE ende Joncheer PHILIBERT, zijnen zone, in de zaecke voors. zeer perplex ende verslegghen wezende, onder andere redenen gheproponeert: oft zoude moeghen ghebueren, dat alsulcke disordre hemlieden zoude overcomen, als die van Andwerpen overcomen was, hoe ende in wat manieren men in de zaecke voors. handelen zoude, tot preservatie van de kercken ende godtshuusen, ende of men de aenstaende nacht van stadsweghen extraordinarisse waecke houden zoude ofte niet, om alle voordere inconveniënten te verhoeden; mits welcke propositie ende raeminghe voors., soe zijn de voorn. van SEROOSKERCKE vóór conclusie van de zaecke vertrocken, ende wierdt alsdoen by ghemeenen advoy ghesloten ende gheconcludeert, dat elck een goede wachte houden zoude binnen zijnen huuse, also niemandt de zaecke wijs en was, hoe dat zy hem daerinne zouden moeten draeghen, duer de groote perplexiteyt ende quaede tijdinghen, die zy daeghelicx hoorende waeren van andere steden huerlieder naeghebueren, ende niet verzekert en waeren, hoe dat huerlieder borgherie hem daerinne draeghen zouden; bevreesende overzulcx daerover te moghen comen groote bloetstortinghe ende plunderynghe van huerlieder ghemeente. Verclaeren voorts de voorn. JACQUES

VAN DER GOES ende JAN VAN CAMPEN, hoe dat corts daer-aen 't collegië van Wette ende Raede voors. andermael vergadert is gheweest, alwaer de voorn. producenten onder andere redenen proponeerden, als dat zy ten vollen gheïnformeert waeren, hoe dat die van der nieuwer religië wilden commen preken t'Sondaechs daeraen in de voors. kercke van Westmonstre; daerop, naer groote deliberatie van Wette ende Raede ghehouden, ghesloten wierdt, als dat men se zoude laeten begaen, doordien men niet en wiste, wye van de borgherie hem zoude aenhanghen ofte niet, ende dat ter tijt ende wijlen toe daer anders in by den Hove versien zoude zijn; ende dat de voors. raeminghen, by Wette ende Raede hiervooren ghesloten, als doen ter tijt niet gheteeckent en wierden, hoewel de voorn. producenten 't zelve waeren verzouckende, duer de absentie van beede de secretarissen; segghen de voorn. VAN DER GOES, als scepene, ende de andere comparanten als raeden der voors. stadt, voor redenen van huerlieder wetenthey, aldaer int collegië present gheweest te zijne. Aldus ghedaen, binnen der voors. stadt van Middelburch, ten daeghe, maende ende jaere als boven, ter presentie van d'eersaeme mannen CLAEYS JANSZ BLYLEVEN ende HENRYOK JANSZ NASTELYNCKMAECKER, als ghetuygen hierover gherouppen ende zonderlynghe ghebeden. Onder stont geschreven: By my. Ende bet meerder: *Ita attestor, manu alterius fideliter scriptum.* Ende onderteeckent: DEYNOOT, *Notaris.*

Ghecollationneert ende bevonden accorderende met zijne originale depositie (waervan de minute onderteeckent by de deposanten, hierinne gheroert, rustende is onder den notaris GUILLAME DEYNOOT) ende bevonden daarmede accorderende van woorde te woorde. By my SAMPSON DE SMIT, *alias VULCANIUS*, openbaer notaris etc., den derden dach Octobris xv^e zevenentzestich. SMIT, *alias VULCANIUS*, *Notaris.*

Op huydent, den tweeden van Augustus int jaer ons Heeren duysent vijf hondert zevenentzestich, ter presentie van my, GUILLAME DEYNoot, residerende binnen der stadt van Middelburch, in Zeelant, openbaer notaris by die van den secreten raede ons Ghen. Heeren des Conincx, over alle Zijne Ma^{te} landen van herrewaerts over, gheapprobeert ende gheadmitteert, ende van den ondergheschreven ghetuyghen, personelicken compareerde JAN DE HINOJOSA, oudt xlvij jaeren ofte daeromtrent, dewelcke, ter instantie ende ernsten verzoucke van ADRIAEN CLAEYS ende ADRIAEN JACOB JOOSS, burgemeesters van Middelburch, van den jaere xv^e zesentzestich, verclaert warachtich te zijne, hoe dat, op den xxj^{en} van Augusto xv^e zesentzestich lestleden, tusschen twee ende drie hueren naermiddaeghe, 't Collegië van Wette ende Raede der voors. stadt van Middelburch vergaedert zijn gheweest op 't stathuus aldaer, alwaer m^r JERONIMUS VAN SEROOSKERCKEN, adjoint zijnen zone Joncheer PHILIBERT VAN SEROOSKERCKE, rentmeester-generael van Zeelant Bewesterschelt, doende was, van wegghen Haer 'Alteza, zekere remonstrantiën, omme die van Middelburch voors. te inducieren tot leeninghe van zeker somme van penninghen, tot dienste van de Co. Mat; ende alsulcx metten anderen in communicatie wende, soe zijn zeer haestelick binnen de caemere van Raede ghecommen eenighe huerlieder statboden, 't Collegië van Wette ende Raede adverterende, hoe dat in de kercke van Westmonstere groot rumeur was, ja, ghenouch zegghende, dat men de beelden begonste af te werpen; waerinne die van Wette ende Raede voors. zeer verslaeghen ende verturbeert zijnde, hebben van stonden aen collegialiter ghecommitteert den voorn. ADRIAEN CLAEYSZ, producent, met noch een wethouder, omme hem te transporter in de voors. kercke, ende volcommelick te informieren van 't gheene 't Collegië voors. by den statboden was aenghegeven; welcke ghecommitteerde, naer huerlieder

ghebesoingneerde, voor rapport alsdoen brochten terstondt aen 't Collegië voors., dattet waeren eenighe knaepen, deken ende beleeders van zekere ghilden, die ruymende waeren de ornamenten van huere autaeren, duer de quaele tijdinghe. die alsdoen van Andwerpen ghecommen was, als dat de beelden aldaer in alle kercken omverde gheworpen waeren. Welck rapport alsulcx by de voorn. ghecommitteerde overgebracht zijnde, soe hebben de voorn. producenten, als burgmeesters, ter presentie van 't geheel Collegië van Wette ende Raede, mitsgaders van de voorn. heeren m^{re} JERONYMUS VAN SEROESKERCKEN ende Joncheer PHILIBERT, zijnen zone, in de zaecke voors. zeer perplex ende verslegghen wezende, onder andere redenen gheproponeert, oft zoude moeghen ghebuieren dat alsulck disordre hemlieden zoude overcomen, als die van Andwerpen overcomen was, hoe ende in wat manieren men in de zaecke voors. handelen zoude, tot preservatie van de kercken ende godtshuizen, ende of men den aenstaenden nacht van stadtsweghen extraordinarisse waecke houden zoude, ofte niet, omme alle voordere inconveniënten te verhoeden; mits welcke propositie ende raeminghe voors., soe zijn de voors. van SEROOSKERCKEN vóór conclusie van de zaecke voors. vertrocken; ende wierdt alsdoen, by ghe-meenen advoy ghesloten ende gheconcludeert, dat elck een goede wachte houden zoude binnen zynen huuse, alzoo nyemandt de zaecke wijs en was, hoe dat sy hem daerinne zouden moeten draeghen, duer de groote perplexiteyt ende quaele tijdinghen, die zy daeghelicx hoorende waeren van andere steden, huerlieder naerghebueren, ende niet verzekert en waeren, hoe dat huerlieder burgherie hem daerinne draeghen zoude; bevreesende overzulcx daerover te moghen commen groote bloetstortinghe ende plunderinghe van huerlieder ghemeente. Verclaert voorts, dat hy, deponent, op den voors. xxj^{en} van Augustus xvc zes-entzestich, met Joncheer PHILIBERT VAN SEROOSKERCKEN,

rentmeester-generael van Zeelant Bewesterscheldt, ende de twee burgmeesters, producenten, ghegaen ende gheweest is in alle drye de kercken van Middelburch. Ende zy eerst commende in Westmonsters kercke, hebben bevonden, dat cruyce afgheworpen was ende den Esel in stucken; ende sy voorts gaende, hebben uyt alle drye de kercken 't ghemeente doen gaen, die terstondt, zonder eenighe wederspannicheyt, obediërden ende uyt de kercke ghyngghen; dezelve producenten metten rentmeestere ende hy, deponent, doende ende bevelende de costers van alle drye de kercken, de kercken sluyten in huerlieder presentie, ende hemlieden belastende, indien hemlieden eenich ghewelt ghedaen wierde, dat zy daervan hen zouden adverteren, ende dat men heurlieden assistentie doen zoude, ende dat zy alzoo de kercken ghesloten houden zouden. Bet voorts verclaert de voorn. comparant, hoe dat, corts daeraen, 't Collegië van Wette ende Raede voors. andermael vergadert is gheweest, alwaer de voorn. producenten onder andere redenen proponeerden, als dat zy te volle gheadverteert waeren, hoe dat die van der nieuwer religie wilden comen preken t'Sondaechs daeraen in de voors. kercke van Westmonstere; daerop, naer groote deliberatie van Wette ende Raede ghehouden, ghesloten wiert, als dat men se zoude laeten begaen, deurdien men niet en wiste wye van de borgherie hem zouden aenhangen ofte niet; ende dat ter tijt ende wijlen toe, daer anders in by den Hove zoude versien zijn; ende dat de voors. raeminghen, by Wette ende Raede hiervooren ghesloten, als doen ter tijt niet gheteckent en wierden, hoewel de voorn. producenten 't zelve waeren verzouckende, duer d'absentie van beede de secretarissen; segghende de voorn. comparant voor redenen van zijnder wetentheyte, dat hy, als schepene, aldaer int Collegië present gheweest te zijne. Aldus ghedaen binnen der voors. stadt van Middelburch, ten daeghe, maende, ende jaere als boven, ter presentie

van de eersame mannen CORNELIS SYMONSZ ende BARTELMEEUS JASPERSS, poorters der voors. stadt van Middelburch, als ghetuyghen hierover gherouppen ende zonderlinghe ghebeden. Onder stondt gheschreven: By my. Ende bet nader: *Ita attestor, manu alterius, fideliter scriptum*; ende was gheteekent: DEYNoot, *Notaris*.

Ghecollationneert ende bevonden accorderende met zynen originale, van woorde te woorde, by my SAMPSON DE SMIT, *alias* VULCANIUS, openbaer notaris, den ij^{en} Octobris 1567.

SMIT, *alias* VULCANIUS, *Not.*

De minute van dezer, gheteekent by de handt van JAN DE NOJOSA, rust onder den notaris GUILLAME DEYNoot.

BIJLAGEN.

I.

(HAGEPREEKEN).

(Correspsce de Hollande et Zélande, V.)

Madame. Estant cejourd'huy du matin adverty de quelque rasssemblée des gens avecq un ministre, à Dixhoucke, environ les duynes, me suys là entour secretement transporté, pour entendre ce que estoit du vray; et après avoir trouvé ainsi estre, et tenu information (laquelle avecq cestes j'envoye a V^{re} Alteze), treuve que 'environ trois cens personnes ont esté ausd. duynes avecq ung ministre, et presché illecq environ deux heures à leur fachon, et après party chⁿ en son quartier. J'entens que le ministre se tient à Flessinges, aultres disent aillieurs; je m'informeray de plus pres pour sçavoir la verité. On m'a dict aussy comment après dimanche, ij^e de Juillet, ilz debvoient de rechief sortir pour prescher, mais en plus grand nombre; de quoy j'ay en diligence bien volu advertir V^{re} Alteze, pour y pourveoir pour la tranquillité et repos du pays, comme V^{re} Alteze trouvera convenir.

Madame. Je prie au Createur octroyer à V^{re} Alteze bonne vie et longue en toutte prosperité.

De Middelborch, ce dernier de Juing 1566.

De V^{re} Alteze tres humble serviteur,

PHILIBERT DE SEROOSKERKE.

Madame la Ducesse de Parme.

Informatie precedente, gehouden by my, Guillame Deynoot, openbaer geadmitteert notaris, op den letsten dach van Junius xvi^elxvj, ten versoucke van mijnen H^e Jonchr^e Phil. van Serooskercke, Heere van Mourmont ende Rentm^r gen. van Zeelant Bewesterschelt, op zekere vergaderinge van volcke ende openbare prekinge, geschiet ende op daten deses vergadert geweest zijnde binnen desen eylande van Walcheren, in den duynen ontrent Dijkhoucke, onder de prochie van Coudekercke.

Hendrick Jansz Brabander, oudt xxxv jaeren oft daeromtrent, wonende in de prochie van Coudekercke, dewelcke verclaert by zyne mannewaerheyt, in plaetse van eede, waerachtich te zijne, hoe dat hy, dep^t, up huydent den lesten Junius xvi^elxvj, siende 's morgens vrouch, van den vijf uren, passeren vele diversche personen, zoe mans, vrouwen, jonge ende oude luyden, de voors. prochie van Coudekercke, commende uyter stadt van Middelburch ofte emmers dien wech uyt, met cudden soe viere, vijfve, zesse, zeven, ende meer tsamen; ende hy, dep^t, niet wetende waer zy henen wilden, ende hem verwonderende van't passeren van de menichte van den volcke, ende omdat hy, dep^t, daarvan het eynde ende intentiën sien soude, es hy met den pastoir Heer Joris, Corn. Cornsz, Adriaen Janssen van Bree, Justus Hendricxz, ende meer andere die hem verzelden, tsamen van verre de voors. passerende personen gevolcht; ende hy, dep^t, deselve gevolcht hebbende tot ontrent den duynen, heeft hy, dep^t, sien staen op een hoochte, weevende met huer mutse, zekere persoonen voor de commende personen, welcken wech zy upgaen soudon naer de vergadering. Ende hy commende by eenen persoon onder de duynen, ontrent de staecke

daer men 'tsant haelt, seyde hy, dep^t: „dese duyn es zwaer om op te loopen”; daerup dezelve persoon seyde: „den duyne en es geen noot om op te loopen voir diegheene, die vlijtich es 't Woert Gods te hoiren”; daerop hy, dep^t, seyde: „om 't Woert Gods te hoiren comme ick hier.” Ende heeft mitsdien dezelve persoon (die hy niet en kende) geseyt: „gaet die pat op, daer zal u 't Woert Gods te rechte gepredickt worden.” Ende hy, dep^t, gaende den pat op, es over de duynen gecommen in een vallye, vindende aldaer groote vergaderinge van volcke, wel, nae zijn duncken, tot dryehondert sterck; vindende 't zelve volck in 't gemeene overluyt singende eenige lofsangen in Duytsche; naer welcke sanck soe es al tzelve volck ter aerden, d'een knielende ende d'ander sittende, geseten; ende es mitsdien een van denselven volcke in 't midden van henl. overeynde blijven staende, hobbende eenen bouck in de handt, wesende in 't aensien een man van dertich jaeren, met een cleen baerdeken, dezelve prekende overluyt; maer en heeft hy, dep^t, de materie van zijn sermoen niet verstaen; welcke pred^{ie} duyrde omtrent anderhalf huyre; ende naer dez. pred^{ie} zijn 't voors. volck wederomme int gemeen werden singende lofsangen; naer welcken zanck es dez. vergaderinge gescheyden, d'een Oisten, Zuyden, Westen, ende Noirden up, elck daer hy woende, gegaen. *Actum*, onder 't merck van den dep^t.

Corn. Corn. z., oudt xxij j., wonende in de prochie van Coudekercke, dewelcke verclaerde by zyne mannewaerheyt, in plaetse van eede, warachtich te zijne, hoe dat hy, dep^t, op huydent den letsten van dese maent van Junius, siende vele ende diversche persoonen, zoe met zes, zeven, ende meer tsamen passeren de prochie van Coudekercke naer de duynen; ende hy, dep^t, daarvan verwondert zijnde, es hy, dep^t, dezelve van verre met meer andere sijne medeprochiaenen gevolght, tot aen de duynen; ende hy

siende staende drye ofte vier manspersonen up zeker hoochte van den duynen, es een van heml. afgecommen, seggende tot hem, dep^t: „wilt ghy goede Salmen hoiren singen, ende 't Woort Gods hoiren preken? gaet dien pat op.” Daerop hy, dep^t, seyde: „wy waeren al vervaert, oft yet anders waere ende commen met vreesse gevolcht.” Daerop dezelve persoon seyde: „gaet vry duere, u en zal nyet misschiên”; ende hy, dep^t, gaende den pat up over de duynen in zeker valleje, vindende aldaer grote vergaderinge van volcke, wel tot ontrent dryehondert pers., vindende 't zelve volck in 't gemeen overluyt singende lofsangen in Duytsche; naer welcke sanck, zoe es 't volck nedergeseten, zoe knielende als anders, ende int midden es een uyten hoope geweest, wesende een jonckman, in 't aensien van ontrent dertich jaeren, met eenen bouck by hem, ende een cleen blont haerdeken hebbende, een weynich uyten rosse; dewelcke heeft uytgeleyt ende gepredict eerst de epistole, ende, de epistole gepredict zijnde, es over eynde gaen staen prekende de Evangelie, ende blijvende staende tot t'eynden de predicatie; verclaerende hy, dep^t, dat hy de Evangelie ende epistole, die hy was prekende, vergeten heeft. Ende de pred^{tie} uyt zijnde, seyde de pred^t: „neemt den hondert ende achttiensten Salme Davids”; ende zijn alsoe in 't gemeene overluyt wederomme werden zingende, ende daernae van d'een den anderen gescheyden, elck zijns weechs upgaende. *Actum*, onder 't hantteecken van den dep^t,

CORNELIS CORNELISS.

Matthijs Matthijsz, oudt xxx j. ofte daeromtrent, wonende in Coudekercke, dewelcke verclaert by zyne mannewaerheyt, in plaetse van eede, warachtich te zijne: hoe dat hy, dep^t, up huydent, smorgens vouch upgestaen zijnde, ende zijnde up zijn hof by de duynen van Dijckhoucke, heeft hy voirby zijn hof sien passerende menichte

van volcke; ende hy, dep^t, daarvan verwonderende, es mede naer 't zelve volck gegaen, ende commende onder de duynen, heeft hem een manspersoon geseyt: „gaet over de duynen ende hoiret 't Woert 'des Heeren, u en zal niet misschiën; ende hy, dep^t, comende over duynen in een valleje, heeft aldaer groote menichte van volcke, sonder geweer, gevonden, zoe mans als vrouwen, tot ontrent drye hondert sterck, singende overluyt lofsangen in Duytsche; ende naer denz. sanck es een uyten hoop in 't midden van heml. worden prekende; deselfde pred^{ie} geduyrt hebbende ontrent anderhalf huyre, zijn wederomme werden singende, scheydende alsdoen van elckanderen; verclaerende voorts de voorn. dep^t, dat den pred^t was een jonckman, in 't aensien van dertich jaren, met een cleen blont baerdeken uyten rossen, wesende een cuper van zynen ambachte, wonende tot Vlissinge. *Actum*, onder 't merck van den dep^t.

Justus Hendricxz, oudt xxvij j., ende Jacob Pietersz, barbier, oudt xxv j., beede wonende in Coudekercke, dewelcke verclaeren by huerl. mannewaerheit, in plaetse van eede, warachtich te zijne: hoe dat zy, depⁿ, gezien hebben, dat up den letsten van Junius vele diversche persoonen, zoe mans als vrouwen, gepasseert zijn duer de prochie van C.; ende zy, depⁿ, daer inne verwonderende, zijn van verre gegaen over de duynen, in een valleje, alwaer zy groote menichte van volcke gevonden hebben, singende overluyt lofsangen in Duytsche, ende daernaer heeft een in den midden begonnen preken; ende naer dezelve. pred^{ie} zijn wederomme werden singende, ende daernaer van den anderen gescheyden; wesende al dez. vergadert zonder geweer, in den duyn, achter Corn. Janss, olieslager, in een valleje als vooren. *Actum*, onder de hanteickens van de depⁿ.

Madame.

J'ay receu la 1re missive de V^{re} Alteze du second de ce mois de Juillet, respondant sur ma penultiesme du dernier de Juing, touchant la presche des sectaires; lesquels depuis icelles ont faict seconde presche jointe ceste ville, où qu'il y avoit une infinité des gens, comme par mes dernieres, en ay adverty V^{re} Alteze. Respondant au point contenu en V^{re} d^e Alteze 1re missive, par lequel icelle m'encharge faire tous devoirs pour cesd^s presches distourber, afin que le mal ne procede plus avant: V^{re} Alteze entendra bien, qu'il n'est en moy destourner le voloir et effect de telle multitude de gens, qui viennent en bonne competence furniz, comme j'entens, de pistoletz et autres armes defensives; priant partant à V^{re} Alt. en cela me tenir pour excusé. Esperant neantmoingz faire tout devoir possible, qu'ils n'entrent prescher en ceste ville, comme j'entends aucuns d'entre eulx s'avoir vantez; mais dehors me samble estre mal faisable, pour crainte de plus grand inconvenient, et que le semblable se faict es autres pays circonvoisins, sans qu'on le sçeut distourber. Neantmoins avons faict publier en ceste ville de tenir guet tant de jour que de nuict, et faict deffence à tous les manans et habitans d'icelle, eulx ne trouver à pareilles presches sur correction arbitrale; ce que aussy (sçavoir ne se trouver ausd. presches) ay faict publier au plat pays. Et me semble (soubz correction) que V^{re} Alteze feroit bien, par ses l^{res} le mesme enjoindre aux autres villes, si comme la Vere, Flissinges, Westcappel, et Domburch, et qu'ilz porteroient bon soing à obvier toute desordre, ne doubtant qu'il emporterat du prouffyt Et quant à ce que V^{re} Alt. m'escript de l'apprehension du pred^t, ne faudray faire tout devoir possible, ayant ce aussy enchargé et adverty les officiers des autres villes, pour en faire leur devoir; par ce, comme j'entends, que led. pred^t (lequel' l'on dict estre de Flandres) se retire

esd. aultres villes, changeant neantmoins, comme j'entends, de vestemens, les prenant aultres qu'il avoit à lad^e presche pour n'estre cogneu. Et en cas que moy ou lesd. officiers en povons venir à fin, en advertiray V^{re} Alteze.

Madame, je prie le Createur à V^{re} Alteze donner bonne vie et longue. De Middelborch, ce v^e de Juillet 1566.

De V^{re} Alteze treshumble serviteur,

PHILIBERT DE SEROSKERCKE.

Madame. J'ay receu les l^{res} missives de V^{re} Alteze le sept^{me} du present, et icelles pour le bailly et ceulx du mag^t de ceste ville, lesquels j'ay le mesme instant faict à ung chⁿ presenter. Le jourdevant, qu'estoit le sixième, avoys receu le dernier placcat de Sa M^{te}, pour empescher les presches et congregations, lequel aussy ay mis le mesme jour aux mains de ceulx de la Loy pour l'incontinent faire publier, suyvant le commandement et ordonnance de V^{re} Alt.; ce que ceulx de la Loy ont encoire differé pour aucuns jours, et aussy la communication d'entre eulx, le bailly, et moy, pour, considerant le temps, plus seurement besoin. Sitost qu'ilz auront prins resolution, V^{re} Alt. en sera adverty en toutte diligence. Par mes dernieres icelle aura entendu ce que a esté besoigné tant en la ville que au plat pays, pour d'aautant que en nous estoit empescher les assemblées et presches, lesquels à n^{re} grand regret sont esté renouvellez enthour la ville et jurisdiction de la Vere prez la justice, dimanche passé, en presence d'ung grand peuple de tout costé, selon qu'on l'estime plus de deuxmille testes, et le jourd'hier aussy continuez en telle frequence et aud. lieu.

Madame. Je prie le Createur à V^{re} Alteze octroyer bonne vie et longue, en toutte prosperité. De Middelbourg, ce ixe de Juillet 1566. De V^{re} Alt. tresh^e serv^r.

PHIL. DE SEROSKERCKE.

II.

(BEELDSTORM VAN 21 EN 22 AUG. '66,
GEUZEPREEKEN, ENZ.).

Genaedighe Vrouwe. Wy gebieden ons in alder reverentie an Uwe Genaede.

Hoewel wy presumeren ende vermoeden, dat 't geruchte ende fame van de schoffiringhe van alle deses stadts kercken ende cloosters by de Calvinisten, den xxij^{en} deser maent gedaen, gecommen mach zijn ter kennisse van Uwe Genaede; nochtans zoe heeftet ons goetgedocht, by dese onze missive, Uwe Gen. in 't breedte daarvan te adverterene ende verwittigen. Es gebuert, hoe dat, terstont naer dat den xxij^{en} deser maent de tijdinghe binnen deser stadt gecommen was, dat alle de kercken ende Godtshuysen, binnen Antwerpen staende, den xi^{en} deszelfs maents gevioleert ende gespolieert waeren van alle de beelden ende cyraet, binnen dezelve zijnde; zoe es gebuert dat des achtermiddaechs, ontrent den vier uyren naer noene, zeker getal van onbekende luyden gecommen zijn, met groote furie, binnen de kercke van Westmonstre, staende nevens het stadthuys op den merct, ende hebben aldaer geaenvaert den esel met den beelde daerop sittende, welke sy buyten de kercke gebracht hebben, alwaer eenen Ingelsman het beelde van den esel geworpen heeft, ende d'omstaenders dezelve in stucken gehouden ¹⁾, ende metter zelve laet gecommen in de voorn. kercke, ende aldaer affgetrocken ende gebrooken zeker crucifix, dat men gewoonlycke is jaerlycx eens omme te draegen op de Kermisedach. Alle hetwelcke terstont t'onser kennisse gecommen zijnde, hebben beyde de burghmeesteren heml. in de presse ²⁾ ge-

1) *gehouden*. 2) *gedrang*.

vonden, ende wel expresselyck verbooden ende geinterdicteert diergelijcke aen andere beelden te doen, heml. oick mede belastende ende bevelende te vertrecken uytter kercke, gelijckerwijs zy oick terstont gedaen hebben. Ende es mitsdien de kercke by den burghm^{ren} toegesloeten; ende is zulcke goede toesicht daertoe de gantsche nacht genoemen, datter egeen voorder commotie onder 't volck gecommen en is, noch oick vordere violatie, dan tot des anderen daechs, te weten den 22^{en} Augusti, des morgens ten zes uyren; ter welcker tijt, buyten alle suspitie ende zonder wille ofte wete van onsluyden, zijn hen gevonden groote menichte van onverlaete menschen, zoe eenighe van buyten deser stadt als oock volck van binnen, dewelcke de kercke van der abdye opengebroomden hebbende, hebben aldaer, ten aenhooren van eenen yeghelycken, doen condighen ende publiceeren uyt zeker geschrifte: „dat hem nyemande, van wat staete ende conditie hy waere, zoude vervorderen eenige borgeren deser stadt, ofte eenighe geestelycke personen te beschadigen in lijffven ofte goeden, ofte die met woorden ofte wercke te iniuriëren, op pene van metten baste gehangen ende geworcht te werden.” Item, datter oick nyemande, op gelijcke pene, eenich goudt, silver, ofte andere cleynodiën van de kercke zoude ontvreempden ende transporteren, emeer die brengen ende laeten onder de justicie. Naer welcke publicatie die van de voorn. vergaederinge hebben begonnen met luyder stemme te roupen, met opgerechten handen: *Vive les Gueux!* ende zijn terstont met hetselve geluyt ende roup gevallen aen 't affbreken, houwen, ende kerven van alle beelden, nyet alleene die daer in de kercke van der abdye waeren, nemaer oick in alle de kercken ende cloosters deser stadt. Sulcx dat syl., in drie ofte vier uyren tijts, drie prochiekercken, met vijf cloosters ende een bagijnhoff, gespoliëert hebben, de sacramentshuysen ende vonten, midsgaders 't chrisma, gedemoliëert. Ende wes debvoir, ende

vermaeninge de bailliu ende de burghm^{ren} gedaen hebben, in persone overal gaende, ende hebben 't zelfde nyet con-
nen beletten noch den gemeynen hoop daervan doen de-
sisteren; want aensiende ende wel wetende de macht ende
force van die van Antwerpen in comparatie van onse,
ende overleggende, dat aldaer ongelijcken meer Catholique
persoenen woenachtich zijn van diversche natiën dan hier
binnen de stadt, ende dat de violatie van den kercken al-
daer gebeurt es, de schutteriën wesende in waepenen, en
hebben wy van egeene force dorven useren, sorgende voor
meerder inconveniënt ende bysondere van bloetstortingē,
beroevinge van huysen ende goeden, welcke nootsaecke-
lycken hier soude moeten gevallen hebben, indien wy
metterdaet heml. 't zelfde zouden hebben willen beletten;
want de burghm^{ren} hebben d'executeurs voors. zoe obstinaet
ende hartnickycht gevonden in heurl. voornemen, dat zyl.
met grooten bede ende intercessie quaelycken hebben wil-
len consenteren t'salveren 'taeffereel van der abbye, staende
in 't choer derzelver, d'welck, zoe Uwe Gen. wel kenne-
lyck mach zijn, zeer costelyck ende selsaem werck is.
Ende alle 't zelfde zulcx volbracht hebbende, zijn getroc-
ken naer Arnemuyde ende andere steden ende plaetsen
deser eylande, aldaer zyluyden van gelijcke gedaen hebben.

Ende op den xxiij^{en} deser zijn gecommen zekere luyden
manspersoenen, dewelcke tot diversche reysen ten voors.
daege hebben mondelinge aen beyde de officieren, mijnh^{re}
den rentm^r, ende bailliu, an ons, als oick aen mijn H^{re}
den bisschop in goede versocht „de gevangen van de
Schrifte” uytgelaten te werden. Ende hebben de voors.
officieren heml. voor antwoorde gegeven, dat zy den tijt
aensien zouden ende noch paciëncie hebben, tot zy 't
zelfde an Z. M^t verthoont hadden, seggende dat het in
heurl. macht niet en was, in heurl. voors. versouck te
condescenderen. Ende den voors. H^{re} bisschop was in
de voors. ontslaeginge consenterende, „voor zoe vele als

in hem was, onder nochtans protestatie, dat het in zijne macht nyet en was te doene; waervan hy de voors. officieren kennisse van zijn handt gegeven heeft. Daernaer is ten zelven daege groote vergaederinge voor 'ts Graeven steene geweest van volcke, wel tot de nombre (by gissen) van vierhondert personen ende meer, onder welcke eenighe waeren met bijlen, bereet den steene open t'breken; alwaer de voors. officieren hem gevonden hebben met beyde onse burghm^{ren}, ende hebben heur debvoir gedaen, de voors. luyden met goede woorden aff te setten ende stillen, nemaer hebben daertoe niet connen gecommen; seggende eenige van 't volcke, dat zy daer waeren om de gevangen uyt te hebben, ofte anders datter vreesse waere, dat het nyet ten besten vergaen en zoude. Duer vreesse van welcken, ende omme te schuyen, dat zy, duer dexel dat zy de gevangen van de Schrifte metterdaet ende by crachte uytlaeten bestaen zouden, zouden oock moegen verlossen ende uytgelaeten alle and. gevangen van den lijffve ende galeyegasten, die in grooten nombre by den steene waeren, al wesende quaetdoenderen van nature ende beroyde gasten, te bevreezen was, dat de stadt ende goede burgeren gespolieert ende geplundert zouden moegen werden; ende omme meer and. inconveniënten te schuyen, die daeruyte zouden hebben moegen rijzen, zijn de voors. officieren benoedicht geweest den voors. volcke; voor den steene wesende, te gelieven; ende overzulcx hebben de voors. gevangen, tot de nombre van elfve, uytgelaeten, ende heeft den volcke daarmede tevreden geweest ende gepayt, die zy niet en wisten met smeecken ofte and. goede woorden te payen. Ende es oick gebeurt, dat den pred^t van Vlissinge den xxiiij^{en} deser zijne pred^{tie} gedaen heeft binnen der kercke van St^t Meerten binnen deser stadt, zoe tsmergens eenemaele als nae noene andermaele; desgelijcx heeft gedaen daechs daernaer, wesende Sonnen-daechs xxv^{en} deser, ende heeft ten zelven daege oick ser-

moen gedaen onsen gewoenelycken pastoir van St Pieters kercke, binnen zijne voors. kercke, predyckende op het nyeuwe fatsoen, met leetwesen van zijn voors. leven, zoe hy zeyde; 't welck der gemeynte geweest es tot grooten schandaele. Oick mede hebben tenselven daege gepredict binnen zekeren hof die van den Doepe, die in cleyne gemeente waeren; alwaer onse voors. burghm^{ren} heml. vindende, omme de pred^{ie} te verstoeren, hebben de voors. van den Doep opgehouden van predicken, ende geloeft, tzelfde nyet meer binnen de stadt te doene. Ende, want dat alle zaecken zijn van zeer quaeden exemple ende van arger consequentie, mitsgaeders beginsele van vele ende diverse inconveniënten, abuzen, ende dangieren, daerby nu onverzienelycken, ende buyten dat wy 't zelfde zouden hebben connen gepeynsen ons over te commene, innegecoomen zijn, ende noch desen aenstaenden winter vallen zouden moegen, tot grooten armoede ende desolacie van de stadt ende geheelen eylande; zoe eyst, dat wy Uwer Gen. van desen onsen soberen staet wel hebben willen verwittigen, niet vreesende nochtans, al zijn de zaicken aldus by ons gegaen, off wy zullen de stadt, burgerie, ende gemeynte, altyts wel connen behouden in de liefde van onsen natuerl. Heere, Zijne Co. Ma^t. Geschreven uyt Middelburch, in Zeelant, desen xxv^{en} Augusti a^o xv zessentzestich.

Genaedige Vrouwe, de Heere Godt almachtich spaere Uwe Genaede in gesonde.

Die alle uwe onderdaenighe dienaeren,
burghm^{en}, schepenen, ende regierders
der stat van Middelb. in Zeelant.

DE JONGHE.

*Aldergen^{ste} Vrouwe, die Hertoginne van Parme,
Regente ende Gouvernante, etc.*

III.

(AANSLAG VAN HAECK EN MARNIX VAN TOLOUSE).

Madame. Après mes dernières l^{res} a Ve Alte il est arrivé que les trois batteaux, apres avoir esté repoulchez par ceulx d'Arnemuyden, se sont retirés vers la couste de Flandres entour la Neuse, et de là ce jourd'huy apres-disner venu aux testes lez-Baerlant, et illecq en certaine quantité descendu en terre aiant prins question contre un paisant, lequel ils ont blessé; et craindant que ces mal-veuillans, puis qu'ils estoient entour la Neuse vis à vis le quartier de Zuytbevelande, pouroient descendre illecq, comme est advenu, je me suis en toute diligence cejourd'huy transporté en la ville de la Goes, où estant ce soir arrivé, ay trouvé tant ceulx de lad. ville en perplexité que aussy les paisans. Neantmoing les aian le mieulx animé que m'a esté possible, ay pour demain fort tempre faict rassembler et communiquer tous les paisans en ceste ville, pour en toute diligence avec ceulx du mag^t icy resouldre et deliberer, comment on les pourra repoulcher et enchasser hors le pays, à quoy faire ont ceulx de lad. ville respondu de vouloir tenir la bonne main, et faire pour le service de Sa M^{te} tout ce que sera faisable, les trouvant fort enclins comme appartient à bons et loyaulx subjectz de Sa M^{te}.

D'autrepart, Mad^e, je suis adverty que aucuns mauvais esprits auroient mis l'oeuil pour invahir la ville de Rommerswale, et ce pour avoir la rivière du Schelt et passage de Vossemaere pour Hollande en leur pouvoir, par où j'ay aussi pour demain mandé ceulx dud. Rommerswale en ceste ville, et leur commanderay de tenir fort soingneux guet en lad. ville, et en oultre tenir deux batteaux sur le Sloe, affin qu'ils ne laissent personne entrer en terre duquel ils n'ayent bonne cognoissance. Mais, Mad^e, comme je tienne

la ville de la Goes despourveu de toute artillerie et aussi sera necessaire qu'ils esquippent deux batteaux, me semble (soubz correction de Ve Alt^e) que sera expedient de commander au commis de l'artillerie à la Vere, Goessen Kellerbruch, de me laisser suyvre cinq ou six pieces d'art^e pour la deffence de ceulx de la Goes, lesquels on lui rendra sitost que les troubles seront assopies.

De la Goes, ce iiij^e de Mars 1566 (7).

De Ve Alt^e tresh. serv^r,

PHIL^r DE SEROSKERKE.

(*Corr. de Holl. et Zél.* n°. 188.)

Mad^e. J'ay ce jourd'huy si avant negocié avec ceulx de la ville de Goes et l'entier plat pays de Zuytbev^d, qu'ils ont accordé de incontinent esquiper six bateaux avecq munitions, gens, et artillerie, les trois pour la garde de la rivière du Schelt, et les aultres trois pour la rivière de la Honte, lesquels ne permestreront aucunement aucunes gens descendre en terre, de quoy que soit qu'ils viennent, sans expresse charge et ordonn^{ee} de Ve Alt. Et affin qu'en ceci soit plus seurement cheminé, ceulx de la ville de la Goes, et moy avons conceu de les faire faire serment de fidélité. De sorte, Mad^e, que je trouve le peuple et tous les principaulx de ce quartier entierement deliberez pour s'employer corps et bien au service de Sa M^{te}. Pour en quoy continuer de bien en mieux, selon mon petit pouvoir, je les ai animé et adhorté par toutes voyes et remonstrances à ce servantes. Demain je me transporteray au plat pays pour à toutes places ydoines faire tenir et ordonner le guet, ensamble sur les tours, selon qu'on trouvera convenir, avecq l'advis de quatre commiss^{es}, lesquels sont ordonnez par commun accord pour avecq moy entendre à toutes occurrences et difficultez que peuvent advenir, hors les plus notables qualifiez et riches du pays.

D'autrepart, Mad^e, aians les batteaux arrivez en Baerlant perceu les préparations et debvoirs qu'on commenchoit à faire pour les repoulcher, ce sont hier au soir bien tard retiré vers Biervliet et soubz Flandres, selon qu'on peult entendre, j'ay envoyé aulcuns pour enquester de plusprest. De Goes, ce vij^e de Mars 1566 (7).

(BURGEMEESTERS EN SCHEPENEN VAN MIDDELBURG
AAN MARGARETHA.)

Aldergenadichste Vrouwe. Wy gebieden ons in alder reverentie aen Uwe Alteze.

Aldergen^{ste} Vrouwe. Wy hebben Uwe Alteze gheschreven by unse missiven, in daete den derden Martij, hoe den aenslach van de drie schepen, daer Treslong ¹⁾ cap-peteyn op was, gedaen an den casteele ende dorpe van Aernemuyde, vergaen es. Sedert hebben wy verstaen, dat den voors. Treslong eenen dach of anderhalf an lant geweest es, met zijn volck, ter Noese in Vlaenderen, ende daernaer in Baerlant geweest es; sulcx dat wy daervan voer dese reyse ontslegen zijn. Nemaer, alsoe Pieter Haeck eertijden onsen baillu was, in de voors. schepen oock gheweest es, die deselve hierinne gevoert heeft, ende als nu ter tijt oock tot Antwerpen es met de andere, ende aldaer, tot Oistruweele, hem wederomme es sterck maeckende van knechten ende schepen, zoe wy verstaen, zijn daeromme beduchtich, dat hy ons andermaele zal commen versoucken ²⁾, stercker wesende dan hy te voren was, ende te bevreesen staet, dat hy eenighe intelligencie ende heymelicke verstant heeft met eenighe van binnen unser stadt, 't welcke oersaecke soude moegen geven, dat wy overvallen soudén werden van de zyne, ende weynich autoriteyt hebben over onse medeborgeren. Waeromme

1) Jan van Blois-Treslong, namelijk. 2) bezoeken.

wy wel ernstelicken an Uwe Alt^e begeeren ende versoucken, deselve gelieven wille, ons metter vliet te senden binnen der stadt een hoeft, die tot des voerseit es toesicht soude moegen nemen. Wy sullen denselven assistentie doen ende met den onsen doen bewaeren, tot dien eynde anneneemende van binnen deser stadt sekere knechten tot zyne garde, met denwelcken wy verhoepen stercke genouch te wesen, om de stadt, zoe van binnen als van buyten, te bewaeren, dat Syne Ma^{ts} vianden daer nyet op winnen en sullen.

Hier es by ons geweest seker Heere van Boxtel, dewelcke ons mondelinghe verclaerde, dat hy binnen desen lande van Walcheren gecommen es, geëxpédieert van wegen d'Excellentie van mijnen Heere den Prince van Oran- giën, omme te vernemen, hoe hier alle saken stonden; met denwelcken wy sonderlinghe egeene communicatie gehadt hebben, alsoe hy daertoe egeene last of commissie en hadde; ende is deselve, over een dach of twee, uyt desen eylande, van der Vere vertrocken, sonder dat wy weten werwaerts henen. — Uyt Middelburch, desen achtsten Martij 1566, *stilo curiae Hol^{l^{ae}}*.

Die alle Uwe onderdanighe Burg^{ren} ende Schepenen der stadt Middelburch in Zeelant.

IV.

(ZENDING DES HEEREN VAN WACKEN, CATTHEM,
EN CAPELLE, ADOLF VAN BOURGOGNE, NAAR
VLISSINGEN.) ¹⁾.

Onsen lieven besunderen, den bailliu, burgem^{en}, schepenen ende raedt der stadt Vlissinghen. — Lieve, besondere. Alsoe de werlt soe vremdelicke loept, dat men gheen genoechsaeme opsicht en kan hebben ende dragen voer sijne eygen bewaernisse, siende daegelycx, dat eenighe ondersaeten des Coninx onses Heeren in desen landen, verghetende hoere debvoir ende obligatie, die sy hebben tot S. M^t, hem vervorderen eenige steden deser selver landen tegen deselve S. M^t op te roeyen ende stijven; ende dat verstaen hebbende, dat zeker crijchsvolck binnen twee daghen herwaerts t'Antwerpen angoemen, haeren streeck nae Zeelant genoemen zouden hebben, om 't ghene voerseit is oeck aldaer aen te rechten; — heeft ons noodich gedacht, daerinne terstondt te versiene ende sulcx te obiëren, tot welvaert, rust, ende versekerheyt des voors. eylants, ende van den steden ende inwoenderen van dien; ende achtervolghende dien hebben gelast den Heer van Catthem, brengere van desen, om hem te transporteren tot Vlissinghen, ende hem gecommitteert, om hem aldaer eenen tijt te houden, vlietighe opsicht ende sorghe te hebben ende dragen tot goede bewaernisse der stadt, ende voirts alle te doene, dat tot dien eynde, ende tot welvaert ende beschermenisse derselver, ende van den burgeren ende

1) Verg. 's Gravesande, *Tweede Eeuwigedachtenis*, enz. bl. 81, die echter op dit punt wat verward is, en bepaaldelijk ook deze persoonlijke zending met die van 't krijgsvolk bij Rammekens verwart (zie bl. 76, aldaar).

inwoonderen van dyen, van nooden sijn mocht. Waeraff wy u wel hebben willen doen adverteren by desen, ver-soeckende ende van wegen S. Ma^t ordonerende, dat ghy den voors. Heere van Catthem tot tgheen voors. is alle aenwysinghe, hulp, ende bijstant doet ende bewijst, ende met hem alle goede intelligentie ende correspondencie houdt, alzoë de zaecke, nae den dienst Zijner Ma^t, principaelyck geschiet om uwe eygen welvaert ende versekert-heyte. 't Welck ons doet vastelyck vertrouwen, dat ghy hierinne gheen ghebreck en sult voornemen noch laeten geschieden. Lieve besondere, God spaere u! — Geschreven te Bruessele, den dach Martij xv^elxvj (d. i. 67).

(BRIEVEN VAN ANTONIE VAN BOURGOGNE ¹⁾).

Madame.

J'ay receu les deux l^{res} de Ve Alteze, et combien qu'en ce temps dangereux et turbulent, j'eusse volontiers supplié à icelle d'estre deporté de la charge y contenue, toutesfois desirant faire office de bon subject, et m'employer en ce que se pourra représenter pour le service de Dieu, de Sa M^{te}, et à la tuition et deffence de ceste ville, je n'ay pu refuser le command^t que V^{re} Alt^{se} m'a faict en cest endroict. Et pour encheminer l'affaire, me suis trouvé ce jourd'hui en ceste ville, et à mon arrivée illecq, ay présenté à ceulx de la Loy les l^{res} de Ve Alt^e, leur déclarant l'intention d'icelle, et ayant lesd. de la Loy fait ouverture des mesmes l^{res}, remerciaient bien fort Ve Alt^e de la faveur, sollicitude, et soing qu'icelle avoit d'eulx et des inhabitants de leur ville, se presentant tousjours de se maintenir comme tresh^{les} et tresob^s serv^{rs} de Sa M^{te}. Et pour veoir le tems si trouble et les emprinses que depuis peu de jours en ça, se sont guidez faire sur cest ysle,

1) Adolfs oomzegger en opvolger in 't bewind; zie boven, bl. 71, aant.

se sont accordez auparavant ma venue icy, de riens faire allendroict les occurrences de leur commune, sans prealable communication avec ceulx de leurs confrairies. En conformité de quoy, et avant me donner finale responce, desiroient l'effect de lad. communication avecq lesd. confrairies. Et à ceste cause me remirent jusques ce matin, que lors ilz ont assemblé leurd. commune, et ayans communiqué par ensamble, m'ont respondu, ma venue leur estre bien agréable, promettans au surplus s'acquitter en tout selon le contenu des l^{res} de Ve Alt^e.

Ce faict, je leur ay touché le second point, que estoit de recevoir la comp^{ie} du Sr de Renax, estant desia arrivé au pays de Walcheren, et comm'ilz trouvarent la matiere de consequence, desiroient terme de retraicte et de communication jusques à demain, de maniere que encoires pour maintenant je n'en pourrois absolument advertir Ve Alt^e de leur intention, fors que pour autant que j'ay peu recognoistre le magistrat, je le trouve fort affectionné et prompt au service de Sa M^{te}, et au maintienement de n^{re} ancienne religion Catholique.

Madame, laissant lesd. de cette ville en les termes de communication sur le point susd., me suis trouvé cest apresdiner vers le Cap^e de Seebourg, le Sr de Ghistelles, et luy ayant faict ouverture de ce que j'ay en charge luy declairer de la part de Ve Alt^e, au regard des cinquante soldats, que icelle desire estre logez et accommodez aud. chasteau, m'a led. Ghistelles declairé en premier lieu qu'il est prest de vivre et mourir pour le service de Sa M^{te}, mais, comme la place est si petite et estroicte, qu'il ne les y sçauroit recevoir, sinon avecq grande discommodité des siens, y joinct qu'il se tient tout seur que, comme ses soldatz et ceulx dud. Sg^r de Renax sont de divers langaige, d'autre naturel, et des humeurs contraires, ne s'accorderoyent aucunement, et que ce seroit plustost le desservice de Sa M^{te} de leur donner l'entrée et la commune demeure aud.

chateau, que aultrement et surtout allegoit qu'il n'estoit aulcunement d'intention d'y admettre aucuns sans charge expresse de Mr le Prince d'Orenge, ès mains de qui il avoit faict le serment, et duquel il avoit receu la place, aussy se tenant avecq ses gens souffisant pour respondre vers Sa Ma^{te} de la place, sans qu'il fust besoing se servir de l'assistance et secours d'aultruy; — Que ce neantmoins il attendoit pour demain la responce dud. Sr Prince sur le mesme effect, ayant envoyé vers Son Ex^{ce} le double de la dernière l^{re}, que icelle Ve Alt^e luy a escript; promectant au surplus que si avant aucune foudre ou oultraige fust faicte à lad. compaignie par les paysans ou aultres, leur donner toute assistance et les recevoir au chateau pour leur assurance; et luy proposant sur ce que me sembloit convenir, pour venir à quelque bon effect, et ne voyant l'apparence de gagner quelque chose, suis parti de luy sans luy tenir aucun propos du payement que V^e Al^e avoit ordonné luy faire en cas d'admission desd. gens de guerre, le requerant de m'advertir de la responce dud. Sr Prince pour selon ce me regler; ce que promist de faire. Laquelle responce veue, Mad^e, ne fauldray d'en advertir ulterieurement Ve Alt^e, et tant que j'auray finale responce tant dud. Cap^e que de ceulx de ceste ville, ne voys le moyen de faire tirer lad^e comp^{ie} dud. Zeebourg. Et je me treuve sans difficulté et inconvenient de faire loger icelle comp^{ie} à Zeebourg, selon que Ve Alt^e le commande, en cas que ceulx de ceste ville reffusent les accepter, à cause que desia une grande partie des paysans du pays de Walcheren sont sur pied et en armes, qui ne souffriront le passaige pour mettre lad. comp^{ie} plus avant au pays, faisant lesd. paysans bien estroite garde sur les dycques, tirant vers led. Zeebourg, y aiant planté dix ou douze menues pieces d'artillerie qu'ils appellent basses, et marchent soubz enseigne desployée.

Mad^e, comme ceulx de ceste ville sont mal furniz de

pouldre et de bouletz, m'ont requis supplier à Ve Alt^e de faire donner ordre qu'ils en soyent servis en dilligence et principalement de la pouldre, pour avoir plusieurs pieces d'artie, dont à faulte de ce ils ne se peuvent aucunement ayder. A tant, Mad^e, etc. De Vlissinghes, ce vij^e de Mars 1566 (7). De Ve Alteze

Treshumble et tresob^t serviteur

A. BOURG^e dit CHAPELLE.

Madame. J'ay depuis mes l^{res} d'hyer tant faict par persuasion vers ceulx de la Loy et de la Commune de ceste ville, qu'ils sont esté contens de recevoir toutte la comp^{ie} du Sr de Renax, et de les accommoder au possible, à condition toutesfois qu'ils ne seroyent chargez de leur soulede, ny de plus grant nombre de gens de guerre. Et comme je ne doubte l'intention de Sa M^{te} n'estre aultre, quant au payement de la comp^{ie}, leur ay déclaré, que je ne pense que icelle Sa M^{te} les entende charger dud. payem^t. Et sur ceste communication lad. comp^{ie} y est entrée ce soir, environ les six heures, et s'est le Mag^t monst^ré fort volontaire, aussy leur commune y est fort seconde, comme le porteur de ceste, PIERRE DE PAZ, en pourra donner bon tesmoingnaige à Ve Alt^e; et comme j'apperceuz la petite apparence de jecter au chasteau de Zeebourg les cinquante testes, que Ve Alt^e entendoit y estre logées, à cause du reffuz qu'en fist le Cap^e de Ghistellesses, ay faict entrer icy toutte la comp^{ie}, me semblant que ainsy convenoit pour le service de Sa M^{te}, tant que par aultre rencharge de Ve Alt^e aud. Cap^e ou aultrement l'on trouve moyen de mettre lesd. cinquante testes aud. chasteau, ce que l'on pourra lors aysement faire d'icy. Led. Cap^e m'a faict dire ce soir, qu'il n'avoit encoires responce de Monsr le Prince d'Oranges alendroict le double de la dernière l^{re} de Ve Alt^e, quil avoit envoyé à Son Ex^{ce}.

Mad^e, le Cap^e de Zeebourg m'a adverty que led. S^r

Prince d'Orenge doit venir en cest isle; auquel cas, Madame, je desirerois avoir quelque instruction, comment je m'aurois à regler alendroict de sa personne et de ses lres, s'il m'en escriproit aulcunes. D'autrepart, Mad^e, comm'il a pleu à Ve Alt^e me commectre en ce lieu, il me semble bien besoing, pour tenir toutte correspondance avecq le Cap^e de Renax, que l'on me face depesscher quelque commission ou patente pour me servir d'auctorité, et que par là led. Cap^e me recognoisse en ce que concerne ma charge et ce le plustost le mieulx.

Mad^e, en escrivant ceste me sont esté delivrées aultres lres de Ve Alt^e du v^je de present; et quant à la venue de Monsr de Wackene ¹⁾ en ce pays, j'en suys fort ayse, et m'employeray très volontiers par mutuelle intelligence avecq luy à la garde et tuition de ceste ville et pays circumvoisin.

Au regard de la comp^{ie} dud. Sr de Rhenax, comme elle est prestement icy, je n'en feray faire aucun repartissement tant que j'en auray ordonnance de Ve Alt^e, et me semble que estant les cinquante testes d'icelle receues par le Cap^e de Ghistelles, que le remanant est icy bien requis, pour la deffence de ceste ville.

Et comme, Mad^e, il importe pour nourrir toutte bonne union, paix et concorde entre les soldatz et bourgeois de ceste ville, que iceulx soldatz soyent bien payez, il plaira à Ve Alt^e donner bon ordre aud. payement; de tant mesmes que les humeurs des inhabitans d'icy sont ung peu grossieres, et que à faulte du payement pourrois facilement sordre noyse et debat entre lesd. soldatz et bourgeois.

Et veu que le Cap^e m'a declairé, que bonne partie de ses soldatz sont sans ou avecq peu d'argent, ayans esté fort chierement traictez à Zeebourg, comm'il faict aussi chier vivre icy, que pour le commencement de leur

1) Zie boven, bl. 261.

entrée en ceste ville, et pour faire bonne bouche aux habitants, il ne convient les laisser sans argent, et que incontinent ils usent de credit, m'a requis, que pour le service de Sa M^{te} vouldroye avancher cent escuz des deniers qu'estoyent destinez pour le payement de ceulz de Zeebourg, me confiant, Mad^e, que Ve Alt^e ne prendra que de bonne part ceste avanche des deniers susd. au regard de la necessité desd. soldatz, luy ay faict compter deux cent florins, tenant la reste soubz moy, jusques en avoir aultre ordonn^{ce} de Ve Alt^e.

Au surplus, Mad^e, quant aux l^{res} que Son Al^e m'envoie au Rentm^{re}, ceulx de Middelbourg et de la Vere, je n'ay peu entendre au contenu d'icelle, à cause de l'arrivée des souldartz icy sur le tard, et que pour demain je seray empesché à les accommoder de ce qu'ils auront de besoing; cependant, Mad^e, je ne fauldray de leur envoyer incontinent lad. l^{re}, et pour après demain me trouveray au lieu, pour plus remonstrer ce que V^{re} Alt^e m'encharge par ses l^{res}.

Je ne puis oublier de faire souvenir aultrefois à V^{re} Alt^e de promptement pourveoir ceulx de ceste ville de pouldre, dont ils en ont bien grand besoing, et en requièrent V^{re} Alt^e très humbl^t, et me donnent à ce fort grande presse.

Et à tant, Mad^e, etc. De Vlissinghes, le viij^e de Mars, 1566 (7).

A. BOURGE dit CHAPELLE.

(Correspo^e de Holl. et Zél. n°. 188.)

WERKEN van het Hist. Genootschap te Utrecht.
Nieuwe Reeks.

- N°. 1. Bronnen van de geschiedenis der Nederlanden
in de middeleeuwen. — *Annales Egmondani* . f 1.20.
- N°. 2. Verbaal van de buitengewone ambassade naar
Engeland in 1685 - 1.80.
- N°. 3. Memoriën van Roger Williams - 2.10.
- N°. 4. Bronnen van de geschiedenis der Nederl. in de
middeleeuwen. — *Kronijken van Emo en Menko*. - 3.70.
- N°. 5. Hortensius over de opkomst en den ondergang
van Naarden. Met 2 kaarten - 4.50.
- N°. 6. Bronnen van de geschiedenis der Nederlanden
in de middeleeuwen. — *Kronijk van Holland
van een ongenoemden geestelijke*. (Gemeenlijk
geheeten *Kronijk van den Clerc uten laghen
landen bi der see*) - 2.30.
- N°. 7. *Kronijk van Eggerik Egges Phebens van 1565—
1594*. - 2.40.
- N°. 8. De oorlogen van Hertog Albrecht van Beieren
met de Friezen in de laatste jaren der XIVe eeuw. - 9.80.
- N°. 9. Verbaal van de Ambassade van Gaspar van
Vosbergen bij den Koning van Denemarken,
den Neder-Saxischen Kreits en den Koning van
Zweden. 1625. - 2.30.
- N°. 10. Verbaal van de Ambassade van Aerssen, Joa-
chini en Burmania naar Engeland. 1625. . . - 1.90.
- N°. 11. Brieven en Onuitgegeven Stukken van Johannes
Wtenbogaert. *Eerste Deel*. 1584—1618. . . - 4.00.
- N°. 12. Brieven en Onuitgegeven Stukken van Johannes
Wtenbogaert. *Tweede Deel. Eerste Afdeeling*.
1618—1621. - 2.80.

 Zie verder de achterzijde van den omslag.

- N°. 13. Memorials and Times of Peter Philip Juriaan Quint Ondaatje f 4.00.
- N°. 14. Verklaringen en andere bescheiden betreffende het Rechtsgeding van Hugo de Groot, 4.80.
- N°. 15. Brieven en Onuitgegeven Stukken van Johannes Wtenbogaert. *Tweede Deel. Tweede Afdeling.* 1621—1626. 5.50.
- N°. 16. Memoiren en Adviezen van Cornelis Pieterszoon Hooft 4.90.
- N°. 17. Brieven en Onuitgegeven Stukken van Johannes Wtenbogaert. *Derde Deel. Eerste Afdeling.* 1626, 1627 6.50.
- N°. 18. Onderzoek van 's Konings wege ingesteld omtrent de Middelburgsche Beroerten van 1566 en 1567: naar 't oorspronkelijke handschrift uitgegeven door Dr. J. van Vloten 3.40.

DAGVERHAAL van JAN VAN RIENDEK. Eerste Gouverneur van de Kaap de Goede Hoop. 1.20.

KATALOGUS der Boekerij van het Historisch Genootschap, gevestigd te Utrecht. 3e uitgave. 1872. 1.60.

ABRAHAM DE WICQUEFORT, *Histoire des Provinces-Unies des Pais-Bas, depuis le parfait établissement de cet estat par la paix de Munster.* Tom. I, II, III. 14.00.

Jhr. Mr. A. M. C. VAN ASCH VAN WICK, Een Woord in het belang van het Nederl. Archiefwezen. 1846. 0.20.

Hevenstaande werken zijn, voor zoover zij voorbanden zijn door de Leden tegen de helft van den prijs te bekomen.

